سيد قطب

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

في ظلال القرآن

30

Naslov originala
SAYYID QUṬB
FĪ ẒILĀLI-L-QUR'ĀN

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

Fī ẓilāli-l-Qur'ān

30

SARAJEVO, 2000.

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن
كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا
قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ » .

(سورة التوبة آية ١٢٢)

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se uputi u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha pobojali (9/122).

U OKRILJU KUR'ANA

30

بسم الله الرحمن الرحيم

من سورة النبأ إلى آخر الجزء الثلاثين

U IME ALLAHA, MILOSTIVOG, SAMILOSNOG!

SURA EN-NEBE DO SURE EN-NAS

بسم الله الرحمن الرحيم

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

سُورَةُ النَّبَأ مكيّة
وآياتها ٤٠

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

« عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ؟ * عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ * الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ . كَلَّا سَيَعْلَمُونَ * ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ .

« أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا * وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ؟ * وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا * وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا * وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا * وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا * وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا * وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا * وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا * لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا * وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا .

« إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا * يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا * وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا * وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا .

« إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا * لِلطَّاغِينَ مَآبًا * لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا * لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا * إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا * جَزَاءً وِفَاقًا * إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا *

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا * وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا * فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا
عَذَابًا .

« إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا * حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا * وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا * وَكَأْسًا دِهَاقًا *
لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا * جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا .

« رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَانِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا * يَوْمَ يَقُومُ
الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَانُ وَقَالَ صَوَابًا * ذَلِكَ
الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآبًا .

« إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ، وَيَقُولُ الْكَافِرُ
يَالَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا » .

SURA EN-NEBE
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 40 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

O čemu oni jedni druge pitaju? (78/1).

O vijesti velikoj, (78/2)

o kojoj oni različita mišljenja imaju (78/3).

To nije dobro, oni će saznati sigurno! (78/4).

I još jednom, to nije dobro, oni će saznati sigurno! (78/5)

Zar Zemlju posteljom nismo učinili, (78/6)

i planine stubovima, (78/7)

i vas kao parove stvorili, (78/8)

i san vaš počinkom učinili, (78/9)

i noć pokrivačem dali, (78/10)

i dan za privređivanje odredili, (78/11)

i iznad vas sedam silnih sazidali, (78/12)

i svjetiljku plamteću postavili? (78/13)

Mi iz oblaka vodu obilnu spuštamo (78/14)

i činimo da uz njenu pomoć raste žito i bilje, (78/15)

i bašče guste (78/16).

Dan sudnji je, zaista, već određen, (78/17)

Dan kada će se u rog puhnuti, pa ćete vi, sve skupina po skupina, dolaziti, (78/18)

i nebo će se otvoriti i mnogo kapija imati, (78/19)

i planine će se zdrobiti i priviđenje će biti (78/20).

Džehennem će zasjeda postati, (78/21)

nasilnicima mjesto povratka (78/22)

u kome će zauvijek ostati; (78/23)

u njemu svježine neće osjetiti, ni pića okusiti, (78/24)

osim vrele vode i kapljevine, (78/25)

kazne prikladne (78/26).

Oni nisu očekivali da će račun polagati (78/27)

i dokaze Naše su pretjerano poricali, (78/28)

a Mi smo sve pobrojali i zapisali (78/29)

pa trpite, mučenje ćemo vam sve gorim činiti (78/30).

A onima koji su se Allaha bojali želje će se ostvariti: (78/31)

bašče i vinogradi, (78/32)

i djevojke mlade, godina istih, (78/33)

i pehari puni (78/34).

Tamo prazne besjede i neistinu neće slušati, (78/35)

Gospodar tvoj će ih darom obilnim nagraditi, (78/36)

Gospodar nebesa i Zemlje i onoga što je između njih, Milostivi, kome neće smjeti niko prvi riječ prozboriti (78/37)

na Dan kada Džibrīl i meleki budu u redove poredani, kada će samo onaj kome Milostivi dozvoli govoriti, a istinu će reći (78/38).

To je neizbježan Dan, pa ko hoće, Gospodaru svome će, kao utočištu, poći (78/39).

Mi vas na skoru patnju upozoravamo, na Dan u kome će čovjek djela ruku svojih vidjeti, a nevjernik uzviknuti: "Da sam, bogdo, zemlja ostao!" (78/40).

Ovaj džuz u cjelini, - a u njega spada i ova sura, - ima dominirajuće obilježje, a to je da je sav objavljen u Mekki osim dvije sure *El-Bejjine* i *En-Nasr*. Sve ove sure su kratke i različite dužine. Još je važnije od toga da one imaju svoj poseban pečat koji ih čini jedinstvenim, približno, u temi, smjeru, ritmu, slikama, odsjenima i stilom uopće.

To su udari koji dolaze jedan za drugim i tuku po osjećaju, žestoki, snažni i visoki udarci i povici koji se odnose na one koji su zaronili u teški san i pijanice opijene, čiji je osjećaj opterećen pijanstvom, ili one koji se glupo ponašaju među plesačima u buci, aplauzu i zvižduku. Ove sure ih tuku po njihovim osjećajima tim udarima i povicima proisteklim iz svih njih sa jednim ritmom i jednim upozorenjem: popravite se, probudite se, pogledajte, okrenite se oko sebe, razmislite, promislite da postoji samo jedan Bog, da tamo postoji i raspored, odredba, iskušenje, zaduženje, obračun, nagrada, stroga kazna, velika blagodat i uživanje, popravite se, probudite se, pogledajte, okrenite se oko sebe, razmislite i promislite, po drugi put, treći, četvrti, peti ... i deseti put sa svim tim udarima i povicima snažne moći koja snažnim potresom potresa uspavanog, opijenog, rasijanog. Oni kao da otvaraju svoje oči i pogledaju onako opijeni, a onda se ponovo vraćaju tamo gdje su bili. Ta moćna Ruka ponovo ih potresa žestoko i ponovo ih poziva taj visoki glas, ponovo se vraćaju žestoki udari na sluh i srca. Ponekad se ovi spavači probude da bi progovorili, insistirajući na onom što čine i tvrdoglvo viču ne, a onda kamenjem i psovkom, kamenuju onoga koji poziva, koji ih opominje i upozorava, i ponovo se vraćaju tamo gdje su bili, vraćaju se svom potresu ponovo.

To je moj dojam dok čitam ovaj džuz. Osjećam da se to koncentriralo na određene i malobrojne ali veoma vrijedne, veoma teške istine. Osjećam da se odnosi na određene ritmove s kojima se dotiču strune srca, dotiču određene scene u Kosmosu i duši, određene događaje na Dan razlučivanja. Primjećujem da se te činjenice ponavljaju u svojoj raznovrsnosti nagovještavajući i naredbu i cilj.

Ovako osjeća čitalac dok čita ajete: *Neka čovjek pogleda u hranu svoju* (80/24), *Nek čovjek pogleda od čega je stvoren* (86/5), *Pa zašto oni ne pogledaju kamile – kako su stvorene, i nebo – kako je uzdignuto, i planine – kako su postavljene, i Zemlju – kako je prostrta?!* (88/17-20).

I dok čita: *A šta je teže: vas ili nebo stvoriti? On ga je sazdao, svod njegov visoko digao i usavršio, noći njegove mračnim, a dane svjetlim učinio. Poslije toga je zemlju poravnao, iz nje je vodu i pašnjake izveo i planine nepomičnim učinio – na uživanje vama i stoci vašoj* (79/27-33). *Zar Zemlju posteljom nismo učinili, i planine stubovima, i vas kao parove stvorili, i san vaš počinkom učinili, i noć pokrivačem dali, i dan za privređivanje odredili i iznad vas sedam silnih sazidali, i svjetiljku plamteću postavili? Mi iz oblaka vodu obilnu spuštamo i činimo da uz njenu pomoć raste žito i bilje, i bašče guste* (78/6-16). *Neka čovjek pogleda u hranu svoju; Mi obilno kišu prilivamo, zatim zemlju pukotinama rasijecama i činimo da iz nje žito izrasta i grožđe i povrće i masline i palme, i bašče guste, i voće i pića, na uživanje vama i stoci vašoj* (80/24-32).

A onda čita i: *O čovječe, zašto da te odbamnjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, koji te je stvorio, pa učinio da si skladan i da si uspravan – i kakv je htio lik ti dao* (82/6-8).

Hvali ime Gospodara svoga Svišešnjeg, koji sve stvara i čini skladnim, i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje, i koji čini da rastu pašnjaci, a potom čini da postanu suhi, potamnjeli (87/1-5). *Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem, zatim ćemo ga u najnakazniji lik vratiti, samo ne one koji budu vjerovali i dobra djela činili, njih čeka nagrada neprekidna. Pa šta te onda navodi da poričeš onaj svijet, - zar Allah nije sudija najpravedniji?!* (95/4-8).

On dalje čita: *kada Sunce sjaj izgubi, i kada zvijezde popadaju, i kada se planine pokrenu, i kada steone kamile bez pastira ostanu, i kada se divlje životinje saberu, i kada se mora vatrom napune, i kada se duše s tijelima spare i kada živa sahranjena djevojčica bude upitana zbog kakve krivice je umorena i kada se listovi razdijele i kada se nebo ukloni, i kada se džehennem raspali, i kada se džennet približi – svako će saznati ono što je*

pripremio (81/1-14). *Kada se nebo rascijepi, i kada zvijezde popadaju i kada se mora jedna u druga uliju, i kada se grobovi ispreturaju, - svako će saznati šta je pripremio, a šta je propustio* (82/1-5). *Kada se nebo rascijepi i posluša Gospodara svoga – a ono će to dužno biti – i kada se Zemlja rastegne, i izbaci ono što je u njoj, i potpuno se isprazni, i posluša Gospodara svoga – a ona će to dužna biti* (84/1-5). *Kada se Zemlja najžešćim potresom svojim potrese i kada Zemlja izbaci terete svoje, i čovjek uzvikne: "Šta joj je?!" – toga Dana će ona vijesti svoje kazivati jer će joj Gospodar tvoj narediti* (99/1-5).

On čita kosmičke momente i hvaljenje u nekoliko početaka ovih sura ili u njima: *I kunem se zvijezdama – koje se skrivaju, koje se kreću i iz vida gube i noći kad ona veo diže, i zorom kada diše,* (81/15-18). *I kunem se rumanilom večernjim i noći, i onim što ona tamom obavije i Mjesecom punim,* (84/16-18). *Tako mi zore, i deset noći, i parnih i neparnih, i noći kada nestaje, -* (89/1-4). *Tako Mi Sunca i svjetla njegova i Mjeseca kada ga prati i dana kada ga vidljivim učinim, i noći kada ga zaklonim i neba i onoga koji ga sazda, i Zemlje i Onoga koji je ravnom učini, i duše i Onoga koji je stvori, pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini* (91/1-8). *Tako mi noći kada tmine razastre, i dana kad svane, i Onoga koji muško i žemsko stvara* (92/1-3). *Tako mi jutra i noći kada se utiša* (93/1-2).

I tako dalje i tako dalje.

U ovom cijelom džuzu koncentriralo se na prvi nastanak čovjeka, drugog živog na zemlji, bilja i životinja, koncentrirao se Kur'an na scene Kosmosa i njegove znakove u kosmičkoj otvorenoj knjizi. Koncentrira se na scene Sudnjeg dana, žestoke, otvorene nesreće, nesreće Smaka svijeta i tmine, na scene obračuna i nagrade dobrom ili kaznom izloženo u scenama koje kao da tuku, čine da se zaboravi i potresaju; kao kosmičke scene sudnjag Dana izložene u svojoj veličini i strahu koje se sve skupa uzimaju kao dokaz stvaranja, rasporeda, drugog nastanka i njihova odlična odmjeravanja. Zajedno sa kuđenjem tim scenama, zaplašivanjem i upozorenjem. Ponekad su ove scene popraćene slikama stradanja ranijih naroda koji su nagonili u laž. Primjeri ovog svega se nalaze u cijelom ovom džuzu, ali mi smo ukazali samo na neke od njih u ovom predgovoru.

Ova sura, sura *En-Nebe,* u cjelini je kompletan primjer ove koncentracije na ove činjenice i scene. Kao primjer mogu se uzeti sure *En-Nazi'at* i sura *'Abese* čiji prvi dio ukazuje na određeni događaj ovog poziva, a ostalo, u cjelini, govori o nastanku života čovjeka i bilja, zatim o žestini: *Na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći, i od majke svoje i od oca svoga i od druge svoje i sinova svojih, - toga Dana će svaki čovjek samo o sebi*

brinuti – neka lica tog Dana biće blistava, nasmijana, radosna, a na nekim licima toga Dana biće prašina, tama će ih prekrivati (80/34-41). U suri *Et-Tekvir*, a ona ocrtava scenu kosmičke, stravične izmjene toga Dana, donose se i kosmičke inspirativne scene o zakletvi na činjenicu Objave i istinitosti poslanika. I u suri *El-Infitar* također se iznose scene ove promjene u Kosmosu sa scenama uživanja i kazne i potresa se ljudska savijest pred jednim i drugim. *O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit? (82/6)* itd. U suri *El-Inšiqaq* se izlažu scene kosmičke izmjene i scene uživanja i patnje. A u suri *El-Burudž* osjeća se brzi ritam kod scene ovog Kosmosa i scena Dana sudnjega da bi se muslimanskoj zajednici ukazalo na teške muke nevjernika na ovom svijetu u paklu, a Allahova kazna za te nevjernike na budućem svijetu je također pakao, koji je žešći i drastičniji.

Sura *Et-Tarik* - i ona izlaže kosmičke scene u vezi sa nastankom čovjeka i bilja, zaklinjući se svim tim. *Kur'an je, doista, govor koji rastavlja istinu od neistine, lakrdija nikakva on nije (86/13-14).* A sura *El-'Ala* govori o stvaranju, skladnosti i određenosti s mjerom, uputom, o rastu trave na pašnjacima, pripremajući time razgovor o sjećanju na Allaha, budućem svijetu, polaganju računa i kazni. Sura *El-Gašije* predstavlja scene uživanja ali i kazne, zatim upućuje da se pogleda kako su stvoreni: deva, nebo, Zemlja, brda itd, itd, sve do kraja ovog džuza, izuzimajući kraće sure koje govore o vjerovanju (doktrini) i imanu kao što su sure: *El-Ihlas, El-Kjafirun, El-Maun, El-Asr, El-Kader, En-Nasr* ili se upućuju Poslaniku (alejhi's-selam) u kojima se usmjerava da traži utočišta kod svoga Gospodara od svakog zla kao što su i sure: *Ed-Duha, El-Inširah, El-Kevser, Felek i En-Nas.* Sve ove sure su u svakom slučaju kratke.

* * *

Ovdje se susreće i druga pojava u izražavanju kod ovog džuza, jasna elegancija u izrazu sa namjernim doticajem mjesta ljepote u Bitku i u ljudima i majstorstvu Kreatora u slikanju, odsjenu, muzičkom ritmu, rimi i završecima ajeta. Sve je to u skladu sa prirodom mjesta i riječi upućenih nemarnicima, onima koji spavaju i koji su rasijani da bi ih probudio, privukao njihov osjećaj i čula na razne načine, raznim ritmom i impresivnim faktorima. Sve se ovo odražava u jasnoj slici i primjeru njegova lijepog izraza o zvijezdama koje se skrivaju i idu jedna za drugom kao srne koje se kriju i javljaju, zatim o noći kao da je ona živa i kreće se u

tami i jutrom kao da je ono također živo, pa udiše svjetlo: *I kunem se zvijezdama – koje se skrivaju, koje se kreću i iz vida gube, i noći kad ona veo diže i zorom kada diše,* (81/15-18). U kur'anskom izlaganju scena zalaska Sunca, noći i Mjeseca stoji: *I kunem se rumenilom večernjim, i noći, i onim što ona tamom obavije, i Mjesecom punim* (84/16-18), ili scenama zore i noći dok ide i nestaje: *tako mi zore, i deset noći, i parnih i neparnih, i noći kada nestaje* (89/1-4). *Tako mi jutra i noći kada se utiša* (93/1-2). U Njegovim riječima upućenim ljudskom srcu: *O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, koji te je stvorio, pa učinio da si skladan i da si uspravan* (82/6-7). I u opisu Dženneta: *Neka lica toga biće radosna, trudom svojim zadovoljna, u džennetu izvanrednome, u kome prazne besjede neće slušati* (88/8-11), i opisu Džehennema: *A onaj u koga njegova dobra djela budu laka – boravište će mu bezdan biti. A znaš li ti šta će to biti? – vatra užasna* (101/8-11). Elegencija u ovom izrazu je jasna i jasne namjere u lijepom doticaju scena Kosmosa i onoga što kruži u duši čovjeka.

Ponekad se javlja odstupanje od direktnog izraza i služi se aluzijom ili približnim izrazom pa do daleke etimologije da bi se ostvarila željena melodičnost. Ova specifičnost koja je došla do izražaja u ovom džuzu u cjelini potvrđuje to na približan način.

Ova sura je primjer smjera ovog džuza u njegovim temama, činjenicama koje tretira, ritmovima, scenama, slikama, odsjenima, muzici i doticajima u Kosmosu i u čovjeku i na ovom i na onom svijetu i izboru termina i teksta da bi se odstvarila najjača ritmika u osjećaju i srcu čovjeka.

Ova sura počinje jako inspirativnim pitanjem, ukazuje na grozotu, oholost i stvarnu veličinu o kojoj se oni razilaze. To je nešto veliko, nema u njemu ničega skrivenoga niti sličnosti. Ovo je popraćeno sa prijetnjom njima Danom kada će oni spoznati njegovu istinu. *O čemu oni jedni druge pitaju? – O vijesti velikoj, o kojoj oni različita mišljenja imaju. To nije dobro, oni će saznati sigurno! I još jednom - to nije dobro, oni će saznati sigurno!* (78/1-5).

Ovdje se u kontekstu odstupa od ovog smisla u razgovoru o ovoj vijesti i ostavlja se za kratko vrijeme, a oni se podsjećaju na stvarnost koja je pred njima i oko njih, u samim njima i u Kosmosu oko njih, podsjećaju se na veliku stvar koja ukazuje šta stoji iza nje i nagovještava se šta će uslijediti: *Zar Zemlju posteljom nismo učinili, i planine stubovima, i vas kao parove stvorili, i san vaš počinkom učinili, i noć pokrivačem dali, i dan za privređivanje odredili, i iznad vas sedam silnih sazdali, i svjetiljku plamteću*

postavili? Mi iz oblaka vodu obilnu spuštamo i činimo da uz njenu pomoć raste žito i bilje, i bašče guste (78/6-16).

Iz ove gomile činjenica, scena, slika i ritmova kontekst se vraća s njima na tu veliku vijest o kojoj se oni razilaze i u kojoj im se prijeti Danom kada će oni to saznati da bi im se reklo šta je ta velika vijest i kako će biti: *Dan sudnji je, zaista, već određen, Dan kada će se u rog puhnuti pa ćete vi, sve skupina po skupina, dolaziti, i nebo će se otvoriti i mnogo kapija imati, i planine će se zdrobiti i priviđenje će biti* (78/17-20).

Uslijedila je scena patnje svom svojom snagom i žestinom: *Džehennem će zasjeda postati, nasilnicima mjesto povratka – u kome će zauvijek ostati: u njemu svježine neće osjetiti, ni pića okusiti, osim vrele vode i kapljevine, kazne prikladne. Oni nisu očekivali da će račun polagati i dokaze naše su pretjerano poricali, a mi smo sve pobrojali i zapisali – pa trpite, mučenje ćemo vam sve gorim činiti* (78/21-30). I scena uživanja je također ovdje navedena koja kao da je vrelo koje izbija: *A onima koji su se Allaha bojali, želje će se ostvariti: bašče i vinogradi, i djevojke mlade godina istih, i pehari puni. Tamo prazne besjede i neistine neće slušati, Gospodar tvoj će ih darom obimnim nagraditi* (78/31-36).

Ova sura završava veličanstvenim ritmom o svojoj činjenici i sceni koja je tu izložena, zatim upozorenjem i skretanjem pažnje prije nego što dođe taj Dan u kome će se obistiniti ta veličanstvena scena: *Gospodar nebesa i zemlje, i onoga što je između njih, Milostivi, kome neće smjeti niko prvi riječ progovoriti, na Dan kada Džibrīl i meleki budu u redove poredani, kada će samo onaj kome Milostivi dozvoli govoriti, a istinu će reći. To je neizbježan Dan, pa ko hoće, Gospodaru svome će, kao utočištu, poći. Mi vas na skoru patnju upozoravamo, na Dan u kome će čovjek djela ruku svojih vidjeti, a nevjernik uzviknuti: "Da sam, bogdo, zemlja ostao!"* (78/37-40).

To je ta *vijest velika* za koju su oni pitali. To je taj Dan kada će oni spoznati tu veliku vijest.

* * *

O čemu oni jedni druge pitaju? – O vijesti velikoj, o kojoj oni različita mišljenja imaju. To nije dobro, oni će saznati sigurno! I još jednom, to nije dobro, oni će saznati sigurno! (78/1-5). Ovo je početak u kome se primjećuje osuda, pitanja onih koji ovo pitaju, a istovremeno u njemu je čuđenje da ovo

može biti predmet pitanja. Oni su se pitali o Danu proživljenja i vijesti Dana sudnjeg. To je pitanje o kome su se oni jako sporili i skoro nisu mogli ni pojmiti da bi se mogao dogoditi, a to je nešto preče što se može dogoditi.

O čemu oni jedni druge pitaju? (78/1). O čemu oni razgovaraju? A onda se odgovara da pitanje nije postavljeno s namjerom da se njima na to odgovori, nego je postavljeno radi čuđenja njihovu stavu i čudnom pitanju, da bi se otkrilo pitanje koje oni postavljaju i objasnila činjenica i priroda tog pitanja:

O vijesti velikoj, o kojoj oni različita mišljenja imaju (78/2-3). Ni ovdje nije definirano riječima šta su oni pitali, nego je iznijet opis toga pitanja, *vijest velika,* pa se nastavlja stilom čuđenja i uvećavanja. Razilaženje je bilo o pitanju Dana između onih koji su vjerovali u taj Dan i onih koji nisu vjerovali da će se taj Dan dogoditi. Ovo pitanje postavili su samo oni koji nisu vjerovali.

Na ovo pitanje Kur'an nije odgovorio niti je iznio činjenlcu te vijesti o kojoj su oni pitali nego je ostavio opisujući je sa *velikom* pa onda prešao na aluziju uobičajenom prijetnjom, a to je djelotvornije od direktnog odgovora i unosi više straha:

To nije dobro, oni će saznati sigurno! I još jednom, to nije dobro, oni će saznati sigurno (78/4-5). Termin *to nije doro* upotrebljava se kao prigovor i korenje. Taj termin ovdje je najpovoljniji da bi predstavio ono što se njime želi odgovoriti. Njegovo ponavljanje i ponavljanje rečenice u cjelini ukazuje na prijetnju i ono što ona sadrži.

* * *

Ovdje dolazi do udaljavanja, očito, od teme te *vijesti velike* o kojoj se oni razilaze da bi se na nju u kontekstu povratilo nešto kasnije, udaljuje se bližom šetnjom u ovaj uređeni Kosmos sa gomilom bića, pojava, činjenica i scena koje potresaju cjelokupno biće kada čovjek razmisli o tome:

Zar Zemlju posteljom nismo učinili, (78/6)

i planine stubovima, (78/7)

i vas kao parove stvorili, (78/8)

i san vaš počinkom učinili, (78/9)

i noć pokrivačem dali, (78/10)

i dan za privređivanje odredili, (78/11)

i iznad vas sedam silnih sazidali, (78/12)

i svjetiljku plamteću postavili? (78/13)

Mi iz oblaka vodu obilnu spuštamo (78/14)

i činimo da uz njenu pomoć raste žito i bilje, (78/15)

i bašče guste (78/16).

Ova šetnja koja se prenosi u prostrani Kosmos sa strašnom gomilom slika i scena podsjeća nas na koncentriranu tjeskobu termina i teksta što čini da se ritam tog teksta odražava oštro, teško i provodljivo na osjećaj čovjeka. Taj ritam kao da su udari čekića jedan za drugim bez malaksalosti i prekida. Pitanje je upućeno onima kojima se Kur'an obraća, a ono u jeziku znači izvještaj, pitanje čija je namjera ovdje, izgleda, kao da je moćna Ruka koja potresa nemarnike, pitanje koje usmjerava poglede ovih nemarnika na ovu gomilu stvorenja i pojava koje, sa svim onim što stoji iza njih, ukazuju na raspored i odredbu, na moć koja iznova stvara i ponovo vraća, na mudrost koja ne ostavlja ništa, nikakvo stvorenje onako, uzalud, bez računa i nagrade. Kroz ovo se susreće ta *vijest velika* o kojoj se oni razilaze.

Prvi doticaj u ovoj šetnji odnosi se na Zemlju i planine:

Zar Zemlju posteljom nismo učinili, (78/6)

i planine stubovima, (78/7)...

Kur'anski termin *mihad,* ovdje upotrijebljen, znači nešto utrveno radi hoda, a *mihad* je nešto mehko kao postelja. I jedno i drugo značenje je blisko, a tu činjenicu svako može osjetiti u svakoj fazi civilizacije ili spoznaje. Otuda nema potrebe za širokim i obimnim znanjem da bi se to spoznalo u pravom smislu. A planine, postavljene kao stubovi, pojava su koju primjećuje svako oko, pa i oko najprimitivnijeg čovjeka. I jedno i drugo osjeća čovjek kada pogleda prema njima.

Međutim, ova činjenica je daleko veća i prostranija nego što to osjeća primitivni čovjek na prvi pogled. Što više čovječije saznanje raste i povećava se u spoznaji prirode ovog Kosmosa i njegovih faza, sve više se i povećava ova činjenica u čovjeku, a povećava se, iza toga, Božanska velika

odredba, precizni mudri raspored, skladnost između pojedinaca ovog Bitka i njihovih potreba, priprema ove Zemlje da prihvati ljudski život, ponudi mu zaštitu i pripremi ovog čovjeka prikladnim za sredinu i sporazumijevanje sa ovom prirodom.

Allah je učinio Zemlju kolijevkom života, a posebno ljudskog života, što se da primijetiti bez raspravljanja o vjerovanju da postoji intelekt iza ovog pojavnog Bitka koji raspoređuje taj Bitak. Poremećaj samo jedan posto od vidljivog postotka u stvaranju Zemlje u svim njenim uvjetima, ili poremećaj samo jedan posto u vidljivom odnosu kod stvaranja života da bi se održao na Zemlji, poremećaj ovdje ili tamo ne bi činio Zemlju kolijevkom niti bi ostala ova činjenica na koju ukazuje Kur'an ovom rečenicom. To primjećuje svaki čovjek sukladno stepenu svoga znanja i svoje spoznaje.

Allah je učinio planine stubovima i ovo primjećuje svaki čovjek samim pogledom. Brda su nešto najsličnije stubovima šatora za koje se šatori vežu. Što se tiče ove činjenice, mi ćemo se osloniti na Kur'an i preuzeti je iz Kur'ana. Iz toga ćemo shvatiti da planine kao da ustaljuju Zemlju i održavaju njenu ravnotežu. Možda je ovo tačno jer one uspostavljaju ravnotežu između udubina u mora i uzdignuća na kopnu, a možda je to neka vrsta ravnoteže između unutarnjeg skupljanja Zemlje i njenog spoljašnjeg skupljanja, možda je to opterećivanje Zemlje na određenim tačkama kako ne bi došlo do pokretanja vulkana zbog potresa ili unutarnjih potresa, a mogao bi biti i neki drugi uzrok koji je ostao nepoznat. Ustolam, koliko i koliko zakona i činjenica su nepoznati, a na koje ukazuje Časni Kur'an, a onda to ljudski rod spoznaje i otkriva nakon proteka stotina godina.

Drugi doticaj se odnosi na čovjeka i kroz razne oblasti i činjenice:

i vas kao parove stvorili, (78/8)...

I ova činjenica je također vidljiva i nju svaki čovjek može spoznati sa lahkoćom i jednostavno. Allah je stvorio čovjeka, muško i žensko, i dao da se održava u životu ova vrsta povezivanjem i susretom muškarca i žene. Svaki čovjek zna ovu pojavu, osjeća kakva ugodnost, slast i uživanje stoje iza toga, i to se ponavlja bez ikakve potrebe za obilatim znanjem. Kur'an se, zatim, time obraća čovjeku u svakoj sredini tako da je čovjek može spoznati, a koja će na njega uticati kad god čovjek razmisli o tome, osjetit će kakva je namjera toga, harmonija i raspored.

Iza ovog skrivenog osjećaja o vrijednosti ove činjenice i njena značaja postoje i druga razmišljanja kada se čovjek uzdigne na viši stepen spoznaje i osjećaja. Tu se javlja razmišljanje o raspoređujućoj moći koja čini od sperme muškarca, i ženke bez očite razlike u ovoj ili toj spermi, čini da ta sperma nastavi svojim putem da bi nastao muškarac, a ova da nastavi svojim putem da bi bila ženka. To može učiniti samo moćna stvaralačka volja i njen tajni raspored, njeno ugodno usmjerenje i pohranjivanje specifičnosti koje ona hoće ovoj spermi dati da li jedno ili drugo, da nastane od tog dvoga par, da nastaje iz njih život i da se razvija:

i san vaš počinkom učinili, (78/9)

i noć pokrivačem dali, (78/10)

i dan za privređivanje odredili, (78/11)...

Allah je dao čovjeku san kao pokrivač, san koji ga savlada i odvaja od učenja i aktivnosti i dovodi ga u poziciju ni smrti ni života, osigurava mu tjelesni i psihički odmor i nadoknađuje mu trud kojeg je uložio dok je bio budan, trudio se i radio za životne potrebe. Sve se ovo odvija na čudan način da čovjek ne može da spozna suštinu toga, niti ljudska volja ima udjela u tome. Čovjek ne zna dok je budan šta se zbiva s njim u snu, i dok je u snu ne zna šta se zbiva s njim, niti može to primijetiti. To je jedna od tajni formiranja živog bića koje zna samo Onaj koji ga je stvorio i pohranio u njemu tu tajnu, koji je učinio da njegov život ovisi o njemu. Nema nijednog živoga koje bi moglo da živi bez sna osim jedno izvjesno vrijeme, a ako bi neko bio prisiljen vanjskim faktorima da bude stalno budan, on bi sigurno bio upropašten.

U snu se nalaze i druge tajne osim odazivanja potrebi tijela i nerava. To je smiraj duše i iskakanje iz žestoke borbe života. To je smiraj koji snađe čovjeka pa on ostavi svoje oružje i štit, dobrovoljno ili ne, i predaje se potpuno sigurnom miru za izvjesno vrijeme, miru za kojim svaka osoba osjeća potrebu isto kao za jelom i pićem. Katkada to sliči nadnaravnostima u nekim slučajevima kada pospanost snađe čovjeka i optereti dušu, izmoreni nervi se cijepaju, duša postane uznemirena, srce, preplašeno, i kao da je ovaj san - a katkada on traje samo moment - puni preokret u biću ove jedinke i puna obnova ne samo njegove snage, nego i njegova bića, i kao da je on biće koje se ponovo probudilo. Ova nadnaravnost se očito dogodila muslimanima borcima u Bitki na Bedru i u Bitki na Uhudu, nadnaravnost kojom je Allah njih učvrstio govoreći: *kad je On učinio da se radi sigurnosi svoje u san zavedete* (8/11). , *Zatim vam je, poslije nevolje*

spokojstvo ulio, san je neke od vas uhvatio (3/154) - kao što se to dogodilo brojnim muslimanima u sličnim situacijama.

Ovaj *počinak,* tj. prekidanje sa spoznajom i aktivnosti snom, jedna je neophodnost za život, tajna stvaralačke moći, Allahova blagodat koju može dati samo On. Upućivanje pogleda k tome na ovaj kur'anski način upozorava čovjeka na njegove lične osobenosti, ukazuje na Moćnog koji mu je dao da postoji i dotakao ga doticajem koji izaziva razmišljanje, promišljanje i padanje pod utjecaj.

Allahov je raspored također da je učinio kretanje Kosmosa sukladno kretnji života, i isto onako kao što je pohranio čovjeku tajnu sna i počinka nakon rada i aktivnosti, On je pohranio i Kosmosu pojavu noći da bi ona bila neka vrsta odijela ili pokrivača kojim se dovršava počinak i povlačenje, dao je Kosmosu pojavnost dana da bi se privređivalo, kretalo i radilo. S ovim je Allahovo stvaranje suglasno i skladno. Ovaj svijet je povoljna sredina za život i on se odaziva osobenostima koje prate život. Sve živo snadbjeveno je odgovarajućim formiranjem u svojoj kretnji i potrebi sa osobenostima i suglasnostima pohranjenim u Kosmosu. I jedno i drugo su dati Rukom kreatorske moći koja sve raspoređuje na najskladniji način.

Treći doticaj se odnosi na stvaranje nebesa u skadu sa Zemljom i svime živim:

i iznad vas sedam silnih sazdali, (78/12)

i svjetiljku plamteću postavili? (78/13).

Mi iz oblaka vodu obilnu spuštamo (78/14)

i činimo da uz njenu pomoć raste žito i bilje, (78/15)

i bašče guste (78/16).

Termin *sedam silnih* upotrijebljen u Kur'anu, koje je Allah sazdao iznad ljudi na zemlji, - to je sedam nebesa. To je sedam puteva rečeno na drugom mjestu, a šta se misli time, zna tačno, samo Allah. To može biti sedam sazviježđa, skupina zvijezda, od kojih katkada samo jedno sazvježđe broji na sto miliona zvijezda. Sedam sazvježđa bi bilo to što ima doticaja sa našom Zemljom ili sa našim Sunčevim sistemom. Možda je to nešto drugo iz okvira formiranja ovog Kosmosa, a što je poznato samo Allahu, o čemu čovjek zna samo malo.

Ovaj ajet ukazuje, da je ovo *sedam silnih* čvrsto sagrađeni Kosmos, snažnog zdanja i povezan snagom koja sprječava da dođe do cijepanja i raspadanja. To je ono što mi primjećujemo i što znamo da vlada u ovim nebeskim sferama i tijelima koje mi nazivamo nebesa, a koje primjećuje svaki čovjek. Ovo istovremeno ukazuje da je zdanje ovih *sedam silnih* skladno sa svijetom Zemlje i čovjekom, a podsjeća i na Allahov raspored i Njegovu odredbu života na Zemlji i čovjeka. Na to ukazuje i tekst koji slijedi iza gornjeg teksta, a to je *i svjetiljku plamteću postavili* (78/13) to je sjajno Sunce koje daje toplotu, na osnovu čega se i odvija život na Zemlji i u zemlji, Sunce koje također djeluje na formiranje oblaka isparavanjem voda prostranih okeana na Zemlji i dizanjem pare u visoke slojeve atmosfere, a to su oblaci. *Mi iz oblaka vodu obilno spuštamo* (78/14)- to je kada se para zgusne i pada kao voda. Ko formira iz pare vodu? Možda su to vjetrovi, možda je to električno ispražnjavanje u atmosferskim slojevima? Ali - i iza jednog i drugog stoji Ruka moći koja je dala Kosmosu ove djelotvornosti. Svjetiljka koja gori daje toplotu i svjetlo, a to je ono što se nalazi na Suncu pa je ovdje izabrana riječ *svjetiljka* kao nešto najpreciznije i najodabranije.

Iz *svjetiljke plamteće* i iz zraka koje se izlijevaju u kojima je svjetlo i toplota, i iz oblaka i vode obilne koja se spušta iz njega i pada kad god dođe do električnog ispražnjavanja, jedno za drugim, a to je obilna voda, i iz te obilne vode i sunčanih zraka raste žito i bilje koje se jede i nastaju bašče guste sa brojnim stablima isprepletenih grana.

Ova skladnost u formiranju Kosmosa ne bi se mogla dogoditi da iza nje ne stoji Ruka koja to dovodi u sklad, mudrost koja to određuje i htijenje koje to određuje. Ovo spoznaje i osjeća svaki čovjek kada usmjeri svoje osjećaje ovako na ovaj način, a kada čovjek uznapreduje u nauci i spoznaji, njemu će se otvoriti široki horizonti ove skladnosti koja će zapanjiti razume i pameti. Shvatanja koja tvrde da je ovo sve samo slučajnost učinit će praznim i beznačajnim do te mjere da ne zaslužuju nikakav osvrt ni raspravu kao što će učiniti i da izbjegavanja i suočavanja sa činjenicom ove namjere i rasporeda u ovom Kosmosu, proističe samo iz tvrdoglavosti koja ne zaslužuje nikakvo poštovanje.

Ovaj Kosmos, doista, ima Stvoritelja iza koga stoji raspored, stvaranje i usklađivanje. I onaj koji vlada ovim činjenicama i scenama izloženim u kur'anskom tekstu na ovaj način, Onaj koji je učinio Zemlju kolijevkom, a planine stabilnima, stvorio ljude u parovima, san njihov učinio počinkom (poslije kretnje, svjesnosti i aktivnosti), učinio noć pokrivačem za sklanjanje i povlačenje, učinio dan za privređivanje, svjesno

djelovanje i aktivnost, sačinio zdanje *Sedam silnih* i postavio plamteću svjetiljku, spustio obilnu vodu iz oblaka da raste zrnevlje, bilje i bašče, zavladao je ovim činjenicama i scenama na ovaj način, koji govori o brojnoj harmoničnosti, ukazuje na raspored i odredbu, osjeća Mudrog i Moćnog Stvoritelja i dotiče srce doticajima koji bude i inspirišu namjere i cilj koji stoje iza ovog života. Ovaj tekst na ovaj način donosi Veliku vijest o kojoj su se oni razilazili.

✻ ✻ ✻

Sve je to bilo radi rada i uživanja, a iza svega toga stoji polaganje računa i nagrada. Dan razlučivanja je određeni termin za razlučivanje:

Dan kada će se u rog puhnuti, pa ćete vi, sve skupina po skupina, dolaziti, (78/18)

i nebo će se otvoriti i mnogo kapija imati, (78/19)

i planine će se zdrobiti i priviđenje će biti (78/20).

Ljudi nisu stvoreni uzalud i neće biti ostavljeni, onako, bez svrhe. Onaj koji im je dao život na taj način, našto ukazuje raniji odlomak u kontekstu, Onaj koji je uskladio njihov život sa Kosmosom u kome oni žive, tako skladno, nemoguće je da će ih ostaviti da žive onako, bez svrhe, i u miru zanemarene, da onaj koji čini dobra djela na Zemlji ili oni koji griješe budu zatrpani u zemlju onako izgubljeni, da oni koji su upućeni i čine dobra djela u životu, ili oni koji zavode, da imaju istu sudbinu, da oni koji pravedno postupaju na Zemlji ili oni koji čine nasilje – da pravda i nasilje odu onako uzaludno.

Tamo, doista, postoji Dan presude, rastavljanje istine od neistine i razlučivanje za sve što je bilo. To je upisani i vremenski određeni Dan čiji je termin definiran i određen u Allahovu znanju:

Dan sudnji je, zaista, već određen, (78/17)...

To je Dan u kome će doći do promjene u sistemu ovog Kosmosa i njegove složenosti:

Dan kada će se u rog puhnuti, pa ćete vi, sve skupina po skupina, dolaziti, (78/18)

i nebo će se otvoriti i mnogo kapija imati, (78/19)

i planine će se zdrobiti i priviđenje će biti (78/20).

Termin *sur* upotrijebljen ovdje u Kur'anu je signalni instrument. Mi o njemu ne znamo ništa drugo osim imena i znamo samo da će se u njega puhati. Mi nismo dužni da istražujemo kakav je i šta je taj instrument. To nam neće povećati naše vjerovanje niti imati utjecaja na događaj. Allah nam nije dao sposobnost da se upuštamo u istraživanje ove stvorene nepoznanice. Dao nam je *kader* koja nam koristi i ništa više. Mi predočavamo to puhanje koje poziva na okupljanje po čijem pozivu ljudi dolaze u grupama, predočavamo ovu scenu i brojna stvorenja čije osobe dolaze jedne za drugima, bez prekida, iz pokoljenja u pokoljenje. Jedni odlaze, drugi dolaze da bi prostor bio prazan za druge koji poslije njih dolaze, da ograničena površina Zemlje ne bi bila tijesna. Mi poimamo scenu ovih svih stvorenja – grupa, proživljenih, jedni stoje, drugi dolaze u grupama na mjesto gdje se okupljaju. Mi poimamo kako se ljudi iz grobova bude i dižu i poimamo ovo mnoštvo stvorenja kako stoje. Poimamo nagomilane skupine od kojih prva ne poznaje drugu, predočavamo ovaj strah kojeg izazivaju te gomile kakve se nikada nisu skupile u jednom vremenu, u jednom momentu do ovog Dana. Gdje? To mi ne znamo. U ovom Kosmosu, koji nam je poznat, sve je novo i veoma strahovito:

i nebo će se otvoriti i mnogo kapija imati, (78/19)

i planine će se zdrobiti i priviđenje će biti (78/20).

Čvrsto sazdana nebesa otvorila su se i postala vrata. Nebesa su se rascijepila i otvorila, kako što se kaže u drugim surama, dobila su oblik koji je nama nepoznat. Planine visoke i kao stubovi zdrobit će se i priviđenje će biti. Sudarile su se i prosule poput prašine u zraku koje zrak nosi kao što se to navodi na drugim mjestima u drugim surama. Planine kao da ne postoje. One kao da su fatamorgana, nešto što nema stvarnosti, i kao da su se na njih odrazile zrake pa kao da su prašina i javljaju se kao priviđenje.

Očita strahota u promjeni urođenog Kosmosa. Očita strahota u nagomilavanju nakon puhanja u Sur. To je Dan razlučivanja određen mudrošću i rasporedom.

* * *

U kontekstu se poslije puhanja u Sur i gomilanja ljudi nastavlja sa ocrtavanjem sudbina nasilnika i slika onih koji su se grijeha čuvali, počinjući sa prvima, sa onima koji su nagonili u laž i koji su pitali *o vijesti velikoj:*

Džehennem će zasjeda postati, (78/21)

nasilnicima mjesto povratka (78/22)

u kome će zauvijek ostati; (78/23)

u njemu svježine neće osjetiti, ni pića okusiti, (78/24)

osim vrele vode i kapljevine, (78/25)

kazne prikladne (78/26).

Oni nisu očekivali da će račun polagati (78/27)

i dokaze Naše su pretjerano poricali, (78/28)

a Mi smo sve pobrojali i zapisali (78/29)

pa trpite, mučenje ćemo vam sve gorim činiti (78/30).

Džehennem je, doista, stvoren i iznijet na vidjelo. Postao je zamka za nasilnike. Ona ih očekuje i vreba. Oni će skončati u toj zamci. Ona je za njih pripremljena - da ih dočeka. Kao da su bili na proputovanju na Zemlji, a onda se povratili svom pravom skloništu. Oni dolaze na ovo mjesto da dugo i ponovo borave, da tu ostanu vječito:

... *u njemu svježine neće osjetiti ni pića okusiti* (78/24), zatim dolazi do izuzimanja, a to izuzimanje je nešto vrlo loše: *osim vrele vode i kapljevine* (78/25) osim vrele vode koja prži grla i stomake. Eto to je ta "svježina" izvan kapljevine koja kaplje iz spaljenih tjelesa i teče. Ovo je to piće.

Ovo su *kazne prikladne,* koje prate ono što su ranije radili i činili *oni nisu očekivali da će račun polagati* (78/27), niti su očekivali povratak: *i dokaze naše su pretjerano poricali* (78/28). Ovaj termin u Kur'anu tako jako zvoni da nagovještava žestinu njihove laži i insistiranja na laži.

Allah je pobrojao tačno sve što su radili. Nijedno slovo nije Ga promašilo: *a Mi smo sve pobrojali i zapisali* (78/29).

Ovdje nastupa kazna ispunjena očajem. Nema nade da bi moglo doći do izmjene ili ublažavanja kazne: *pa trpite, mučenje ćemo vam sve gorim učiniti* (78/30).

* * *

Ovdje je izložena i suprotna scena, scena bogobojaznih kako uživaju. To je uslijedilo nakon scene o nasilnicima koji su u paklu:

A onima koji su se Allaha bojali želje će se ostvariti: (78/31)

bašče i vinogradi, (78/32)

i djevojke mlade, godina istih, (78/33)

i pehari puni (78/34).

Tamo prazne besjede i neistinu neće slušati, (78/35)

Gospodar tvoj će ih darom obilnim nagraditi, (78/36)...

Ako je Džehennem bio tamo zamka i sklonište silnicima kojeg oni ne mogu izbjeći niti ga prebroditi, onda će bogobojazni završiti sa ostvarenom željom i spasom. To predstavljaju *bašče i vinogradi* . U tome se posebno spominje i ističe grožđe, jer je grožđe dobro poznato sagovornicima, *i djevojke mlade* (78/33). Upotrijebljeni termin *kevaib* znači djevojke istih godina, zaobljenih grudi i *godina istih* (78/33), istih i godina i ljepote, *i pehari puni* (78/34)- napunjeni pićem.

To su uživanja koja su osjetilna jer su bliska ljudskom poimanju. Međutim, njihov stvarni okus i uživanje u njima ljudskom rodu na Zemlji su nepoznati jer su ljudi ograničeni spoznajom i poimanjem stečenim na Zemlji. Pored toga je i druga situacija koju osjeća srce i savjest spoznaje: *Tamo prazne besjede i neistinu neće slušati* (78/35). To je život koji je sačuvan od prazne priče i poricanja koje redovno prati prepiranje. Istina je otkrivena, nema mjesta raspravi niti poricanju, kao što nema mjesta ni praznoj priči koja ne donosi nikakvo dobro. Stanje u kome će se naći bogobojazni je visoko i pravo uživanje koje odgovara kući vječnosti.

Gospodar tvoj će ih darom obilnim nagraditi (78/36). Ovdje primjećujemo eleganciju u izrazu i muzici između *džeza* (nagrada) i *ata*

(dar), a primjećujemo to i u pojačanom ritmu u svim stankama (*fevasil*), otprilike. To je uočljiva pojava u cijelom ovom džuzu.

* * *

Dopunu scene Dana sudnjeg u kome se sve završava, o kome pitaju oni koji se pitaju i o kome se razilaze oni koji se razilaze, donijet će završna scena ove sure kada se Džibrīl (alejhi's-selam) i meleki poredaju u redove ispred Milostivog, sasvim skrušeno i bez ikakve priče osim onoga kome Milostivi dopusti, na tom strašnom i uzvišenom mjestu:

Gospodar nebesa i Zemlje i onoga što je između njih, Milostivi, kome neće smjeti niko prvi riječ prozboriti (78/37)

na Dan kada Džibrīl i meleki budu u redove poredani, kada će samo onaj kome Milostivi dozvoli govoriti, a istinu će reći (78/38).

To je nagrada koja je objašnjena u ranije iznijetom odlomku, "nagrada" za silnike i nagrada za bogobojazne. Ovu nagradu dodjeljuje *Gospodar tvoj* (78/36), *Gospodar nebesa i Zemlje i onoga što je između njih, Milostivi* (78/37). Ovo je pripremljeno u povodu ovog doticaja i ove *velike istine*, istine jedinog Božanstva koje obuhvata i čovjeka isto kao što obuhvata i nebesa i Zemlju, obuhvata ovaj svijet kao i budući, koji će kazniti nasilnike i nagraditi bogobojazne, kod koga završava i budući i ovaj svijet, zatim to je *Milostivi*. Od Njega su i kazna i nagrada, i za jedne i za druge, čak i kazna nasilnika proističe iz Allahove milosti, iz milosti na takav način da zlo nađe svoju kaznu i da ne bude u ravni sa dobrom u svojoj sudbini.

Sa milošću i uzvišenošću *kome neće smjeti niko prvi riječ prozboriti* (78/37), tog strašnog i stravičnog Dana, Dana kada Džibrīl (alejhi's-selam) i drugi meleki *budu u redove poredani* (78/38), kada će moći govoriti samo sa dozvolom Milostivoga, tamo gdje će istinu govoriti. Allah dozvoljava da se govori samo ono što je istinito.

* * *

Položaj onih bliskih Allahu, čistih i bez grijeha, bit će šutnja, niko neće govoriti osim onoga kome On dozvoli. Atmosferom će zavladati veličina, poštovanje, uzvišenost i dostojanstvo. U sjeni ove scene čut će se glas upozorenja, potres uspavanih i opijenih pijanstvom:

To je neizbježan Dan, pa ko hoće, Gospodaru svome će, kao utočištu, poći (78/39).

Mi vas na skoru patnju upozoravamo, na Dan u kome će čovjek djela ruku svojih vidjeti, a nevjernik uzviknuti: "Da sam, bogdo, zemlja ostao!" (78/40)

To je stravičan potres onih koji su se pitali sa sumnjom, *to je neizbježan Dan* (78/39). Otuda nema mjesta pitanju i razilaženju. Prilika još postoji: *pa ko hoće, Gospodaru svome će, kao utočištu, poći* (78/39) - prije nego što Džehennem postane zasjeda i utočište.

To je upozorenje koje trijezni od pijanstva: *Mi vas na skoru patnju upozoravamo* (78/40), ona nije daleko, Džehennem vas pogleda i vreba, na način kako ste vidjeli. Ovaj svijet je u cjelini kratko putovanje, život ne traje dugo.

Džehennem je stravična patnja koja se odražava na griješnicima i djeluje na njih tako snažno da sam griješnik poželi da nije ni postojao. ... *na Dan u kome će čovjek djela ruku svojih vidjeti, a nevjernik uzviknuti: "Da sam, bogdo, zemlja ostao!"* (78/40). On to izražava kada je već izgubljen i ispunjen strahom.

To je izraz koji govori o odsjenu straha i kajanja, pa to ljudsko biće želi da nije ni postojalo, da je bilo zanemareno i beznačajan element. On smatra da bi to bilo udobnije od suočavanja sa ovim strašnim i žestokim suočavanjem. To je stanje koje stoji nasuprot pitanja onih koji se pitaju i koji sumnajju u tu *veliku vijest*.

* * *

سُورَةُ النَّازِعَاتِ مَكِّيَّة
وآياتها ٤٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« وَٱلنَّازِعَاتِ غَرْقاً * وَٱلنَّاشِطَاتِ نَشْطاً * وَٱلسَّابِحَاتِ سَبْحاً * فَالسَّابِقَاتِ سَبْقاً * فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْراً * يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلرَّاجِفَةُ * تَتْبَعُهَا ٱلرَّادِفَةُ * قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ * أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ * يَقُولُونَ : أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي ٱلْحَافِرَةِ ؟ * أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً نَخِرَةً ؟ * قَالُوا : تِلْكَ إِذَنْ كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ * فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ * فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ .

« هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ؟ * إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ ٱلْمُقَدَّسِ طُوًى * ٱذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ * فَقُلْ : هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ ؟ * وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ؟ * فَأَرَاهُ ٱلْآيَةَ ٱلْكُبْرَىٰ * فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ * ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ * فَحَشَرَ فَنَادَىٰ * فَقَالَ : أَنَا رَبُّكُمُ ٱلْأَعْلَىٰ * فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلْآخِرَةِ وَٱلْأُولَىٰ * إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَىٰ .

« أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمِ ٱلسَّمَاءُ ؟ بَنَاهَا * رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا * وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا * وَٱلْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا * أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا * وَٱلْجِبَالَ أَرْسَاهَا * مَتَاعاً لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ .

« فَإِذَا جَاءَتِ ٱلطَّامَّةُ ٱلْكُبْرَىٰ * يَوْمَ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ * وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَىٰ * فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ * وَآثَرَ ٱلْحَيَاةَ ٱلدُّنْيَا * فَإِنَّ ٱلْجَحِيمَ هِيَ ٱلْمَأْوَىٰ * وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ * فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِيَ ٱلْمَأْوَىٰ .

« يَسْأَلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ : أَيَّانَ مُرْسَاهَا ؟ * فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَاهَا ؟ * إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَاهَا * إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا * كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا » ...

SURA EN-NAZI'AT
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 46 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi onih koji čupaju grubo, (79/1)

i onih koji vade blago, (79/2)

i onih koji plove brzo (79/3)

pa naređenja izvršavaju žurno (79/4)

i sređuju ono što nije sređeno... (79/5)

na Dan kada se Zemlja potresom zatrese, (79/6)

za kojim će slijediti sljedeći, (79/7)

srca toga dana biće uznemirena, (79/8)

a pogledi njihovi oboreni (79/9).

Ovi pitaju: "Zar ćemo, zaista, biti opet ono što smo sada? (79/10)

Zar kad trule kosti postanemo?" (79/11)

i još kažu: "E tada bismo mi bili izgubljeni!" (79/12)

A biće to samo povik jedan, (79/13)

i evo njih - na Zemlji (79/14).

Da li je doprla do tebe vijest o Mūsāu, (79/15)

kad ga je Gospodar njegov u svetoj dolini Tuvā zovnuo (79/16).

"Idi faraonu, on se osilio, (79/17)

i reci: ,Da li bi ti da se očistiš, (79/18)

da te o Gospodaru tvome poučim, pa da Ga se bojiš?'"(79/19).

I onda mu je najveće čudo pokazao, (79/20)

ali je on porekao i nije poslušao, (79/21)

već se okrenuo i potrudio (79/22)

i sabrao i povikao: (79/23)

"Ja sam gospodar vaš najveći!" - on je rekao, (79/24)

i Allah ga je i za ove i za one prijašnje riječi kaznio (79/25).

To je pouka za onoga koji se bude Allaha bojao (79/26).

A šta je teže: vas ili nebo stvoriti? On ga je sazdao, (79/27)

svod njegov visoko digao i usavršio, (79/28)

noći njegove mračnim, a dane svijetlim učinio (79/29).

Poslije toga je Zemlju poravnao, (79/30)

iz nje je vodu i pašnjake izveo, (79/31)

i planine nepomičnim učinio - (79/32)

na uživanje vama i stoci vašoj (79/33).

A kada dođe nevolja najveća, (79/34)

Dan kada se čovjek bude sjećao onoga što je radio (79/35)

i kad se džehennem svakome ko vidi bude ukazao, (79/36)

onda će onome koji je obijestan bio (79/37)

i život na ovom svijetu više volio (79/38)

džehennem prebivalište postati sigurno (79/39).

A onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao (79/40)

džennet će boravište biti sigurno (79/41).

Pitaju te o Smaku svijeta: "Kada će se dogoditi?" (79/42).

Ti ne znaš, pa kako da o njemu zboriš, (79/43)

o njemu samo Gospodar tvoj zna (79/44).

Tvoja opomena će koristiti samo onome koji Ga se bude bojao, (79/45)

a njima će se učiniti, onoga Dana kada ga dožive, da su samo jedno veče ili jedno jutro njezino ostali (79/46).

Ova sura jedan je od primjera obavještenja ljudskom srcu o činjenici budućeg svijeta, strahu budućeg svijeta, veličini, ozbiljnosti i neposrednoj Allahovoj odredbi nastanka i razvoja ljudskog života, o visokom rasporedu faza ovog nastanka i njegova razvoja na Zemlji i u njenoj utrobi, onda i o budućem svijetu koji predstavlja kraj ovog nastanka i njegova razvoja.

Na putu obavještenja ljudskog srca o strašnoj, ogromnoj, uzvišenoj i velikoj činjenici budućeg svijeta u kontekstu dolazi do raznovrsnih ritmova koji tuku po strunama srca i ostavljaju razne doticaje vezane za tu veliku istinu. To su ritmovi i doticaji uspostavljeni u kontinuitetu. Ta činjenica utrla je staze do srca čovjeka da to ono osjeti i pripremi se da dočeka tu veliku činjenicu svjesno i s osjećajem.

Nju priprema sa dosta nejasne, u uvodu teško razumljive biti čija nejasnoća unosi neku vrstu nagađanja, straha i prisluškivanja. To se sve donosi u muzičkoj potresnoj ritmici tihog šuma kao da prekida dah, strah, potres i iznenađenje. *Tako Mi onih koji čupaju grubo, i onih koji vade blago, i onih koji plove brzo i sređuju ono što nije sređeno* (79/1-5).

Poslije ovog nejasnog, potresnog i uznemiravajućeg uvoda dolazi prva scena toga Dana. Njegov odsjen je odsjen tog uvoda. Njegov pečat je pečat tog uvoda. Ovaj uvodni dio kao da je okvir ili omot koji govori: *na Dan kada se Zemlja potresom zatrese, za kojim će slijediti sljedeći, - srca toga Dana biće uznemirena, a pogledi njihovi oboreni. Ovi pitaju: "Zar ćemo, zaista, biti opet ono što smo sada? Zar kad trule kosti postanemo?" I još kažu: "E tada bismo mi bili izgubljeni!" A biće to samo povik jedan, i evo njih – na Zemlji* (79/6-14).

Otuda, iz ove potresne, uznemiravajuće i strašne atmosfere počinje da izlaže jednu od scena stradanja arogantnih poricatelja u jednom od kazivanja Mûsâa u vezi sa faraonom. Muzička ritmika smiruje se i slabi

malo pomalo kako bi odgovarala atmosferi kazivanja i izlaganja: *Da li je doprla do tebe vijest o Mūsāu, kad ga je Gospodar njegov u svetoj dolini Tuvā zovnuo. "Idi faraonu, on se osilio i reci: 'Da li bi ti da se očistiš, da te o Gospodaru tvome poučim, pa da Ga se bojiš?'" I onda mu je najveće čudo pokazao, ali je on porekao i nije poslušao već se okrenuo i potrudio i sabrao i povikao: "Ja sam gospodar vaš najveći!" On je rekao, i Allah ga je i za ove i za one prijašnje riječi kaznio. To je pouka za onoga koji se bude Allaha bojao* (79/15-26).

U kontekstu se prelazi sa historijskog područja na otvorenu knjigu Kosmosa, strašne scene u Kosmosu koje odražavaju moć i raspored odredbu Allahove izgradnje Kosmosa, i njegova zaštitnika na ovom i budućem svijetu i te scene izlaže izrazima duboke tajnosti i ritmike koje su u skladu sa uvodom ove sure i njenog općeg ritma: *A šta je teže: vas ili nebo stvoriti? On ga je sazdao, svod njegov visoko digao i usvršio, noći njegove mračnim, a dane svjetlim učinio. Poslije toga je Zemlju poravnao, iz nje je vodu i pašnjake izveo i planine nepomičnim učinio, na uživanje vama i stoci vašoj* (79/27-33).

Ovdje, poslije ove približne pripreme i nadahnjujućih doticaja, iznosi se scena *nevolje najveće,* kakva kazna prati to zbog onoga što je bilo u životu na ovom svijetu, kazna koja se ostvaruje na budućem svijetu u scenama koje su svojim slikama i odsjenima u skladu sa *nevoljom najvećom*: *A kada dođe nevolja najveća, Dan kada se čovjek bude sjećao onoga što je radio i kada se džehennem svakome ko vidi bude ukazao, onda će onome koji je obijestan bio i život na ovom svijetu više volio, džehennem prebivalište postatati sigurno, a onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao džennet će boravište biti sigurno* (78/34-41).

U momentu u kome je svijest prekrivena tim osjećajem koji proističe iz scena *nevolje najveće* i Džehennema koji se javlja svakome ko vidi i posljedica onome koji je obijestan bio u životu na ovom svijetu i onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao, u ovom momentu u kontekstu se vraća na poricatelje Dana sudnjeg, onih koji su pitali Resulullaha (alejhi's-selam) kada će se dogoditi, vraća se k njima sa ritmom koji povećava stravičnost toga Dana, izaziva strah u osjećaju i ukazuje na njegovu veličinu: *Pitaju te o Smaku svijeta "kada će se dogoditi?" Ti ne znaš, pa kako da o njemu zboriš, o njemu samo Gospodar tvoj zna. Tvoja opomena će koristiti samo onome koji ga se bude bojao, a njima će se učiniti, onoga Dana kada ga dožive, da su samo jedno*

veče ili jedno jutro njezino ostali (78/42-46). Produženo "ha" ovdje ima duži i jači ritam. "Ha" učestvuje u oblikovanju ove veličine i otjelovljenju strahote.

* * *

Tako Mi onih koji čupaju grubo, i onih koji vade blago, i onih koji plove brzo pa naređenja izvršavaju žurno i sređuju ono što nije sređeno (79/1-5). Komentarišući ove riječi neki kažu da su to meleki (*nazi'at*) koji čupaju duše jako grubo, *našitat* – slobodni u svom kretanju, *sabihat* - to su oni koji plove u gornjim svjetovima, *sabikat* - oni koji žurno izražavaju vjerovanje ili koji se pokoravaju naredbi svoga Gospodara, i *mudebirat* oni koji brzo sređuju poslove koji su im povjereni.

Neki kažu da su to zvijezde koje izlaze iz svojih orbita, kreću se i prolaze slobodno iz faze u fazu, veličaju Allaha u vasioni gdje su i vezane, natječu se u svojim tokovima i kruženjima manifestirajući rezultate i pojave koje im je Allah povjerio, a što djeluje na život Zemlje i one koji su na njoj.

Neki kažu da su nazi'at, našitat, sabihat, i sabikat zvijezde, a mudebbirat da su meleki.

Drugi kažu: nazi'at, našitat i sabihat su zvijezde, a sabikat i mudebbirat su meleki.

Bez obzira šta ovo značilo mi osjećamo, na osnovu duha koji vlada u kur'anskoj atmosferi, da ovakvo navođenje ovih termina, prije svega, izaziva potres kod čovjeka i naslućuje posebno stanje u svijesti, izaziva strah i da čovjek očekuje nešto što plaši i prijeti. Prema tome, ovo sve na početku ove sure, učestvuje veoma snažno kod pripreme osjećaja koji izaziva strah kod potresa onoga što slijedi iza njega i nevolje velike na kraju.

Krećući sa ovim osjećajem, mi osjećamo da je nužno ovo ovako ostaviti bez ikakva dodatka u objašnjenju značenja ovih pojmova i rasuđivanja o njima, da bismo ostali u okrilju Kur'ana sa njegovim nagovještajima, inspiracijama i u okviru kur'anske prirode. Potres srca i njegovo buđenje - to je cilj. O tome Kur'an govori na razne načine. Osim toga, mi imamo lijep uzor u stavu Omera ibni Hattaba (Bog bio zadovoljan njime) koji je čitao *Abese we tewella (80/1)* sve do riječi Uzvišenoga: *fakihetin we ebba (80/31)* i dodaje: "Znamo šta znači fakihe – voće, a šta je ebba?" A

onda se okrenu i reče: "Tako mi života, Ibni Hattabu, ovo je ta obaveza. Tebi ne poreostaje ništa drugo nego da priznaš termin kakav je naveden u Knjizi Uzvišenog Allaha." A u drugoj verziji stoji da je Omer ibni Hattab rekao: "Sve ovo znamo, ali šta je ebba?" Zatim je bacio svoj štap koji je bio u njegovoj ruci, slomio ga srdeći se na sama sebe i onda dodao: "Ovo je, tako mi Allaha, Omere, ta obaveza i tebi ne preostaje ništa drugo, sine majke Omerove, nego da ne znaš šta je ebba." I nastavlja: "Slijedite ono što vam je u ovoj Knjizi objašnjeno, a ono što nije, - ostavite." Ove riječi proističu iz etičkog ponašanja čovjeka pred uzvišenim riječima Allaha, ponašanja čovjeka pred riječima Gospodara koje je On ostavio neobjašnjenog cilja, koji bi bio istinski.

* * *

Ovaj početak došao je u formi zakletve sa nečim što predstavljaju slijedeći ajeti u ovoj suri:

na Dan kada se Zemlja potresom zatrese, (79/6)

za kojim će slijediti sljedeći, (79/7)

srca toga dana biće uznemirena, (79/8)

a pogledi njihovi oboreni (79/9).

Ovi pitaju: "Zar ćemo, zaista, biti opet ono što smo sada? (79/10)

Zar kad trule kosti postanemo?" (79/11)

i još kažu: "E tada bismo mi bili izgubljeni!" (79/12)

A biće to samo povik jedan, (79/13)

i evo njih - na Zemlji (79/14).

Termin *radžife* (potresom zatrese) upotrijebljen ovdje odnosi se na Zemlju, oslanjajući se na riječi Uzvišenog u drugoj suri: *na Dan kad se Zemlja i planine zatresu* (73/14), a termin *radife* (koji slijedi) upotrijebljen ovdje u Kur'anu navodi se da se odnosi na nebo, tj. da nebo slijedi Zemlju i prati je u toj promjeni kada se cijepa i zvijezde njegove rasturaju.

Također se navodi da *radžife*, znači prvi zov na osnovu koga se zatresa Zemlja i planine i život u cjelini zaglušujući sve što je na nebesima

i Zemlji osim onoga što Allah hoće, a *radife* je drugo puhanje koje je uslijedilo iza prvoga i izaziva okupljanje (kao što je došlo u suri *Zummer*, ajet 68).

Bilo kako mu drago, ljudsko srce osjeća potres, strah i uznemirenje, potresa se potresom straha, bojaznošću i podrhtavanjem. Ono je pripremljeno da osjeti da pogađa srce ona grozota kojoj se ne može suprotstaviti, spoznaje i osjeća smisao Allahovih riječi:

srca toga dana biće uznemirena, (79/8)

a pogledi njihovi oboreni (79/9).

To je velika uznemirenost, očito poniženje na kome počiva i strah, lom, potres i rušenje. To je ono što predstoji na Dan žestogog potresa Zemlje koga prati slijedeći potres. Ovo je ono o čemu govori zakletva uključujući slijedeće: *Tako Mi onih koji čupaju grubo, i onih koji vade blago i onih koji plove brzo, pa naređenja izvršavaju žurno i sređuju ono što nije sređeno,* (79/1-5) - a to je scena koja se potpuno poklapa sa odsjenom i ritmom početka ove sure.

Poslije ovoga u kontekstu se prelazi na razgovor o njihovu strahu i rušenju kada se bude iz svojih grobova potpuno zaprepašteni.

Ovi pitaju: "Zar ćemo, zaista, biti opet ono što smo sada? (79/10)

Zar kad trule kosti postanemo?" (79/11)

Oni se pitaju: Zar ćemo se mi vratiti ponovo u život, u onaj naš prvi život?. Termin *hafire* koji je ovdje upotrijebljen u tekstu znači: vratiti se istim putem odakle se i došlo. Oni se u strahu i čuđenju pitaju: Zar da će se vratiti istim svojim putem u život? Postaju zbunjeni: kako može biti gore kada su oni postali truhle kosti. Govore uplašenim i podrhtavajućim glasom.

Možda će se oni otrijezniti, primijetiti i saznati da je po drugi put vraćanje u život, ali u drugi život kada će osjetiti gubitak i štetu u tom povratku i kada će od njih poteći te riječi:

i još kažu: "E tada bismo mi bili izgubljeni!" (79/12)

Ponovo oni ne misle kako treba. Nisu za to pripremili ništa. Zbog toga će imati samo pravi gubitak.

Ovdje, u suočavanju sa ovom scenom, kur'anski tekst je popratio šta je to:

A biće to samo povik jedan, i evo njih - na Zemlji (79/13-14).

Ovdje upotrijebljeni termin *zedžre* znači *povik,* ali on se ovdje izgovara veoma snažno, sukladno atmosferi sceni i scenama ove sure općenito. Termin *sa'hire,* također ovdje upotrijebljen, znači sjajno osvijetljena Zemlja i Zemlja okupljenih. Mi ne znamo gdje će to biti. Vjerodostojnu vijest o tome mi možemo znati samo kad ona dolazi iz pouzdanog izvora. Na tu vijest mi ne možemo ništa dodati što nije sigurno i pouzdano.

U vezi sa *povikom* (*zedžre*) samo jednom preovlađuje mišljenje, koje je zasnovano na drugim tekstovima, da je to drugo puhanje u *sur* , puhanje proživljenja i okupljanja. Zbog toga je taj povik izražen ovako brzo i sam po sebi nagovještava brzinu. Ritam ove sure u cjelini ima obilježje brzine i uznemirenosti. Uznemirena srca poprimaju ovo obilježje, imaju ubrzani puls. Ova harmoničnost je primjetna u svim kretnjama, u svakom momentu i svakom odsjenu u kontekstu sure.

* * *

Ritam se, zatim, pomalo smiruje u slijedećem kruženju da bi odgovarao atmosferi kazivanja. Tu se izlaže ono što se zbilo između Mūsāa i faraona i s čim je skončao ovaj silnik kada pokazuje svoju silu:

Da li je doprla do tebe vijest o Mūsāu, (79/15)

kad ga je Gospodar njegov u svetoj dolini Tuva zovnuo (79/16).

"Idi faraonu, on se osilio, (79/17)

i reci: ,Da li bi ti da se očistiš, (79/18)

da te o Gospodaru tvome poučim, pa da Ga se bojiš?'" (79/19).

I onda mu je najveće čudo pokazao, (79/20)

ali je on porekao i nije poslušao, (79/21)

već se okrenuo i potrudio (79/22)

i sabrao i povikao: (79/23)

"Ja sam gospodar vaš najveći!" - on je rekao, (79/24)

i Allah ga je i za ove i za one prijašnje riječi kaznio (79/25).

To je pouka za onoga koji se bude Allaha bojao (79/26).

Kazivanje o Mūsāu se najviše navodi u Kur'anu i najviše se objašnjava. Dosad je navedeno u brojnim surama u raznovrsnim povodima i u raznim stilovima. Svaki stil tog kazivanja odgovara kontekstu sure u kome je kazivanje navedeno i učestvuje u ostvarivanju istaknutog cilja u kontekstu, po metodi Kur'ana kod navođenja ovih kazivanja i citiranja.[1]

Ovdje se ovo kazivanje navodi sažeto i sa dosta brzih predstavljanja scena od momenta kada je Mūsā bio pozvan u Svetoj dolini pa do kažnjavanja faraona, kažnjavanja i na ovom, a onda i na budućem svijetu. Tu se susreće osnovna tema ove sure, a to je činjenica budućeg svijeta. Ova dalekosežnost kazivanja navedena je ovdje u više veoma kratkih ajeta da bi odgovarala prirodi ove sure i njenom ritmu.

Ovi kratki ajeti sadrže nekoliko cjelina i scena ovog kazivanja.

Kazivanje počinje sa postavljanjem pitanja Poslaniku (alejhi's-selam): *Da li je doprla to tebe vijest o Mūsāu* (79/15). To je pitanje radi utiranja puta, pripreme duše i dozvole da se sasluša ovo kazivanje i da se ono izdiktira.

Zatim se počinje sa izlaganjem ovog razgovora koji se zove kazivanje. To je nagovještaj o događaju tog kazivanja, to je razgovor koji teče. Ono počinje scenom dozivanja Mūsāa i tihim razgovorom: *Kad ga je Gospodar njegov u Svetoj dolini Tuva zovnuo* (79/16). Tuva je ime za ovu dolinu prema preovlađujućim mišljenju. Ova dolina nalazi se na sjeveru Hidžaza pored brda Tur, na desnoj strani kada čovjek dolazi iz Medjena.

Moment poziva je zaplašujući, ali i uzvišeni moment. On je istovremeno i začudan, da Allah (Uzvišeni) Sobom poziva jednog od ljudi je zaista nešto strašno, strašnije nego što se to može ljudskim izrazom izraziti. To je jedna od velikih tajni Božanstva. Ona je istovremeno i jedna od tajni formiranja čovjeka kome je Allah dao ovakvo formiranje i pripremio ga na taj način da dočeka ovaj poziv. Ovo je krajnje što mi možemo da kažemo o ovom mjestu o kome ljudska spoznaja ne može ništa

---

[1] V. poglavlje *Elqisa fi'l-Qur'an* u djelu *Et-taswiru'l-fenni fi'l-Qur'an.*

više reći nego ostaje u okviru toga sve dok joj **Allah** to ne otkrije kada će čovjek to osjetiti.

Na drugim mjestima donose se objašnjenja tihog razgovora između Mūsāa i njegova Gospodara na ovom mjestu. Međutim, ovdje se to iznosi sažeto i ubrzanim ritmom, a onda se u kontekstu donosi kazivanje Allahovog zaduženja Mūsāu, poslije navođenja ovog poziva u svetoj dolini Tuva:

"Idi faraonu, on se osilio, (79/17)

i reci: ,Da li bi ti da se očistiš, (79/18)

da te o Gospodaru tvome poučim, pa da Ga se bojiš?'"(79/19).

Idi faraonu, on se oslilio (79/17). Sila je nešto što ne treba da bude niti da traje. To je nešto prijezirno, nešto što izaziva smutnju na Zemlji, suprotno onome što je Allahu drago, vodi onome što On prezire. Radi sprečavanja nasilja Allah opunomoćuje jednog od Svojih izabranih robova, opunomoćuje ga Uzvišeni Sobom da pokuša zaustaviti ovakvo zlo, spriječiti smutnju i obuzdati ovog nasilnika. To je nešto prijezirno, jako, jako prijezirno jer Allah se Sobom obraća jednom od Svojih robova, da ode do tog nasilnika i pokuša ga odvratiti od takvog djela, da bi se ispričao Allahu prije nego ga Allah Uzvišeni kazni najžešćom kaznom i na ovom i na budućem svijetu.

Idi faraonu, on se osilio (79/17) - Allah dalje podučava Mūsāa kako će razgovarati sa ovim silnikom, da to bude lijepim stilom koji snažno privlači srca. Možda bi faraon na taj način prestao da čini nasilje i pobojao se Allahove srdžbe i kazne. ... *i reci: "Da li bi ti da se očistiš?"* (79/18). Imaš li ti želju da se očistiš od prljavštine, gnjeva nasilnika i prljavštine griješnika? Hoćeš li ti krenuti putem molitve i blagoslova? ... *da te o Gospodaru tvome poučim pa da Ga se bojiš?* (79/19). Hoćeš li ti da ti pokažem put koji vodi tvome Gospodaru? A kada ga spoznaš, ti ćeš osjetiti u tvom srcu bogobojaznost. Čovjek se sili i griješi samo onda kada odluta daleko od svoga Gospodara, kada ga njegov put zavede, njegovo srce postaje okrutno i počinje da griješi, onda od njega nastaje nasilnik i odmetnik.

Ovo je bilo o sceni o pozivu i zaduženju, a nakon toga slijedi scena o suočavanju i saopćenju gdje se u kontekstu ne ponavlja to u sceni o saopćenju nego se zadovoljava samo da ga iznese i spomene, i ne donosi se šta je bilo poslije scene poziva, odnosno ograničava se na tekst

saopćenja i scenu saopćenja. Tu se spušta zastor da bi se podigao na kraju scene ovog suočavanja:

I onda mu je najveće čudo pokazao, (79/20)

ali je on porekao i nije poslušao, (79/21)...

Mūsā je saopćio ono čime je bio zadužen da saopći, stilom kakvim ga je podučio i upoznao njegov Gospodar. Međutim, on ovim privlačnim stilom nije uspio da umekša nasilničko srce koje nema nikakva saznanja o svome Gospodaru. I Mūsā mu pokazuje veliko znamenje – nadnaravnost predstavljenu u štapu i bijeloj ruci kao što je rečeno na drugim mjestima: *ali je on porekao i nije poslušao* (79/21). Scena ovog susreta i saopćenja završava ovim poricanjem i griješenjem na jedan sažet način.

Ovdje je uslijedila druga scena, scena faraona koji odlazi od Mūsāa i žuri da sakupi sve čarobnjake da se natječu između čarobnjaštva i Istine kada mu je bilo teško da se preda Istini i Uputi:

već se okrenuo i potrudio (79/22)

i sabrao i povikao: (79/23)

"Ja sam gospodar vaš najveći!" - on je rekao, (79/24)...

Ovdje se u kontekstu nastoji što prije iznijeti riječi ovog nasilnika i nevjernika, scene njegovog nastojanja da okupi čarobnjake i čuje njihova objašnjenja, odstupio je od Mūsāa i požurio da spletkari, pokušava da sabere sve čarobnjake i masu svijeta, a onda izreče ružnu riječ veoma oholo, prožet zavođenjem i neznanjem. *Ja sam gospodar vaš najveći* (79/24).

To kaže ovaj nasilnik zaveden nemarnošću mase i svjetine koja se potčinila i povela za njim. Nasilnike ništa ne može tako zavesti kao što ih može zavesti nemarnost širokih masa, njihovo poniženje, pokornost i povođenje, jer silnik je samo jedna osoba, on, ustvari, ne raspolaže nikakvom moći niti vlasti, nego to čini nemarna masa, ponižena, koja njemu potura svoja leđa da uzjaše, pruža prema njemu svoje vratove pa ih on vuče, savija pred njim svoje glave pa se on oholi. Ta masa povlači se od svojih prava u korist njega i ukazuje mu čast i poštovanje pa ga time čini silnikom.

Široke mase čine ovo zbog potčinjenosti i zavedenosti, s jedne strane, ali i iz straha s druge strane. Ovaj strah, proističe samo iz zaborava, a nasilnik, koji je jedna osoba, nikada ne može biti jači od hiljada i miliona

kad bi ta masa osjetila svoju čovječnost, plemenitost, čast i slobodu. Svaki je pojedinac u toj masi odgovoran i ima udio kod nasilnika sa stanovišta snage. Međutim, nasilnik to koristi i zavarava ih da on nečim raspolaže. Nikada nije bilo moguće da se osili neka osoba u časnom i plemenitom narodu. Nikada nije bilo moguće da se osili pojedinac u upućenom narodu. Nikada nije bilo moguće da se osili neko u narodu koji je upoznao svoga Gospodara, vjeruje u Njega i odbija da se klanja bilo kom Allahovu stvorenju, koje ne može naštetiti niti uputiti.

Faraon je, međutim, vladao narodom koji je nemaran, ponizan, da u srcu nema nikakvog vjerovanja. To ga je ohrabrilo da kaže ovu nevjerničku, griješničku misao: *Ja sam gospodar vaš najveći* (79/24). On to ne bi nikada rekao da je pronašao narod svjestan, plemenit i da vjeruje, narod koji bi znao da je i faraon slab čovjek koji ničim ne raspolaže. A ako bi mu čak mušica nešto ugrabila, on to ne bi mogao od nje izbaviti.

Pred ovom ružnom ohološću, a poslije groznog nasilja, pokreće se velika moć:

i Allah ga je i za ove i za one prijašnje riječi kaznio (79/25).

Ovdje se iznosi kazna na budućem svijetu prije kazne na ovom svijetu jer je kazna budućeg svijeta teža i trajnija. To je stvarna kazna kojom će biti kažnjeni svi nasilnici i griješnici, bit će veoma jakom kaznom, kažnjeni i to trajno. Ovo je ovdje spomenuto jer je prikladnije da se spomene ovdje u kontekstu koji govori o budućem svijetu i čini pitanje budućeg svijeta glavnom temom. Ovaj termin je sukladan sa muzičkim ritmom u rimi nakon misaonog usklađivanja sa osnovnom temom i osnovnom istinom.

Kazna na ovom svijetu bila je žestoka i strašna. Ako je ona na ovom svijetu takva, pa kakva će onda biti kazna na budućem svijetu koja je još jača i žešća? Faraon je bio moćan i imao je vlast i slavu naslijeđenu od ranije, a kako će biti sa drugim poricateljima? Kako će onda biti sa politeistima koji se suprotstavljaju ovom Pozivu?!

To je pouka za onoga koji se bude Allaha bojao (79/26).

Svako ko poznaje svoga Gospodara i boji Ga se shvatit će i spoznati pouku iz faraonovog događaja. Međutim, oni čije srce ne spoznaje i ne boji se Gospodara imaju prepreku između sebe i ove pouke. Između njih i ovog savjeta je prepreka i ostaje sve dok se ne sudare snažno sa posljedicom takva stava, i kada ih Allah bude kaznio i kaznom budućeg i ovog svijeta.

Sve je olakšano radi puta i posljedice. Pouka vrijedi za onoga ko se Allaha boji.

Iz ove šetnje po prostoru stradanja nasilnika i odmetnika kontekst se vraća na politeiste koji se ponose svojom moći kao i ovi nasilnici, navode im se dijelovi pojavnosti ove velike moći u Kosmosu gdje njihova moć u odnosu na ovu moć ne znači ništa:

A šta je teže: vas ili nebo stvoriti? On ga je sazdao, (79/27)

svod njegov visoko digao i usavršio, (79/28)

noći njegove mračnim, a dane svijetlim učinio (79/29).

Poslije toga je Zemlju poravnao, (79/30)

iz nje je vodu i pašnjake izveo, (79/31)

i planine nepomičnim učinio - (79/32)

na uživanje vama i stoci vašoj (79/33).

To je pitanje koje trpi samo jedan odgovor, a to je predaja bez ikakavog spora i rasprave. *A šta je teže: vas ili nebo stvoriti?* (79/27). Nebo - bez riječi i rasprave! Pa šta vas je onda zavelo, kakve riječi?! Nebo je teže stvoriti nego vas. Onaj koji je stvorio to i teže od toga oživit će i vas. Ovo je nešto što nagovještava ovo pitanje, ali tamo postoji i drugo nešto: Šta vi smatrate da je teško kod vašeg ponovnog proživljenja? On je stvorio nebesa, što je teže od vaših stvaranja, a vaše ponovno proživljenje jeste vaše ponovno stvaranje. Onaj ko je sagradio nebesa - to je teže, jer je On u stanju da vas proživi jer je to lakše.

Stvoriti ova nebesa je teže, bez sumnje: *On ga je sazdao* (79/27). Ovo sazdanje ili gradnja govori o moći i čvrstoći, ali i o nebu: da je čvrsto, uredno, da se ne raspadaju njegove zvijezde i planete, da ne iskaču iz svemira i svoga kruženja, ne padaju niti se ruše. To je zdanje čvrsto, solidno, jakih dijelova:

...*svod njegov visoko digao i usavršio* (79/28). Svod je sve ono što je On uspostavio i podigao visoko. Nebo je visoko, skladno i čvrsto, a to je usavršavanje: *i usvršio* (79/28). Samo jedan pogled, samo jedno posmatranje potvrđuje ovu apsolutnu skladnost. Poznavanje činjenice zakona koji održavaju ova veličanstvena stvorenja i dovode u sklad njihova kretanja, djelovanja i odraze, povećava smisao ovog izraza, povećava prostor ove stravične istine koju ljudi samo djelomično poznaju i zastaju pred njima bez

daha, potpuno predan zbunjenosti, njih spopada strahota i ostaju nesposobni da to objasne bez pretpostavke da iza toga stoji velika moć koja raspoređuje i koja je moćna za to, makar i ne bili vjernici.

...noći njegove mračnim, a dane svjetlim učinio (79/29). U ovom izrazu osjeća se jaka zvonkost i značenje. Ono je potpuno u skladu sa govorom o žestini i moći. Rečenica ovdje upotrijebljena *agtaše lejleha* znači učiniti noć mračnom, a *ahredže duhaha* znači učiniti svijetlim dane. Međutim, i ovdje izbor riječi ide potpuno u skladu sa kontekstom. Riječi prate stanja mraka i svjetla, noći i dana, a *duha* je početak dana. To je činjenica koju primjećuje svaki pojedinac, činjenica koja se odražava na svako srce. Međutim, često se to zaboravlja zbog dugog druženja i ponavljanja. Kur'an posvećuje ozbiljnost ovom pitanju u cilju usmjerenja osjećaja prema ovim pojavama, a one su vječito nove, obnavljaju se svakog dana i obnavlja se svijest pomoću njih i emocija sa njihovim događajima. Zakoni koji stoje iza toga veoma su precizni i veličanstveni do te mjere da izazivaju strah i zbunjenost onoga ko ih spoznaje. Ova činjenica oduševljava srce, ali i zbunjuje sve više kada je saznanje općenitije i spoznaja veća:

Poslije toga je Zemlju poravnao, (79/30)

iz nje je vodu i pašnjake izveo, (79/31)

i planine nepomičnim učinio - (79/32)

Dahvul erdi je pripremanje zemlje i prostiranje zemljine kore kako bi bila povoljna za hod po njoj, formiranje tla povoljnog za biljke i postavljanje planina, a to je rezultat ustaljivanja površine zemlje i dovođenje stepena toplote zemlje na umjereni nivo koji dopušta život na Zemlji. Allah je dao da iz zemlje izbije voda bez obzira da li se radilo o izvorima ili voda koja pada iz neba, a i ona je porijeklom sa zemlje, voda koja se isparila, a onda pala kao kiša. Iz zemlje je Allah izveo i pašu i biljke kojim se koriste i jedu ih i ljudi i životinje, i na tome se direktno ili indirektno uspostavlja život.

Sve je ovo uslijedilo nakon zdanja nebesa i nakon činjenja noći mračnim i dana svijetlim. Savremena astronomska gledanja približavaju se smislu ovog kur'anskog teksta kada se pretpostavi da je proteklo više stotina miliona godina, a Zemlja kruži i smjenjuju se dani i noći prije poravnanja i prije njena osposobljavanja za obradu, odnosno prije ustaljenja njene kore onakve kakva je ona sa svojim uzvisinama i ravnicama.

Kur'an kaže da je ovo sve dato *na uživanje vama i stoci vašoj* (79/33) i podsjeća ljude na veličinu Allahova rasporeda učinjenog ljudima, s jedne

strane, a s druge strane ukazuje i na veličinu Allahove moći i Njegove vlasti, jer zdanje neba na ovaj način i poravnanje zemlje, nije moguće da nastupi slučajno, nego sa proračunom i kod jednog i drugog, stvaranja i zaustavljanja na Zemlji. Onaj koji predviđa njegovo postojanje, razvoj i napredak veoma sukladno sa formiranjem Kosmosa i Sunčevog sistema posebno i još posebnije sa formiranjem zemlje.

Kur'an, prema svojoj metodi kod ukupnog ukazivanja, koji nadahnjuje, sadrži u sebi ovu činjenicu, podsjeća ovdje, kroz ovu skladnost zdanja nebesa i činjenja noći mračnom i dana svijetlim, zatim poravnanjem Zemlje, davanjem vode i paše, uspostavljanjem brda kao uživanje ljudima i stoci, je znak koji govori o istini ovog rasporeda i moći kod svih otkrivenih pojavnosti koje su povoljne da se o njima govori svakom čovjeku u svakoj sredini i u svako vrijeme. Prema tome, nema potrebe za posebnim znanjem i saznanjem koje bi govorilo o dijelu čovjeka gdje je bio, jer ove riječi u Kur'anu obuhvataju svo ljudsko potomstvo u svim fazama čovjeka i u svim vremenima.

Iza ove ravni su drugi prostori i obzori koji govore o ovoj velikoj istini, istini moći i rasporeda kod stvaranja ovog velikog Kosmosa i odbacivanja svake slučajnosti i slučajnog stvaranja, o čemu govori i priroda Kosmosa. Jer kod prirode slučajnosti nemoguće je da se nađu sve te čudne skladnosti.

Ove skladnosti počinju od formiranja Sunčevog sistema kome pripada i naša Zemlja, i to je nešto rijetko, tako sređeno među stotinama miliona zvjezdanih sistema. Sama Zemlja nešto je jedinstveno i neponovljivo među ostalim planetama svojim položajem u Sunčevom sistemu, koji je Allah učinio povoljnim za ljudski život. Ljudi do danas ne znaju postoji li neka druga zvijezda na kojoj bi se nalazile sve ove neophodne skladnosti, a zvijezda ima na hiljade.

"To je zbog toga što su uzroci života nagomilani i brojni u zvijezdama: povoljnost veličine, umjerena udaljenost i sastav na kojemu se susreću elementi materije u srazmjeri koji aktivira život.

Povoljna veličina mora da postoji jer postojanje zračnog omotača oko zvijezde ovisi o moći teže te zvijezde.

Osim toga mora da postoji i umjerena udaljenost jer bliskost nekog tijela Suncu izaziva toplotu koju ne mogu podnositi ta tijela ili udaljenost tijela od Sunca izaziva hladnoću u kome ta tijela ne mogu da se rastvaraju.

I sami sastav je neophodan, sastav u kome su svi elementi sukladni u procentu koji omogućava aktivnost kretanja života jer je ovaj odnos potreban da bilje nastane i da se razvija život koji se oslanja na taj sastav u svojoj ishrani.

Položaj Zemlje, onakav kakva je ona, najpovoljniji je za obilje ovih uvjeta bez kojih nema života, u biti kakav je nama poznat, a mi zasad ne znamo drugi oblik života nego što je ovaj."[2]

Potvrđivanje činjenice ovog rasporeda i moći u formiranju ovog velikog Kosmosa i proračuna mjesta čovjeka u tom Kosmosu je uočljivo u stvaranju Kosmosa, a njegov razvoj je nešto što priprema srce i razum da se susretnu sa činjenicom budućeg svijeta i sa svim obračunom i nagradom na budućem svijetu, smireno i predano. Nije moguće da se desi ovaj kosmički nastanak i nastanak čovjeka i da tome bude kraj, a da čovjek ne susretne svoju nagradu. Nije logično da se sve to završi sa krajem kratkog života na ovom prolaznom svijetu. Nije moguće da zlo, nasilje i neistina prođu uspješno pored svega onoga što je bilo na zemlji. Nije logično da dobro, pravda i istina sa svim onim što ih je zadesilo na zemlji prođu bez nagrade. Ova pretpostavka suprotstavlja se svojom prirodom prirodi odredbe i jasnog rasporeda u formiranju ovog velikog Kosmosa. Zatim, ova činjenica, koju je dotakao kontekst u ovom odlomku, susret će se sa činjenicom Budućeg svijeta, koji je osnovna tema u ovoj suri. Ona odgovara pripremi srca i razuma za budući svijet, poslije čega se spominje *njevolja najveća* na svom mjestu i u svoje vrijeme.

* * *

A kada dođe nevolja najveća, (79/34)

Dan kada se čovjek bude sjećao onoga što je radio (79/35)

i kad se džehennem svakome ko vidi bude ukazao, (79/36)

onda će onome koji je obijestan bio (79/37)

i život na ovom svijetu više volio (79/38)

džehennem prebivalište postati sigurno (79/39).

---

[2] *Aqidu'l-mufekirin fil'.qarni'l-išrina* od Akada, str. 36.

Život na ovom svijetu je uživanje, tačno i propisano određeno prema rasporedu koji povezuje cjelokupni Kosmos i nastanak života i čovjeka. Međutim, to uživanje ima svoj kraj. Kada dođe *nevolja najveća,* ona prekrije sve, obuhvati sve, obuhvati to vremensko uživanje i čvrsti određeni i uređeni Kosmos, sazdano nebo i Zemlju poravnjenu, brda uzdignuta, sve živo i sam život, sva poprišta i položaje. Ta najveća nevolja veća je od ovog svega. Ona prekriva i obuhvata ovo sve.

E, tada će se čovjek sjetiti šta je radio, sjetit će se šta je radio i šta je prigotovio, sjetit će se ako su ga događaji u životu i predaja uživanju naveli da se zanemari i zaboravi, podsjetit će ga i predočiti mu, ali onda kada sjet i predočenje ništa ne koriste, nego predočavaju gubitak i žalost, kaznu i nesreću koja stoji iza toga.

I kad se džehennem svakome ko vidi bude ukazao (79/36)- to je otvoreno ukazivanje svakome ko pogleda, a to je pojačano izrazom *burrizet* sa pojačanim slovom "r" radi isticanja značenja i zvonkosti, radi predočenja scene svakom oku.

Tada se sudbine i posljedice jedna od druge razlikuju i očituje se cilj ovog rasporeda i odredbe vezane za prvo nastajanje i život.

onda će onome koji je obijestan bio (79/37)

i život na ovom svijetu više volio (79/38)

džehennem prebivalište postati sigurno (79/39).

Nasilje je ovdje obuhvatnije od ovog bližeg značenja. To je opis svake osobe koja prekorači istinu i uputu. Domet ovog izraza je veći od nasilnika koji imaju vlast i okrutnost jer obuhvata svakoga ko prelazi ovu uputu i svakoga ko je živio na ovom svijetu i odabarao ovaj svijet nad budućim, onoga ko bude radio samo za ovaj svijet ne uzimajući uopće u obzir budući. A uzimanje u obzir budućeg svijeta je uspostavljanje ravnoteže u ruci čovjeka i njegovoj savjesti, i kada čovjek zanemari obračun na budućem svijetu ili bude djelovao samo radi ovog svijeta, kod njega nestaje svakog mjerila, svake vrijednosti u njegovoj procjeni, svakog pravila osjećaja i ponašanja u njegovu životu. On se ubraja u nasilnika koji prelazi granice.

Što se tiče ajeta: ... *džehennem prebivalište postati sigurno* (79/39)- to je otvoreni, uočljivi, prigotovljeni i prisutni Džehennem na Dan nevolje najveće.

A onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao (79/40)

džennet će boravište biti sigurno (79/41).

Onaj koji strepi pred svojim Gospodarom - on ne griješi, a ako i pogriješi zbog svoga slabog ljudskog suda, njega će odvesti bogobojaznost ovog uzvišenog mjesta da se pokaje i zatraži oprost i teobu. Taj je u krugu pokornosti.

Sprečavanje duše ili čovjeka da pada nisko, da se preda želji je tačka koncentriranja u krugu pokornosti jer predaja želji je snažan podstrek svakog koji prelazi granice i svakog griješnika. Predaja želji je osnova nesreće i izbor zla. Rijetko kada se dogodi da čovjek čini nasilje prije predaje želji. Neznanje je sasvim lahko tretirati i liječiti, ali predaja želji, nakon znanja da je to nesreća za čovjeka, traži mnogo truda i dugo vremena da bi se izliječilo.

Strah od Allaha je čvrsta prepreka pred podstrekom čestog padanja nisko, pred predajom želji i malo kada da se ustali kakva druga prepreka da ova pred podstrekom pada nisko. U tekstu Kur'ana ovo se sažima u jednom ajetu, a onaj koji govori o tome - to je Stvoritelj ovog čovjeka koji zna njegovu bolest, zna šta mu je lijek, jer je On jedini koji zna njegove staze i padine, zna gdje su smještene njegove želje i čime se one liječe, zna kako se progone iz svoga smještaja i skloništa.

Allah nije opteretio čovjeka da se prepire u sebi o ovom padu. Allah Uzvišeni zna da je to izvan čovjekove moći, ali On ga je zadužio da prestane s tim, priguši to i drži čvrsto uzde u svojim rukama, da traži pomoć u strahu, strahu od uzvišenog stava njegova Gospodara. Allah mu je propisao za ovu tešku borbu Džennet za smještaj i skloniše. *...Džennet će boravište biti sigurno* (79/41), a to je zato što Allah zna veličinu ovog truda, kao i njegovu vrijednost u pročišćavanju ljudske duše, njenom jačanju i uzdizanju na svetije mjesto.

Čovjek je, zaista, čovjek sa ovom zabranom, ovom borbom i ovim uzdizanjem, a nije čovjek ako se prepusti svojim strastima, ako se pokorava privlačnosti želje i srozava se sa dokazom da je to sadržano u njegovoj prirodi. Onaj koji se ne predaje uzbuđenju strasti i želji - on je onaj koji je spreman da drži uzde u svojim rukama, ne predaje se želji, nego se uzdiže iznad njene privlačnosti - tome je dodijeljen Džennet kao nagrada i sklonište, ali kada pobijedi, uzdigne se i uznapreduje.

Postoji ljudska sloboda koja zaslužuje Allahovu čast, a to je sloboda koja pobjeđuje nad strastima čovjeka i oslobođa se zarobljeništva želje, postupa s njome na principu ravnoteže, učvršćuje time slobodu izbora i vrednovanja čovjeka, a postoji i animalna sloboda, a to je srozavanje čovjeka pred vlastitim željama, njegovo robovanje strastima i ispuštanje uzde iz svojih ruku. To je sloboda stvorenja čija je ljudskost poražena, čije je klanjanje zaogrnuto slabim plaštom slobode.

Onaj prvi se, doista, uzdigao, uznapredovao i pripremio za uzdignuti život koji nalazi sklonište u Džennetu, a ovaj drugi - to je onaj koji je bačen unazad, koji pada i priprema se za život u paklu čija je ljudskost beznačajna, zaogrnut nečim čime se pali pakao, a čije govrivo su ljudi ove vrste i kamenje.

I jedno i drugo su prirodna sudbina degeneriranja i uzdizanja u mjerilima ove vjere koja odmjerava činjenicu svih djela.

* * *

Na kraju dolazi i posljednji ritam u ovoj suri, stravičan, snažan, otegnut:

Pitaju te o Smaku svijeta: "Kada će se dogoditi?" (79/42)

Ti ne znaš, pa kako da o njemu zboriš, (79/43)

o njemu samo Gospodar tvoj zna (79/44).

Tvoja opomena će koristiti samo onome koji Ga se bude bojao, (79/45)

a njima će se učiniti, onoga Dana kada ga dožive, da su samo jedno veče ili jedno jutro njezino ostali (79/46).

Tvrdoglavi politeisti upitali bi Poslanika (alejhi's-selam), kad god bi čuli opis strahota Sudnjeg dana, njegove događaje, polaganje računa i kaznu s kojom bi skončavali, pitali bi kada je njegovo ročište ili, kao što Kur'an kaže ovdje o njima: *Kada će se dogoditi?* (79/42).

Odgovor je: *Ti ne znaš, pa kako da o njemu zboriš* (79/43). To je odgovor koji govori o uzvišenosti i veličini toga Dana. Ovo pitanje ovdje izgleda da je beznačajno i bespotrebno, nametljivo i prevaziđeno, i eto, ovo kaže Uzvišeni Poslaniku: *Ti ne znaš, pa kako da o njemu zboriš* (79/43). To je

daleko veće da bi se moglo postaviti pitanje ili pitanje o roku događaja Sudnjeg dana. Pitanje Sudnjeg dana pripada tvome Gospodaru, to je u Allahovoj nadležnosti, a ne u tvojoj:

O njemu samo Gospodar tvoj zna (79/44). To je ono na čemu se završava pitanje Sudnjeg dana. On je Taj koji zna vrijeme kada će se dogoditi, On gospodari svim i svačim toga Dana.

Tvoja opomena će koristiti samo onome koji Ga se bude bojao (79/45). Ovo je tvoja zadaća. Ovo je tvoje ograničenje. Ti opominješ ovim Danom onoga kome će koristiti ovo upozorenje, onoga čije srce osjeća ovu istinu, boji se toga Dana i radi radi njega, onoga koji očekuje da se dogodi taj Dan povjeren Gospodaru Uzvišenom.

Ovdje se zatim ocrtava strahota i veličina toga Dana u Njegovu kreiranju, u osjećajima i poimanjima, u poređenju ovog života sa Sudnjim danom, u osjećajima ljudi i njihovoj procjeni:

a njima će se učiniti, onoga Dana kada ga dožive, da su samo jedno veče ili jedno jutro njezino ostali (79/46).

Ovaj Dan veličinom svoga odraza u dušama ljudi je tako snažan da život ovog svijeta postaje beznačajan, trajanja ovog svijeta, događaji, uživanja i sve ostalo... - čovjek osjeća kao da je ovaj svijet trajao jedan dio dana, jednu njegovu večer ili jedno njegovo jutro.

Život na ovom svijetu je prelom, život na kome se ljudi međusobno bore i glože, život u kome neki ljudi djeluju i ostavljaju svoj udio za budući svijet, život zbog koga neki čine prekršaje, griješenje i nasilje, život koji ih odvodi na put strasti i na kome oni žive radi toga. Ovaj život iščezava u dušama samih nosilaca takvog života pa im izgleda kao da je trajao jednu večer ili jedno jutro.

Ovo je taj život. On je vrlo kratak, mizeran i brzo odlazi, mali je i bezvrijedan, pa zar, zbog jedne večeri ili jutra jednog dana, žrtvovati budući svijet, zar radi strasti koja je prolazna, da oni ostave Džennet – mjesto i sklonište.

Eto to bi bila velika glupost koju ne može počiniti nijedan čovjek koji čuje i vidi.

سُورة عبس مكيّة
وآياتها ٤٢

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ * أَنْ جَاءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ * وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ * أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ؟ * أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ * فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ؟ * وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ؟ * وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ * وَهُوَ يَخْشَىٰ * فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ؟ * كَلَّا ! إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ * فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ * فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ * مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ * بِأَيْدِي سَفَرَةٍ * كِرَامٍ بَرَرَةٍ .

« قُتِلَ ٱلْإِنسَانُ ! مَا أَكْفَرَهُ ! * مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ؟ * مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ * ثُمَّ ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُ * ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ * ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ * كَلَّا ! لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ .

فَلْيَنظُرِ ٱلْإِنسَانُ إِلَىٰ طَعَامِهِ * أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَاءَ صَبًّا * ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا * فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا * وَعِنَبًا وَقَضْبًا * وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا * وَحَدَائِقَ غُلْبًا * وَفَاكِهَةً وَأَبًّا * مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ .

« فَإِذَا جَاءَتِ ٱلصَّاخَّةُ * يَوْمَ يَفِرُّ ٱلْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ * وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ * وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ * لِكُلِّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ .

« وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ * ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ * وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ * تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ * أُولَٰئِكَ هُمُ ٱلْكَفَرَةُ ٱلْفَجَرَةُ » .

SURA ABBESE
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 42 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

On se namrštio i okrenuo (80/1)

zato što je slijepac njemu prišao, (80/2)

A šta ti znaš - možda on želi da se očisti, (80/3)

ili pouči pa da mu pouka bude od koristi (80/4).

Onoga koji je bogat, (80/5)

ti njega savjetuješ, (80/6)

a ti nisi kriv ako on neće da vjeruje; (80/7)

a onoga koji ti žureći prilazi (80/8)

i strah osjeća, (80/9)

ti se na njega ne osvrćeš (80/10).

Ne čini tako! Oni su pouka - (80/11)

pa ko hoće, poučiće se - (80/12)

na listovima su cijenjenim, (80/13)

uzvišenim, čistim, (80/14)

u rukama pisara (80/15)

časnih, čestitih, (80/16).

Proklet neka je čovjek! Koliko je on samo nezahvalan! (80/17).

Od čega ga On stvara? (80/18).

Od kapi sjemena ga stvori i za ono što je dobro za njega pripremi, (80/19)

i pravi put mu dostupnim učini, (80/20)

zatim mu život oduzme i učini da bude sahranjen, (80/21)

i poslije će ga, kada On bude htio, oživjeti (80/22).

Uistinu! On još nije ispunio ono što mu je On naredio! (80/23)

Neka čovjek pogleda u hranu svoju; (80/24)

Mi obilno kišu prolivamo, (80/25)

zatim zemlju pukotinama rasijecamo (80/26)

i činimo da iz nje žito izrasta (80/27)

i grožđe i povrće, (80/28)

i masline i palme, (80/29)

i bašče guste, (80/30)

i voće i pića, (80/31)

na uživanje vama i stoci vašoj (80/32).

A kada dođe glas zaglušujući (80/33)

na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći (80/34)

i od majke svoje i od oca svoga (80/35)

i od druge svoje i sinova svojih, (80/36)

toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti (80/37)

neka lica tog Dana biće blistava, (80/38)

nasmijana, radosna, (80/39)

a na nekim licima toga Dana biće prašina, (80/40)

tama će ih prekrivati, (80/41)

to će nevjernici - razvratnici biti (80/42).

Ova sura je jako izraženih odlomaka, velikih istina, snažnog doticaja, jedinstvenih slika, odsjena, nagovještaja i podjednako inspirativnih, osjetilnih i muzičkih ritmova.

Prvi odlomak ove sure tretira određeni događaj iz sire - života Vjerovjesnika (alejhi's-selam) kada je bio zauzet jednom grupom Kurejšija, velikana, pozivajući ih u islam i kada mu pristupio Ibni Ummi

Mektum, slijepi i siromašni čovjek, ne znavši da je Poslanik bio zauzet Kurejšijama pa ga je zamolio da ga naučio nečemu što je njega Allah naučio. Božiji Poslanik (alejhi's-selam) napao ga je, namrgodio se u licu i okrenuo glavu od njega. Povodom ovoga Allah je objavio ovu suru u kojoj se prekorava Poslanik (alejhi's-selam) veoma strogo i potvrđuje prava vrijednost u životu muslimanskog društva snažnim i odlučnim stilom, a potvrđuje se i Istina ovog Pozva i njegova priroda: *On se namrštio i okrenuo, zato što je slijepac njemu prišao. A šta ti znaš - možda on želi da se očisti, ili pouči pa da mu pouka bude od koristi. Onoga koji je bogat, ti njega savjetuješ, a ti nisi kriv ako on neće da vjeruje; a onoga koji ti žureći prilazi i strah osjeća, ti se na njega ne osvrćeš! Ne čini tako! Oni su pouka – pa ko hoće, poučiće se – na listovima su cijenjenim, uzvišenim, čistim, u rukama pisara časnih, čestitih* (80/1-16).

Drugi odlomak tretira čovjekovo nijekanje i njegovo gnusno nevjerovanje u svoga Gospodara. Ovaj odlomak podsjeća čovjeka na izvor njegova postajanja, njegovog nastanka, razvoja, odvijanje života da njegov Gospodar raspolaže i njegovom smrću i njegovim nastankom....

Proklet neka je čovjek! Koliko je on samo nezahvalan! (80/17).

Od čega ga On stvara? (80/18).

Od kapi sjemena ga stvori i za ono što je dobro za njega pripremi, (80/19)

i pravi put mu dostupnim učini, (80/20)

zatim mu život oduzme i učini da bude sahranjen, (80/21)

i poslije će ga, kada On bude htio, oživjeti (80/22).

Uistinu! On još nije ispunio ono što mu je On naredio! (80/23).

Treći odlomak tretira upućivanje ljudskog srca na najosjetljivije stvari u čovjeku, a to je njegova hrana i hrana životinja i na sve ono što stoji iza te hrane, a što Allah raspoređuje i određuje čovjeku kao što ga je rasporedio i odredio kod njegova nastanka:

Neka čovjek pogleda u hranu svoju; (80/24)

Mi obilno kišu prolivamo, (80/25)

zatim zemlju pukotinama rasijecamo (80/26)

i činimo da iz nje žito izrasta (80/27)

i grožđe i povrće, (80/28)

i masline i palme, (80/29)

i bašče guste, (80/30)

i voće i pića, (80/31)

na uživanje vama i stoci vašoj (80/32).

Posljednji odlomak govori o *glasu zaglušujućem* na Dan u kome se donosi strah koji dolazi do izražaja u samom terminu, kao što se javlja i njegov utjecaj na ljudsko srce koje zaboravlja sve osim sebe, a govori i o onome što je snašlo ljude:

A kada dođe glas zaglušujući (80/33)

na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći (80/34)

i od majke svoje i od oca svoga (80/35)

i od druge svoje i sinova svojih, (80/36)

toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti (80/37)

neka lica tog Dana biće blistava, (80/38)

nasmijana, radosna, (80/39)

a na nekim licima toga Dana biće prašina, (80/40)

tama će ih prekrivati, (80/41)

to će nevjernici - razvratnici biti (80/42).

Iznošenje odlomaka ove sure i njenih ajeta ovako na ovaj brzi način, izlijeva u osjećaj jako djelotvorni ritam koji je tako snažan da djeluje na srce samim svojim doticajem.

Mi ćemo pokušati da otkrijemo strane tog dalekog dosezanja na koje ukazuju neki ajeti ove sure, a koji se ne mogu spoznati na prvi pogled.

* * *

On se namrštio i okrenuo (80/1)

zato što je slijepac njemu prišao (80/2).

A šta ti znaš - možda on želi da se očisti, (80/3)

ili pouči pa da mu pouka bude od koristi (80/4).

Onoga koji je bogat, (80/5)

ti njega savjetuješ, (80/6)

a ti nisi kriv ako on neće da vjeruje; (80/7)

a onoga koji ti žureći prilazi (80/8)

i strah osjeća, (80/9)

ti se na njega ne osvrćeš (80/10).

Ne čini tako! Oni su pouka - (80/11)

pa ko hoće, poučiće se - (80/12)

na listovima su cijenjenim, (80/13)

uzvišenim, čistim, (80/14)

u rukama pisara (80/15)

časnih, čestitih (80/16)...

Ovo usmjerenje koje je objavljeno povodom ovog događaja je nešto veoma veliko i važno. Mnogo veće od onogo što se primjećuje na prvi pogled. To je doista nadnaravnost. To i istina koja se želi potvrditi na Zemlji i sva djela koja su raspoređena na potvrdi Istine djelom u ljudskom životu. Možda je to prva nadnaravnost u islamu, pa i najveća njegova nadnaravnost, ali ovo se usmjerenje navodi ovdje kao pogovor na pojedinačni događaj, prema Božanskom metodu Kur'ana kod uzimanja jednog događaja i ograničenog povoda kao prilika da se potvrdi apsolutna istina i konstantan program.

Uostalom, činjenica koja se namjerava ovim usmjerenjem ovdje potvrditi i stvarni događaji koji stvarno počivaju na ovom izvješću u životu muslimanskog Ummeta je u svojoj biti islam. To je činjenica koju islam želi zasaditi na Zemlji, a to je činila i svaka nebeska Objava prije islama.

Ova činjenica ne govori samo kako da se postupa sa jednom osobom, kako da se postupa sa jednom vrstom ljudi. Uskoro će se iznijeti

smisao ovog događaja i pogovor. Ta je istina udaljenija od ove ozbiljnosti i veća od nje. Ta činjenica govori kako ljudi mjere sva djela u životu, na šta oni oslanjaju tu vrijednost, i prema kojoj vrijednosti odmjeravaju i procjenjuju.

Činjenica koja se želi ovim usmjerenjem je odluka da se ljudi na Zemlji oslanjaju u svojim vrijednostima i mjerilima na ono što se uzima da je čisto Božansko, nebesko, znamenje koje im je stiglo sa nebesa i koje nije ograničeno okruženjima koja vladaju na Zemlji, ni položajima u životu ni onim što proističe iz ograničenih pojmova tih tema i okruženja.

To je veoma, veoma veliko i veoma složeno pitanje. Teško da živi čovjek na zemlji sa vrijednostima i mjerilima koja dolaze od Allaha, oslobođena uvažavanja na Zemlji, mjerilima koja su se oslobodila pritiska tih uvažavanja.

Veličinu ovog pitnaja i njegovu poteškoću spoznajemo kada shvatimo veličinu ljudske realnosti, pritiska te realnosti na osjećaje i duše, zatim poteškoće koje proizlaze iz okruženja i pritisaka koji nastaju iz realnog života ljudi, koji proističu iz situacija života ljudi i povezivanja života, zatim naslijeđa njihove sredine, njihove historijske naslage i drugih uvjeta koji ih jako privezuju za zemlju i povećavaju pritisak tih mjerila, njihovih vrijednosti i poimanja na duše ljudi.

Isto tako spoznajemo veličinu ovog pitanja i njegovu težinu kada uvidimo da je i sam Muhammed ibni Abdullah (alejhi's-selam), imao potrebu, kod saopćenja, za ovim usmjerenjem od strane svoga Gospodara, imao je potrebu čak i za snažnim prijekorom koji se graniči sa čuđenjem zbog svoga postupka.

To je sasvim dovoljno da se predstavi veličina svakog pitanja u ovom Bitku, da se o tome kaže da je i sami Muhammed ibni Abdullah (alejhi's-selam) imao potrebu da se i njemu saopći upozorenje i usmjerenje.

Da, dovoljno je ovo. Veličina ove osobe, njen ugled i značaj, čine da je pitanje koji je njemu bilo potrebno kod saopćenja, upozorenja i usmjerenja nešto više od same veličine, uzvišenije od tog visokog položaja. Ovo je ta istina ovog pitanja koja je imala za cilj Božansko usmjerenje da učvrsti na Zemlji, a povodom ovog jedinstvenog događaja, da bi se ljudi oslanjali kod svojih vrijednosti i mjerila na Allaha, oslobađajući se zemaljskih vrijednosti i njenih mjerila koja izrastaju iz njihove realnosti. Ovo je to veliko pitanje.

Mjerilo koje je Allah objavio ljudima preko poslanika da odmjeravaju time sve vrednote jeste: ***najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji*** *(49/13)*. Ovo je ta jedina vrijednost s kojom mjerilo ljudi prevagne ili se podiže. To je čisto Allahovo mjerilo, ono nema nikakve veze sa predmetima zemlje i njenim okolnostima.

Ljudi žive na zemlji i međusobno se povezuju raznim vezama. Svaka veza ima svoje mjerilo i težinu, ima privlačnost koja ih privlači u životu. Ljudi sarađuju i zbog drugih vrijednosti u kojima ima i srodstva i moći i bogatstva, a ima i praktičnih veza koje izrastaju iz raspodjele ove vrijednosti, privrednih i neprivrednih vrijednosti u kojima se položaji ljudi razlikuju jedni od drugih, pa neki pretežu druge u zemljaskim mjerilima.

Tada je došao islam da kaže: ***najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji*** *(49/13)*. Na taj način donosi se mjerilo za sve te teške vrijednosti kao mjerilo u životu ljudi koje snažno pritišću njihove osjećaje, snažno privlači ka zemlji i mijenja sve to ta nova vrijednost koja se direktno oslanja ili uzima pomoć od Allaha, koja je jedina priznata u Allahovim mjerilima.

Tada se zbiva ovaj događaj da bi potvrdio ovu vrijednost u stvarnom i određenom povodu, da time potvrdi osnovni princip, a to je da je mjerilo svemu - Allahovo mjerilo, vrijednost Neba, da je muslimanski Ummet obavezan da ostavi sve ono što priznaju ljudi i sve vrijednosti, pojmove, mjerila i ono što se uzima u obzir, a što proističe iz zemaljskih mjerila i da se osloni samo na nebeske vrijednosti, da mjeri samo Allahovim mjerilom.

Dolazi slijepi siromašni čovjek, Ibni Ummi Mektum, Božijem Poslaniku (alejhi's-selam), a on zauzet poslom nekolicine gospode Kurejšija: Utbea, Šejbea ibni Rebi'a, Ebū Džehla, Amra ibni Hišama, Umejja ibni Halefa, Velida ibni Mugirea, a s njima i Abbasa ibni Mutaliba. Poslanik (alejhi's-selam) ih poziva u islam i nada se da će njihovim primanjem islama učiniti veliko dobro islamu u vrijeme teške situacije koja je vladala u Mekki. Ove osobe sprečavale su mu djelovanje, s obzirom na njihovo bogatstvo, ugled i moć. Oni su odvraćali ljude od Poslanika i islama, na razne načine su spletkarili kako bi potpuno paralizirali njegovo djelovanje u Mekki, dok se drugi izvan Mekke nisu odazivali njegovu pozivu. Takvog negativnog su stava bili i njegovi najbliži i zauzimali najfanatičniji stav protiv njega u paganskom plemenskom društvu gdje su se svaka vrijednost i svaka važnost pripadale i pripisivale plemenu.

Ovaj slijepi i siromašni čovjek dolazi Allahovu Poslaniku (alejhi's-selam), a Poslanik je bio zauzet poslom sa ovim osobama, ne radi sebe i svog ličnog interesa, nego radi islama i interesa islama, jer kad bi ovi primili islam, sigurno bi se otklonile teške posljedice i oštre bodlje sa puta Poziva u Mekki i sigurno islam proširio oko Mekke nakon što bi ove vode i velikani prihvatili islam.

Dolazi ovaj čovjek i kaže Allahovu Polsaniku (alejhi's-selam): "Božiji Poslaniče, uči mi i podući me onom što je tebe Allah podučio." On to ponavlja, i zna da se Poslanik (alejhi's-selam) predao tim poslovima. Poslanik to osuđuje jer ga prekida u govoru i skreće pažnju. Taj prijezir se manifestira i na licu Poslanikovom (alejhi's-selam) koje ovaj čovjek ne primjećuje. Poslanik se smrknuo u licu i okreće se od siromašnog čovjeka koji ga ometa u ovom veoma važnom poslu, a to je posao ili djelo od koga se Poslanik nada da će biti od velike koristi Pozivu i vjeri Poslanika. Cilj je bio njegove želje da vjera pobijedi. Radio je to radi istine ovog Poziva, radi ljubavi prema islamu i težnje da se islam proširi.

Ovdje su se umiješala Nebesa da donesu konačnu riječ o ovom pitanju, da se postave smjernice na ovom putu, da se uspostavi i učvrsti mjerilo na osnovu kojeg će se odmjeravati vrijednosti, bez obzira na sva okruženja i uvažavanja, među koje spada i značaj interesa Poziva, kako to misle ljudi, pa čak kako to misli i Poslanik (alejhi's-selam).

Ovdje je uslijedio ukor od strane Uzvišenog Allaha upućen Njegovom Plemenitom Vjerovjesniku, čovjeku veličanstvenog etičkog ponašanja, prijekor izražen u jakom i oštrom tonu, i to samo jednom u cijelom Kur'anu gdje se govori najbližem miljeniku, Poslaniku: *Ne čini tako (80/11)*. To je opomena i kuđenje, to je nešto veliko, na čemu počiva ova vjera.

Stil kojim je Kur'an donio ovaj Božanski ukor je jedinstven. On se ne može izraziti riječima koje pišu ljudi jer taj jezik kojim govore ljudi ima svoje ograničenje mjesta i neku tradiciju, to je jezik koga guši žar ovih nadahnuća u svojim živim i direktnim slikama. Kur'anski stil je jedinstven u svojoj manifestaciji moći da iznese ove slike brzim doticajima, odvojenim značenjima i izrazima kao da su to reagiranja, puls srca, karateristike i živi doticaji.

On se namrštio i okrenuo zato što je slijepac njemu prišao (80/1-2). Rečeno je to u formi kazivanja o nekom drugom, odsutnom, rečeno je u trećem licu, a ne u drugom, ne sagovorniku. U ovom stilu je nagovještaj da

je ovo pitanje predmet razgovora o nečemu što je prijezirno kod Allaha, o nečemu što Allah Uzvišeni ne voli, o nečem što ne voli da ga upućuje Njegov Poslanik i miljenik, iz simpatije prema njemu, milosti i ukazivanja časti njemu - da se ne služi ovim prijezirnim postupkom.

Poslije navođenja djela koje je prouzrokovalo ovaj ukor, tekst se okreće ka ukoru direktno u formi riječi, ali počinje smireno, malo pomalo, gdje se kaže: *a šta ti znaš - možda on želi da se očisti, ili pouči pa da mu pouka bude od koristi* (80/3-4). Šta ti znaš - da bi se ostvarilo ovo veliko dobro, da bi se očistio ovaj slijepi i siromašni čovjek koji ti je došao želeći da ga poučiš dobrom koje je kod tebe, da mu se srce probudi, da se sjeti i da mu koristi ta pouka. Šta ti znaš, možda će ovo srce da zasvijetli svjetlom Allahovog nura jer je nemoguće da svjetlo na Zemlji dočekuje nebesko svjetlo, to je djelo koje se ostvari kad god se otvori srce, pripremi se za uputu i ostvari se u njemu istina vjerovanja. To je nešto uzvišeno i značajno u Allahovu mjerilu.

Naglasak ukora raste. Izraz se pojačava i prenosi na čuđenje zbog djela koje dopušta ukor: *onoga koji je bogat ti njega savjetuješ, a ti nisi kriv ako on neće da vjeruje; a onoga koji ti žureći prilazi i strah osjeća ti se na njega ne osvrćeš* (80/5-10). A onaj koji je bogat i ne ovisi o tebi i tvojoj vjeri, koji nema potrebe za uputom , dobrom, svjetlom i čistotom koja je kod tebe, ti njega savjetuješ i prenosiš mu svoje djelo, trudiš se da ga uputiš, priklanjaš se njemu, a on tebe odbija. *A ti nisi kriv ako on neće da vjeruje* (80/7). Tebi neće ništa naštetiti ako on i dalje ostane gnjevan i nečist. Ti nećeš biti pitan za njegov grijeh, a nećeš biti ni pomognut njim. Ti ne možeš upravljati njegovim djelom. *A onoga koji ti žureći prilazi* (80/8)- pokoran i po svom izboru i *strah osjeća* (80/9)- i boji se: *ti se na njega ne osvrćeš* (80/10). Bavljenje vjernikom koji teži dobru i koji se boji naziva se neosvrtanjem. To je strašan opis.

Potom dolazi do podizanja naglaska ukora tako da je dostigao granicu opomene i kuđenja: *Ne čini tako* (80/11)- tako nikada ne ide. To je govor koji privlači pažnju na ovom mjestu.

Ovdje dolazi do objašnjenja činjenice ovog Poziva, njegove plemnitosti, veličine i uzvišenosti, dolazi do objašnjenja da nema potrebe ni za kim i ni za kakvim osloncem. Sva pažnja je usmjerena onome ko to želi bez obzira kakav njegov položaj i mjerilo bili prema mjerilima ovoga svijeta. *Oni su pouka – pa ko hoće, poučiće se - na listovima su cijenjenim, uzvišenim, čistim, u rukama pisara časnih, čestitih* (80/11-16)- to je ukazivanje časti u svakom smislu, časti na Listovima koji su cijenjeni, uzvišeni i čisti,

povjereni pisarima iz uzvišenih sfera koje oni prenose odabranicima na zemlji da to saopće. Ovi pisari su časni i čestiti. To je prava i čista čestitost u svemu što je vezano za nju i za sve što se dotakne njome izbliza ili izdaleka. Ona je uzvišena, njome se ne savjetuju oni koji glave okreću, oni koji ističu da nemaju potrebe za njom. Ona je samo za onoga ko poznaje njenu čast i čestitost i koji želi da se njome očisti.

Ovo je to mjerilo – Allahovo mjerilo, mjerilo čime se mjere sve vrijednosti i značaji pomoću kojih se vrednuju ljudi i pozicije. Ovo je ta riječ, Allahova riječ, riječ koja okončava svaki govor, svaki sud i svako objašnjenje.

Gdje se to dešava? Kada? U Mekki. Ovaj Poziv je konstantno progonjen, a muslimani malobrojni. Savjetovanje velikana nije iz ličnog interesa, bavljanje siromašnim i slijepim ne proističe iz ličnog uvažavanja, nego je to prije svega poziv i ništa drugo, ali poziv koji znači ovo odmjeravanje, to je ovo vrednovanje, Poziv koji je došao da stabilizira ovo mjerilo i ove vrijednosti u ljudskom životu. On se ne može pojačati niti pomoći bez ustaljenja ovog mjerila i ovih vrijednosti.

Zatim, ovo pitanje je, kao što je rečeno, daleko veće i obuhvatnije od samog ovog događaja i njegove direktne teme. Ovaj događaj govori da ljudi treba da dočekuju mjerila i vrednovanja od Allaha, a ne sa zemlje, da uzimaju u obzir Allahova, a ne zemaljska uvažavanja. *Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji* (49/13)- ugled kod Allaha je ono što zaslužuje svaku pažnju, interesiranje i značaj makar čovjek bio lišen svih karakteristika i drugih značaja koje ljudi priznaju pod pritiskom svoje ovozemne stvarnosti i svojih položaja na zemlji. Porijeklo, moć, bogatstvo i druge vrijednosti nemaju nikakvog značaja ako budu lišeni vjerovanja i bogobojaznosti. Jedino stanje koje zaslužuje težinu i značaj je stanje kada se ono troši u prilog vjerovanja i bogobojaznosti.

Ovo je velika istina koju Allahovo usmjerenje namjerava učvrstiti ovim povodom po metodu Kur'ana kada se jedan događaj i određena prilika uzimaju kao sredstvo za učvršćivanje apsolutne istine i konstantnog programa.

* * *

Sam Poslanik (alejhi's-selam) aktivirao se snažno i žarko zbog ovog smjera i ovog ukora radi učvršćivanja ove istine u svom cjelokupnom životu i životu muslimanske zajednice, s obzirom da je ona prva činjenica islama.

To je bio prvi postupak Poslanikov (alejhi's-selam), tj. da objavi smjernice i ukore koji su mu upućeni u povodu ovog događaja. Ovo oglašavanje je nešto veličanstveno i, zaista, veliko, nešto snažno što može učiniti samo Poslanik, bez obzira s koje tačke posmatrali to i kada ga gledali.

Da, za to je sposoban samo Poslanik (alejhi's-selam) - da oglasi ljudima da je bio ukoren ovakvim snažnim ukorom i na ovaj jedinstveni način zbog grješke koju je počinio. Svakom velikom, a ne samo poslaniku, bilo bi ovo dovoljno da oglasi ovu grješku i da ne pada u nju ubuduće. Međutim, poslanstvo je nešto drugo, to su drugi horizonti.

Niko ne bi bio u stanju do Poslanik da iznese ovo pitanje ovako u lice velikana Kurejšija, a u takvim uvjetima u kojima je vršio ovaj poziv, među onima koji se ponose svojim porijeklom, ugledom, bogatstvom i snagom u sredini u kojoj nema mjesta za druge značajnosti i uzimanje u obzir do ovo. To je išlo do te mjere da se govorilo o Muhammedu ibni Abdullahu ibni Abdul Mutalibu ibni Hašimu: *"Trebalo je da ovaj Kur'an bude objavljen nekom uglednom čovjeku iz jednog od ova dva grada!"* (43/31). I Poslanik (alejhi's-selam) je pripadao ovom porijeklu, ali samo što on lično nije imao među njima nikakvu vlast.

Zatim, tako se može zbiti u ovom i sličnom društvu samo uz Allahovu Objavu. To nije moguće da proistekne iz zemlje, posebno te zemlje u to vrijeme.

Snaga Nebesa iznosi ovo pitanje ovim putem i ono se provodi preko samog Poslanika (alejhi's-selam) u sredini oko njega, učvršćuje se u toj sredini duboko, snažno i pokretno. Protiče dugo vremena u životu muslimanskog Ummeta.

To je bilo novo rođenje za čovječanstvo, poput rođenja čovjeka u njegovoj prirodi i još uzvišenije i složenije u svojoj vrijednosti, da se čovjek uistinu svjesno i realno oslobodi, svih vrijednosti priznatih na zemlji osim vrijednosti objavljenih čovjeku od Allaha, odvojene, izoliranih od svih vrijednosti, mjerila, poimanja, značaja i naučnih okruženja koji su na zemlji, zatim realnih povezivanja snažnog pritiska, težine i spona koje su zaokružene mesom, krvlju, živcima i osjećajima, a onda da postanu ove

nove vrijednosti razumljive i shvatljive svima, da joj se svi predaju i da postane velika stvar za kojom je osjećao potrebu i Muhammed (alejhi's-selam) da je saopći, osjećao je potrebu za upozorenje i usmjerenje, da ovo veličanstveno pitanje postane nadahnuće zdrave savjesti, zakon muslimanskog društva, prva činjenica života u islamskoj zajednici kroza sva vremena u životu muslimana.

Skoro da ne shvaćamo činjenicu ovog novog rođenja, jer ne možemo pretpostaviti u našoj svijesti stvarnost ovog oslobođenja svega onoga što proizvodi situacija na zemlji i povezivanje vrijednosti, mjerila, uvažavanja značajne težine do granice koja se nekim predstavnicima "naprednih" učenja čini da je jedna od tih strana privredna situacija koja definira sudbinu ljudi, njihovo vjerovanje, umjetnost, ponašanje, zakone, običaje i njihova poimanja života, kao što kažu materijalisti za historiju u najužem horizontu i u potpunom neznanju o suštini duše i činjenici života.

To je nadnaravnost, nadnaravnost novog rađanja čovjeka zahvaljujući islamu u to vrijeme.

* * *

Od tog rođenja vladala je vrijednost koja je pratila taj veliki kosmički događaj. Međutim, pitanje nije bilo lahko niti se lahko provodilo u arapskoj sredini pa ni među muslimanima. Međutim, Poslanik (alejhi's-selam) mogao je, zahvaljujući Allahu, svojim postupkom i smjerovima koji su proisticali iz žara njegove aktivnosti i čvrste kur'anske smjernice, da zasije ovu činjenicu u srcima i životu, da je čuva i štiti dok se ne učvrste njeni korijeni, protegnu njene grane i dok se ne odsjeni život muslimanskog društva kroz duga stoljeća, uprkos svim drugim nepovoljnim faktorima.

Poslanik (alejhi's-selam) lijepo je postupao poslije ovog događaja sa Ibni Ummi Mektumom, štitio ga i govorio bi mu kad god bi ga sreo: "Dobro došao ti zbog koga me je moj Gospodar ukorio!" Pored toga, Poslanik ga je postavio dva puta za zamjenika u Medini nakon Hidžre.

Da bi Poslanik srušio mjerila toga društva i vrijednosti koje su proisticale od uvažavanja ovog svijeta i pozicija na njemu, on je udao kćerku svoje tetke Zejnebu binti Džahš Essedije za svog oslobođenog roba Zejda ibni Harisa. Pitanje braka i tazbinstva je jako i složeno, posebno u ovoj arapskoj sredini.

Još prije toga Poslanik je pobratio muslimane na početku Hidžre tako da je svog amidžu Hamzu pobratio sa svojim oslobođenim robom Zejdom, a Halida ibni Ruvejha Hasamija sa Bilalom ibni Rebbahom.

Poslanik je uputio Zejda kao vođu vojne jedinice u borbu Mute i postavio ga za prvog vođu, Džafera ibni Ebi Taliba za drugog, tj. da ga slijedi, zatim Abdullaha ibni Revahu, ensariju, nad grupom od tri hiljade muhadžira i ensarija među kojima je bio i Halid ibni Velid.

Poslanik (alejhi's-selam) izašao je na ovu vojnu i sobom ih pratio. To je bila borba u kojoj su poginula ova trojica (neka je Allah zadovoljan njima).

Posljednje djelo kojim je Poslanik (alejhi's-selam) zadužio Usamu ibni Zejda je bilo da predvodi vojsku u borbi protiv Bizanta u koju su bili uključeni brojni muhadžiri i ensarije među kojima i Ebū Bekr i Omer, njegova dva saborca i ashaba, dvojica njegovih halifa poslije smrti Poslanikove, izabrana jednoglasno od strane muslimana. Među ovima je bio i Sad ibni Ebi Vekas, bliži rođak Poslanika (alejhi's-selam) i jedan od prvih Kurejšija koji je prihvatio islam.

Neki ljudi su se uznemirili zbog izbora Usamea za ovaj položaj jer je on bio mlad. O tome kaže Omer (Bog bio zadovoljan njima): "Božiji Poslanik (alejhi's-selam), pripremajući vojsku, postavio je za komandanta Usamea Ibni Zejda (Bog bio zadovoljan njima dvojicom) i neki ljudi su prigovarali njegovom izboru. Tada Poslanik (alejhi's-selam) reče: 'Ako vi prigovarate njegovu izboru, onda ste vi prigovarali i izboru njegova oca ranije. Zaklinjem se Allahom, ova osoba je najprikladnija za komandovanje i on je osoba najdraža."[3]

Kada su neki prigovarali Selmanu Farisiji i govorili o perzijskom i arapskom jeziku u smislu buđenja tijesnog nacionalizma, Poslanik (alejhi's-selam) donosi primjer kao snažni udarac ovom pitanju i kaže: "Selman pripada mojoj porodici – *Ehl-i bejtu.* "[4] Time je prekoračio, prekoračio sa vrednotama Nebesa i njihovim mjerilom sve obzore rodbinstva s kojim su se Arapi ponosili i sve tijesne nacionalne okvire kojim su se oni ponosili i njega direktno ubrojao u *Ehl-i Bejt.*

Kada je došlo do spora između Ebū Zera Gifarija i Bilala ibni Rebbaha (Bog bio zadovoljan njima), Ebū Zerr odriješi jezik i omalovaži

---

[3] Navode Buharija, Muslim i Tirmizi.
[4] Navode Taberani i Hakim

Bilala riječima: "Crnčino!" (Ja ibni's-sevba') To je jako rasrdilo Poslanika (alejhi's-selam) i on prigovori Ebū Zerru žestoko u lice: "Ebū Zerre, povuci riječ, nema bijelac nikakve prednosti nad crncem."[5] I ovo pitanje Poslanik je raščistio u korijenu, ili islam, a to je nebeska vrednota i mjerilo, ili paganstvo, a to je ovozemaljska vrednota i mjerilo.

Ova vjerovjesnička riječ jako je opržila Ebū Zerra i djelovala na nj pa je Ebū Zerr položio svoje čelo na zemlju zaklinjući se da ga neće podići sve dok ga ne nagazi Bilal tražeći oprosta za svoju griješnu riječ.

Mjerilo s kojim se Bilal uzdigao bilo je Allahovo mjerilo. Ebū Hurejre (Bog bio zadovoljan njime) prenosi da je Poslanik (alejhi's-selam) rekao: "Bilale, reci mi koje si najuzvišenije djelo u islamu, prema tvom mišljenju, učinio, jer sam noćas čuo škripu tvoje obuće u Džennetu." "Prema mom mišljenju, nisam ništa korisnije uradio, od toga do da sam se potpuno očistio, u časovima noći ili dana, a da nisam klanjao tako čist što sam trebao da klanjam." [6]

Allahov Poslanik (alejhi's-selam) govorio bi Ammaru ibni Jasiru kada bi zatražio od njega dozvolu: "Dopustite mu - rekao bi - a kada bi on došao, Poslanik bi rekao: O, čovječe najčistiji."[7] Poslanik bi o njemu i ovo rekao: "Ammar (Bog bio zadovoljan njime) ispunjen je vjerom sve do kosti."[8] Huzejfe (Bog bio zadovoljan njime) prenosi da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao: "Ja ne znam koliko ću ostati među vama, pa se povodite za onima koji ostaju iza mene" ukazujući pri tome na Ebū Bekira i Omera (Bog bio zadovoljan njima). "A uputite se uputom Ammara! Sve što vam prenese Ibni Mes'ud povjerujte mu." [9]

Oni koji nisu bili iz Medine smatrali su da je Ibni Mes'ud član Ehl-i bejta Allahova Poslanika. Ebū Mūsā (Bog bio zadovoljan njime) kaže: "Pristigli smo ja i moj brat iz Jemena, a boravili smo neko vrijeme i mislili da su Ibni Mes'ud i njegova majka članovi porodice Ehl-i bejta, porodice Allahova Poslanika, zbog njihova čestog ulaska Allahovu Poslaniku (alejhi's-selam) i Poslanikove potrebe za njima." [10]

---

[5] Navodi Ibni Mubarek, govoreći Fi-l-bir vesille.
[6] Navode Muslim i Buharija.
[7] Navodi Tirmizi.
[8] Navodi Nesai.
[9] Navodi Tirmizi.
[10] Navode Muslim, Buharija i Tirmizi.

Džulejbibu, a on je jedan od oslobođenih robova, Božiji Poslanik (alejhi's-selam) je sobom zaprosio jednu ensarijku da ga oženi. Kad su njeni roditelji odbili tu ponudu, djevojka je odgovorila: "Zar vi hoćete da odbacite zahtjev Allahova Poslanika (alejhi's-selam), ako on vidi da to odgovara, odmah ću se za njega udati." Na ove riječi nasmijali su se roditelji, omekšali i udali je. [11]

Božiji Poslanik (alejhi's-selam) tražio je Džulejbiba u jednoj borbi u kojoj je Džulejbib poginuo ubrzo nakon ženidbe. Ebū Burze (Bog bio zadovoljan njime) prenosi slijedeće: Božiji Poslanik (alejhi's-selam) bio je u jednoj borbi s njim. Bog je dao da je ovaj Džulejbib poginuo, pa je Poslanik pitao ashabe: "Jeste li izgubili koga?" Oni kažu: "Da, toga i toga." Poslanik ponovo pita: "Jeste li izgubili koga?" Ashabi ponovo kažu: "Da, toga i toga." Ponovo Poslanik pita: "Jeste li izgubili koga?" Oni odgovoriše: "Ne." A Poslanik reče: "Ja sam izgubio Džulejbiba." Tražili su ga. Našli su ga pored sedmerice koje je on ubio, a zatim su njega drugi ubili. Poslanik (alejhi's-selam) dolazi k njemu, staje pored njega i govori: "Ubio sedmericu, a onda oni njega ubili! Ova osoba je od mene, a ja sam od njega, te riječi je ponovio još jednom!" Onda ga je položio na svoju ruku govoreći da on nema drugog ležaja do ruke Poslanika (alejhi's-selam). Iskopao mu je - dodaje Ebū Burze – mezar i položio ga u nj bez kupanja. [12]

* * *

Tim Božanskim usmjerenjem i Poslanikovom uputom došlo je do rađanja čovječanstva na ovaj jedinstveni način. Nastalo je božansko društvo koje dočekuje svoje vrijednosti i mjerila od Uzvišenog, oslobođeno zemaljskih okova premda ono živi na Zemlji. I ova je bila velika nadnaravnost islama koja se ostavruje samo sa božanskim htijenjem i postupkom Poslanika, nadnaravnost koja sobom ukazuje da je ova vjera objavljena od strane Allaha i da je ličnost koja ju je donijela ljudima – Poslanik.

Allah je htio da ovo djelo poslije Poslanika (alejhi's-selam) provodi njegov prvi ashab Ebū Bekir, a onda i drugi ashab Omer, ta najbliža dvojica koji su spoznali prirodu ovog pitanja, dvojica najupućenijih u uputu Poslanika (alejhi's-selam), dvojica najomiljenijih Allahovu Poslaniku u težnji da slijede pozicije njegove ljubavi i položaje njegovog smjera.

---

[11] Prenosi Imam-i Ahmed u Musnedu od Enesa.
[12] Navodi Muslim.

Ebū Bekr (Bog bio zadovoljan njime) čuvao je ono što je želio Resulullah u vezi sa Usameom. Prvo što je Ebū Bekr uradio po preuzimanju hilafeta je provođenje želje Resulullahove da pošalje Usamea kao komandanta vojske koju je bio pripremio Poslanik (alejhi's-selam), pa je lično pratio Usamea i ovu vojsku do iza Medine. Usame je jahao, a Ebū Bekir kao halifa pješačio. Usame, kao mladić, postidio se da jaše, a halifa, starac, da pješači, pa mu je rekao: "O, zamjeniče Božijeg Poslanika, ili ćeš i ti uzjahati ili ću ja sjahati." A halifa Ebū Bekir se zakle: "Tako mi Boga, nećeš sjahati, a ja, Boga mi, neću uzjahati. Šta će mi biti ako se i moje noge jednog momenta upraše na Allahovu Putu?"

Ebū Bekr primjećuje da mu je potreban Omer jer je preuzeo na sebe veliki teret hilafeta. Međutim, Omer je vojnik, u vojsci Usame, a Usame je komandant. Otuda Ebū Bekir mora da traži dozvolu za Omera, pa on kao halifa kaže: "Ako misliš da mi možeš dati da mi pomogne Omer, uradi to." Bože, ako misliš da mi možeš dati da mi Omer pomogne, uradi to! To su visoki, visoki horizonti do kojih ljudi mogu doprijeti samo Allahovim htijenjem i preko Poslanika upućenog od strane Allaha.

Točak vremena se okreće i primjećujemo Omera ibni Hattaba, halifu, kako postavlja Ammara ibni Jasira za guvernera Kufe.

Na vratima Omera stoje: Suhejl ibni Amr ibni Haris ibni Hišam, Ebū Sufjan ibni Harb i grupa uglednih Kurejšija slobodnjaka, i on daje dozvolu prije njih da mu uniđu Suhejl i Bilal, jer su njih dvojica prije ovih Kurejšija primili islam i učestvovali u Bitki na Bedru. Ebū Sufjan pocrvenio i govori reagirajući postupkom paganizma: "Nikada nisam vidio ovako nešto kao danas. On dozvoljava ovim robovima da uđu, a nas ostavlja da stojimo na vratima." Na to mu odgovara Omer, u čijem se osjećaju stabilizirala činjenica islama: "Narode, ja tako mi Allaha, primjećujem to šta vam je na licima. Ako se srdite, srdite se na sebe. Narod je bio pozvan u islam, a i vi ste. Oni su požurili i prihvatili islam, a vi ste usporili. Šta mislite, kako će biti sa vama kada budete pozvani na Sudnjem danu, a vi poziv ostavili."[13]

Omer je dao više mjesto Usamu ibni Zejdu nego što je dao Abdullahu ibni Omeru. I kada ga je zapitao Abdullah šta je tajna takvog postupka, Omer mu je odgovorio: "Sine moj, Zejd (Bog bio zadovoljan njime) bio je draži Poslaniku (alejhi's-selam) od tvoga oca. Usame (Bog bio zadovoljan njime) bio je draži Allahovu Poslaniku i od tebe. Tako sam i ja dao prednost ljubavi Poslanika (alejhi's-selam) nad svojom ljubavlju."[14]

---

[13] Iz djela *El-Adaletu'l-idžtimaijetu fi'l-islami*.
[14] Navodi Tirmizi.

To govori Omer znajući da je ljubav Poslanika (alejhi's-selam) mjerena Allahovim mjerilom.

Halifa Omer poslao je Ammara da izvrši kontrolu nad Halidom ibni Velidom, pobjedonosnim vođom, visokog i drevnog porijekla, pa ga je Ammar vezao svojim ogrtačem, a po drugoj verziji vezao ga je svojom ahmedijom sve dok nije završen obračun, a kada se pokazalo da je Halid ibni Velid nevin, on ga je odvezao i zagrlio ga. Halid ovaj postupak nije smatrao ružnim jer je Ammar ashab Poslanika (alejhi's-selam), prije njega je primio islam, a o njemu je Poslanik govorio.

Omer kaže za Ebū Bekira (Bog bio zadovoljan njima): "Ebū Bekir je naš gospodar i on je oslobodio našeg gospodara." Misli ovim na Bilala koji je bio rob Umejja ibni Halefa. Umejje je mnogo mučio Bilala, pa ga je Ebū Bekir otkupio i dao mu slobodu. Zbog toga Omer ibni Hattab kaže za Bilala: "On je naš gospodar."

Omer je i ovo rekao: "Da je živ Salim, oslobođeni rob Ebū Huzejfea, ja bih njega uzeo za halifu." Omer kaže ovo, a nije htio uzeti za halifu Osmana, ni Aliju, ni Talhu ni Zubejra, nego je dao da se održi dogovor, šura među ovom šestericom poslije njega, a sam nije htio odabrati nikoga za halifu.

Alija ibni Ebi Talib (Bog učinio svijetlim njegovo lice) šalje Ammara i Hasana sina Alijina (neka je Boga zadovoljan njima) u Kufu da se bore u vezi sa problemom iskrslim između njega, Alije, i Aiše (Bog bio zadovoljan njome) govoreći: "Ja znam da je ona supruga vašeg Poslanika (alejhi's-selam) i na ovom i na budućem svijetu, ali je Bog htio da vas stavi na iskušenje da li da slijedite Aliju ili da slijedite nju."[15] Ljudi slušaju njega u vezi sa Aišom, majkom vjernika i kćerkom Ebū Bekra es-Siddika (neka je Allah zadovoljan svima njima).

Bilala ibni Rebbaha zamolio je njegov brat po islamu Ebū Ruvejha Has'ami da posreduje u njegovoj ženidbi sa ženom iz Jemena. I Bilal im kaže: "Ja sam Bilal ibni Rebbaha, a ovo je moj brat Ebū Ruvejha. On je veoma ljut kad se radi o moralu i vjeri; ako hoćete da ga oženite vi ga oženite, ako hoćete da ga ostavite, vi ga ostavite." Bilal ih nije obmanjivao niti je krio bilo šta o svome bratu. Nije rekao ni da je on posrednik pa da bi zaboravio da je odgovoran Allahu za ono što kaže. Ljudi su prihvatili ovu

[15] Navodi Buharija.

iskrenost i oženili mu brata. Ovo je sasvim dovoljno da se shvati da je Bilal, oslobođeni rob, Abesinac, bio posrednik ovom Arapu uglednog porijekla.

* * *

Ova velika istina stabilizirala se u islamskom društvu i ostala je prisutna dugo vremena poslije toga, uprkos brojnim faktorima posrtaja: "Abullah ibni Abbas učio je zajednio sa svojim oslobođenim robom, Ikrimeom. Abudullah ibni Omer učio je zajedno sa svojim oslobođenim robom Nafijom, Enes ibni Malik sa svojim oslobođenim robom, Ibni Sirinom, Ebū Hurejre sa svojim oslobođenim robom, Abdurrahmanom ibni Hurmuzom. A u Basri su bili Hasan Basri, u Mekki Mudžahid ibni Džebr, Atta ibni Rebaa i Tavus ibni Kejsan, svi istaknuti islamski pravnici – fakihi. U Egiptu fetve je izdavao Jezid Ibni Ebi Habib u vrijeme Omera ibni Abdul-Aziza, a Jezid je bio oslobođeni crni rob iz Denkale. "[16]

Allahovo mjerilo pretezalo je kod bogobojaznih pa makar oni bili i lišeni svih ovozemaljskih vrijednosti koje se vrednuju i kod njih i kod ljudi oko njih. Ovo mjerilo je vrlo brzo nestalo na zemlji nakon što je paganstvo ponovo zavladalo svim krajevima zemaljske kugle tako da čovjek vodi računa o svom fondu dolara u Americi predstavnici zapadnih zemalja, a čovjek u cjelini nije vrijedio ni koliko najobičnija alatka u materijalističkom učenju koje je dominiralo u Rusiji, predstavnici istočnih zemalja. Među muslimanskim zemljama ponovo je zagospodario onaj prvi paganizam koji je vladao kada je došao islam da islamski svijet digne iz tog niskog pada. Ponovo se među njima pojavio ponos koji je islam svojeveremno dokinuo, Allahovo mjerilo odbačeno i te zemlje ponovo se vratile mizernim paganskim vrijednostima koje nemaju nikakve veze sa vjerovanjem i bogobojaznošću.

Postoji samo još nada koja ovisi o islamskom pozivu da se spasi čovječanstvo po drugi put u cjelini od paganizma, da se ostvari ovim pozivom novo rođenje čovjeka kao što je potvrđeno prvi put o čemu govori događaj iznijet na početku ove sure, da bi to izložio u malom broju odlučnih i uzvišenih ajeta.

* * *

[16] Izvodak iz djela: *Ebū Hanife* od Abdul Halima Džundija

Poslije potvrde te velike činjenice u pogovoru na taj događaj u prvom dijelu ove sure u kontekstu dolazi do čuđenja, ali u drugom dijelu, čuđenja postupku čovjeka koji se suprotstavlja Uputi ističući da nema potrebe za vjerom, nego se oholo ponaša protiv poziva ka svom Gospodaru, čudi se njegovom stavu i njegovom nevjerovanju. Taj čovjek se ne sjeća izvora svog Bitka, nastanka, ne primjećuje Allahovu pažnju prema njemu i zaštitu kroz sve faze njegova življenja i na ovom i na budućem svijetu, ne obavlja prema svome Gospodaru ono što je obavezan, zadužen i za što će odgovarati.

Proklet neka je čovjek! Koliko je on samo nezahvalan! (80/17).

Od čega ga On stvara? (80/18).

Od kapi sjemena ga stvori i za ono što je dobro za njega pripremi, (80/19)

i pravi put mu dostupnim učini, (80/20)

zatim mu život oduzme i učini da bude sahranjen, (80/21)

i poslije će ga, kada On bude htio, oživjeti (80/22).

Uistinu! On još nije ispunio ono što mu je On naredio! (80/23).

Proklet neka je čovjek (80/17) - on, doista, zaslužuje prokletstvo zbog tog svog čudnog postupka. To je grozna, ružna i užasna riječ zbog njegovog postupka. Ona govori da je počinio takvo djelo koje zaslužuje ovo grozno i stravično prokletstvo.

...koliko je on samo nezhavalan (80/17) - kakva je strašna njegova nezahvalnost, njegovo nijekanje njegovog nastanka i stvaranja, a da je bio pažljiv i vodio računa o ovome, on bi zahvalio svome Gospodaru, bio bi skroman na ovom svijetu i sjećao se budućeg.

U protivnom, zašto se tako oholi? Zašto ističe bespotrebnost vjerovanja i zašto se okreće, šta je njegova osnova, ko je njegov Stvoritelj?

...od čega ga On stvara (80/18)...

On je doista beznačajna i skromna osnova. Svu svoju vrijednost izvlači iz Allahove dobrote i blagodati, Njegove odredbe i rasporeda.

Od kapi sjemena ga stvori i za ono što je dobro za njega pripremi (80/19).

Stvorio ga je od nečega što nema nikakve vrijednosti, od ove osnove koja nema oslonca, ali Allah ga je ovakvog stvorio, On je to odredio odredbom činjenja i odrednica, odredio je to darujući mu moć i vrijednost,

čineći ga stvorenjem u najboljem obliku i podigao ga sa tog skromnog temelja na visoki položaj gdje mu se sve što je na zemlji i u zemlji potčinilo.

...i pravi put mu dostupnim učinio (80/20),

Pripremio mu put života, označio put Upute, olakšao vladanje, pohranivši u nj specifičnosti i spremnosti za putovanje kroz život i uputu u životu.

A kad se završi ovo putovanje, čovjek stiže na kraj kome stiže sve živo, bez izbora i bijega:

... zatim mu život oduzme i učini da bude sahranjen (80/21).

Pitanje čovjeka na kraju njegova života je isto kao i pitanje na njegovu početku. Moć Onoga koji ga je proizveo da živi dokrajčila je njegov život kada je On htio i učinio njegovo sklonište u utrobi zemlje iz plemenitosti prema njemu i zaštiti, a nije dao da to bude zakon da ga ostavi na zemlji zvijerima i divljači. Pohranio je njegovu prirodu nastojeći da se zagrće i zakopava njegovo tijelo. Ovo je bio samo jedan djelić Allahovog rasporeda i odredbe prema čovjeku.

A kada dođe vrijeme koje zahtijeva Allahovo htijenje Allah će ga ponovo vratiti u život:

i poslije će ga, kad On bude htio, oživjeti (80/22).

Čovjek nije prepušten onako, a i ne odlazi bez polaganja računa i nagrade. Primjećuješ li ga da se pripremio za ovaj posao?

Uistinu! On još nije ispunio ono što mu je On naredio! (80/23).

Čovjek općenito, svaki pojedinac, sva pokoljenja još nije ispunio ono što mu je Allah naredio, nije ispunio sve do posljednjeg momenta u svom životu, a to je nagovještaj koji je označen izrazom *lemma*, uistinu on još nije ispunio, na što ukazuje riječica *kella*, da nije obavio svoju dužnost. On se ne sjeća svoga osnova, svoga nastanka, ne sjeća se kako valja. Nije zahvalan svome Gospodaru i Upućivaču i Onome ko se stara za njega, pravom zahvalom. Nije proveo ovo putovanje po zemlji spremajući se za Dan obračuna i nagrade. Ovo je tako u cjelini. Pored toga, mnogi se suprotstavljaju i okreću glavu, ne osjećaju potrebu za Uputom, nego se ohole.

* * *

Kontekst prelazi na drugi doticaj u novom odlomku, a to je nastanak ovog čovjeka. Pa zašto čovjek ne pogleda svoju hranu i hranu svoje stoke koju uživa na ovom putovanju? To je jedan od momenata koga je Stvoritelj omogućio čovjeku da lahko dođe do toga:

Neka čovjek pogleda u hranu svoju; (80/24)

Mi obilno kišu prolivamo, (80/25)

zatim zemlju pukotinama rasijecamo (80/26)

i činimo da iz nje žito izrasta (80/27)

i grožđe i povrće, (80/28)

i masline i palme, (80/29)

i bašče guste, (80/30)

i voće i pića, (80/31)

na uživanje vama i stoci vašoj (80/32).

Ovo je kazivanje o njegovoj hrani u kome se detaljno izlaže kroz faze. To je to kazivanje pa neka čovjek razmisli ima li udjela u tome. Ima li čovjek udjela kod rasporeda u vezi sa ovim pitanjem? Ona moć koja je dala čovjeku život i kreirala ovo njegovo kazivanje - to je ona ista moć koja je proizvela njegovu hranu.

Neka čovjek pogleda u hranu svoju (80/24) - u nešto što mu je najpovezanije, nešto što mu je najbliže, nešto što mu je najpotrebnije. Neka pogleda na ovo što je lahko primjetljivo, što je neophodno, što je tu i što se ponavlja. Neka pogleda na čudno i lahko kazivanje o sebi, ono mu omogućava da zaboravi čuda koja su u tome, a to je, ustvari, nadnaravnost kao što je nadnaravno i njegovo stvaranje i razvoj. Svaki korak čovjekovog života u ruci je Moći koja ga je i kreirala.

Mi obilno kišu prolivamo (80/25)- prolivanje vode u obliku kiše stvarna je činjenica koju svako zna u svakoj sredini, bez obzira na kom nivou spoznaje i društva bio. To je činjenica koja se govori svakom čovjeku. A kada čovjek uznapreduje u spoznaji, spoznat će iz smisla ovog teksta i ono što je dalekosežnije od toga i ono što je prethodilo ovoj kiši, ono što se ponavlja danas i vidi ga svako. Sada je najbliže pretpostaviti objašnjenje kako je došlo do velikih okeana čija se voda isparava, a onda ponovo pada

u vidu kiše. Najlakše je pretpostaviti da su ovi okeani bili prvo formirani na nebesima, iznad nas, zatim se obilno prolili na zemlju.

Na ovo ukazuje jedan od savremenih učenjaka našeg doba. Ako je istina da je stepen toplote Zemljine kugle bio u vrijeme njena odvajanja od Sunca oko 12000 stepeni, ili ako je istina da je taj stepen toplote toliko iznosio na površini Zemlje, onda bi značilo da su svi elementi bili jako topli. Zbog toga nije bilo moguće da se formira bilo kakav hemijski sastav od značaja. Kada je Zemljina kugla, ili njeni dijelovi od čega je ona sačinjena, počela postepeno da se hladi, došlo je i do formiranja, pa se formirala i ćelija svijeta, kao što znamo, da je moglo je doći do spoja između kisika i vodika tek nakon padanja temperature na nivo od 4000 Faranhajtovih stepeni. Kod ovog stepena temperature nastaju elementi, dolazi do formiranja vode koju mi danas zovemo zrakom, omotačem Zemljine kugle. Mora da je to bilo veoma strašno tada. Svi okeani bili su u nebesima, svi ti elementi koji se do tada nisu sjedinili bili su u plinovitom stanju u prostoru. Kada je došlo do formiranja vode u vanjskoj atmosferi, ona je padala prema Zemlji ali voda nije uspjela da dođe do Zemlje jer je stepen toplote blizu Zemlje bio veći nego što je bio na udaljenosti hiljadama milja od površine Zemlje. Naravno, došlo je vrijeme kada su te poplave dopirale do zemlje da bi voda ponovo otišla u vidu pare. Pošto su okeani bili u zraku, onda su se bujice i poplave koje su nastale hlađanjem događale bezbroj puta, da se ne može ni izračunati.[17]

Ova pretpostavka, iako mi njome ne komentiramo kur'anski tekst, proširuje granice našeg poimanja ovog teksta i poimanja historije na koje ona ukazuje – historije obilnog prolivanja kiše. Možda je ova pretpostavka tačna. Možda će se otkriti i druge pretpostavke o porijeklu vode na Zemlji, ali kur'anski tekst ostaje valjan jer se njime obraća svim ljudima u svakoj sredini i u svim pokoljenjima.

To je bilo prvo kazivanje o hrani: *Mi obilno kišu prolivamo* (80/25). Niko ne misli da je on dao ovu vodu u bilo kojoj formi i u bilo koje historijsko vrijeme. Niko ne tvrdi da je on obilato izlio vodu na Zemlju da bi nastalo kazivanje o hrani na ovaj način.

Zatim zemlju pukotinama rasijecamo (80/26)- ovo je slijedeća faza izliva vode. Ona je sasvim povoljna za obraćanje kur'anskog teksta primitivnom čovjeku koji primjećuje vodu kako pada iz neba zahvaljujući

[17] Iz djela *El-insan la jequmu vahdehu* A. K. Morison u prijevodu Mahmuda Saliha Felekija po naslovom: *El-Ilm jed'u ilel iman.*

moći iznad njegovog domena i rasporeda koji je izvan njegovog rasporeda, zatim on primjećuje kako zemlja puca i voda se miješa sa zemljom, ili taj čovjek primjećuje kako se biljka probija iz zemlje zahvaljujući moći Stvoritelja, razvija se na površini zemlje i proteže se iznad njene površine u zraku dok je ta biljka još krajnje nježna, a zemlja iznad nje sasvim teška. Međutim, Kreatorska Ruka cijepa zemlju i pomaže biljci da se probije kroz nju, a biljka tako nježna i rado viđena. To je nadnaravnost koju primjećuje savako ko razmišlja kako izbija biljka iz zemlje. On može da kroz to osjeti neograničenu slobodnu moć koncentrirane u nježnoj biljci.

Kada ljudska spoznaja uznapreduje, kod njega će se pojaviti i drugi stepen spoznaje u ovom tekstu. Cijepanje zemlje, da bi ona postala pogodna za biljku, daleko je stvarnije nego ono što mi primjećujemo. To pucanje katkada se dogodi pa i stijene zemljine kore pucaju zbog velikih i strašnih poplava na koje je ukazala ranija naučna pretpostavka. Zbog brojnih atmosferskih faktora, koje pretpostavljaju naučnici, danas bujica pomaže da pucaju i čvrste stijene koje su zaogrtale površinu zemlje i činile njenu koru tako da je nastao povoljan sloj nasipa za usjev. Ovo bi bio jedan drugi trag vode u njenoj historiji kad je riječ o obilnom izlijevanju vode i što se još više podudara sa ovim slijedom na koji ukazuju ovi tekstovi.

Bez obzira bilo jedno ili drugo ili nešto treće, ono je to što se dogodilo. To je ono na što ukazuju dva ranije spomenuta ajeta. Treća faza u ovom kazivanju su biljke sa svim svojim vrstama, od kojih se ovdje spominju samo one koje su najbliže sagovornicima i koje su najopćenitija hrana ljudima i životinjama.

... *i činimo da iz nje žito izrasta* (80/27)- to obuhvaća sva žita koje jedu ljudi bez obzira na vrstu žitarica i bez obzira na hranu kojom se hrani stoka u svim vremenima.

... *i grožđe i povrće* (80/28) - grožđe je poznato, a ovdje spomenuti termin u Kur'nu *qadb* označava svu sirovu hranu koja se jede i koja se kosi više puta.

... *i masline i palme, i bašče guste, i voće i pića* (80/29-31)- masline i hurme su poznate svakom Arapu, a termin ovdje upotrijebljeni *hadaik* je množina od riječi *hadika,* a to su bašče plodonosnih stabala ograđene zidovima koji ih štite, a termin *gulben* ima množinu *guleba'* , a znači nešto ogromno veliko, čija su stabla, odnosno grane isprepletene sa voćem – plodovi bašča. Termin *ebben* ovdje upotrijebljen najvjerovatnije označava hranu kojom se napasa stoka. To je ono o čemu je postavio pitanje Omer

ibni Hattab, a zatim se povratio, koreći samog sebe, kao što je bilo rečeno u govoru u suri En-Nazi'at. Mi ovdje ništa ne dodajemo.

Ovo je kazivanje o hrani. Sva je ona proizvod iste Ruke koja je kreirala i čovjeka. U tome nije učestvovala ljudska ruka ni u jednoj fazi. Njegova ruka ne učestvuje čak ni u žitu ni u sjemenu koga on baca u zemlju. On to nije stavio u zemlju, niti je to kreirao. Nadnaravnost je u kreatorstvu toga od početka čovjekovog poimanja i njegove spoznaje. Zemlja pred njima je jedna te ista, ali su žita i zrnevlje različiti. Svako od njih daje plod u susjednom dijelu zemljišta, sve se napaja jednom vodom, ali Kreatorska Ruka daje raznovrsno bilje i plod, čuva u sitnom sjemenu osobenosti svoje majke koja ga je rodila i koja je to prenijela na svoju kćerku koju je rodila. Sve je to nedokučivo čovjeku. On ne zna tajnu toga. On to ne može prosuditi niti se konsultirati o ovome.

Ovo je to kazivanje koje je dala Kreatorska Ruka.

...na uživanje vama i stoci vašoj (80/32)- do određenog vremena, kada prestaje ovo uživanje koje je Allah odredio onda kada je odredio i život i dao i drugo što je popratilo to uživanje, dao je nešto što je važno za čovjeka da o tome razmisli prije nego što ono nastupi.

* * *

A kada dođe glas zaglušujući (80/33)

na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći (80/34)

i od majke svoje i od oca svoga (80/35)

i od druge svoje i sinova svojih, (80/36)

toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti (80/37).

Neka lica tog Dana biće blistava, (80/38)

nasmijana, radosna, (80/39)

a na nekim licima toga Dana biće prašina, (80/40)

tama će ih prekrivati, (80/41)

to će nevjernici - razvratnici biti (80/42).

Ovo je vrhunac uživanja. Ovo je ono što se podudara sa dugom odredbom i kompleksnim rasporedom koji se proteže na svaki korak i svaku fazu nastanka i razvoja čovjeka. U ovoj sceni - kraj sure je sasvim u skladu sa njenim početkom, sa onim koji žureći prilazi i osjeća strah i onim koji ne osjeća potrebu za Uputom i okreće se od nje. Obojica su, najzad, u Allahovom mjerilu.

Glas zaglušujući je žestoka i prodorna zvonkost koja skoro da probija slušnu opnu uha, jako prodire zrakom tako da dopire do uha veoma uočljivo i zaglušujući.

Ovaj izgovor priprema ovim jakim zvonjenjem scenu koja iza toga dolazi, scenu čovjeka koji bježi, da mu se drugi ljudi ne bi prilijepili: ***na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći i od majke svoje i od oca svoga i od druge svoje i sinova svojih*** *(80/34-36)*. To su oni s kojima je on povezan sponama i vezama koje se ne mogu prekinuti, ali ovaj zaglušujući glas potpuno prekida ove veze, potpuno trga ove spone.

"Strah u toj sceni tipičan je duševni strah. Duša čovjeka se ježi i rastavlja od svoga okoliša, postaje potpuno odvojena od drugih. Svako se zabavio sobom. Došle su mu njegove vlastite brige koje mu ne dozvoljavaju da ni najmanje promisli ili se potrudi: *toga dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti (80/37)."*

"Tmine koje su se nagomilale iza ovog teksta i u samom njemu su potpune i neprovidne. Zato se ne može naći sažetiji i sveobuhvatniji izraz od ovoga kojim bi se mogla predstaviti briga koja je spopala i osjećaj i srce čovjeka. ... *toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti (80/37)"*[18]

To je stanje svih stvorenja u strahu toga Dana kada dođe glas zaglušujući. Ovdje kontekst prelazi na slikanje stanja vjernika i stanja nevjernika poslije njihova uspostavljanja i odmjeravanja Allahovim mjerilom ovdje:

Neka lica tog Dana biće blistava, (80/38)

nasmijana, radosna, (80/39)...

Ovo su svjetla osvijetljenih i razdvajajućih nasmijanih i radosnih lica koja se nadaju svome Gospodaru, zadovoljna što osjećaju da je Allah zadovoljan njima. To spašava od zaprepašćujućeg koji je izazvan zaglušujućim zvukom, kada nestaje providnosti, rasvjetljenja, nasmijanosti

---

[18] Iz knjige *Mešahidu'l-qijameti fi'l-Qur'ani.*

i radosti, ili su ta lica spoznala svoj sudbonosni smještaj pa su se raspoložila i obveselila nakon straha i zaprepaštenja:

a na nekim licima toga Dana biće prašina, (80/40)

tama će ih prekrivati, (80/41)

to će nevjernici - razvratnici biti (80/42).

Ova lica prekrit će prašina tuge i očaja, prekrit će ih crnina poniženja i raspada. Oni su shvatili šta su uradili i uvjerili se kakva ih kazna očekuje. *To će nevjernici – razvratnici biti* (80/42) - oni koji ne vjeruju u Allaha i poslanstvo, oni koji su izašli iz svoga okvira i povrijedili Allahovu čast.

Na ovaj način ocrtana je sudbina jednih i drugih, ocrtane su naznake i crte terminima i tekstom kao da su to otjelovljena lica, ocrtana snagom kur'anskog izraza i detaljnim doticajima.

Time dolazi do usklađenosti početka i kraja, početka koji potvrđuje činjenicu mjerila, a kraja koji potvrđuje rezultat toga mjerila. Ova kratka sura je jedinstvena s obzirom na nagomilanost ogromnih činjenica, scena panorama, ritmova i nagovještaja za koje je dovoljno ovo lijepo i precizno ispunjenje.

* * *

سُورَةُ التَّكْوِيرِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ٢٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ * وَإِذَا ٱلنُّجُومُ ٱنكَدَرَتْ * وَإِذَا ٱلْجِبَالُ سُيِّرَتْ * وَإِذَا
ٱلْعِشَارُ عُطِّلَتْ * وَإِذَا ٱلْوُحُوشُ حُشِرَتْ * وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ * وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ
زُوِّجَتْ * وَإِذَا ٱلْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ : * بِأَىِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ ؟ * وَإِذَا ٱلصُّحُفُ نُشِرَتْ * وَإِذَا
ٱلسَّمَاءُ كُشِطَتْ * وَإِذَا ٱلْجَحِيمُ سُعِّرَتْ * وَإِذَا ٱلْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ * عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا
أَحْضَرَتْ .

« فَلَا أُقْسِمُ بِٱلْخُنَّسِ * ٱلْجَوَارِ ٱلْكُنَّسِ * وَٱلَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ * وَٱلصُّبْحِ إِذَا
تَنَفَّسَ * إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ * ذِى قُوَّةٍ عِندَ ذِى ٱلْعَرْشِ مَكِينٍ * مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ *
وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَءَاهُ بِٱلْأُفُقِ ٱلْمُبِينِ * وَمَا هُوَ عَلَى ٱلْغَيْبِ بِضَنِينٍ *
وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ؟ * إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ * لِمَن شَاءَ
مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ * وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَالَمِينَ » .

SURA ET-TEKWIR
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 29 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Kada Sunce sjaj izgubi, (81/1)

i kada zvijezde popadaju, (81/2)

i kada se planine pokrenu, (81/3)

i kada steone kamile bez pastira ostanu, (81/4)

i kada se divlje životinje saberu, (81/5)

i kada se mora vatrom napune, (81/6)

i kada se duše s tijelima spare, (81/7)

i kada živa sahranjena djevojčica bude upitana (81/8)

zbog kakve krivice je umorena, (81/9)

i kada se listovi razdijele, (81/10)

i kada se nebo ukloni, (81/11)

i kada se džehennem raspali, (81/12)

i kada se džennet približi, (81/13)

svako će saznati ono što je pripremio (81/14).

I kunem se zvijezdama - koje se skrivaju, (81/15)

koje se kreću i iz vida gube, (81/16)

i noći kad ona veo diže, (81/17)

i zorom kada diše, (81/18)

Kur'an je, zaista, kazivanje Izaslanika plemenitog, (81/19)

moćnog, od Gospodara svemira cijenjenog (81/20).

kome se drugi potčinjavaju, tamo pouzdanog! (81/21)

A drug vaš nije lud: (81/22)

on ga je na obzorju jasnom vidio (81/23)

i, kada je u pitanju Objava, on nije škrt (81/24)

i Kur'an nije prokletog šejtana govor, (81/25)

pa kuda onda idete?! (81/26)

Kur'an je samo pouka svjetovima, (81/27)

onome od vas koji hoće da je na pravom putu, (81/28)

a vi ne možete ništa htjeti ako to Allah, Gospodar svjetova, neće! (81/29).

Ova sura ima samo dvije cjeline. U svakoj od njih se izvještava o po jednoj velikoj istini iz oblasti vjerovanja. Prvo se govori o činjenici Sudnjeg dana i kakav kosmički strašni i kompletni preokret prati Sudnji dan. Taj preokret obuhvata: Sunce, zvijezde, planine, mora, Zemlju, nebo, domaću stoku i divljač, a obuhvata i čovjeka.

Druga cjelina odnosi se na Objavu i ono što je vezano za Objavu, govori o svojstvu meleka koji donosi Objavu, o svojstvima Poslanika (alejhi's-selam) koji prima tu Objavu, zatim o narodu kome se govori u ovoj Objavi i o velikom htijenju koje je stvorilo te sagovornike i poslalo im Objavu.

Opći ritam ove sure sliči dinamici koja ruši i šteti, koja se oslobodila stege, izvrnula sve, raspršila sve, uznemirila mirnoga, uplašila sigurnoga, uništila sve što je bilo blisko i izmijenila sve što je bilo potpuno poznato, jako zatresla ljudske duše i dugo ih tresla, svukla s njih sve što su bili ljudi uobičajili i čvrsto se za to držali, tako da se čovjek našao u oluji punoj straha i rušilačkoj, oluji koja trga i nosi kao da je perje koje nema svoje težine, niti stanke, koja nema zaštite ni skloništa do zaštite Jedinoga i Pobjedonosnoga koji Sam ostaje i dalje traje i kod koga je, i to samo kod Njega, stabilnost i smirenost.

Ova sura samim svojim općim ritmom svlači s čovjeka sve s čime je bio bezbrižan, i na što se oslanjao da bi dobio zaštitu kod Allaha i sklonio se pod Njegovu zaštitu, potražio kod Njega sigurnost, mir i stabilnost.

U ovoj suri se nalazi i ogromno bogatstvo veličanstvenih scena, bilo u ovom divnom Kosmosu koga vidimo, ili u tom budućem Danu u kome se Kosmos mijenja sa svim onim situacijama koje su nam bile poznate i uobičajene, a nalazi se i bogatstvo lijepog izražavanja, pročišćenog, da bi u pravoj boji dočaralo ove scene i ritmove. Sve ovo se susreće u ovoj dosta maloj suri, vrši jak pritisak na osjećaj čovjeka i provodi to u čovjeku snažno i nadahnjujući.

Da nisu termini i tekstovi u ovom izražavanju bliski ni jasni čitaocu ovog vremena, oni bi ostavili dojam ritmičke slike, odsjene činjenice i scene kakve ne bi ostavio ni jedan prijevod na jezike kojima se ljudi služe i time doseže do struna u srcu i potresa ih iz dubine duše.

Međutim, mora se raditi ono što se mora, ali mi smo se udaljili u ovo naše vrijeme od bliskosti jezika Kur'ana.

* * *

Kada Sunce sjaj izgubi, (81/1)

i kada zvijezde popadaju, (81/2)

i kada se planine pokrenu, (81/3)

i kada steone kamile bez pastira ostanu, (81/4)

i kada se divlje životinje saberu, (81/5)

i kada se mora vatrom napune, (81/6)

i kada se duše s tijelima spare, (81/7)

i kada živa sahranjena djevojčica bude upitana (81/8)

zbog kakve krivice je umorena, (81/9)

i kada se listovi razdijele, (81/10)

i kada se nebo ukloni, (81/11)

i kada se džehennem raspali, (81/12)

i kada se džennet približi (81/13)

svako će saznati ono što je pripremio, (81/14)...

Ovo je scena pune promjene svega nama dobro poznatoga, puna promjena svega postojećega, promjena koja obuhvata nebeska i zemaljska tijela, divlje i pitome životinje, duše ljudi, situacije i položaje pa se otkriva skriveno, oglašava nepoznato, ljudi stoje pred zalogom i popudbinom koje su ostavili, stoje na mjestu razlučivanja i obračuna, a sve oko njih je neka vrsta strašne oluje, sve je ispreturano.

Ovi kosmički veliki događaji ukazuju svojom cjelinom da će ovaj Kosmos, Kosmos koji je nama bio poznat, skladni i lijepi Kosmos, odmjerene dinamike, određenog odnosa, čvrstog zdanja, sačinjen Allahovom moći i odredbama, da će ovaj Kosmos rastrgati svoj čvor

sistema, da će se raspršiti njegovi dijelovi, da će izgubiti ova svoja svojstva na kojima počiva i završiti u određenom roku, kada i gdje će nestati ovo stvorenje i prijeći u druge slike Kosmosa, života i činjenica kakve nisu bile u ovom nama dobro poznatom Kosmosu. Ovo se i želi učvrstiti ovom surom u osjećajima i srcima da bi se rastavili od ovih prolaznih pojavnosti, bez obzira koliko one izgledale stabilne i vezale se vječitom istinom, istinom Allaha koji se ne mijenja niti iščezava kada se mijenjaju i iščezavaju svi događaji, i da bi se oslobodili okova dobro poznatog, svakidašnjeg u ovom vidljivom Kosmosu, osim apsolutne Istine koja nije vezana i okovana vremenom, mjestom, viđenjem i osjećajem, niti ikakvom pojavnošću koja bi se ograničavala vremenom ili okvirom.

Ovo je opći osjećaj koji se uvlači u dušu čovjeka i koji predstavlja scene ovog strašnog preokreta.

Činjenicu koja se dešava svim ovim bićima zna samo Allah. To je činjenica daleko veća od onoga što mi danas možemo spoznati našim osjećajima i našim ograničenim poimanjima pridružujući i naš osjećaj i razmišljanje. Najviše što možemo očito primijetiti iz ovih promjena je da će se naša Zemlja zatresti rušilačkim potresom ili će provreti iz Zemljine utrobe vulkan koji sve pred sobom ruši ili će se skotrljati na Zemlju mala usijana strelica, ili oluja, a najveća opasnost koju je čovječanstvo upoznalo zbog siline vode je potop, a najjači kosmički događaj koji je zabilježen bile su djelimične eksplozije na Suncu na udaljenosti stotinama miliona milja.

Sve ovo, u odnosu na taj kompletni i stravični preokret Sudnjeg dana dječija je igračka.

Ako je neminovno da znamo nešto o činjenici, šta se dešava sa bićima, mi nemamo ništa drugo nego da to približimo onome što je nama blisko u ovom životu.

* * *

Gubljenje sunčevog sjaja znači njegovo zahlađenje, a gašenje sunčevih zraka, potamnljenje njegovih plamtećih jezika koji se protežu na sve strane, na hiljade milja u Kosmosu oko njega kao što se to da primjetiti sa osmatračnica u vrijeme pomaračenja Sunca, zatim prelazak iz apsolutnog zračenja pod utjecajem velike toplote koje doseže 12.000 stepeni i koja pretvara sve elemente od kojih se sastoji Sunce u slobodni

žareći plin, prelazi iz ovog stanja u stanje stvrdnjavanja, kao što je zemljina kora, i gubi sjaj, nema svojih plamtećih jezika niti se oni protežu.

Ovo može da se dogodi, a može i da ne bude. Međutim, kako se to dešava, koji su to faktori koji to prouzrokuju - znanje o tome je kod Allaha.

* * *

Padanje zvijezda možda znači njihovo iskakanje iz sistema koji ih povezuje, može da znači gašenje njihovih baklji i nastanak zamračenja. Allah najbolje zna šta su zvijezde koje će zadesiti ovaj događaj, da li je to grupa zvijezda koje su nam blizu, naš Sunčev sistem npr. ili naše sazviježđe, koje broji na stotine miliona zvijezda, ili su to sve zvijezde čiji broj, njihova mjesta i položaje zna samo Allah. Iza ovoga što mi vidimo dalekozorima brojni su tokovi sistema i svemiri čiji broj ni kraj mi ne znamo. Postoje samo zvijezde koje će popadati, kao što izvještava ova jedna vijest čiju pravu istinu zna samo Allah.

* * *

Pokretanje planina možda ima značenje njihovo drobljenje, mrvljenje i razasipanje u zraku kao što se navodi u suri: *A pitaju te o planinama, pa ti reci: "Gospodar moj će ih u prah pretvoriti i zasuti,* (20/105) *I brda se u komadiće zdrobe, i postanu prašina razasuta* (56/5-6). *I planine će se zdrobiti i priviđenje će biti* (78/20). Sve ovo ukazuje da će planine zadesiti nešto kao ovo tako da će nestati njihove čvrstine, ustaljenja, stajanja i stabilnosti. To će biti početak tog potresa koji će zadesiti Zemlju i o čemu Kur'an kaže: *Kada se Zemlja najžešćim potresom svojim potrese i kada Zemlja izbaci terete svoje* (99/1-2)... Sve su to događaji koji se događaju tog dugog Dana.

* * *

Riječi Uzvišenog Allaha: *i kada steone kamile bez pastira ostanu (81/4)*. termin *'išar* - koji je ovdje upotrijebljen, znači steone kamile u desetom mjesecu nošenja. To je nešto najplemenitije i najskuplje što posjeduje jedan Arap. Tada je deva kod njih najskuplja, jer se očekuje i prinova, a i mlijeko, očekuje se uskoro korist. To je Dan u kome će se desiti ove strahote kada će se zanemariti i ovakve deve tako da neće imati nikakve svoje vrijednosti, niti će se iko za njih interesirati. Beduin, kome se ovdje obraća na početku ovog ajeta, nikada ne zanemaruje ove deve niti diže svoju ruku od njih sve dok ne primijeti nešto što ga više privlači.

...i kada se divlje životinje saberu (81/5) - ove divlje životinje uplašio je strah i strahota pa su se skupile i povukle zbog strahote, protjerane su i sklonile se u grane žbunja pa je strah koji izaziva jedna prema drugoj potpuno zaboravljen kao što su zaboravile i svoje neprijatelje divlje životinje na kojima se primjećuje nešto važnije, ne sklanjaju se u svoje jazbine ili skloništa, kao što je to bio običaj, niti idu za svojim žrtvama kao što je to bilo ranije, jer strah i strahota nisu dozvolili ovoj divljači da zadrži svoje prirodne osobine i specifičnosti. Ako je to tako, onda kako će biti sa ljudima u to teško i strahovito vrijeme?

"Punjenje mora vatrom" moglo bi značiti ispunjenje vodom, bilo da ova voda dolazi u bujicama, kao što kažu da su takve bujice pratile rađanje Zemlje i njeno hlađenje (o čemu smo govorili u suri En-Nazi'at), ili to uslijedilo nakon potresa i vulkana koji su odnosili prepreke između mora i ulijevali se jedni u druge, ili u smislu zapaljivanja mora i njihova eksplodiranja kao što stoji na drugom mjestu: *i kada se mora jedna u druga uliju (82/3)*, odnosno kada ekplodiraju njegovi elementi i dođe do odvajanje vodika od kisika u njemu ili eksplodiraju njihovi atomi kao što se dešava kod eksplodiranja atoma, a to je još strašnije, ili na bilo koji drugi način. Kada se dogodi ovo, onda se neće moći predočiti dalekosežnost strahovitog pakla koji izbija iz mora, jer eksplodiranje u određenim količinama atoma u atomskoj bombi izazvalo je onaj strah koji je upoznao cijeli Svijet, a kada eksplodiraju atomi mora na ovaj ili onaj način, onda će ljudska spoznaja biti nemoćna da predoči ovu strahotu, da predoči strahoviti džehennem koji izbija iz ovih prostranih mora.

* * *

Spajanje ili udruživanje duša sa tijelom možda znači da je to spajanje duša sa svojim tijelima nakon ponovnog oživljenja, a moguće je da to znači i priključivanje svake grupe jednakih duša u jednu grupu kao što stoji na drugom mjestu: *Vas će tri vrste biti* (56/7)- tj. tri vrste onih koji su bliski, zatim desničari i ljevičari, ili na nekim drugim srodnim udruživanjima.

* * *

... i kada živa sahranjena djevojčica bude upitana, zbog kakve krivice je umorena (81/8-9). Ljudska duša bila je prezrena u paganskom dobu pa se običaj zakopavanja živih djevojčica zbog sramote ili straha od siromaštva bio proširio. Kur'an kazuje o ovom običaju koji registrira ovu grozotu paganskog perioda koga je islam nastojao odstraniti i osloboditi Arape ove grubosti i uzdići cjelokupno čovječanstvo. Tako u Kur'anu na jednom mjestu stoji: *I kad se nekom od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni i postaje potišten, krije se od ljudi zbog nesreće koja mu je dojavljena: da li ovako prezren da je zadrži ili da je u zemlju zarovi? Kako ružno oni prosuđuju* (16/58-59). Na drugom mjestu stoji: *a kad nekog od njih obraduju viješću da mu se rodila ona koju pripisuju Milostivom, lice mu se pomrači i postaje potišten. Zar one koje u ukrasima rastu i koje su u prepirci bespomoćne* (43/17-18), a na trećem: *da djecu svoju, zbog nemaštine, ne ubijate – Mi i vas i njih hranimo* (6/151).

Živo sahranjivanje djece vršeno je na veoma okrutan način jer, ako je bilo žensko dijete, ono je živo zakopavano. Pri zakopavanju žive djece postupali su na razne načine. Tako bi neko, ako bi mu se rodila kćerka, ostavio je da živi do šeste godine njena života, a onda bi rekao njenoj majci: "Namiriši je i dotjeraj je kako dolikuje da bi mogla otići nenama i djedovima." Prethodno bi iskopao u pustinji kakav bunar i odveo je do tog bunara, a onda bi joj rekao: "Pogledaj dolje u bunar!" A zatim bi je snažno gurnuo i zatrpao zemljom. U nekim slučajevima majka, kada bi osjetila bolne porođaje, sjela bi iznad iskopane rupe, i ako bi rodila kćerku, bacila bi je u tu rupu i zagrnula, a ako bi bio sin, ona bi ga odvela sa sobom. U nekim sličajevima, ako neki ne bi htjeli zagrnuti živu djevojčicu, oni bi je zadržali i odgajali dok ne bude sposobna za čuvanje stada, a onda bi joj obukli grubo odijelo od vune ili kosrijeti i poslali je u pustinju da čuva deve.

Oni koji ne bi zakopavali žive djevojke, a ne bi ih slali ni da čuvaju stoku, primjenjivali bi druga sredstva da bi žene osjetile poniženje i

prezrenost. Tako kada bi se neka žena udala i umro joj muž, došao bi staratelj i bacio na nju svoje odijelo. Ovo bi značilo da joj on sprečava udaju za drugoga, a ako bi ga ona oduševila, njom bi se oženio bez obzira na njenu želju i njeno htijenje. Ako ga ona ne bi oduševila, on bi je tako držao zatvorenu dok ne umre da bi naslijedio njen imetak ili, eventualno, da se ona otkupi od njega na bilo koji način ako postoji mogućnost. Neki bi se razvodili sa ženom, ali bi joj uvjetovali da se može udati samo za onoga koga bi on htio ili, eventualno, da se otkupi također od njega. Neki bi postupali i na drugi način. Tako npr. ako bi umro muž, njegovu ženu i kćerku bi zadržali dok ne odraste pa da se s njom ožene. Neko bi zadržao djevojčicu bez roditelja koja bi ga služila, ne bi joj dao da se uda, u nadi da će njegova žena umrijeti, pa da se sa njom oženi ili da oženi svog malog sina zbog njena imetka i, eventualno, ljepote.

Ovo su bili stavovi politeističkog društva prema ženi. Tako je trajalo sve do dolaska islama. Pagansko društvo primjenjivalo je ove gnusne i ružne običaje. Islam je zabranio živo zakopavanje djevojčica ističući da je to jako grozan postupak, da će takav postupak biti predmet strogog polaganja računa na Sudnjem danu. U ovom kontekstu se navodi uzburkani i uskovitlani užas kao da je to kosmički događaj i to jedan od najvećih događaja, pa se kaže da će živa zakopana djevojčica biti pitana kako je došlo do njenog zakopavanja i kako će onda biti sa onim ko je nju živu zakopao.

Plemenitost žena ne bi nikada mogla izrasti iz politeističke sredine da nije o tome donijet Allahov zakon i program u kome se iskazuje poštovanje prema svim ljudima, bili oni muško ili žensko, i podiže na dostojan položaj bića koje u sebi nosi dah Uzvišenog Allaha. Iz ovog izvora proistekla je plemenitost žene koju donosi i o čemu govori islam, a ne iz bilo kog drugog činioca toga društva.

Kada se ostvarilo ovo novo rođenje čovjeka preuzimajući svoje vrijednosti koje se vrednuju kod Allaha, a ne na zemlji, ostvareno je dostojanstvo i žene. Tada njeni neće imati mjesta mjerilu za njeno vrednovanje i potcjenjivanje zbog njene slabosti i nemoći u društvu jer to nisu vrednovanja koja su prihvaćena kod Allaha niti nešto što ima vrijednost i težinu u Allahovu mjerilu. Težina duše plemenitog čovjeka vezana je za Allaha. U ovom su potpuno izjednačeni muško i žensko. Kada se ovi dokazi koriste za potvrdu da je ova vjera od Allaha i da je ono što je donio Polsanik njemu objavljeno, onda je i ovaj pomak u položaju žena također jedan dokaz koji se ne može odbaciti, jer u tom društvu nije postojao ni jedan znak koji bi nagovještavao da će žena dobiti ovo

dostojanstvo, niti je iko mogao pokrenuti ovo društvo, pa ni privredna situacija toga društva, da nije objavljen ovaj Božanski program da se sačini ovaj pomak sa svim podstrecima koji nisu zemaljske prirode niti su podstreci politeističkog društva da bi žena mogla ostvariti ovu novu poziciju čija je vrijednost vezana za čisto nebesko vrednovanje i odliku.

* * *

I kada se listovi razdijele (81/10)- listovi djela, njihovo dijeljenje pomaže da se otkriju i saznaju djela tako da ništa neće biti skriveno niti nejasno. Ova javnost će biti najteža ljudima i najpovredljivija. Koliko je ružnih djela bilo skriveno od kojih će se čovjek stidjeti kad se spomenu, zatresti i topiti od njihova otkrivanja, a sva ta djela toga Dana bit će izložena i vidljiva.

Ovo razdjelivanje listova i otkrivanja raznih strahota toga Dana bit će jedna od karakteristika ove promjene kada će se otkriti sve što je sakriveno, pojaviti sve pokriveno i kada će postati jasno sve što je sklonjeno u grudima čovjeka.

* * *

Nasuprot ovom otkrivanju tajni u grudima, stoji scena u Kosmosu poput ove scene: *i kada se nebo ukloni* (81/11). Prvo što čovjeku na um padne da je nebo ovaj visoki prekrivač iznad glava, a uklanjanje neba znači njegovo odstranjenje. Kako će se ovo dogoditi, kako će to biti? Nema kategoričkog saznanja za to, nego mi samo možemo da pojmimo da čovjek može pogledati i da ne primijeti tu kupolu nebesku iznad sebe zbog nekakvog razloga koji je izmijenio ove kosmičke položaje i prouzrokovao ovu pojavu. I samo toliko. Ovo je dovoljno.

Ovdje dolazi posljednja slika scena toga strašnog i zaplašujućeg Dana:

I kada se džehennem raspali, i kada se džennet približi (81/12-13).

Kada bude gorio i plamtio Džehennem i kada se bude povećavao njegov plamen, žar i žestina. Gdje je to? Kako će plamtjeti i žariti, čime će biti potpaljivan, mi ni za to nemamo nikakve druge riječi do Uzvišenoga:

Čije će gorivo biti ljudi i kamenje (2/24) - a to će biti nakon bacanja džehennemlija u Džehennem. Međutim, šta je bilo s tim prije toga i šta mu je gorivo, to Allah najbolje zna.

Tada će se i Džennet približiti i pojaviti se džennetlijama kojima je obećan Džennet. Njima će se sasvim olakšati ulazak u Džennet. Nastup će biti lahak. Džennet će biti blizu, na domak i pripremljen. Ovaj izraz ovdje kao da govori o klizanju Dženneta i klizanju nogu kako idu sa lahkoćom prema Džennetu.

* * *

Kada se zbiju svi ovi stravični događaji i u Kosmosu i u svemu živom i neživom, onda ne preostaje kod ljudi nikakva sumnja o djelima koja su uradili. Oni toga Dana ne mogu ništa dodati niti nositi nešto da to izlože osim onoga što su pripremili za obračun:

svako će saznati ono što je pripremio (81/14).

Svako će tog strašnog Dana znati šta ima sa sobom, šta mu ide u prilog, a šta protiv njega. Znat će, a ova strahota na sve strane oko njega, prekriva ga, znat će, a on tada ne može ništa da promijeni od onoga što je pripremio, ne može na to ni da doda ni da ga umanji. Znat će, a on već odvojen od svega što mu je bilo blisko, što je znao u svom životu i što je poimao, prekinuo je sa svojim svijetom, a i svijet prekinuo sa njim. Sve se promijenilo. Ostao je samo Allah Uzvišeni koji se ne mijenja. Pa zar ima nešto bolje nego da se ljudi usmjere prema Plemenitom Allahu i da Ga nađu kada dođe do promjene Kosmosa u cjelini i njegove izmjene?!

Ovim ritmom se završava prvi odlomak koji je ispunjen osjećajima i koji je prepun scena Sudnjeg dana, u kome se i dovršava ova promjena.

* * *

Tada dolazi drugi odlomak ove sure, a počinje nagovještajem o zakletvi kosmičkim lijepim scenama, pri čemu se odabiru elegantni izrazi, o zakletvi, o prirodi Objave, svojstvima poslanika koji je donio tu Objavu i

Poslaniku koji je primio Objavu, govori o mjestu na kome su se skupili ljudi sukladno Allahovu htijenju:

I kunem se zvijezdama - koje se skrivaju, (81/15)

koje se kreću i iz vida gube, (81/16)

i noći kad ona veo diže, (81/17)

i zorom kada diše, (81/18)

Kur'an je, zaista, kazivanje Izaslanika plemenitog, (81/19)

moćnog, od Gospodara svemira cijenjenog (81/20).

kome se drugi potčinjavaju, tamo pouzdanog! (81/21)

A drug vaš nije lud: (81/22)

on ga je na obzorju jasnom vidio (81/23)

i, kada je u pitanju Objava, on nije škrt (81/24)

i Kur'an nije prokletog šejtana govor, (81/25)

pa kuda onda idete?! (81/26)

Kur'an je samo pouka svjetovima, (81/27)

onome od vas koji hoće da je na pravom putu, (81/28)

a vi ne možete ništa htjeti ako to Allah, Gospodar svjetova, neće! (81/29).

Ve'l-hunnes el dževar el kunnes označava zvijezde koje se skrivaju, tj. vraćaju se u svojim kosmičkim tokovima, pojavljaju se i skrivaju. Izraz joj daje elegantnu živahnost i elegantnost života poput života srne koja trči, skriva se u svom skrivalištu pa se ponovo vraća. Tu je život koji pulsira kroz ovaj elegantni i veličanstveni izraz o ovim zvijezdama. To je osjetilni nagovještaj o ljepotama, o kretanju zvijezda, o njihovom skrivanju i pojavama, o prikrivanju i nastavljanju putovanja, o njihovu toku i povratku. To sve susreće nagovještaj ljepote i u formi izraza i u njegovoj zvonkosti.

I noći kad ona veo diže (81/17)- tj. kada potamni. Ali ovaj termin ovdje daje i te nagovještaje, jer je termin *asase* sastavljen iz dva dijela as i as. To govori o zvonkosti ovog termina, o živahnosti ove noći. Ona kao da patrolira u mraku svojim rukama ili nogama, čime - ne zna se tačno. To je čudni nagovještaj i veličanstven izbor izraza.

Primjer tome je i u: *i zorom kada diše* (81/18). Ovo ističe još više živahnosti, još više nagovještaja. Zora kao da je živa, kao da diše. Njen dah je svjetlo, a živahnost i kretnja kojim ona mili u svakoj četvrti tako da mogu da kažem da arapski jezik sa svim svojim izražajnim djelotvornim faktorima ne može predočiti izraz sličan ovom koji bi govorio o zori. Viđenje zore skoro da primjećuje otvoreno srce, da ona uistinu diše. Zatim, ovaj izraz dolazi i slika ovu činjenicu koju osjeća otvoreno srce.

Svaki onaj koji osjeća ljepotu izraza i poimanja shvatit će da riječi Uzvišenoga: *I kunem se zvijezdama – koje se skrivaju, koje se kreću i iz vida gube, i noći kad ona veo diže i zorom kada diše* —(81/15-18)- primijetit će osjetilno, izražajno bogatstvo, pored kosmičkih činjenica na koje je ovdje ukazano, lijepo, krasno i elegantno bogatstvo koje se dodaje osjećajima ljudskog fonda. Ono dočekuje ove kosmičke pojave sa pjesničkim osjećajem.

* * *

U ovim kosmičkim scenama u kojima se poklanja život i ljudska duša veže sa dušama Kosmosa preko inspirativnog i lijepog izraza da bi kosmička duša izlila u dušu čovjeka svoje tajne i odrazila se time Moć koja stoji iza toga i koja govori iskreno o vjerničkoj istini kojoj se poziva, a onda da podsjeti na ovu istinu u najpovoljnijim situacijama, da se podsjeti čovjek na nju i da je dočeka:

Kur'an je, zaista, kazivanje Izaslanika plemenitog, (81/19)

moćnog, od Gospodara svemira cijenjenog (81/20).

kome se drugi potčinjavaju, tamo pouzdanog! (81/21)

Ovaj Kur'an i opis Sudnjeg dana riječi su upućene plemenitom poslaniku, a to je Ruhu-l-Emin, Džibrīl koji je ponio ove riječi i saopćio ih, pa se na taj način kaže da su njegove riječi zbog toga što ih on dostavlja. Opis ovog poslanika koji je izabran da ponese ove riječi i da saopći naznačeno je sa riječju *Kerim* u značenju *Plemenit kod svoga Gospodara*, a njegov Gospodar je taj koji kaže za njega *moćni* zbog toga što ova Objava zahtijeva snagu koja bi je ponijela *od Gospodara Svemira cijenjenog* - mjesta i položaja. Kod koga? Kod Gospodara visokog i uzvišenog trona. *Kome se*

drugi podčinjavaju, tamo u visokim sferama; nazvan je Emin *(pouzdan)* zbog toga što prenosi i saopćava.

Ova svojstva u cjelini govore o plemenitosti ovih riječi, njihovoj veličini i uzvišenosti također, kao što govore i o pažnji Uzvišenog Allaha prema čovjeku, da je On izabrao ovog izaslanika, ovakvih osobina, da prenese Poslanicu i saopći Objavu izabranom Vjerovjesniku od strane Allaha. To je pažnja koje se stidi ovo biće koje u odnosu na Allahovu moć ne bi predstavljao ništa da ga Allah Uzvišeni nije odabrao i ukazao mu ovu počast.

* * *

Ovo su svojstva Poslanika koji je ponio i saopćio ove riječi. A što se tiče poslanika koji je prihvatio te riječi i prenio ih vama, on je *drug vaš* koga vi dobro poznajete i koga ste upoznali kroz život, pa šta vam je da onda, kada vam je donio istinu, govorite o njemu to što govorite, govorite i smjerate raznim smjerovima u vezi sa njima, a on je *drug vaš*. Govorite ono što ne znate, a on je pouzdan i kod onoga što vam govori nije škrt.

A drug vaš nije lud: (81/22)

on ga je na obzorju jasnom vidio (81/23)

i, kada je u pitanju Objava, on nije škrt (81/24)

i Kur'an nije prokletog šejtana govor, (81/25)

pa kuda onda idete?! (81/26)

Kur'an je samo pouka svjetovima, (81/27)...

Oni govore tako o ovom plemenitom Vjerovjesniku koga uistinu poznaju. Poznaju stepen njegove razumnosti, iskrenosti, pouzdanosti i ustrajnosti pa i pored toga kažu: on je lud, kažu da mu šejtan govori šta će da kaže, kažu neki ovo i čine spletke njemu i njegovu pozivu kao što se to prenosi u nekim hadisima, neki to govore zbunjeni i začuđeni zbog ovih riječi koje ne može donijeti čovjek, kako je to njima bilo blisko i poznato i kako ide u skladu sa njihovim mišljenjem, a to je da svakog pjesnika prati šejtan i donosi mu jedinstvene riječi, da svaki čarobnjak ima šejtana koji mu govori o dalekim nepoznanicama, da šejtan obmani neke ljude i oni

prenose sobom te čudne riječi, a ostavljaju jedino i istinito objašnjenje, a to je da je Kur'an Objava data od Gospodara svjetova.

Kur'an im govori u odlomku ove sure o ljepoti krasnog Kosmosa, o živahnosti njegovih lijepih scena da bi im ulio u srce da Kur'an potiče od te Kreatorske Moći koja je proizvela ovu ljepotu kojoj nema primjera, govori im i o svojstvima ovog Izaslanika koji im je prenio i Poslanika koji im je saopćio, Poslanika koji je njihov drug koga oni dobro poznaju, znaju da nije lud, koji je vidio plemenitog izaslanika Džibrīla, stvarno, u jasnom horizontu u kome se može opaziti zasigurno da je on, Alejhi's-selam, pouzdan u onome što govori i da se ne može sumnjati u vijesti koje on prenosi. Oni dobro znaju da on govori samo istinu i da je vjeran. *I Kur'an nije prokletog šejtana govor* (81/25) - jer šejtani ne donose ovaj snažni program. Kur'an ih osuđujući zapitkuje: *Pa kuda onda idete?* (81/26)- čemu smjerate u vašim sudovima i riječima? Ili gdje idete odstupajući od Istine, a ona vas susreće kud god krenete?!

Kur'an je samo pouka svjetovima (81/27)- pouka koja ih podsjeća na istinito njihovo bivstvovanje, nastanak njihov, istinitost Kosmosa oko njih: Kur'an je poruka *svjetovima.* To je opći poziv od prvog momenta, poziv u stalno opkoljenoj Mekki, kao što svjedoče ovi tekstovi objavljeni u Mekki.

* * *

Ovim nadahnjujućim i preciznim objašnjenjem oni se podsjećaju da je put Upute sasvim lagahan za onog ko želi uputu. Prema tome, oni su odgovorni za sebe jer im je Allah darovao ovu olakšicu:

Onome od vas koji hoće da je na pravom putu (81/28).

Onome ko hoće da ustraje na Uputi Allahovoj, putu koji vodi ka Njemu nakon ovog objašnjenja koje odstranjuje svaku sumnju i odbacuje je, a odbacuje i svako pravdanje. Objašnjenje koje nadahnjuje zdravo srce da ustraje na Pravom Putu, a onaj ko ne istrajava na tom putu, odgovoran je za svoje skretanje jer je Pravi Put bio pred njim i mogao je da ustraje na Pravom Putu. Činjenica je da su dokazi Upute i ukazivanje na vjerovanje u samom čovjeku i horizontu snažni, duboko prodorni i teški, da je srcu veoma teško da izbjegne pritiske tih dokaza bez svjesnog truda, a posebno kada čuje usmjerenje koje vodi tim dokazima izraženim kur'anskim inspirativnim i osvješćujućim stilom. Od Allahova Puta, poslije ovakvog

objašnjenja, može skrenuti samo onaj koji želi da skrene i odstupi bez razloga i opravdanja.

* * *

Pošto im je Kur'an registrirao mogućnost upute i lahkoću ustrajnosti na Pravom Putu, tekst se povraća da bi potvrdio tu veliku Istinu iza njihova htijenja, Istinu da aktivno htijenje koje stoji iza svake stvari je htijenje Uzvišenog Allaha:

A vi ne možete ništa htjeti ako to Allah, Gospodar svjetova, neće (81/29).

To je rečeno zbog toga da oni ne bi shvatili da je njihovo htijenje odvojeno od ovog velikog Htijenja kojem se vraća sve, a daje njima slobode izbora i lahkoće upute, vraća tom Htijenju koje obuhvata sve što je bilo ili što će biti.

Ovim tekstovima kojima je Časni Kur'an popratio spominjanje htijenja ovih stvorenja želi se ispraviti vjerničko poimanje i njegova obuhvatnost velike istine, istine koja govori da se sve u ovom Bitku vraća Allahovu htijenju, a moć izbora koju Allah dozvoljava ljudima jedan je vid tog Njegovog htijenja kao i svaka druga odredba i raspored. To je nešto slično kao što On dopušta melekima apsolutnu pokornost u onome što im On naređuje, punu moć da izvrše ono što im je naređeno. I to je jedan vid Allahovog Htijenja isto kao što je i davanje ljudima moći da slobodno biraju jedan od dva pravca, nakon pouke i objašnjenja.

Ova se istina mora potvrditi u poimanjima vjernika da bi oni spoznali kakva je stvarna istina i zatražili utočište u velikom Htijenju, zatražili pomoć i uspjeh od tog Htijenja, povezali se sa tim Htijenjem u svemu što dohvaćaju i što ostavljaju na tom putu:

* * *

سورة الانفطار مكية
وآياتها ١٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« إِذَا ٱلسَّمَاءُ ٱنفَطَرَتْ * وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ * وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ *
وَإِذَا ٱلْقُبُورُ بُعْثِرَتْ * عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ .

« يَاأَيُّهَا ٱلْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ * ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ *
فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ .

« كَلَّا ! بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ * وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * كِرَامًا كَاتِبِينَ * يَعْلَمُونَ
مَا تَفْعَلُونَ .

« إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ ٱلْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ * يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ ٱلدِّينِ *
وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ .

« وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ ٱلدِّينِ * ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ ٱلدِّينِ * يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ
لِنَفْسٍ شَيْئًا ، وَٱلْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ »..

SURA EL-INFITAR
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 19 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnoga!

Kada se nebo rascijepi, (82/1)

i kada zvijezde popadaju (82/2)

i kada se mora jedna u druga uliju, (82/3)

i kada se grobovi ispreturaju, - (82/4)

svako će saznati šta je pripremio, a šta je propustio (82/5)

O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, (82/6)

koji te je stvorio - pa učinio da si skladan i da si uspravan - (82/7)

i kakav je htio lik ti dao? (82/8)

A ne valja tako! Vi u Sudnji dan ne vjerujete, (82/9)

a nad vama bdiju čuvari, (82/10)

kod Nas cijenjeni pisari, (82/11)

koji znaju ono što radite, (82/12)

čestiti će sigurno u džennet, (82/13)

a grešnici sigurno u džehennem, (82/14)

na Sudnjem danu u njemu će gorjeti (82/15)

i više iz njega neće izvedeni biti (82/16).

A znaš li ti šta je Sudnji dan (82/17)

i još jednom: znaš li ti šta je Sudnji dan? (82/18).

Dan kada niko nikome neće moći nimalo pomoći, toga dana će vlast jedino Allah imati (82/19).

Ova kratka sura govori o kosmičkoj promjeni, o čemu je govorila i sura Et-Tekwir. Međutim, ova sura ima posebno obilježje i svoju karakteristiku, usmjerava se na posebne oblasti u kojima kruži sa ljudskim srcem, čiji doticaji i ritmovi imaju novu boju. Oni su smireni, snažni, ali kao da su neka vrsta ukora premda u sebi sadržavaju i neku vrstu prijetnje.

Ova se sura ograničava na scene kosmičke izmjene, ali njen pečat nije pretežno taj kao što je slučaj sa surom Et-Tekwir jer je atmosfera ukora smirenija i blaža, ritam ukora sporiji, a i muzički ritam ove sure također nosi ovaj pečat, tako da do izražaja dolaze skladnost u osobenosti ove sure i harmoničnost.

U prvom svom dijelu ona govori o rascjepljenju neba, padanju zvijezda, prelijevanju mora jedno u drugo i ispreturanju grobova popraćenih situacijama kako bi svaka osoba saznala šta je uradila, a šta ostavila za taj strašni dan.

U drugom dijelu ove sure počinje se sa doticajima prijekora koji su prožeti prijetnjom čovjeku koji je primio obilje blagodati od svoga Gospodara odraženih u samom čovjeku i u njegovu stvaranju, međutim, taj čovjek ne zna da ispravno ocijeni te blagodati, ne poznaje vrijednost i moć svoga Gospodara, nije Mu zahvalan na daru, blagodati i ukazanoj plemenitosti: *O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, koji te je stvorio – pa učinio da si skladan i da si uspravan – i kakav je htio lik ti dao?* (82/6-8).

U trećem dijelu ove sure ističe se uzrok ovakvom negiranju i poricanju, a to je pobijanje i odbacivanje vjere, tj. polaganje računa, iz čega je i proisteklo svako zlo i svako negiranje. U nastavku se u ovom dijelu snažno potvrđuje i dokazuje da će doći do polaganja računa, da će doći do posljedice toga obračuna i sigurne kazne onoga koji to negira: *A ne valja tako! Vi u Sudnji dan ne vjerujete, a nad vama bdiju čuvari, kod Nas cijenjeni pisari, koji znaju ono što radite, čestiti će sigurno u džennet, a grešnici sigurno u džehennem, na Sudnjem danu u njemu će gorjeti i više iz njega neće izvedeni biti* (82/9-16).

Posljednji dio ove sure ocrtava veličinu Dana obračuna i njegovu strahotu kada su duše lišene svega oko sebe i kada je samo Allah Uzvišeni ostao s njima: *A znaš li ti šta je Sudnji dan i još jednom: znaš li ti šta je Sudnji dan? Dan kada niko nikome neće moći nimalo pomoći, toga dana će vlast jedino Allah imati* (82/17-19).

Ova sura u cjelini je niska ritmova i udaraca koji prožimaju ovaj džuz u cjelini na razne načine i raznim metodama.

* * *

Kada se nebo rascijepi, (82/1)

i kada zvijezde popadaju (82/2)

i kada se mora jedna u druga uliju, (82/3)

i kada se grobovi ispreturaju, - (82/4)

svako će saznati šta je pripremio, a šta je propustio (82/5)...

U prošloj suri već smo govorili o nadahnuću koje se uvlači u osjećaj kroz promatranje Kosmosa koga je dohvatila Ruka Moći izmjenama i koga potresa potresom djelotvorne izmjene i promjene, tako da ništa nije ostalo u ovom velikom Kosmosu onako kako je bilo. Mi kažemo da ovaj nagovještaj ukazuje čovjeku da će biti lišen svega što je u njemu sačinjeno u ovom Kosmosu, svega osim Uzvišenog Allaha koji je stvorio ovaj Kosmos, koji je Vječit i traje i poslije iščeznuća svega što postoji. Usmjerenje srca ka jedinoj stalnoj i vječitoj Istini koja se ne mijenja niti iščezava kako bi pri tome čovjek našao sigurnost i stabilnost kod suočavanja ove izmjene, potresa i rušenja, svega što je njemu bilo poznato, stabilno, ustrajno i dobro uređeno i koje govori o vječnosti, ali, vječnost pripada samo obožavanom Stvoritelju.

Među pojavama ove promjene ovdje se navodi termin ***infitaru's-semma*** tj. cijepanje neba. Na drugim mjestima u Kur'anu navodi se termin ***inšiqaqu's-semma'***. Tako u suri ***Er-Rahman*** stoji: ***A kad se nebo razdvoji i kao ucvrkan zejtin rumeno postane*** (55/37). U suri ***El-Haqqa*** stoji: ***i nebo će se razdvojiti – tada će labavo biti*** (69/16). A u suri ***El-Inšiqaq***: ***Kada se nebo rascijepi*** (84/1). Prema tome, cijepanje neba je jedna od stvarnih činjenica tog teškog Dana. Međutim, šta se misli pod ***inšiqaqu's-semma*** tačno i podrobno teško je na to odgovoriti, kao što je teško odgovoriti i na formu cijepanja koje će se dogoditi. Sve što se može, zaista, osjetiti je scena strašne promjene u obliku vidljivog Kosmosa, zatim kraj kosmičkog sistema kakav je sada, raspadanje njegova čvora i složenosti koji ga drži u ovakvom preciznom sistemu.

U formiranju ove scene učestvuje i padanje zvijezda koje se navodi poslije ovakvog čvrstog njihova pridržavanja koje ih održava da se kreću u svojim horizontima, velikom i stravičnom brzinom, a to pridržavanje je u okviru njihova kretanja iz kojeg one ne mogu iskočiti niti lutati po svojoj želji ovim horizontom čiji kraj niko ne zna. A kada bi popadale kao što će se to dogoditi Dana određenog - edžela, i kako bi se oslobodile tih čvrstih veza koje su neprimjetne, edžela koji se ne pogleda kada se, oslobode veza koje ih spajaju i čuvaju, one bi otišle u Svemir u komade poput atoma kada se on oslobodi okvira koji ga veže.

Termin ***tefdžiru'l-bihar*** (ulijevanje mora jedno u drugo) možda znači punjenje mora vodom, potapanje kopna i nestanak rijeka, a može da znači

i razdvajanje morske vode na njen sastavni element, na kisik i vodik, što bi značilo prelazak vode u ova dva plina, kao što je bilo s njom prije nego što je Allah dozvolio da se spoje kisik i vodik i da se na taj način od njih formiraju mora. Moguće da to znači razbijanje atoma ova dva plina, kao što se dešava danas sa atomskim hidrogenskim bombama. Ovo novo razbijanje i eksploziv svojom veličinom i strahom bilo bi tako snažno da bi se ove sadašnje stravične bombe mogle porediti sa najjednostavnijom dječijom igrom ili može da se desi na neki drugi način koje čovječanstvo za sada ne zna, a može i da bude neki strah koga ljudski živci nisu imali prilike osjetiti ni u jednoj situaciji.

A ispreturanje grobova može da nastane zbog ovih prethodnih događaja, a može da bude i zbog događaja koji će se zbiti sam po sebi tog dugog Dana, brojnih scena i događaja, pa da iz tih grobova izađu tijela koja je Allah ponovo stvorio kao što ih je stvorio i prvi put, da bi se suočili sa svojim obračunom i svojom kaznom, odnosno nagradom.

Ovo potvrđuje i idu u sklad s tim i riječi Uzvišenoga koje su uslijedile poslije iznošenja ovih scena i događaja: *Svako će saznati šta je pripremio, a šta je propustio* (82/5)- tj. saznat će šta je uradio, a šta je ostavio, ili saznat će šta je uradio na ovom svijetu, a šta je ostavio iza sebe, kakva djela koja je uradio, ili saznat će šta je uživao samo na ovom svijetu, a šta je pohranio poslije ovog svijeta za onaj Drugi svijet.

U svakom slučaju, svako će saznati šta prati te velike strahote, od kojih je samo jedna toliko stravična kao stravičnost koju izazivaju sve ove scene i događaji.

Kur'anski jedinstveni izraz kaže: *svako će saznati* (82/5), što znači, sa stanovišta značenja, saznat će svaka osoba, ali je elegantnije i impresivnije rečeno kao da ovo pitanje ne ostaje samo pri saznanju onoga što je pripremio, a šta je propustio. Ovo saznanje ima u sebi strašan događaj koji sliči žestini tih kosmičkih prevrtljivih scena. Ovaj izraz baca takvu sjenu ne spominjući je tekstualno pa, prema tome, to je rečeno elegantnije i, također, impresivnije.

* * *

Poslije ovog uvoda koji budi i upozorava čula, osjećaje, umove i savjesti, u kontekstu se osvrće na stvarnost sadašnjeg čovjeka i primjetno

ističe da je čovjek nemaran, da se zabavlja i da je zaslijepljen. Ovdje se dotiče njegova srca doticajem uočljivog ukoravanja, prožetog skrivenom prijetnjom. Tu se čovjek podsjeća na prve blagodati Allahove učinjenje njemu, blagodati stvaranja čovjeka u ovoj skladnoj slici premda ga je njegov Gospodar mogao stvoriti u svakoj drugoj slici koju je On htio. Međutim, Allah je njemu odabrao ovu skladnu i lijepu formu i izgled, a čovjek je, i pored toga, nezahvalan i ne vrednuje ovo dobro kako valja.

O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, (82/6)

koji te je stvorio - pa učinio da si skladan i da si uspravan - (82/7)

i kakav je htio lik ti dao? (82/8)

Ove riječi: *O, čovječe* (82/6) dozivaju čovjeka u najplemenitijoj formi njegova formiranja, a to je da pripada ljudskoj vrsti koja se odlikuje i razlikuje od ostalih živih bića, koga je Allah uzdigao na najplemenitije mjesto, gdje dolazi do izražaja plemeniti stav Allaha prema čovjeku i obilato izlijevanje plemenitosti i časti na čovjeku.

Taj lijepi i uzvišeni prijekor u tekstu je popraćen riječima: *zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit* (82/6)- ti, čovječe, koga je tako počastio tvoj Gospodar, koji te štiti i odgaja u plemenitoj svjesnoj i uzvišenoj ljudskoj osobini, ti, čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, pa te to navelo da sužavaš Njegovo pravo i smatraš ga lahkim – omalovažavaš ga, loše se ponašaš u odnosu na Gospodara, a on je tvoj Plemeniti Gospodar koji ti je ukazao obilatu čast, dao ti znanje i dobro, dao ti kroz ovo obilato izlijevanje obilježja čovječnosti koja te odlikuje nad ostalim Njegovim stvorenjima čime se ti odlikuješ, razumiješ i spoznaješ i što treba i što ne treba u vezi sa Allahom.

U tekstu se zatim daje više objašnjenja ovoj Božanskoj časti koju je Allah još više uljepšao u pozivu koji nadahnjuje, koji nosi duboko značenje i ukazivanje koji u sebi sadrži mnoštvo skrivenih znakova u svom izrazu, koji objašnjava ovu Božansku plemenitost koja se obilato izlila na čovjeka predstavljenu u toj njegovoj ljudskoj prirodi kakva je nazvana na početku ovog ajeta. U ovom objašnjenju ukazuje se na stvaranje čovjeka, njegovu skladnost i uspravnost, a Allah je mogao da ga formira u bilo kojoj formi i slici, sukladno Svome Htijenju. Allahov izbor ovakve forme čovjeku proističe samo iz Allahove plemenitosti, iz samo Njegova dobra i Njegova obilja i izliva se na čovjeka koji mu ne zahvaljuje niti kako valja procjenjuje, nego se ponaša vjerolomno i zaslijepljeno.

O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, (82/6)

koji te je stvorio - pa učinio da si skladan i da si uspravan - (82/7)...

To su riječi koje potresaju svaki atom u ljudskom biću kada se u tom biću probudi ljudska priroda pa dostiže providnost i dubinu njegova srca pa ga njegov Plemeniti Gospodar prekorava ovim uzvišenim prijekorom i podsjeća ga na ovaj lijepi način, dok čovjek i dalje ostaje zaslijepljen u svojoj ograničenosti, loš u svom ponašanju u odnosu na pravo svoga Gospodara koji ga je stvorio, učinio skladnim i uspravnim.

Stvaranje čovjeka na ovaj lijepi, skladni i srazmjerni oblik kompletne forme i uloge je nešto što zaslužuje dugo, dugo promišljanje i duboku zahvalnost, obilje plemenitog ponašanja i ljubav prema svome plemenitom Gospodaru koji mu je ukazao čast u ovom stvaranju, odabirajući ga, štiteći i darujući, a bio je Allah u stanju da ga konstruiše u svakoj drugoj slici i formi koju je htio. Međutim, Allah mu je odabrao ovu skladnu, odmjerenu i lijepu formu.

Čovjek je, doista, stvorenje lijepog sastava i formiranja, skladnog stvaranja i odmjerenog formiranja tako da dolazi do izražaja čudna kreativnost u njegovu stvaranju kakvu čovjek ne može sobom spoznati i koja je čudnija od svega što čovjek vidi oko sebe.

Ljepota, skladnost i umjerenost javljaju se u njegovom tjelesnom formiranju, u njegovom racionalnom i duševnom formiranju, podjednako, tako da je to potpuno u skladu sa njegovim bićem, izraženo i u ljepoti i u skladnosti .

Postoje brojne i kompletne knjige u kojima se opisuje savršenstvo čovjekovog organskog formiranja, preciznost tog formiranja i njegov smisao da ne postoji prostor proširivanja te kompletnosti kod izlaganja čudnovatosti ovog formiranja. Međutim, mi ćemo se zadovoljiti ukazivanjem samo na neke od tih elemenata.

Ovi opći "aparati" formiranja ljudskog tijela su: skelet, udovi, koža, organi za varenje, krvotok, organi za disanje, geni, limfne žlijezde, nervni sistem, mokraćni sistem, čula ukusa, mirisa, sluha i vida. Svaki od ovih organa je čudan za sebe da se s time ne može porediti ni jedno proizvedeno čudo pred kojim čovjek stoji zbunjen, a zaboravlja čuda u samom sebi, a to je daleko veće, daleko dublje, daleko složenije da se može porediti s bilo čime.

"Časopis *Medželetu'l-ulumu'l-inglizijje* kaže da je ljudska ruka u prethodnici prirodnih rijetkih čuda, da je veoma teško, pa čak i nemoguće da bi se mogla proizvesti neka alatka koja bi bila slična ljudskoj ruci s obzirom na jednostavnost, moć i brzinu prilagođavanja, i kad želiš da čitaš knjigu, uzimaš knjigu svojom rukom, a onda je pridržavaš na odstojanju pogodnom za čitanje. Ova ruka je ta koja ispravlja položaj knjige i kada prevrćeš jednu njenu stranu, stavljaš svoje prste pod papir, pritiskuješ njime koliko je potrebno da papir okreneš rukom, a onda odstranjuješ pritisak sa prevrtanjem lista. Ruka pridržava pero i piše njime. Ona upotrebljava sve alatke koje su potrebne čovjeku od kašike do noža, do pribora za pisanje, za otvaranje i zatvaranje prozora, nosi sve što hoće čovjek. Dvije ruke sadrže oko dvadeset i sedam kostiju i devetnaest skupina mišića, svaka od njih."[19]

"Samo jedan dio ljudskog uha (srednje uho) sačinjeno je od čitavog niza od oko 4.000 lukova, veoma složenih i detaljnih koji su uključeni i potpuno sređeni i u veličini i u formi. Moguće je reći da su ovi lukovi slični muzičkom instrumentu i da su pripremljeni kako bi prihvatali i prenosili do u mozak, na sebi svojstveni način, svaki glas ili svaku buku koja se dogodi počevši od udarca groma pa do šuštanja stabla, pored veličanstvene smjese melodija svih muzičkih instrumenata u jednom orkestru ili harmoničnoj grupi instrumenata."[20]

"Centar čula vida u oku koji sadrži 130 miliona prijemnika svjetla - oni su početni dio nervi. Njih štite kapci sa brojnim trepavicama danonoćno, čije kretanje nije po želji, a koje sprečavaju prašinu, atome i čudna tjelesa, a sprečava i oštrinu sunčeve svjetlosti time što trepavice prave sjenu na oku. Pored ove zaštite, koju čini pokret kapka, kapak štiti isušivanje oka i tečnost koja okružuje oko i koja je poznata pod imenom suze. Ta tečnost je najjače sredstvo za čišćenje."[21]

"Čulo ukusa kod čovjeka je jezik. Njegova djelatnost počiva na grupi ćelija za ukus koje počivaju na bradavicama čiji je prekrivač vlaknast. Te bradavice imaju različite oblike, neke su končaste, neke gljivičaste, a neke poput leća. Ove bradavice hrani grupa jezičnih cjevastih nerva i nerva za ukus. Nervi za ukus padaju pod utjecaj ukusa hrane i prenose taj osjećaj sve do mozga. Ovo čulo nalazi se na početku usta, tako da čovjek može da izbaci sve ono što osjeća da mu šteti. Tim čulom čovjek može da osjeti da

---

19 Iz djela *Allah ve'l-ilmu'l hadis* Abdurezaka Novela.
20 *El'ilm jed'u ila'l-iman*
21 *Allah we'l-'ilmu'l-hadis*

je nešto gorko, slatko, hladno, toplo, kiselo, slano, papreno itd. Jezik sadrži oko 9.000 preciznih izbočina osjećaja. Svaka ta izbočina vezana je za mozak sa više nervi. Koliki je broj ovih nerava? Kakav je njihov obujam? Kako pojedinačno rade i kako zajednički prenose te osjećaje u mozak?"[22]

"Živčani sistem koji potpuno dominira cijelim tijelom sastoji se iz sićušnih vlakana (neurona) koja prolaze kroz sve dijelove tijela. Neka od tih vlakana se i međusobno povezuju, ona u zajednici sa centralnim živčanim sistemom, kada se i u najmanjem djeliću tijela osjeti nešto pa makar to bila i beznačajna promjena u stepenu temperature u atmosferi koja vlada okolo, prenose te osjećaje do u sve centre proširene po tijelu. Ovo prenosi osjećaj do samog mozga kako bi mu se omogućilo kako da se ponaša. Brzina ovih znakova i upozorenja u ovim nervima dostiže 100 metara u jednoj sekundi."[23]

"Kada posmatramo organ za varenje, a to je operacija koja se odvija u hemijskoj laboratoriji, i pogledamo hranu koju jedemo, premda je to materija nedefinirana, mi ćemo odmah shvatiti da je to čudna radnja, jer se provari otprilike sve što čovjek pojede osim samog želuca.

Prvo da stavimo u ovaj laboratorij neku vrstu hrane kao nedifiniranu, ne vodeći računa ni o samom laboratoriju niti razmišljamo kako će se hemijski odvijati to varenje. Mi jedemo meso, kupus, hljeb i prženu ribu i popijemo nešto malo vode.

Među ovom smjesom želudac pravi izbor kod svega toga i odvaja ono što je korisno i to putem varenja svih tih vrsta hrane i drobljenja na hemijske djeliće ne vodeći računa o otpacima. Ponovo se vraća na formiranje preostalog dijela i pretače u nove proteine koji postaju hrana raznih ćelija tijela. Organ varenja odabire kreč, fosfor, jod i željezo i svu drugu štetnu materiju i vodi računa da se ne izgube glavni, suštinski dijelovi hrane uz mogućnost proizvodnje hormona, a da budu i sve vitalne potrebe života tu u sređenim količinama pripremljene za suočavanje svih štetnih elemenata. Istovremeno, one se zadržavaju kao masnoća ili druga rezervna materija radi suočavanja svake iznenadne situacije, npr. gladi. Ovo sve se odvija bez ljudskog razmišljanja ili analize. Mi istresamo ovu raznu vrstu hrane koja se ne može ni prebrojati u ovaj hemijski laboratorij bez razmišljanja, otprilike, šta u njega trpamo, oslanjajući se na to da taj laboratorij smatramo da radi sam po sebi automatski, da bi nas održao u

22 Nav. dj.
23 Nav. dj.

životu. Kada se razluči ova hrana i kada se ponovo pripremi, onda se prosljeđuje bez prekida u svaku ćeliju, kojih je na bilione i čiji broj dostiže više nego što je broj svih ljudskih vrsta na zemlji. Dovođenje u svaku od ovih ćelija treba da bude pojedinačno i stalno, a da ne dolazi u njih ništa osim ta materija za kojom ima potrebu određena ćelija, da bi tu hranu ili materiju pretočila u kosti, nokte, meso, dlaku, dva oka ili zube isto onako kao što tu hranu dočekuje posebna ćelija.

Prema tome to je neka vrsta hemijske laboratorije koja proizvodi iz ove materije više nego što bi mogao proizvoditi bilo koji laboratorij koga je proizveo ljudski um. Eto, ovdje je jedna vrsta sistema koji donosi više nego bilo koji sistem koji služi za prijenos, transport i distruibuciju poznat ljudima. Sve se u njemu odvija krajnje sistematski."[24]

U ovom aparatu – organu, čija je složenost sasvim jasna, učestvuju na neki način i životinje. Samo što kod čovjeka imamo njegove racionalne i duhovne jedinstvene osobenosti koje su došle do izražaja u ovoj suri posebno u riječima: *koji te je stvorio - i učinio da si skladan i da si uspravan* (82/7). Ovo je rečeno nakon apela čovjeku: *O čovječe!* (82/6). Ovoj posebnoj racionalnoj spoznaji mi ne znamo njenu suštinu jer je razum nama dat da pomoću njega spoznamo ono što ne znamo. Sam razum ne može da spozna šta je on, sam po sebi, niti može da spozna kako spoznaje.

Pretpostavimo da ove sve spoznaje dolaze do mozga putem nervnog preciznog sistema, ali gdje se taj sistem nalazi, gdje je smješten? Kad bi ovaj mozak bio neka vrsta trake za registriranje, za potrebe čovjeka u toku šezdesetak godina, a to je srednji prosjek života, traka bi iznosila hiljadama miliona metara za registriranje na toj traci ovih brojnih slika, riječi, značenja, osjećaja i utjecaja, da bi se na to kasnije podsjetili kao što se podsjeća čovjek poslije protoka desetina godina.

Zatim, kako se povezuju pojedinačne riječi i pojedinačna značenja, kako se povezuju pojedinačni događaji i pojedinačne slike da bi se od svega toga sačinila jedna grupa neke kulture, i kako onda preraste iz tih informacija u nauku, iz onoga što se spoznaje u saznanje, iz iskustva u spoznaju? Ovo je jedna od karakterističnih osobina čovjeka. Međutim, ni to nije njegova najveća karakteristika niti osobina, jer u čovjeku postoji jedna čudna baklja Allahova ruha. Postoji tamo poseban ljudski ruh koji veže ovo biće sa ljepotom Bitka i ljepotom Stvoritelja ovog Bitka koji mu dariva te

[24] Iz knjige *El-' ilm jed'u ile'l-iman.*

pojedinačne svijetle momente povezujući ga sa Apsolutnim, koji nema ograničenja nakon povezivanja sa blijeskom te ljepote u ovom Bitku.

Suština ovog ruha čovjeku je nepoznata. On zna ono što je najbliže, a to on spoznaje pomoću čulne spoznaje, a ruh koga čovjek uživa u blijescima raspoloženja i visoke sreće, dok je još na Zemlji, ruh je koji ga spaja sa visokim sferama i priprema ga za ocrtani - život Dženneta i vječnosti, za viđenje Božanske ljepote u tom sretnom svijetu.

Ovaj ruh je veliki Allahov dar čovjeku pomoću koga je čovjek i postao čovjek, pa se Allah obraća njemu, njegovim imenom: *O čovječe* (82/6), i prekorava ga žurnim prijekorom: *Zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit?!* (82/6). Ovaj direktni prijekor upućen od strane Allaha čovjeku u momentu kada ga Uzvišeni doziva i stavlja pred njega ograničenost čovjeka, griješna čovjeka, zavedena čovjeka, koji ne može da procijeni veličinu Allaha niti da se etički ponaša prema njemu, podsjeća ga na veliku blagodat, a potom i na nedostatak, loše ponašanje i zavođenje.

To je prijekor koji se topi kada se predstavi činjenica izvora čovjeka, stvarnost njegove obaviještenosti, stvarnost položaja, dok on stoji pred svojim Gospodarom kada ga On poziva ovim pozivom, a onda i prekori ovim prijekorom.

O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, (82/6)

koji te je stvorio - pa učinio da si skladan i da si uspravan - (82/7)

i kakav je htio lik ti dao? (82/8).

* * *

U nastavku tekst otkriva uzrok ovog zavođenja i ograničenosti, a to je nevjerovanje da će doći Dan obračuna, zatim donosi potvrdu činjenice obračuna i razlike u kazni ili nagradi. To je izneseno potvrdno i snažno.

A ne valja tako! Vi u Sudnji dan ne vjerujete, (82/9)

a nad vama bdiju čuvari, (82/10)

kod Nas cijenjeni pisari, (82/11)

koji znaju ono što radite, (82/12)

čestiti će sigurno u džennet, (82/13)

a grešnici sigurno u džehennem, (82/14)

na Sudnjem danu u njemu će gorjeti (82/15)

i više iz njega neće izvedeni biti (82/16).

Termin *kella (A ne valja tako)-* (82/9) upotrijebljen ovdje znači zadržavanje i prijekor onoga u čemu se oni nalaze, a znači i donošenje primjera riječima neke prošle misli i stupanje u neku vrstu nove misli, a znači i objašnjenje, potvrđivanje i utvrđivanje, a to nije samo prijekor, upozorenje i predočenje.

A ne valja tako! Vi u Sudnji dan ne vjerujete (82/9) - ne vjerujete da će doći do polaganja računa, odgovora i kazne. Ovo je taj uzrok zablude i uzrok ograničenja. Srce koje negira obračun i kaznu ne ide putem upute, dobra i poslušnosti. Srca se uzdižu, postaju providna ona koja se pokoravaju svome Gospodaru i klanjaju se sa puno ljubavi, za njih nema straha od posljedice, ona ne hlepe za nagradom, nego takva srca vjeruju u Sudnji dan i plaše ga se, očekuju ga, da bi dočekali svoga Gospodara koga vole, željno, čekaju da se sretnu s Njim i gledaju u tom pravcu, a kada čovjek potpuno negira i ne vjeruje u taj Dan, onda on nema u sebi ni najmanje odgoja, pokornosti ni nura. U njemu ni srce ne živi niti će se savjest kod takvog čovjeka probuditi.

Vi u Sudnji dan ne vjerujete (82/9) - a idete prema njemu. Sve što radite, sve će vam biti obračunato toga Dana. Ništa se neće zagubiti, ništa se neće od toga zaboraviti: *a nad vama bdiju čuvari, kod Nas cijenjeni pisari, koji znaju ono što radite* (82/10-12). Ovi čuvari su duhovna bića, njima je povjereno da prate čovjeka. To su meleki koji ga prate i kontroliraju ga. Oni registriraju i pobrojavaju sve što potekne od čovjeka. Mi ne znamo kako se to sve odvija, a nismo ni zaduženi da znamo kako se to odvija. Allah zna da nismo nadareni da to spoznamo, niti ima bilo kakva dobra za nas u toj spoznaji, jer ta spoznaja ne ulazi u našu zadaću i cilj našeg postojanja. Zbog toga i nema potrebe zaranjati u ono iza granice koju nam je Allah otkrio, nema potrebe zaranjati u tu nepoznanicu. Dovoljno je da ljudsko srce osjeti da čovjek nije prepušten onako nego da ga prate i čuvaju plemeniti pisari koji znaju sve što on radi, da bi se uplašio, zadrhtao i otrijeznio, da bi se ponašao kako valja, eto, to je ta namjera.

Pošto je atmosfera ove sure atmosfera časti i plemenitosti, to se u ovoj atmosferi podsjeća i na svojstva ovih čuvara i kaže se da su oni

cijenjeni, da bi se u srcima mobilizirao osjećaj stida i ljepote u prisustvu ovih *Cijenjenih pisara* . Čovjek se stidi dok je u prisustvu cijenjenih ljudi, neugodno mu je da baca oštre poglede ili riječi, kretnju ili postupak. A kako onda da se ponaša kad osjeti ili shvati da se nalazi, u svakom momentu i u svakoj situaciji, u prisustvu čuvara meleka prisutnih. Tada ne bi bilo pristojno da oni otkriju kod tog čovjeka bilo šta osim plemenitost svojstava i djela.

Kur'an, doista, mobilizira u ljudskom srcu najuzvišenije osjećaje potvrđujući u njemu ovu činjenicu ovim stvarnim živim i bliskim poimanjem da bi spoznaja postala bliska.

U tekstu se, zatim, iznosi sudbina dobrih ljudi i sudbina griješnika nakon ovog obračuna, a na osnovu onoga što su zapisali cijenjeni pisari.

čestiti će sigurno u džennet, (82/13)

a grešnici sigurno u džehennem, (82/14)

na Sudnjem danu u njemu će gorjeti (82/15)

i više iz njega neće izvedeni biti (82/16).

To je sigurna sudbina i potvrđena posljedica da će dobri ljudi završiti u Džennetu, a griješnici okončati u Džehennemu. Dobar čovjek je onaj koji sa sobom donosi dobra djela tako da ta djela postanu njemu kao običaj i prateća osobina. Dobra djela su općenito svako dobro. Ovo svojstvo je potpuno u skladu sa odsjenom svojstva plemenitosti i ljudske osobine. Tu se spominje i osobina koja odgovara griješnicima koji se loše i ružno ponašaju, čineći grijeh. Džehennem je ono što odgovara tim griješnicima. Potom se govori o njihovom stanju otvoreno: *Na Sudnjem danu u njemu će gorjeti (82/ 15)*, a onda se to pojačava i potvrđuje u riječima: *I više iz njega neće izvedeni biti (82/16)* - neće uteći, apsolutno, neće se spasiti kada dospiju u Džehennem ni za cijelo vrijeme. Time se završava susret između dobrih ljudi i griješnika, između Dženneta i Džehennema sa nešto više objašnjenja i potvrde o situaciji predvodnika Džehennema.

* * *

Pošto je Sudnji dan bio predmet njihova nagonjenja u laž, to se ponovo u tekstu uzavraća na taj Dan nakon iskaza šta će se desiti u njemu,

da bi se potvrdila sama činjenica Sudnjeg dana, na način uveličavanja, zaplašivanja i isticanja neznanja, a govori se i o punoj nemoći koja će zadesiti ljude toga Dana. Oni će tada biti bez ikakve pomoći ili pomaganja da bi se potvrdilo da je samo Allah jedini Gospodar o ovom pitanju toga teškog Dana.

A znaš li ti šta je Sudnji dan (82/17)

i još jednom: znaš li ti šta je Sudnji dan? (82/18).

Dan kada niko nikome neće moći nimalo pomoći, toga dana će vlast jedino Allah imati (82/19).

Pitanje isticanja neznanja je uobičajeno u kur'anskom izrazu. Ono se odražava u osjećaju daleko više i strašnije nego kad bi to obuhvatilo ograničeno ljudsko znanje. To neznanje je iznad svakog poimanja, iznad svakog očekivanja, iznad svega uobičajenoga.

Ponavljanje ovog pitanja povećava strah.

Na kraju dolazi objašnjenje koje je potpuno u skladu sa ovim poimanjem: *dan kada niko nikome neće moći nimalo pomoći* (82/19). To je puna nemoć, kompletna paraliza, to je odstranjenje, potonuće i odvajanje među ljudima zauzetim svojom brigom, svako nosi svoj teret, svako je odvojen od svakoga ko mu je bio poznat. *Toga dana će vlast jedino Allah imati* (82/19) - Uzvišeni Allah će biti jedini taj koji gospodari svime na ovom i budućem svijetu, ali toga Dana, Sudnjeg dana, ova činjenjeca će se manifestirati u punom sjaju koju često zanemaruju na ovom svijetu nemarnici i oni koji su zavedeni.

* * *

Ovaj mukli, podmukli i uzvišeni strah na kraju sure susreće se sa pokretnim, valovitim i ustalasanim strahom na početku sure i osjećaj stopi između dva straha, oba su zapanjujuća, zastrašujuća i stravična. Među njima je taj uzvišeni, zastiđujući prijekor koji se topi.

* * *

سورة المطففين مكية
وآياتها ٣٦

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ! * ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكْتَالُوا عَلَى ٱلنَّاسِ يَسْتَوْفُونَ * وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ * أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ؟ * لِيَوْمٍ عَظِيمٍ * يَوْمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلْعَالَمِينَ ؟

« كَلَّا ! إِنَّ كِتَابَ ٱلْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ ؟ * كِتَابٌ مَرْقُومٌ * وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ! * ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ * وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ * إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ : أَسَاطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ * كَلَّا ! بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ * كَلَّا ! إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ * ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُو ٱلْجَحِيمِ * ثُمَّ يُقَالُ: هَٰذَا ٱلَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ .

« كَلَّا ! إِنَّ كِتَابَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ * كِتَابٌ مَرْقُومٌ * يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ * إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * عَلَى ٱلْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ * تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ ٱلنَّعِيمِ * يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ * خِتَامُهُ مِسْكٌ ، وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَافِسُونَ * وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ * عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ .

« إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ ٱلَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ * وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ * وَإِذَا ٱنْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ ٱنْقَلَبُوا فَكِهِينَ * وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا : إِنَّ هَٰؤُلَاءِ

لَضَالُّونَ * وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ * فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ *
عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ * هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ؟ » . .

SURA EL-MUTAFFIFUN
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 36 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, (83/1)

koji punu mjeru uzimaju kad od drugih kupuju, (83/2)

a kad drugima mjere na litar ili na kantar - zakidaju (83/3).

Kako ne pomisle da će oživljeni biti (83/4)

na Dan veliki, (83/5)

na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići! (83/6)

Uistinu! Knjiga grešnika je u Sidždžinu, (83/7)

a znaš li ti šta je Sidždžin? (83/8).

Knjiga ispisana! (83/9)

Teško tog dana onima koji su poricali, (83/10)

koji su onaj svijet poricali - (83/11)

a njega može poricati samo prestupnik, grešnik, (83/12)

koji je, kada su mu ajeti Naši kazivani, govorio: "Izmišljotine naroda drevnih!" (83/13).

A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova, (83/14)

uistinu, oni će toga dana od milosti Gospodara svoga zaklonjeni biti, (83/15)

zatim će sigurno u oganj ući, (83/16)

pa će im se reći: "Eto, to je ono što ste poricali!" (83/17).

Uistinu! Knjiga čestitih je u Illijjūnu, (83/18)

a znaš li šta je Illijjūn? (83/19).

Knjiga ispisana! (83/20).

Nad njom bdiju oni Allahu bliski (83/21).

Dobri će, zaista, u nasladama boraviti, (83/22)

sa divana gledati, (83/23)

na licima njihovim prepoznaćeš radost sretna života, (83/24)

daće im se pa će piće zapečaćeno piti, (83/25)

čiji će pečat mošus biti - i neka se za to natječu oni koji hoće da se natječu! (83/26).

pomiješano s vodom iz Tesnima će biti, (83/27)

sa izvora iz kojeg će Allahu bliski piti (83/28).

Grešnici se smiju onima koji vjeruju; (83/29)

kada pored njih prolaze, jedni drugima namiguju, (83/30)

a kada se porodicama svojim vraćaju, šale zbijajući vraćaju se; (83/31)

kada ih vide, onda govore: "Ovi su, doista, zalutali" - (83/32)

a oni nisu poslani da motre na njih (83/33).

Danas će oni koji su vjerovali - nevjernicima se podsmijavati, (83/34)

sa divana će gledati (83/35).

Zar će nevjernici biti drukčije kažnjeni nego prema onome kako su postupali! (83/36).

Ova sura predstavlja dio praktične realnosti s kojom se suočavao poziv u Mekki, pored toga što je imala i cilj da probudi srca, potrese osjećaje i usmjeri ih ka novom događaju u životu Arapa i životu čovjeka uopće, a to je nebeska Objava Zemlji, a zatim dolazi i drugo novo kompletno predstavljanje koje sadrži ova sura.

Ovaj dio praktične realnosti sura predstavlja u svom početku, a to je prijetnja onima koji pri mjerenju zakidaju, prijetnja strahom velikog Dana: *Na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići* (83/6), kao što to predstavlja i kraj ove sure u kome se opisuje loše ponašanje onih koji nepravično postupaju sa vjernicima i jedan drugom namiguju protiv njih, ismijavaju ih i govore o njima: *"Ovi su, doista, zalutali"* (83/32).

Ova sura, pored ovoga, i znosi i stanje griješnika, a i stanje odabranih i čestitih, zatim iznosi sudbinu i jednih i drugih tog velikog Dana.

Sura se sastoji od četiri cjeline, prva od njih počinje oglašavanjem borbe protiv onih koji zakidaju pri mjerenju: *Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, koji punu mjeru uzimaju kad od drugih kupuju, a kad drugima mjere na litar ili kantar – zakidaju. Kako ne pomisle da će oživljeni biti na Dan veliki, na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići* (83/1-6).

Druga cjelina govori o griješnicima i to žestoko, prigovara im i kori ih, prijeti im strahotom i propašću, označava ih da su griješni i nepravični, zatim objašnjava uzrok tog sljepila i razlog uništenja, govori o njihovim kaznama na Sudnjem danu, o muci što će biti zaklonjeni od Allahove milosti kao što su njihovi grijesi zaklonili njihova srca na zemlji, govori o Džehennemu sa puno sramote i ukora: *Uistinu! Knjiga grešnika je u Sidždžinu, a znaš li ti šta je Sidždžin? Knjiga ispisana! Teško toga Dana onima koji su poricali, koji su onaj svijet poricali – a njega može poricati samo prestupnik, grešnik, koji je, kada su mu ajeti Naši kazivani, govorio: "Izmišljotine naroda drevnih!" A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova, uistinu, oni će toga dana od milosti Gospodara svoga zaklonjeni biti, zatim će sigurno u oganj ući, pa će im se reći: "Eto, to je ono što ste poricali!"* (83/7-17).

Treća cjelina donosi suprotnu sliku, sliku dobrih i čestitih, sliku njihova visoka položaja, blagodati i uživanja koje im je dosuđeno, sliku radosti njihova života koja će se odražavati na njihovim licima i piće i koje će piti dok su na divanima i dok gledaju. To je ugodna i svijtla strana: *Uistinu! Knjiga čestitih je u Illijjūnu, a znaš li ti šta je Illijjūn? Knjiga ispisana! – Nad njom bdiju oni Allahu bliski. Dobri će, zaista, u nasladama boraviti, sa divana gledati, na licima njihovim prepoznat ćeš radost sretna života, daće im se pa će piće zapečaćeno piti, čiji će pečat mošus biti i neka se zato natječu oni koji hoće da se natječu – pomiješano s vodom iz Tesnima će biti, sa izvora iz kojeg će Allahu bliski piti* (83/18-28).

Posljednja cjelina opisuje mučenje, ismijavanje i loš postupak kojga su činili čestitim i dobrim ljudima, griješnici u svijetu zablude, da bi se nasuprot te cjeline iznijelo ono što su dočekali ovi čestiti i ono što su dočekali griješnici u istinitom, stalnom i dugom životu.

Grešnici se smiju onima koji vjeruju; (83/29)

kada pored njih prolaze, jedni drugima namiguju, (83/30)

a kada se porodicama svojim vraćaju, šale zbijajući vraćaju se; (83/31)

kada ih vide, onda govore: "Ovi su, doista, zalutali" - (83/32)

a oni nisu poslani da motre na njih (83/33).

Danas će oni koji su vjerovali - nevjernicima se podsmijavati, (83/34)

sa divana će gledati (83/35).

Zar će nevjernici biti drukčije kažnjeni nego prema onome kako su postupali! (83/36).

Ova sura u cjelini predstavlja jedan vid sredine kojoj je upućen poziv, a predstavlja i metod poziva pri suočavanju sa stvarnošću sredine i ljudske duše. Ovo ćemo pokušati detaljnije otkriti u izlaganju ove sure:

* * *

Teško onima koji pri mjerenju zakidaju, (83/1)

koji punu mjeru uzimaju kad od drugih kupuju, (83/2)

a kad drugima mjere na litar ili na kantar - zakidaju (83/3).

Kako ne pomisle da će oživljeni biti (83/4)

na Dan veliki, (83/5)

na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići! (83/6).

Sura počinje oglašavanjem borbe koju Allah nagovještava protiv onih koji zakidaju pri mjerenju: *Teško onima koji pri mjerenju zakidaju!* (83/1). Ovdje je upotrijebljen termin *vejl* , a to znači stradanje. Bez obzira da

li je to riješeno da će tako biti ili je to prokletstvo, i u jednom i u drugom slučaju je jedno te isto jer prokletstvo Allahovo znači odluku.

Slijedeća dva ajeta označavaju šta znači termin upotrijebljen ovdje: *El-mutaffifin*. To su oni: *koji punu mjeru uzimaju kad od drugih kupuju, a kad drugima mjere na litar ili na kantar – zakidaju* (83/2-3). To su oni koji zahtijevaju da im se ispunjava mjera kada kupuju, a kada ljudima prodaju, oni mjeru umanjuju.

Slijedeća tri ajeta čude se postupku ovih koji pri mjerenju zakidaju, koji se ponašaju kao da neće polagati račun za ono što su radili i sticali u životu na ovom svijetu i kao da tamo nema mjesta okupljanja pred Allahom na veliki Dan kada će se polagati račun i dobiti kazna ili nagrada pred Gospodarom svjetova: *Kako ne pomisle da će oživljeni biti na Dan veliki, na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići* (83/4-6).

Izlaganje postupka onih koji pri mjeri zakidaju, na ovaj način, u suri objavljenoj u Mekki, nešto je što privlači pažnju, jer mekkanska sura obično posvećuje pažnju cjelovitim principima vjerovanja kao što su: monoteizam, vjerovanje u jednog Allaha, Njegovo apsolutno htijenje, Njegovo dominiranje nad Kosmosom i ljudima, zatim stvarnost Objave i poslanstva, činjenicu budućeg svijeta, obračuna, kazne i nagrade sa izvjesnom pažnjom na izgradnji etičkog osjećaja u cjelini i njegova povezivanja sa principima vjerovanja. Što se tiče ovog osvrta vezanog za etiku, samog po sebi, kao što je pitanje škrtosti kod mjerenja i vaganja i postupaka općenito, to je došlo nešto kasnije u suri objavljenoj u Medini kada dolazi do osvrta na organizaciju društvenog života u sjeni islamske države, sukladno islamskom programu koji obuhvata život u cjelini. Osvrt na ovo pitanje u ovoj suri koja je objavljena u Mekki nešto je što zaslužuje upozorenje, a to je ono što čini nekoliko raznolikih dokaza sadržanih iza ovih kratkih ajeta.

Ovo ukazuje, prvo, da se islam bio suočio u mekkanskom društvu otvoreno sa ovim škrtarenjem i zakidanjem pri mjerenju koje su prakticirali tamošnje glavešine koje su, istovremeno, bili i gospodari razvijene trgovine koja je skoro bila monopol. Tamo su postojala ogromna bogatstva u rukama ovih velikana koji su njima trgovali putem karavana ljeti i zimi odlazeći prema Jemenu i Siriji. Istovremeno, bili su otvarani i periodični sajmovi kao što je npr. sajam u Ukazu koji se održavao u vrijeme hadždža, gdje su Arapi vršili kupoprodaju i citirali svoju poeziju.

Kur'anski tekstovi ovdje ukazuju da su oni koji su zakidali pri mjerenju, kojima Allah prijeti stradanjem i oglašava borbu protiv njih, bili sloj vrlo utjecajnih glavešina. Oni su mogli da preziru svijet kako su htjeli, pa su i zahtijevali punu mjeru kada su kupovali od naroda, a ne kada su im prodavali. Oni kao da su imali vlast nad ljudima iz više razloga pa su mogli zahtijevati da im ispunjavaju pri mjerenju i vaganju čak i prisilno. Ovdje se ne misli da su tražili da se pravično ispunjava. U protivnom, da su tako postupali, ne bi bilo potrebno oglašavati rat protiv njih, nego se podrazumijeva da su oni tražili i dobijali prisilno više nego što im pravo pripada i tražili se da im se ispuni prisilno ono što su željeli. Međutim, kada su mjerili i vagali ljudima, oni su i tada imali moć da umanjuju pravo ljudi, a da ljudi nisu mogli od njih tražiti pravdu da se vaga i mjeri kako je pravo. Nije važno da li je ovo bilo zbog vlasti koju su imali ili plemenskog ugleda ili materijalne moći i potrebe ljudi za onim čime su ovi raspolagali. Njihov monopol u trgovini bio je takav da su ljude prisiljavali da prime ovo od njih, tiranijski i nepravedno, kao što se to dešava sve do sada na tržištima. U tom arapskom društvu tada postojalo je ovo zakidanje pri mjerenju, i to otvoreno, pa je zaslužilo da mu se pokloni ovaj rani osvrt.

Ovaj rani osvrt na mekkansko društvo i sredinu kao da je proistekao iz prirode ove vjere, obuhvatnosti njena programa vezanog za stvarni život, praktičnu djelatnost i uspostavljanje toga na etičkim, snažnim i principijelinim osnovama u prirodi ovog snažnog Božanskog programa. Ovaj program osudio je nasilje i etičku devijaciju koja se otvoreno događala u međusobnim postupcima u vrijeme dok islam još nije uzeo u svoje ruke uzde društvenog života, da ga uredi sukladno šeriatu i moći zakona i vlasti države, pa je upućen ovaj odjekujući i gromoglasni zov na rat i stradanje onih koji pri mjerenju zakidaju. Oni su tada bili gospodari Mekke, gospodarili su ne samo dušama ljudi i njihovim osjećajima preko totemističkog djelovanja nego su gospodarili i njihovom privredom i životom. Islam je podigao visoko glas u lice ove obmane i stvarnog poniženja ljudi, mase naroda ekploatiranog od strane njegovih glavešina koji su trgovali hranom toga naroda, držali monopol i istovremno dominirali masama svojim zabluđivanjem u vjeri. Islam ovim zovom, koji je proisticao iz samog njega i Nebeskog programa, budio eksplatirane mase. Nikada nije savio glavu čak i kada je bio ograničen i na samu Mekku, ograničen nasiljem nasilnika koji su dominirali društvom svojim sredstvima, ugledom i vjerom.

Mi ovako shvaćamo jedan od tih uzroka koji su prouzrokovali da glavešine Kurejšija zauzmu ovakakv tvrdoglavi stav prema islamskom

pozivu. Oni su znali, bez sumnje, da ovo novo pitanje koje je donio Muhammed (alejhi's-selam) nije samo vjerovanje koje je koncentrirano u savjesti čovjeka niti se od njih traži, osim izgovaranja očitovanja Šehadeta da je samo jedan Allah i da je Muhammed Njegov poslanik, zatim namaz kojeg bi činili samo Allahu, a ne obraćuju se niti mole kipovima i totemima, ne, nikako to, jer su oni znali da ovo vjerovanje znači program koji ruši sve principe paganizma na kojima su oni uspostavljali svoje položaje, interese i centre, znali su da priroda ovog programa ne prima nikakav dualizam niti se zamotava niti prekriva zemaljskim elementom osim elementom koji izbija iz Nebeskog elementa, da ovaj program prijeti svim niskim zemaljskim značajkama na kojima je uspostavljen paganizam. Zbog toga su oni i najavili ovakav rat protiv ovog islamskog programa koji još nije bio spustio svoje zavjese ni prije ni poslije Hidžre, rat koji je značio samo odbranu svih njihovih pozicija suočavajući se sa islamskim stavovima. Dakle, ne radi se samo o vjerovanju i poimanju.

Oni koji su se suprotstavili dominaciji islamskog programa u životu ljudi u svakom pokoljenju i svugdje na zemlji znaju ovu činjenicu sasvim dobro, znaju da njihovi neistiniti položaji i situacije, njihovi nazori, domognuti interesi, njihovo nepouzdano bivstvovanje, njihovo devijantno ponašanje da je to sve ono čemu prijeti snažni časni islamski program.

Silnici su nasilnici koji pri mjerenju zakidaju u svakoj formi zakidanja, bilo u sredstvima ili u ostalim pravima i obavezama. To su oni koji se plaše više nego drugi da neće zavladati taj pravedni i čisti sistem, koji ne prihvata izjednačenje, laskanje i udvaranje niti polovično rješenje.

To su dobro shvatili predstavnici plemena Evs i Hazredž koji su dali zakletvu Poslaniku (alejhi's-selam), prilikom druge zakletve na Akabi prije Hidžre. Ibni Ishak prenosi: Prenio mi je Asim ibni Omer ibni Katade da je Abbas ibni Ubade ibni Nadle Ensarija, brat Beni Salima ibni Aufa, rekao kada su se ovi ljudi sastali da daju zakletvu Poslaniku (alejhi's-selam): "O, ljudi plemena Hazredž! Da li vi znate na što se zaklinjete ovom čovjeku?" Oni kažu: "Da, znamo." Abbas dalje kaže: "Vi se zaklinjete njemu da ćete se boriti protiv svakog i svačeg i kada primijetite da vam propada imetak, da vas je zadesila nesreća ili ginuli vaši uglednici, hoćete li ostati uz njega? Tako mi Allaha, ako to učinite i njega napustite, znajte da ćete biti osramoćeni i poniženi i ovog i onog svijeta, ako se vi slažete i prihvatate ono čemu vas on poziva, uprkos propadanju vaših imetaka i stradanju vaših uglednika! Znajte, to bi bilo, Boga mi, dobro i za ovaj i za budući svijet." A oni pitaju: "Mi njega prihvatamo bez obzira na nesreću koja bi zadesila naš imetak i stradanje naših uglednika, ali šta mi imamo od toga, Poslaniče,

ako mi to ispunimo?" Poslanik odgovara: "Džennet". Nato oni rekoše: "Pruži ruku" i Poslanik pruži ruku i oni se zakleše.

Ovi su dobro shvatili, kao što su shvatili i glavešine Kurejšije još ranije, prirodu ove vjere, da je ona kao oštrica sablje kada se radi o pravdi, pravednosti i uspostavljanju života ljudi na toj osnovi, znali su da islam ne prihvata nikakvo nasilje nasilnika niti silu silnika, ne prihvata ni oholost oholnika, ne prihvata laž, propast niti eksploataciju ljudi. I ne samo to, nego se islam bori i protiv nasilnika, silnika, oholnika i eksploatatora koji bi postavljali zamke i čeke pozivu islama i njegovim nosiocima:

Kako ne pomisle da će oživljeni biti (83/4)

na Dan veliki, (83/5)

na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići! (83/6)

Ovaj njihov stav je veoma čudan jer sama pomisao na proživljenje na taj veliki Dan, kada ustaju ljudi bez ikoga, radi Gospodara svjetova, ljudi koji nemaju nikakvog drugog zaštitnika toga Dana do Njega, koji ne očekuju ništa drugo nego samo odredbu koja će se primijeniti nad njima, oni koji dobro znaju da oni nemaju drugog prijetelja niti pomagača osim Allaha. Sama pomisao da će oni biti proživljeni toga Dana dovoljna je da se sustegnu od zakidanja pri mjerenju, bespravnom jedenju tuđe imovine, upotrebi vlasti radi nasilja nad ljudima i smanjenja njihova prava pri postupcima. Međutim, oni nastavljaju sa zakidanjem pri mjerenju kao da ne vjeruju i ne misle da će biti proživljeni. Eto, to je čudno, čudan postupak.

* * *

Kur'an ih u prvoj ovoj cjelini naziva da su to oni koji zakidaju pri mjerenju (mataffifun), a u drugoj cjelini naziva ih griješnicima (*fudždžar*) jer ih uvrštava u grupu griješnika i govori o njima kako se tretiraju kod Allaha, govori o njihovoj situaciji u životu i šta ih očekuje na Dan proživljenja:

Uistinu! Knjiga grešnika je u Siddžinu, (83/7)

a znaš li ti šta je Siddžin? (83/8).

Knjiga ispisana! (83/9)

Teško tog dana onima koji su poricali, (83/10)

koji su onaj svijet poricali - (83/11)

a njega može poricati samo prestupnik, grešnik, (83/12)

koji je, kada su mu ajeti Naši kazivani, govorio: "Izmišljotine naroda drevnih!" (83/13).

A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova, (83/14)

uistinu, oni će toga dana od milosti Gospodara svoga zaklonjeni biti, (83/15)

zatim će sigurno u oganj ući, (83/16)

pa će im se reći: "Eto, to je ono što ste poricali!" (83/17).

Oni ne misle da će biti proživljeni tog velikog Dana. Kur'an im prigovara zbog toga, grdi, potvrđuje da će imati Knjigu u kojoj će biti pobrojana sva njihova djela, definira njihovu poziciju da bi što više to potvrdio, obećava im da će doživjeti teškoće toga Dana u kome će biti izložena njihova ispisana Knjiga:

Uistinu! Knjiga grešnika je u Siddžinu, (83/7)

a znaš li ti šta je Siddžin? (83/8).

Knjiga ispisana! (83/9)

Teško tog dana onima koji su poricali, (83/10)

Termin *fudždžar* označava one koji prelaze granice u griješenju. Ovaj termin sam po sebi ima to značenje, a njihova knjiga je registrator njihovih djela. Mi ne znamo suštinu te knjige niti smo zaduženi time. Ta knjiga je neka vrsta nepoznanice o kojoj znamo samo onoliko koliko nas je obavijestio Allah, i ništa više. Postoji i protokol u koji se registriraju djela griješnika za koga Kur'an kaže da je to *siddžin*, a onda postavlja pitanje koje nosi uobičajeni strah u kur'anskom izrazu: *A znaš li ti šta je siddžin?* (83/8) i na taj način baca odsjen veličine i podsjeća sagovornika da je to daleko više od onoga što je njemu poznato, daleko više od onoga što njegovo znanje može obuhvatiti. I Kur'an to kaže riječima: *Uistinu! Knjiga grešnika je u Siddžinu* (83/7). To znači: definirano je njeno mjesto mada ono ostaje nepoznato čovjeku. Ovo definiranje povećava uvjerenje sagovorniku o putu Objave i postojanju ove Knjige. Ovo se namjerava postići iza spominjanja te činjenice u ovoj mjeri, ovoliko i ništa više.

U kontekstu se ponovo opisuje knjiga griješnika pa se kaže da je to *Knjiga ispisana* (83/9)- tj. o njemu. U njoj nema ništa više niti išta manje od toga. Ona će biti izložena tog velikog Dana.

A kada to dođe, bit će : *Teško tog Dana onima koji su poricali.* (83/10). Ovim je definirano mjesto poricanja i pravo stanje poricatelja.

koji su onaj svijet poricali - (83/11)

a njega može poricati samo prestupnik, grešnik, (83/12)

koji je, kada su mu ajeti Naši kazivani, govorio: "Izmišljotine naroda drevnih!" (83/13).

Prijestup i grijeh vode počinioca poricanju toga Dana, vode ga ka lošem ponašanju prema Kur'anu koji kada čita njegove ajete, kaže da su to: *izmišljotine naroda drevnih* (83/13) - zbog toga što Kur'an sadrži kazivanja o tim drevnim narodima koja se novode u Kur'anu radi pouke, savjeta i objašnjenja Allahova zakona koji se ne mijenja i koji se primjenjuje na ljude neprekidno, bez odvajanja.

Ovo protivljenje i poricanje popraćeno je grdnjom i prigovorom riječima: *A nije tako* (83/14)- nije kao što oni kažu.

Kur'an dalje otkriva uzroke tog protivljenja i poricanja, otkriva uzrok zanemarivanja jasne istine zamagljene u srcima poricatelja:

Ono što su radili prekrilo je srca njihova (83/14).

Tj. prekrio je njihova srca grijesima koje su oni zaradili, a srce koje je naviknulo na griješenje prekriveno je i mračno, prekriveno je gustim prekrivačem koji odvaja nur od njega i njega od nura, gubi osjećaj malo pomalo, dok se potpuno ne izmijeni i ne zamre.

Ibni Džerir, Tirmizi, Nesai i Ibni Madže prenose senedom: Muhammed ibni Adžlan, Qa'qa ibni Hakim, Ebū Salih, Ebū Hurejre od Poslanika (alejhi's-selam) koji kaže: "Kada čovjek pogriješi nešto, bit će to mrlja na njegovu srcu, a ako se pokaje, ona će se odstraniti sa njegova srca, a ako grijeh poveća, i mrlja će se povećati. Tirmizi kaže za ovaj hadis da je hasenu-sahih, tj. da ima i drugih hadisa koji ga potvrđuju, dok Nesai kaže za ovaj hadis ovako: "Kada čovjek pogriješi nešto, pojavi se crna mrlja na njegovu srcu, a ako se on od toga otrgne, zatraži oprost i pokaje se, zablistat će njegovo srce, a ako ponovo počini grijeh, mrlja će se povećati

dok ne obuhvati cijelo njegovo srce. Ona će ga prekriti." O tome Allah Uzvišeni kaže: *A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova* (83/14).

Hasan Basri kaže da to znači činjenje grijeha za grijehom sve dok srce ne oslijepi pa zamre.

To je stanje griješnika poricatelja. A ovo je uzrok griješenja i poricanja. U Kur'anu se dalje spominje kakva će im biti sudbina tog velikog Dana, koja odgovara stepenu griješenja i poricanja:

Uistinu, oni će toga dana od milosti Gospodara svoga zaklonjeni biti, (83/15)

zatim će sigurno u oganj ući, (83/16)

pa će im se reći: "Eto, to je ono što ste poricali!" (83/17).

Srca griješnika su zaklonjena tako da ne osjećaju svoga Gospodara na ovom svijetu, griješenja su učinila da su srca potamnjela, zatim zamračila i oslijepila u životu. Prirodni kraj i odgovarajuća kazna na budućem svijetu je da su oni lišeni mogućnosti da gledaju u lice Uzvišenog Allaha, da je zastor između njih i između ove velike sreće koja se omogućava samo onome čija je duša prozirna, nježna, čista, duša koja zaslužuje da se odstrani to zaklanjanje između nje i njena Gospodara, dakle, između onoga o kome se kaže u suri El-Qijame: *Toga Dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati* (75/22-23).

Ovaj zastor ispred njihova Gospodara kazna je iznad svake kazne, lišenost iznad svake lišenosti, očajan kraj za čovjeka čija se ljudska priroda oslanja samo na jedan izvor koji ga spaja sa ruhom njegova Uzvišenog Gospodara. I kada čovjek bude zaklonjen od ovog izvora, on je i izgubio svoje plemenite ljudske osobine i srozao se na nivo čime zaslužuje Džehennem: *Zatim će sigurno u oganj ući* - (83/16), a sa ognjem i kazna je gora od samog ognja: *Pa će im se reći: "Eto, to je ono što ste poricali!"* (83/17).

* * *

U nastavku se iznosi nova stranica, stranica čestitih i dobrih na kur'anski način kod izlaganja dviju stranica, pretežno jedne spram druge, da bi se uporedile dvije činjenice, dva stanja i dva kraja.

Uistinu! Knjiga čestitih je u Illijjūnu, (83/18)

a znaš li šta je Illijjūn? (83/19).

Knjiga ispisana! (83/20).

Nad njom bdiju oni Allahu bliski (83/21).

Dobri će, zaista, u nasladama boraviti(83/22).

sa divana gledati, (83/23)

na licima njihovim prepoznaćeš radost sretna života (83/24)

daće im se pa će piće zapečaćeno piti (83/25)

čiji će pečat mošus biti – i neka se za to natječu oni koji hoće da se natječu!- (83/26)

pomiješano sa vodom iz Tesnima će biti, (83/27)

da izvora iz kojeg će Allahu bliski piti (83/28).

Riječ *kella,* koja je ovdje upotrijebljena u značenju *uistinu,* došla je na početku ove cjeline kao grdnja i ukor zbog ranije iznijetog poricanja u Allahovim riječima: *Pa će im se reći: "Eto, to je ono što ste poricali!"* (83/17). To je popraćeno Allahovim riječima sa riječi: *kella* (uistinu), a onda se nastavlja sa razgovorom o dobrim i čestitim, odlučno i potvrdno.

Ako je Knjiga griješnika u *Sidždžinu,* pa Knjiga čestitih i dobrih je u Illijjinu. Dobri i čestiti su oni koji se pokoravaju i koji čine svako dobro. Oni stoje nasuprot griješnika koji prelaze svaku granicu.

Termin *Illijjin* najavljuje sobom nešto veliko i uzvišeno iz čega se da shvatiti da termin *Sidždžin* govori o nečemu što pada i što je nisko, što je dolje. To je popraćeno pitanjem neznanja i uobičajenog zaplašivanja. *A znaš li šta je Illijjūn?* (83/19). I ovaj pojam je iznad znanja i spoznaje.

Kontekst se vraća iz ovog odsjena koji nagovještava potvrđivanje činjenice Knjige čestitih i dobrih i kaže da je to: *Knjiga ispisana! – nad njom bdiju oni Allahu bliski* (83/20-21). Ranije je rečeno šta znači ovaj termin *merkum* (ispisan). Ovdje se dodaje da su meleki oni koji su bliski, da oni potvrđuju ovu knjigu i da je vide. Potvrđivanje ove činjenice ovdje daje plemeniti, čisti i uzvišeni odsjen na knjizi ovih dobrih i čestitih. To je mjesto viđenja meleka bliskih i uživanje pri tome u plemenitim djelima i osobinama. Ovaj časni i prozirni odsjen podsjeća na cilj plemenitosti.

Zatim se govori o stanju dobrih i plemenitih ljudi, nosilaca ove časne knjige, Kur'an opisuje kakve će blagodati oni imati tog velikog Dana.

Dobri će, zaista, u nasladama boraviti (83/22)- to je nasuprot Džehennema u kome su skončali griješnici. Dobri će *sa divana gledati* (83/23)- tj. oni će se nalaziti na mjestu ukazane časti, gledat će tamo gdje žele, neće biti spriječeni da gledaju gdje hoće, neće obarati poglede, neće biti zauzeti gledanjem u poteškoće. Oni su na divanima, a to su kreveti u sjaju, što bi najbliže bilo onom što se kod Arapa zove *namusija* ili *kulle* (krevet sa mrežom protiv komaraca). Ovo je ovosvjetska predstava tih divana koji predstavljaju najuzvišeniju i najnježniju formu uživanja kod Arapa čiji je život dosta okrutan. Međutim, kada se radi o slici i predstavi divana na budućem svijetu, to Allah samo zna. U svakom slučaju, to je bolje i uzvišenije od svega onoga što su ljudi uobičajili i na šta se oslanjaju u svom iskustvu na zemlji i u predstavljanju toga.

U ovom uživanju uživaju i duša i tijelo. Na njihova lica se izlijeva radost čije su crte dovoljno istaknute da to može primijetiti svako ko pogleda: *Na licima njihovim prepozaćeš radost sretna života* (83/24),

Daće im se pa će piće zapečaćeno piti, (83/25)

čiji će pečat mošus biti -(83/26).

Termin *rehiq* ovdje upotrijebljen znači posebno i prečišćeno piće, koje ne opija niti izaziva mučninu. Kur'an ga opisuje da je zapečaćeno pečatom mošusa i kaže da je pripremljeno u posudama. Ove posude su zatvorene i zapečaćene, a otvaraju se kada se želi piti. Ovaj termin govori o zaštiti i održavanju pića, kao što je i pečat stavljen na te posude od mošusa, veoma elegantan i luksuzan. Ovu sliku čovjek može spoznati samo u granicama onoga što je uobičajio na zemlji, a kada ljudi budu bili tamo, njihov ukus i shvaćanje odgovarat će njihovoj slobodnoj predstavi koja nije vezana za ograničenu atmosferu na zemlji.

Prije nego što se upotpuni opis ovog pića koje se navodi u dva slijedeća ajeta: *Pomiješano s vodom iz Tesnima će biti sa izvora iz kojeg će Allahu bliski piti* (83/27-28)- tj. odvajat će se pečat sa ovog zapečaćenog pića, a onda se miješati sa jednim dijelom vode iz ovog izvora zvanog *Tesnim* iz koga piju *Allahu bliski* . Prije nego se završi opis, donosi se ovaj ritam i ovo usmjerenje: *i neka se zato natječu oni koji hoće da se natječu* (83/26). To je snažni ritam koji mnogo znači.

Oni koji zakidaju pri mjerenju - to su oni koji bespravno jedu tuđu imovinu i koji ne misle da će polagati račun na Sudnjem danu. Oni poriču Dan obračuna i kazne. Njihova srca su griješna jer se oni natječu samo radi bogatstva i uživanja iz oblasti tog neznatnog zemaljskog uživanja. Svaki od njih želi da pretekne drugoga, da ostvari veći udio od njega, a onda da nastavi sa nasiljem i griješenjem i da čini sve ono što je potrebno za uživanje na ovom prolaznom uživanju na zemlji. Ne treba se natjecati u ovoj bliskoj i beznačajnoj ponudi, natjecat se treba u uživanju u oblasti plemenitosti: ***i neka se za to natječu oni koji hoće da se natječu*** (83/26). Ovo je poželjno, ono zaslužuje natjecanje. Ono je uzvišenije da bi se čovjek radi njega natjecao. To je cilj koji zaslužuje da bude osvojen.

Oni koji se natječu zbog nečega što je na ovoj Zemlji bez obzira koliko bilo veliko, uzvišeno, visoko i cijenjeno, oni se natječu zbog nečega što je malo prijezirno, prolazno i blisko. Ovaj svijet ne vrijedi kod Allaha ni koliko krilo jednog komarca, ali budući svijet predstavlja težinu na Allahovom mjerilu. Prema tome, to je činjenica koja zaslužuje da se zbog nje natječu i utrkuju.

Čudno je da natjecanje zbog budućeg svijeta uzdiže duhove svih natjecatelja, dok natjecanje radi nečega ovozemljaskoga ponižava njih sve. Nastojanje da se ostvari blagodat i uživanje budućeg svijeta unosi dobro i na ovom svijetu, kultivira zemlju i čisti je općenito, a ulaganje napora i truda radi ovog svijeta ostavlja zemlju kao kaljužu i sredinu u kojoj ujedaju crvi jedan drugoga ili ugriza lav i kukci kožu čestitih i dobrih.

Natjecanje radi blagodati onog svijeta ne ostavlja zemlju u ruševinama i neobrađenu kao što to predstavljaju neki devijantni ljudi, nego islam čini ovaj svijet ***mezrom*** - oranicom za budući svijet i čini uspostavljanje zastupništva na Zemlji. Obrada zemlje sa činjenjem dobra i bogobojaznost uloga su pravog vjernika, s tim da se on usmjeri sa ovim zastupništvom prema Allahu i da to pretvara u klanjanje Njemu. Time ostvaruje cilj svoga postojanja kao što to potvrđuje Uzvišeni u riječima: ***Džinnove i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju*** (51/56).[25]

U riječima: ***i neka se zato natječu oni koji hoće da se natječu*** (83/26) sadržano je usmjerenje da stanovnici Zemlje bace svoje poglede i usmjere svoja srca iza male i beznačajne planete dok obrađuju zemlju i vrše zastupništvo na njoj da bi ih to podiglo na više horizonte iznad smrdljive

---

[25] V. komentar ovog ajeta u suri Zarijat, 27. džuz *U okrilju Kur'ana*

baruštine i da bi ih očistilo. Međutim, oni i dalje čiste tu baruštinu i prečišćavaju je.

Život čovjeka na zemlji je ograničen. Kraj njegova života zna samo Allah. I uživanje na zemlji je također ograničeno, a uživanje u Džennetu ljudska shvatanja ne mogu ograničiti. Nivo uživanja na ovom svijetu također je poznat, a nivo uživanja tamo odgovara vječnosti. Gdje je jedna oblast u odnosu na drugu?! Gdje je jedan cilj u odnosu na drugi cilj pa da čovjek proračuna dobitak i gubitak metodom čak računa kakvog je uobičajio.

Eto, utrka može biti samo tamo: *i neka se zato natječu oni koji hoće da se natječu* (83/26).

* * *

Ovdje kao da je kontekst nešto odužio kod izlaganja slike ugodnosti i uživanja koje očekuje dobre i čestite, kao priprema za ono što su im činili griješnici na Zemlji – mučili ih, ismijavali i napadali. Odužено je u izlaganju toga da bi se završilo sa ismijavanjem nevjernika dok oni posmatraju uživanje dobrih i čestitih:

Grešnici se smiju onima koji vjeruju; (83/29)

kada pored njih prolaze, jedni drugima namiguju, (83/30)

a kada se porodicama svojim vraćaju, šale zbijajući vraćaju se; (83/31)

kada ih vide, onda govore: "Ovi su, doista, zalutali" - (83/32)

a oni nisu poslani da motre na njih (83/33).

Danas će oni koji su vjerovali - nevjernicima se podsmijavati, (83/34)

sa divana će gledati (83/35).

Zar će nevjernici biti drukčije kažnjeni nego prema onome kako su postupali! (83/36).

To su scene koje odslikava Kur'an radi ismijavanja onih koji su činili nasilje vjernicima, loše postupali prema njima, oholili se i govorili o njima da su oni zalutali. To su scene iščupane iz stvarnosti sredine u Mekki. Međutim, te scene se ponavljaju u pokoljenjima i u brojnim zemljama.

Mnogi savremenici primijetili su to kao da su ovi ajeti objavljeni da opišu i predstave tu situaciju, što ukazuje da je priroda griješnika i prekršitelja jedena te ista ili slična u odnosu na čestite i dobre i to u svim sredinama i stoljećima.

Griješnici se smiju onima koji vjeruju (83/29)- tako su činili, i kontekst ovdje prestaje sa iznošenjem brzog i prolaznog ovog svijeta i najednom on kao da im se obraća na budućem svijetu gdje oni vide uživanje dobrih i čestitih vjernika i gdje ih podsjeća šta su radili na ovom svijetu.

Oni se ismijavahu onima koji su vjerovali i rugahu im se bilo zbog njihovog siromaštva i neugodnog njihovog položaja, zbog njihove slabosti da odgovore i odbiju ovo mučenje ili da odstrane glupost glupaka. Sve ovo izaziva smijeh onih koji griješe. Oni uzimaju vjernike za objekt ismijavanja ili sramoćenja. Oni su im nametnuli mučnje i smiju im se grozno i prokleto, što pogađa vjernike i one koji su strpljivi, koji su se uzdigli i okitili etikom vjernika.

Kada pored njih prolaze, jedni drugima namiguju (83/30) - daju znak jedan drugom bilo okom ili rukom ili čine pokret koji je njima poznat, a koji ismijava vjernike. To je niski i ponižavajući pokret koji otkriva loše ponašanje i ukazuje na neodgojenost. U namjeri da bi se izazvao ritam poniženja i loma u srcima vjernika, da bi ih snašao stid i pometnja, a ovi šuftovi namiguju jedan drugom protiv muslimana ismijavajući ih.

...a kada se porodicama svojim vraćaju (83/31) - nakon što su zasitili svoje niske i male duše ismijavanjem vjernika i mučenjem: *šale zbijajući vraćaju se* (83/31), zadovoljni sami sobom, vesele se šta su uradili, uživaju u ovom niskom i ponižavajućem zlu. Nisu se zbog toga prekoravali niti kajali, nisu osjećali mizernost onoga što su uradili i prljavštinu koju su počinili. Ovo je krajnja trivijalnost koju može da postigne neko ko doživi umrtvljenje savjesti.

...kada ih vide, onda govore: "Ovi su, doista, zalutali" - (83/32)...

Ovo je čudno, ali nije čudnije od razgovora ovih griješnika kada govore o uputi i zabludi i smatraju, kada vide vjernike, da su vjernici zalutali ukazujući na njih, potvrđujući ovaj opis radi popularnosti i omalovažavanja. *"Ovi su, doista, zalutali"* (83/32).

Griješnici ne ostaju pri ovome, ne stide se svojih riječi niti kore zbog učinjena djela, nego optužuju vjernike govoreći, kada ih susretnu, da su

oni zalutali. Njihovo griješenje predstavljeno je u samoj njihovoj prirodi, koja prekoračuje svaku njihovu granicu.

Kur'an se ne zadržava na raspravljanju o onima koji vjeruju niti polemizira o prirodi laži jer je laž griješna riječ i ne zaslužuje da se o njoj raspravlja, ali Kur'an ismijava, i to snažno, narod koji spletkari i miješa se u ono što nije njegov posao, upuštaju se bez ičijeg poziva u ovo djelo. *...a oni nisu poslani da motre na njih (83/33),* niti su ovlašteni da prate djela ovih vjernika, niti da ih kontroliraju. Oni nisu ni zaduženi da odmjeravaju i procjenjuju stanje vjernika, pa šta onda oni imaju sa ovim opisom i ovom procjenom?

Ovim se završava ismijavanje kazivanja onih koji su griješili na ovom svijetu, završava se ono što je bilo i prekriva ih ova scena koja se završava da bi Kur'an prešao na izlaganje prisutne scene i onih koji vjeruju u tu blagodat i uživanje:

Danas će oni koji su vjerovali - nevjernicima se podsmijavati, (83/34)

sa divana će gledati (83/35).

Eto, danas nevjernici, spriječeni da vide svoga Gospodara, trpe bol zastora koji ponižava njihovu ljudsku osobinu i na taj način dospijevaju u pakao poniženi i ukoreni jer se kaže: *Eto, to je ono što ste poricali! (83/17).*

Danas su oni koji vjeruju na divanima, gledaju u tu uspostavljenu blagodat, konzumiraju zapečaćeno piće mošusom, a koje je pomiješano sa Tesnimom.

Danas će oni koji su vjerovali nevjernicima se podsmijavati (83/34).

Kur'an upućuje ovo snažno ismijavanje po drugi put i pita:

Zar će nevejrnici biti drukčije kažnjeni nego prema onome kako su postupali! (83/36).

Da! Hoće li biti kažnjeni onako kako su postupali? Da li su našli nagradu za ono što su činili? Oni nisu našli "nagradu" (sevap) koji se podrazumijeva iz te riječi, a mi smo im svjedoci ovog momenta, oni su u Džehennemu. Međutim, oni će, bez sumnje, dobiti nagradu onakvu kakvu su zaslužili za svoja djela, i to bi onda bio njihov *sevap*. O, kako je ovo sadržajno ismijavanje izraženo u riječi *sevap* na ovom mjestu.

Da se zadržimo jedan moment pred ovom scenom u kojoj Kur'an izlaže nešto duže njene panorame i kretanja, scenu ismijavanja onih koji su

činili nasilje prema vjernicima i griješili na ovom svijetu, isto kao što se poduže zadržao kod izlaganja scena blagodati dobrih i čestitih i izlaganju panorame te scene i uživanja u njoj. Smatramo da ovo duže zadržavanje sa stanovišta utjecaja predstavlja veliku umjetnost u izražajnom izvođenju kao što je to i značajna umjetnost kod svjesnog tretiranja. Malobrojni muslimani tada u Mekki bili su izloženi zbog tvrdoglavosti politeista, njihovu mučenju, što je u ljudskoj duši činilo nešto snažno, ali njihov Gospodar nije ih ostavio bez pomoći, bez Svog učvršćenja, olakšanja i utjehe.

Ovo odvojeno predstavljanje njihovog suočavanja sa mučenjem od strane politeista neka je vrsta balzama za njihova srca jer njihov Gospodar opisuje ove bolove, On vidi to, On ne zanemaruje to, makar zanemario politeiste za jedno vrijeme, i samo ovo dovoljno je vjerničkom srcu da potare njegove bolove i njegove rane. Allah vidi kako ih ismijavaju oni koji ih ismijavaju i kako ih muče griješnici, kako ih cijepaju, kako se vesele njihovim bolovima oni koji se vesele, kako se ne prekoravaju niti kaju ovi glupaci. Njihov Gospodar vidi ovo sve i opisuje u Svojoj Objavi, što znači da je to sve kod Njega u Njegovom mjerilu. To je dovoljno. Da, ovo je dovoljno kada to osjete vjernička srca bez obzira koliko bila ranjena i bolna.

Zatim se u Kur'anu iznosi da njihov Gospodar ismijava ove griješnike snažno i jako, da izaziva i bol. Katkada to srca griješnika i pohlepnika ne osjećaju jer su ona pokrivena sramotom prožetom grijesima. Međutim, osjetljiva i nježna srca vjernika to osjećaju i procjenjuju, vesele se tome i smiruju se.

Ova vjernička srca gledaju svoja stanja kod svoga Gospodara i uživanja u njegovu Džennetu i ukazanoj časti u viskim sferama dok vide stanje svojih neprijatelja i njihovo mučenje u visokim sferama, neprijatelja izloženih patnji u Džehennemu, izloženih omalovažavanju i sramoti. Vide i jedno i drugo podrobno i poduže. Oni osjećaju svoje stanje i uživaju u Džennetu realnim i uvjerljivim okusom. Nema sumnje da ovo uživanje briše gorčinu koja je nastala zbog mučenja, ismijavanja zbog malog broja i slabosti. Dešavalo bi se katkada da kod nekih srca ova gorčina biva stvarno zamijenjena slatkoćom dok posmatraju ove scene u tim časnim riječima.

Među onim što se može primijetiti je da je ovo bilo samo neka vrsta Allahove utjehe vjernicima koji su bili izloženi mučenju i bolu izazvanim raznim niskim sredstvima griješnika i njihovim neograničenim mučenjem i bolnim ismijavanjem – Džennet vjernicima, a Džehennem nevjernicima.

Izmjena ta dva stanja, stanja na ovom i stanja na onom svijetu, u potpunoj izmjeni. Ovo je bilo ono što je Poslanik obećao onima koji su se zakleli njemu i stavili mu na raspolaganje i imetak i život.

Što se tiče pomoći na ovom svijetu i pobjede na zemlji, to nije nikada spomenuto u ajetima objavljenim u Mekki kod iznošenja olakšice i učvršćenja.

Kur'an je izgrađivao srca i pripremao ih da ponesu ovaj emanet, da bi bila čvrsta, snažna i oslobođena tako da ne gledaju ninašto na zemlji dok ulažu sve i podnose sve, da ne očekuju ništa drugo do budući svijet, da se ne nadaju ničem osim Allahovom zadovoljstvu. Takva srca su spremna da prohode zemljom podnoseći bol, tegobu, lišenost, mučenje, žrtve i trpljenje bez ikakve bliske nagrade na ovom svijetu, makar ta nagrada bila pobjeda ovog Poziva, nadvlađivanje islama i pojava muslimana.

Kada se nađu ova srca, koja znaju da na ovom putovanja po zemlji pred njima nema ništa da se daje onako bez nečega i da očekuju samo budući svijet kao mjesto i vrijeme nagrade i mjesto i vrijeme gdje dolazi do razlučivanja između istine i neistine, kada se nađu ovakva srca i kada Allahu iskreno potvrde svoje namjere kod onoga na šta su se zakleli i prihvatili, Allah će im dati pobjedu na zemlji i smirenost na osnovu toga, a ne zbog toga, pod uvjetom da se pridržavaju emaneta Božanskog programa, a on je povoljan za izvršenje tog emaneta. Tada nije bilo ništa obećano da će ta srca dobiti na ovom svijetu što bi bilo dosuđeno i tada nisu gledali ni na kakav dobitak na zemlji koji bi se dao, tada su se ta srca lišila svega osim Allahova prava na Dan na kojem neće znati za drugu nagradu osim Allahova zadovoljstva.

Svaki ajet u kome je navedena pobjeda i pomoć na ovom svijetu objavljen je u Medini. Poslije toga i nakon što je ova odredba postala izvan programa vjernika, njegovog iščekivanja i gledanja, sama pobjeda je došla jer je Allahovo htijenje odredilo da ovaj program ima realnosti u ljudskom životu, realnosti koja bi to potvrdila u praktičnoj i određenoj formi koju primjećuju pokoljenja. Pobjeda nije nikada na pragu bez žrtava i bola, ona je popraćena Allahovom odrebom iza koje stoji mudrost koju mi sada želimo sagledati.

* * *

سورة الانشقاق مكية
وآياتها ٢٥

بسم الله الرحمن الرحيم

« إِذَا ٱلسَّمَاءُ ٱنشَقَّتْ * وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ * وَإِذَا ٱلْأَرْضُ مُدَّتْ * وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ * وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ...

« يَا أَيُّهَا ٱلْإِنسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحاً فَمُلَاقِيهِ * فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ * فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَاباً يَسِيراً * وَيَنقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُوراً * وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ * فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُوراً * وَيَصْلَىٰ سَعِيراً * إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُوراً * إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ * بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيراً . .

« فَلَا أُقْسِمُ بِٱلشَّفَقِ * وَٱللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ * وَٱلْقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ * لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَن طَبَقٍ .

« فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ؟ * وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ ٱلْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ؟ * بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ * وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ * فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ * إِلَّا ٱلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا ٱلصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ » . .

SURA EL-INŠIQAQ
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 25 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Kada se nebo rascijepi (84/1)

i posluša Gospodara svoga - a ono će to dužno biti - (84/2)

i kada se Zemlja rastegne, (84/3)

i izbaci ono što je u njoj, i potpuno se isprazni, (84/4)

i posluša Gospodara svoga - a ona će to dužna biti -, (84/5)

ti ćeš, o čovječe, koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći: (84/6)

onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data (84/7)

lako će račun položiti (84/8)

i svojima će se radostan vratiti; (84/9)

a onaj kome bude knjiga njegova iza leđa njegovih data (84/10)

propast će prizivati (84/11)

i u ognju će gorjeti, (84/12)

jer je sa čeljadi svojom radostan bio (84/13)

i mislio da se nikada neće vratiti (84/14)

a hoće! Gospodar njegov o njemu, zaista, sve zna! (84/15).

I kunem se rumenilom večernjim, (84/16)

i noći, i onim što ona tamom obavije, (84/17)

i Mjesecom punim, (84/18)

vi ćete sigurno na sve teže i teže prilike nailaziti! (84/19).

Pa šta im je, zašto neće da vjeruju, (84/20)

i zašto, kad im se Kur'an čita, na tle licem ne padaju?! (84/21)

već, nevjernici, poriču, (84/22)

a Allah dobro zna šta oni u sebi kriju, (84/23)

zato im navijesti patnju neizdržljivu! (84/24).

Ali one koji budu vjerovali i dobra djela činili nagrada neprekidna će čekati (84/25).

Ova sura počinje sa nekoliko scena kosmičke promjene koje su nešto šire izložene u suri Et-Tekwir, a onda i u suri El-Infitar i prije nje u suri En-Nebe. Međutim, ova sura ima poseban pečat, pečat pune predanosti Allahu, predanosti nebesa i Zemlje dobrovoljno, pokorno i sa lahkoćom. *Kada se nebo rascijepi i posluša Gospodara svoga – a ono će to dužno biti – i kada se Zemlja rastegne, i izbaci ono što je u njoj, i potpuno se isprazni, i posluša Gospodara svoga – a ona će to dužna biti* (84/1-5)...

Taj veličanstveni i skrušeni početak je priprema za govor upućen čovjeku, i izazivanje skrušenosti u njegovu srcu prema njegovu Gospodaru uz podsjećanje šta je njegova dužnost i kakva mu je sudbina s kojom će doći pred svoga Gospodara - da bi se u njegovu osjećaju odrazila sjena pokornosti, poslušnosti i predanosti kako su to dočekala nebesa i Zemlja u stravičnoj i uzvišenoj sceni: *Ti ćeš, o čovječe, koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći; onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data lako će račun položiti i svojima će se radostan vratiti; a onaj kome bude knjiga njegova iza leđa njegovih data propast će prizivati i u ognju će gorjeti, jer je sa čeljadi svojom radostan bio i mislio da se nikada neće vratiti – a hoće! Gospodar njegov o njemu, zaista, sve zna* (84/6-15).

U trećem dijelu izložene su kosmičke vidljive scene koje čovjek može da osjeti, a koje u sebi imaju usmjerenje i dokaze za razmišljanja i odredbe sa aluzijom zakletve time da su ljudi prevrtljivi u određenim situacijama iz kojih ne mogu izbjeći nego trpjeti. *I kunem se rumenilom večernjim, i noći, i onim što ona tamom obavije, i Mjesecom punim, - vi ćete sigurno na sve teže i teže prilike nailaziti!* (84/16-19)...

Ovdje je uslijedio posljednji odlomak ove sure u kome dolazi do izražaja čuđenje ljudima koji ne vjeruju, a to je stvarna činjenica, nešto slično kao što je izloženo i u prošla dva odlomka. To je njihov kraj i kraj njihova svijeta, kao što stoji u ajetima ove sure: *Pa šta im je, zašto neće da vjeruju i zašto, kad im se Kur'an čita, na tle licem ne padaju?!* (84/20-21). Zatim je uslijedilo objašnjenje da Allah sve zna šta kriju njihove grudi,

zatim im se prijeti njihovom sudbinom određenom i zapečaćenom: *već nevjernici, poriču, a Allah dobro zna što oni u sebi kriju, zato im navijesti patnju neizdrživu! Ali one koji budu vjerovali i dobra djela činili nagrada neprekidna će čekati* (84/22-23).

* * *

To je sura, doista, mirne intonacije i značajnog nagovještaja, sura u kojoj preovlađuje ovaj duh čak i u scenama kosmičke promjene, a koju je izložila i sura Et-Tekwir, ali u olujnoj atmosferi. U ovoj suri je naglašena providnost milosti i osjećaja, malo pomalo, u miru, u lahkoći, u mirnom i dubokom nagovještaju. Riječi u njoj: *ti ćeš, o čovječe,* (84/6)- imaju smisao podsjećanja i mobiliziranja savjesti. Ova sura sa rasporedom svojih cjelina, na ovaj način, sa ljudskim srcem kruži po raznim kosmičkim i ljudskim prostorima popraćenim namjernom pratnjom tako da iz scene kosmičke predanosti prelazi na doticaj ljudskog srca, na scenu polaganja računa i nagrade, na scenu prisutnog Kosmosa, njegovih pojavnosti koje nadahnjuju, prelazi na drugi doticaj ljudskog srca, čuđenju stavu onih koji ne vjeruju poslije svega ovog, na prijetnju kaznom i mukom i izuzimanje vjernika koji će biti nagrađeni obilnom nagradom.

Sve ove šetnje, scene, nagovještaji, doticaji i objašnjenja saopćeni su na kratak način koji ne prelazi nekoliko redaka. To može biti izraženo samo u ovoj nadnaravnoj Knjizi. Ove namjere ne mogu biti ostvarene ni na većem prostoru niti mogu biti izložene ovom snagom i ovim utjecajem. Međutim, Kur'an je u principu lahak za upozorenje, on se obraća srcu direktno kroz bliže otvore i na blizak način riječima Uzvišenog, Sveobaviještenog:

* * *

Kada se nebo rascijepi (84/1)

i posluša Gospodara svoga - a ono će to dužno biti - (84/2)

i kada se Zemlja rastegne, (84/3)

i izbaci ono što je u njoj, i potpuno se isprazni, (84/4)

i posluša Gospodara svoga - a ona će to dužna biti -, (84/5)...

O rascjepljenju neba bilo je govora u prošlim surama, a ono što je novo ovdje jeste predanost neba svome Gospodaru, iznošenje obaveze povinjavanje da se ova činjenica zbije uz pokornost:

i posluša Gospodara svoga - a ono će to dužno biti - (84/2)

Tako nebo sluša svoga Gospodara, predajući se i pokoravajući se Allahovoj naredbi, rascjepljući se: *a ono će to dužno biti (84/2)*- tj. dužno je da se na njemu to dogodi i da prizna da je potčinjeno svome Gospodaru. Ovo je jedan vid manifestacije povinovanja jer provođenje ove obaveze znači punu predanost Gospodaru.

U ovoj suri je također i novost da se Zemlja rasteže: *i kada se Zemlja rastegne (84/3)*. Ovo znači da se Zemlja isteže i prostorno i formom, a što proističe iz izmjene zakona koji vladaju Zemljom i čuvaju je u onom obliku u kakvom je ranije bila, a kaže se da je oblik bio loptast ili jajolik. Ovaj izraz govori da se ovo vrši nad Zemljom kao posljedicom naredbe koja dolazi izvan Zemlje, našto ukazuje i glagol upotrijebljen u pasivu *muddet (a ona će to dužna biti) (84/3)*.

...i izbaci ono što je u njoj, i potpuno se isprazni (84/4) - i ovaj izraz predočava Zemlju kao nešto živo, nešto što izbacuje sve što je u njemu i ispražnjuje se, izbacuje ta brojna stvorenja koja su u njoj i koja se ne mogu ni pobrojati, koja skriva Zemlja kroz njihova pokoljenja, a njih samo Allah zna. Zemlja izbacuje i ostalo što krije u svojoj utrobi, minerale, vodu i druge tajne koje zna samo njihov Stvoritelj, a ona je nosila ta pokoljenja jedna za drugim kroz stoljeća sve dok nije došao taj Dan kada je izbacila ono što je u njoj i potpuno se ispraznila.

...i posluša Gospodara svoga – a ona će to dužna biti (84/5). Ova poslušnost se javlja po drugi put kao što je i nebo poslušalo Gospodara svoga. A ona će to dužna biti - odgovorila je Allahovoj naredbi predajući se sasvim poslušno, priznajući da je to njena obaveza. I Zemlja će se pokoriti svome Gospodaru jer je to njena obaveza prema Njemu.

Nebo i Zemlja predstavljeni su u ovim slikovitim ajetima kao da imaju dušu, kao da su živa stvorena bića, čuju naredbu, odazivaju se odmah, pokoravaju se poznatom pokornošću, predaju se Allahovoj odredbi bez ikakva okretanja ili prijezira.

Premda je ovo jedna od scena kosmičke promjene toga Dana, ipak njenu sliku ovdje nadmašuje poslušnost, uzvišenost, dostojanstvo, duboki

i sjenoviti mir. A ono što preostaje od toga u osjećaju čovjeka je sjena pokorne, skrušene predanosti bez ikakve bitke i galame, bez suprotstavljanja i bez riječi.

* * *

U ovoj duboko skrušenoj i pokornoj atmosferi stiže visoki poziv čovjeku, pred kojim se Kosmos sa svojim nebom i Zemljom već predao svome Gospodaru, i to predanošću na ovaj način.

Ti ćeš, o čovječe, koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći (84/6)...

Ti ćeš, o čovječe, čovječe koga je Gospodar stvorio u lijepom obliku i učinio da se odlikuješ ovom ljudskom osobinom, izdvojio od ostalih stvorenja u Kosmosu osobinama pomoću kojih možeš da spoznaš svoga Gospodara i da mu budeš pokorniji u Njegovoj odredbi od Zemlje i neba, Koji je u tebe udahnuo Svoj Ruh, pohranio u tebi moć da se povežeš sa Gospodarom, ubacio baklju Svoga svjetla i radost što ćeš dočekati Njegovo obilje, očistiti se time ili uzdići na neograničenu visinu kako bi ostvario određeno savršenstvo koje je moguće ljudskoj vrsti ostvariti i nadmašiti ovo savršenstvo visoko i daleko.

Ti ćeš, o čovječe, koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći (84/6) - ti, o, čovječe, prolaziš svojim životom kroz ovu zemlju trudeći se, nosiš sa sobom svoj teret, trudiš se i ulažeš svoj napor, prosijecaš svoj put, da bi na koncu dospio do svoga Gospodara koji je mjesto povratka nakon ovog marljivog rada, truda i napora.

Ti, o, čovječe, ti se trudiš čak i kad uživaš, to možeš postići na ovoj Zemlji samo sa naporom i trudom. Ako to nije tjelesni napor i praktični rad, onda je trud izražen u razmišljanju i osjećaju. I jedno i drugo su potpuno jednaki, samo se kod toga razlikuje vrsta truda i boja muke, a stvarnost truda i napora je smještena i ustaljena u životu čovjeka, a onda je kraj, na koncu ovog kruženja, povratak Allahu i u jednom i u drugom slučaju.

Ti, čovječe, nikada nećeš naći mira na Zemlji, jer je mir, dosita, samo tamo. To je mir za one koji tamo dođu pokorni i predani. Zamor i trud na zemlji su jedno te isto, mada se razlikuju u vrsti, u prirodi, ali posljedice će biti sasvim različite onda kada dođeš svome Gospodaru. Neko je u životu

na Zemlji bio izložen patnji, a neko muku nije ni osjetio, kao da se uopće nije ni trudio.

Ti, čovječe, koji se odlikuješ osobinama čovjeka, eto - izaberi za sebe ono što odgovara onoj odlici kojom te je Allah okarakterisao, izaberi sebi mir kroz trud i napor kada se susretneš sa Allahom.

Pošto je ovaj doticaj sadržan u ovom Pozivu, taj Poziv je povezan sa naznačenim doticajem sudbine onih koji se trude sve do vremena kada će doći na kraj svoga puta i susresti svoga Gospodara nakon ulaganja truda i napora:

a onaj kome bude knjiga njegova iza leđa njegovih data (84/10)

propast će prizivati (84/11)

i u ognju će gorjeti, (84/12)

jer je sa čeljadi svojom radostan bio (84/13)

i mislio da se nikada neće vratiti (84/14)

a hoće! Gospodar njegov o njemu, zaista, sve zna! (84/15).

Onaj ko donese svoju knjigu desnom rukom, on je zadovoljan i sretan, a to je onaj koji je vjerovao i činio dobra djela te je na osnovu toga Allah zadovoljan njime pa mu je upisao spas. Njemu će biti obračunato vrlo lahko, o njemu se neće ni raspravljati ni detaljiziratiati kod obračuna. Ono što potvrđuje i ocrtava ovu činjenicu - to su hadisi koji se prenose od Poslanika (alejhi's-selam), a oni su brojni.

Aiša (Bog bio zadovoljan njome) prenosi: Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: "Kome bude raspravljano kod polaganja računa bit će kažnjen." Aiša kaže: "Ja sam upitala Poslanika: Zar nije Allah Uzvišeni rekao: *Polaganje računa bit će sasvim lahko."* Poslanik odgovori: "Nije to polaganje računa, nego je to iznošenje, a kod koga se bude raspravljalo pri polaganju računa na Sudnjem danu, on će biti kažnjen." [26]

Aiša prenosi i ovo: "Čula sam Allahova Poslanika (alejhi's-selam) kako uči u nekim svojim namazima: *Bože dragi, obračunaj mi kod polaganja računa lahkim obračunom.* A kad je završio Poslanik, ja sam ga upitala: "Allahov Poslaniče, šta znači lahak obračun?" Poslanik odgovori:

---

[26] Hadis citiraju: Buhari, Muslim, Tirmizi i Nesai.

"Znači da mu se pogleda u njegovu knjigu i da mu se pređe preko nje, a kod koga se bude raspravljalo o računu toga dana, o, Aiša, on je stradao."[27]

Ovo je to lahko polaganje računa koje će se primijeniti kod onoga kome se da knjiga u desnu ruku. On će biti spašen, *i svojima će se radostan vratiti (84/9)* - vratit će se onima koji su spašeni i koji su ga pretekli i ranije otišli u Džennet. Ova misao govori o skupljanju onih koji su uspjeli i radili u skladu sa vjerovanjem i činili dobra – o sabiranju stanovnika Dženneta, svih njih i članova njegove porodice i društva koje mu je drago. Ovo istovremeno predočava i povratak onoga koji je uspio pri polaganju računa i pridružio se grupi svojih prijatelja nakon teške situacije, vratio se veseo, vedar i radostan što se spasio i susreo u Džennetu.

Ovo je situacija nasuprot situacije onoga ko je kažnjen, mučen, upropašten i kažnjen zbog svog lošeg djela. To stoji nasuprot onoga kome je data njegova knjiga, a on osuđen i prezren:

a onaj kome bude knjiga njegova iza leđa njegovih data (84/10)

propast će prizivati (84/11).

Ono što smo do sada primijetili u kur'anskom izražavanju jeste davanje knjige u desnu i u lijevu ruku. Ovo je sada nova slika, slika davanja knjige iza leđa. Ovo ne isključuje da onaj kome je data knjiga u lijevu ruku da mu je data iza leđa jer je i to prijeziran način koji izaziva tugu i bol.

Mi ne znamo pravu suštinu ove knjige niti način njenog davanja u desnu ruku, lijevu ili iza leđa, samo shvaćamo činjenicu spasa i uspjeha onoga koji proističe iza prvog izraza i činjenicu stradanja kod drugog izraza. To su dvije činjenice koje nas uvjeravaju. Sve druge forme iza toga izazivaju scenu i produbljuju utjecaj te scene u osjećaju čovjeka. Allah najbolje zna šta je prava činjenica, šta je to i kako će se odviti.

Ovaj nesretnik koji je proveo svoj život na Zemlji trudeći se i prosijecao put ka svome Gospodaru ali griješeći i živeći u zabludi, spoznat će svoj kraj, suočit će se sa svojom sudbinom, primijetit će da je to dugo nastojanje bez zadržavanja i bez kraja, poziva propast, doziva stradanje kako bi ga unaprijed spasilo poteškoće. A kad čovjek poziva smrt i stradanje da ga to spasi, onda se on nalazi u takvoj situaciji da iza toga

[27] Prenosi Imam-i Ahmed svojim senedom od Abdullaha ibni Zubejra ili Aiše. Ovaj hadis je sahih prema uvjetu Muslima, ali ga Muslim ipak ne navodi.

nema nikoga ko bi ga sačuvao čak i da doživi propast kao najdalju svoju nadu. Ovo je smisao stiha kojeg donosi Mutenebbi kada kaže:

"Je li dovoljna nada, teško tebi, da ti bude lijek od smrti,!

Od toga da li može, shvaćaš li, išta teže biti?"

To je nesreća poslije koje nema veće nesreće, to je strahota iza koje nema veće strahote, a to je: *i u ognju će gorjeti* (84/12). To je ta nesreća koju on poziva da ga upropasti da bi se spasio od pakla, a to je daleko, daleko – nemoguće.

Što se tiče ove nesretne scene koju kontekst ponavlja vraćajući se na prošlost ovog stradalnika koji okončava ovim stradanjem o njoj, Kur'an kaže:

jer je sa čeljadi svojom radostan bio i mislio da se nikada neće vratiti (84/13-14).

To je bilo na ovom svijetu, a mi smo sada sa Kur'anom u Danu obračuna, kazne i nagrade. Za sobom smo ostavili ovu Zemlju daleko i vremenski i prostorno.

jer je sa čeljadi svojom radostan bio (84/13), nije mario za ovaj sadašnji momenat, zabavljao se i nije znao šta ga čeka na Budućem svijetu, nije vodio nikakva računa o budućem svijetu niti je učinio išta za njega, nego: *i mislio da se nikada neće vratiti* (84/14), svome Gospodaru, da se neće povratiti svome Stvoritelju, a da je pomislio na povratak na kraju ovog svoga kruženja on bi pohranio bilo šta i ostavio za polaganje računa: *a hoće! Gospodar njegov o njemu, zaista, sve zna* (84/15).

On je, doista, mislio da se neće vratiti. Međutim, činjenica je da je njegov Gospodar vidio sve šta on čini, zna činjenično stanje o njemu, zna svaki njegov pokret i korak, zna da će doći k Njemu i da će ga On nagraditi na osnovu onoga što on čini. I tako je bilo kada je on skončao kruženje sve do ovog Dana određenog u Allahovu znanju, određenog što mora da se desi.

Nasuprot slike ovog nesretnika, razdraganog i veselog među svojima u kratkom životu na Zemlji, pomućenog truda, stoji slika sretnika koji se vraća svojima veseo i razdragan u budućem dugom životu, slobodnom, lijepom, sretnom životu punom uživanja bez truda i bezbrižna.

* * *

Iz ovog velikog putovanja, jako impresivnog svojim scenama i brojnim doticajima, kontekst se vraća zajedno sa ljudima ka doticaju ovog Kosmosa u kome oni provode svoje živote ne mareći šta će proisteći iz ovih momenata, rasporeda i odredbe koje i njih obuhvataju i donose odredbe situacije koja ih očekuje:

I kunem se rumenilom večernjim, (84/16)

i noći, i onim što ona tamom obavije, (84/17)

i Mjesecom punim, (84/18)

vi ćete sigurno na sve teže i teže prilike nailaziti! (84/19).

Ovi kosmički momenti kojima se ovdje zaklinje s namjerom da bi ljudsko srce bilo usmjereno prema njima i izazvalo u njima osjećaje i ritmiku, momenti posebnog obilježja koje okuplja mirnu skrušenost i zaplašujuću veličinu, a to se potpuno podudara svojim odsjenom sa odsjenom početka ove sure i njenih scena općenito. Večernje rumenilo je vrijeme stravične skrušenosti po zalasku sunca, kada, poslije zalaska, čovjeka spopada mirna i snažna veličanstvenost, kada srce osjeća smisao oproštaja, mirne žalosti i duboke tuge koja se javlja pri rastanku i oproštaju kao što osjeća i strah noći koja dolazi, divljinu tame koja puzi, i čovjeka na kraju okružuje skrušenost, osjeća sakriveni strah i smiraj.

... *i noći, i onim što ona tamom obavije* (84/17)- to je noć i sve ono što ona okuplja i što nosi u ovoj općenitosti, ovoj nepoznanici i strahu. Noć okuplja, krije i nosi mnogo šta, i nada odlazi daleko, odlazi daleko sve što okuplja noć, sadrži u sebi i nosi – stvari, živa bića, događaje i osjećaje. Svjetovi su neviđeni i prekriveni, šuljaju se po zemlji. Kao da počivaju u srcu, a onda odlaze iz ovog protegnutog putovanja. Iz ove slike ne primjećuje se ono što sadrži kratki kur'anski tekst: *i noći, i onim što ona tamom obavije* (84/17), nego je to prekriveno snažnim, čudnim, zaplašujućim i veličanstvenim tekstom, skrušenošću i mirom, što je u skladu sa večernjim rumenilom i obiljem skrušenosti i straha.

...*i mjesecom punim* (84/18) – i ova scena je također mirna, veličanstvena, budna. To je Mjesec u noćima u kojima se upotpunjava i izlijeva na Zemlju svoje sanjalačko svjetlo, skrušeno, a koje nagovještava, uzvišenom tišinom, produženo putovanje u vidljivom svijetu i skrivenom u svijesti čovjeka. To je putovanje koje ima skrivenu sponu sa atmosferom večernjeg rumenila: *i noći, i onim što ona tamom obavije* (84/17), susreće se s njima veličanstveno, skrušeno i mirno.

Ove kosmičke lijepe, uzvišene, veličanstvene, zaplašujuće i inspirišuće momente Kur'an iznosi veoma brzo i obraća se time ljudskom srcu koje zanemaruje kosmičko obraćanje njemu. U Kur'anu se Allah zaklinje ovim momentima da bi preko njih došli do izražaja osjećaji čovjeka i savjest, i to iznosi živahno, lijepo, inspirativno, ritmički i sa dokazima koji su u ruci koja dotiče snagu ovog Kosmosa, ocrtava njegov hod, mijenja njegovu situaciju zajedno sa situacijom ljudi a oni i dalje ostaju nemarni.

...vi ćete sigurno na sve teže i teže prilike nailaziti! (84/19)- tj. podnosit ćete patnju prelazeći iz situacije u situaciju, sukladno odredbama i situacijama koje su vam ocrtane i koje govore o poteškoći situacija koje se smjenjuju kao u povorci. Izraz koji govori o povorci odredaba stvari, opasnosti i situacija nalazi se u arapskom jeziku kao što Arapi kažu: "Onaj ko je prisiljen baca se u povorku teških problema i on zna tu povorku." Ove situacije kao da su jahalice koje jašu ljudi jednu za drugom i svaka od njih kao da ide i nosi ih sukladno htijenju odredbe koja vodi i te jahalice i njih ovim putem i završava s njima kod nekog cilja koji vodi prema novom putovanju, određenom i ocrtanom kao što su odredbe ovih situacija koje se smjenjuju u Kosmosu zbog večernjeg rumenila. *I noći, i onim što ona tamom obavije, i Mjesecom punim* (84/17-18) - dok ne stigne s njima do susreta sa njihovim Gospodarom, o čemu govori prethodni pasus. Ovaj slijed je skladan u pasusima ove sure i prijatan prijenos i prijelaz iz jednog značenja u drugo, iz jedne atmosfere u drugu, a to je jedna od naznaka, osobina i krasota Kur'ana.

* * *

U sjeni ovih posljednjih momenata, scena i prošlih kruženja u ovoj suri dolazi do čuđenja postupku onih koji ne vjeruju, a pred njima ova gomila nadahnuća koja govore o vjerovanju i dokazima vjerovanja u samim njima i u Bitku.

Pa šta im je, zašto neće da vjeruju, i zašto, kad im se Kur'an čita, na tle licem ne padaju?! (84/20-21).

Da, šta im je pa neće da vjeruju? Nagovještaji o vjerovanju su, doista, u pogledima na Bitak i u stanjima ljudi koji suočavaju ljudsko srce ma gdje se ono okrenulo i govori o mnoštvu dokaza vjerovanja gdje god čovjek bio. Pojave brojnosti, snage, moći i težine u mjerilu ove činjenice su takve da

opkoljavaju ljudsko srce kada bi ono htjelo da se okrene njima, tiho razgovara s njima, tepaju mu i pozivaju ga kad to srce osluhne i okrene se prema njima.

Pa šta im je, zašto neće da vjeruju, i zašto, kad im se Kur'an čita, na tle licem ne padaju!? (84/20-21). Ovdje im se Kur'an obraća prirodnim jezikom, otvara njihova srca prema naznakama vjerovanja i dokazima u samom čovjeku i u horizontu, mobilizira u ovim srcima osjećaj bogobojaznosti, skrušenosti, pokornosti i povinovanja Stvoritelju Bitka, tj. čineći sedždu – padajući licem na tle.

Ovaj Kosmos je lijep, pun nadahnuća u kome su primjetni doticaji, odsjevi, momenti i veličanja Allaha, a to, sve zajedno, u ljudskom srcu mobilizira najuzvišenije osjećaje odgovora i skrušenosti.

Ovaj Kur'an je, doista, lijep i inspirativan. U njemu su i doticaji i nagovještaji koji spajaju ljudsko srce sa ovim lijepim Bitkom i Stvoriteljem lijepog Bitka. U njemu se krije velika činjenica Kosmosa koja govori o istini njegova velikog Stvoritelja *Pa šta im je, zašto neće da vjeruju, i zašto, kada im se Kur'an čita, na tle licem ne padaju?!* (84/20-21).

To je, doista, čudna stvar. Kur'anski tekst donosi o tome primjer da bi iznio pravo objašnjenje o situaciji nevjernika i naveo kakav kraj ih očekuje:

već, nevjernici, poriču, a Allah dobro zna šta oni u sebi kriju, zato im navijesti patnju neizdrživu (84/22-24).

...*već, nevjernici, poriču* (84/22)- poriču općenito. Poricanje je njihovo obilježje, njihova naznaka i osnovni pečat. Allah zna šta oni kriju u svojim grudima, šta se krije u njima, kakvo zlo i loše djelo, i šta pokreće to poricanje.

Kur'an ovdje napušta razgovor o njima i usmjerava riječi plemenitom Poslaniku: *"Zato im navijesti patnju neizdrživu!"* (84/24). O, kakva je ta vijest, ona ne razveseljava niti je ikome draga i ne govori ni o čemu što bi ikoga razveselilo.

Istovremeno u kontekstu se izlaže šta predstoji vjernicima koji ne negiraju, nego se pripremaju čineći dobra djela za ono što predstoji. Ovo iznošenje izloženo je u kontekstu kao da je ono izuzetak iz sudbine nevjernika i poricatelja.

Ali one koji budu vjerovali i dobra djela činili nagrada neprekidna će čekati (84/25).

To je ono što se u arapskom jeziku naziva da je apsolutno izuzimanje (*isthisnau munqati'u*). Oni koji vjeruju i čine dobra djela ne ulaze, uopće, u to tužno i mračno obavještenje, nego se izuzimaju od njega. Međutim, izraz upotrijebljen na ovaj način jače djeluje da bi upozorio na ono što se izuzima.

Sintagma *edžrun gajru memnun* znači stalnu nagradu koja se ne prekida u svijetu trajnosti i vječnosti.

Ovim odlučnim i kratkim ritmom završava sura ovog kratkog ali dalekosežnog sadržaja, sura koja se proteže do u područja Kosmosa i čovjekove savjesti.

* * *

سورة البروج مكية
وآياتها ٢٢

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَٱلسَّمَاءِ ذَاتِ ٱلْبُرُوجِ * وَٱلْيَوْمِ ٱلْمَوْعُودِ * وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ * قُتِلَ أَصْحَابُ ٱلْأُخْدُودِ * ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلْوَقُودِ * إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ * وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ * وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ * ٱلَّذِي لَهُ مُلْكُ ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ .

« إِنَّ ٱلَّذِينَ فَتَنُوا ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَاتِ – ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا – فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ ٱلْحَرِيقِ * إِنَّ ٱلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا ٱلصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَارُ ، ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْكَبِيرُ .

« إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ * إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ * وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلْوَدُودُ * ذُو ٱلْعَرْشِ ٱلْمَجِيدُ * فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ * هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ٱلْجُنُودِ * فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ؟

« بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ * وَٱللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ .

« بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ * فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ » ..

SURA EL-BURUDŽ
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 22 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako mi neba sazviježđima okićenog (85/1)

i Dana već određenog, (85/2)

i prisutnih, i onoga što će biti prisutno, - (85/3)

prokleti neka su oni koji su rovove iskopali, (85/4)

i vatrom i gorivom ih napunili, (85/5)

kada su oko nje sjedjeli (85/6)

i bili svjedoci onoga što su vjernicima radili! (85/7).

A svetili su im se samo zato što su u Allaha, Silnoga i Hvale dostojnog, vjerovali, (85/8)

čija je vlast i na nebesima i na Zemlji, - a Allah je svemu Svjedok (85/9).

One koji vjernike i vjernice budu na muke stavljali pa se ne budu pokajali - čeka patnja u džehennemu i isto tako prženje u ognju, (85/10)

a one koji budu vjerovali i dobra djela činili čekaju bašče džennetske kroz koje će rijeke teći, - a to će veliki uspjeh biti (85/11).

Odmazda Gospodara tvoga će, zaista, užasna biti! (85/12).

On iz ničega stvara, i ponovo će to učiniti; (85/13)

i on prašta, i pun je ljubavi, (85/14)

Gospodar svemira, Uzvišeni, (85/15)

On radi šta je Njemu volja (85/16).

Da li je doprla do tebe vijest o vojskama, (85/17)

o faraonu i Semudu? (85/18)

Ali, ovi koji neće da vjeruju stalno poriču, - (85/19)

a Allahu oni neće moći umaći: (85/20)

a ovo je Kur'an veličanstveni, (85/21)

na ploči pomno čuvanoj (85/22).

Ova kratka sura izlaže činjenice vjerovanja, osnove vjerničkog poimanja, izlaže velika pitanja oko kojih se šire snažna i dalekosežna svjetla, iza značenja i direktnih činjenica, o čemu govori tekst ove sure tako da skoro svako aje, a ponekad i svaka riječ u ajetu, otvara prozor na svijet razasutih činjenica.

Direktna tema o kojoj govori ova sura je slučaj ashabu'l-uhdud (onih koji su rovove iskopali) i to je tema u kojoj se govori da je grupa muslimana, koji su bili ranije primili islam - a smatra se da su oni bili kršćanu koji su vjerovali u jednog Boga – da je ta grupa stavljana na kušnju od strane svojih neprijatelja, silnika, okrutnika, zlotvora, koji su htjeli da ovi vjernici napuste svoje vjerovanje i odustanu od svoje vjere. Međutim, ovi vjernici odbili su to štiteći svoje vjerovanje pa su ovi nasilnici iskopali rov u zemlji, naložili u njemu vatru i spalili grupu ovih vjernika koji su pomrli spaljeni nadomak grupe koja se okupila, a koja je tada vladala, da bi vidjela stradanje ove vjerničke grupe na ovaj grozni način, zatim, da bi se silnici zabavljali scenom spaljivanja vjernika: *a svetili su im se samo zato što su u Allaha, Silnoga i Hvale dostojnog, vjerovali* (85/8).

Sura počinje zakletvom: *Tako mi neba sazviježđima okićenog i Dana već određenog, i prisutnih i onoga što će biti prisutno,-prokleti neka su oni koji su rovove iskopali* (85/1-4). Na taj način u suri se povezuju nebo i velika sazvježđa na nebu, Dan određeni i veliki događaji toga Dana, gomile koje posmatraju spaljivanje i događaji koji se tada primjećuju. Sura veže sve ovo sa događajima i osvetom neba nad ovim silnicima.

Potom se izlaže grozna scena, velikom brzinom, gdje se grozota događaja opršta sa osjećajem bez ikakva objašnjenja ili produženja, sa aluzijom na veličinu vjerovanja jako izraženog, vjerovanje koje je nadmašilo spletkarenje ljudi, koje je pobijedilo nad vatrom i nad samim životom, a onda se uzdiglo visoko da kontrolira čovjeka u svim njegovim pokoljenjima, ovdje se pored toga uzdizanja, čestitosti i čistine kod tih vjernika aludira i na grozotu djela, nasilja, zla i podlosti koje je skriveno u toj grozoti. *I vatrom i gorivom ih napunili, kada su oko nje sjedili i bili svjedoci onoga što su vjernicima radili* (85/5-7).

Poslije ovoga uslijedili su jedan za drugim kraći pogovori zadržavajući ta velika djela u smislu poziva vjerovanja i osnovnog vjerničkog poimanja.

Ukazujući na vlast Allaha na nebesima i Zemlji, Njegovom viđenju i prisutnosti kod svega što se dešava na nebesima i Zemlji, Kur'an ističe da je Allah Onaj *čija je vlast i na nebesima i na Zemlji,- a Allah je svemu svjedok* (85/9).

U tekstu se ukazuje na džehennemsku patnju i patnju spaljivanjem koja očekuje griješne podle silnike. Zatim se ukazuje i na blagodati Dženneta, na tu veliku pobjedu koja očekuje vjernike koji su odabrali svoje vjerovanje nad ovim prolaznim životom, izdigli se iznad izazova ognjem i spaljivanjem: *One koji vjernike i vjernice budu na muke stavljali pa se ne budu pokajali - čeka patnja u džehennemu i isto tako prženje u ognju, a one koji budu vjerovali i dobra djela činili čekaju bašče džennetske kroz koje će rijeke teći, - a to će veliki uspjeh biti* (85/10-11).

U suri se aludira i na žestoku odmazdu Allahovu, Onoga koji stvara i ponovo će stvarati: *Odmazda Gospodara tvoga će, zaista, užasna biti! On iz ničega stvara i ponovo će to učiniti* (85/12-13). To je činjenica koja je direktno povezana sa životom na koji se misli u ovom događaju i koja slijedi iza tog događaja, a iza koga slijede daleka ozračivanja.

Poslije toga su donijeta i neka od svojstava Uzvišenog Allaha, a svako svojstvo znači neku naredbu:

I On prašta i pun je ljubavi (85/14)- za one koji se kaju učinjenih grijeha, bez obzira koliki bili i kako grozni bili, pun je ljubavi prema Svojim robovima, koje je On odabrao nad sve drugo. Ljubav je ovdje kao ugodni balzam postavljen na rane.

Gospodar svemira, Uzvišeni, On radi što je Njemu volja (85/15-16)- to su svojstva koja odslikavaju apsolutno čuvanje, apsolutnu moć i apsolutnu volju. Sva su ova svojsta vezana za ovaj događaj koji pušta ozračje dalekosežno.

Potom se brzo ukazuje na ranije kažnjene silnike, koji su bili do zuba naoružani: *Da li je doprla do tebe vijest o vojskama, o faraonu i Semudu?* (85/17-18). Oni su stradalnici koji su stradali na razne načine sukladno svojim prirodama i djelima iza kojih su ostala, zajedno sa *ashabu'l-uhdud* - onih koji su iskopavali rovove, brojna ozračja.

Na kraju se iznosi šta je bilo sa onima koji ne vjeruju da su svi oni u Allahovoj moći, a da to oni ne primjećuju: ***Ali, ovi koji neće da vjeruju stalno poriču, - a Allahu oni neće moći umaći*** *(85/19-20)*.

Ovdje se potvrđuje istina Kur'ana, stalnost njegove osnove i njegovog čuvanja i održanja: ***a ovo je Kur'an veličanstveni, na ploči pomno čuvanoj*** *(85/21-22)* - istina koja govori da je sve ono što Kur'an iznosi odlučujuća riječ i posljednji izvor u svim pitanjima. Ovo je brzi pregled ozračja ove sure i njenog širokog i dalekog prostranstva. To je priprema za podrobno iznošenje ovih ozračja.

* * *

Tako mi neba, sazvježđima okićenog i Dana već određenog, i prisutnih i onoga što će biti prisutno *(85/1-3)*.

Sura počinje, prije nego što ukaže na događaj kopanja rovova, zakletvom nebom sazviježđima okićenim, a sazviježđa su ili ogromna i velika tijela ili ogromna sazviježđa neba, tj. njene podignute palače kao što Kur'an kaže: ***Mi smo nebo moći Svojom sazdali, a Mi, uistinu, još neizmjerno mnogo možemo*** *(51/47)*. ***A šta je teže: vas ili nebo stvoriti ?*** *(79/27)*, ili su to staništa kroz koje prolaze ta tijela za vrijeme svoga kruženja, a te se oblasti ne mogu ni pobrojati, oblasti kroz koje prolaze nebeska tijela svojom putanjom. Ukazivanje na sazviježđa govori o veličini, a to je odsjen koji se želi navesti u ovoj atmosferi.

i Dana već određenog *(85/2)* - to je Dan razlučivanja događaja ovog svijeta, prečišćavanja računa sa zemlje i onoga što je učinjeno na zemlji. To je određeni Dan koji je Allah htio Svojim htijenjem da bude, obećao je da će toga dana biti izvršen obračun i dodijeljena kazna ili nagrada i dao je rok gložnicima, koji će se sigurno vratiti Njemu, to je veliki Dan koga očekuju sva stvorenja i posmatraju da vide kako će stvari teći.

I prisutnih, i onoga što će biti prisutno *(85/3)*- a to je Dan kada će biti izložena sva djela i sva stvorenja pa će biti sve prisutno i vidljivo, svi će biti prisutni, sve će se znati, sve će se pojaviti razotkriveno, neće biti prekriveno ni srcu ni očima.

Nebo sažviježđem okićeno i Dan određeni i prisutni i ono što će biti prisutno, sve će se susresti u sjeni ronjenja suza, veselja, gomilanja i

veličine u atmosferi u kojoj će biti izložen, poslije toga, slučaj iskopavanja rovova. Sura nagovještava prostrano i sveobuhvatno područje u kome će biti smješten ovaj događaj, u kome će se odmjeriti činjenica tog događaja i pročistiti se računi. To područje će biti veće nego što je područje Zemlje i dalekosežnije od dužine života na ovoj zemlji i Zemljinog ograničenog roka.

* * *

Nakon slikanja ove atmosfere i otvaranja ovog područja dolazi ukazivanje na događaj kroz nekoliko malih doticaja:

Prokleti neka su oni koji su rovove iskopali, (85/4)

i vatrom i gorivom ih napunili, (85/5)

kada su oko nje sjedjeli (85/6)

i bili svjedoci onoga što su vjernicima radili! (85/7).

A svetili su im se samo zato što su u Allaha, Silnoga i Hvale dostojnog, vjerovali, (85/8)

čija je vlast i na nebesima i na Zemlji, - a Allah je svemu Svjedok (85/9).

Ukazivanje na ovaj događaj počinje oglašavanjem osvete nad onima koji su rovove iskopali: *prokleti neka su oni koji su rovove iskopali* (85/4). To su riječi koje ukazuju na Allahovu srdžbu zbog djela i zbog počinitelja toga djela. Te riječi ukazuju i na grozotu grijeha koji je izazvao srdžbu Blagoga, Njegovu osvetu i prijetnju da će biti prokleti počinitelji toga djela.

U nastavku se govori o ljudima koji su rovove iskopavali (ashabu'l-uhdud), i vatrom i gorivom ih napunili. *Uhdud* je kopanje rova u zemlji, rova koga su iskopali ovi ljudi, naložili u nj vatru da bi ga ispunili vatrom, tako da je vatra upotrijebljena u smislu onih koji su rovove iskopali da bi se nagovijestilo plamsanje vatre u cijelom rovu i njeno gorenje.

Prokleti neka su oni koji su rovove iskopali (85/4) - oni su zaslužili ovu osvetu i ovu srdžbu zbog situacije koju su počinili i prouzrokovali taj grijeh i još ga praktiziraju. *kada su oko nje sjedili i bili svjedoci onoga što su vjernicima radili* (85/6-7). I ova misao slika njihove pozicije i njihove scene dok oni podlažu vatru i bacaju vjernike i vjernice u tu vatru i sjede oko nje,

blizu da bi posmatrali grozno mučenje, gledali faze tog mučenja i djelovanje vatre na tijela, posmatrajući to sa velikom slašću i užitkom. Time oni potvrđuju ovu groznu scenu u svojim osjećajima.

Vjernici nisu bili ništa griješni prema njima niti su zaslužili osvetu: *a svetili su im se samo zato što su u Allaha, Silnoga i Hvale dostojnog, vjerovali, čija je vlast i na nebesima i na Zemlji, - a Allah je svemu svjedok (85/8-9)*. Eto, ovo je njihov grijeh, grijeh što su vjerovali u Allaha Uzvišenog i Moćnog, da On radi što hoće, Kome pripada hvala i Koji je zaslužan hvale u svakoj situaciji, Hvaljenom, mada neznalice to ne čine. On je vrhovna istina, Kome pripada klanjanje, On je jedini koji gospodari nebesima i zemljom, On zna sve o tome, Njegova je volja vezana za to, ona je stalno prisutna. On zna sve što se zbiva s vjernicima i sa onima što su rovove iskopavali. Ovo je doticaj koji smiruje srce vjernika i prijeti arogantnim oholnicima, Allah je svjedok svemu i On je dovoljan za to.

U ovim kratkim ajetima završava se kazivanje koje je ispunilo srce tovarom prijezira groznog djela i prijezirom njegovih počinitelja. Istovremeno, ovi ajeti mobiliziraju razmišljanje da saznaju šta se dešava iza ovog događaja, kakvu težinu taj prijezir ima kod Allaha i kakvu osudu i srdžbu zaslužuje takvo djelo. Ovo djelo se ne završava ovim, nego je ono i dalje u Allahovom znanju. On zna šta stoji iza toga.

Na taj način se završava kazivanje o ovom događaju. Srca su se ispunila veličanstvom vjerovanja koje nadvisuje i savlađuje svaku spletku, pobjedonosnim vjerovanjem nad životom i oslobodila se od lasla tijela i privlačnosti zemlje. Ovi vjernici mogli su da spase svoj život u zamjenu za poraz svoga vjerovanja. Međutim, koliko bi oni time izgubili na ovom svijetu prije gubitka na budućem svijetu?! Koliko bi cjelokupno čovječanstvo time izgubilo?! Koliko bi oni izgubili ubijajući ovaj veliki smisao, smisao neznatnosti života bez vjerovanja, grozotu života bez slobode i padanja života kada zavlada nasilnik nad njihovim dušama nakon što je zagospodario njihovim tijelima. To je veoma plemeniti smisao, veoma ozbiljno značenje koga su oni pozdravili dok su bili još u životu na zemlji, pozdravili, a našli se u doticaju vatre koja im je spalila tijela. Ovaj plemeniti smisao pobijedio je, a vatra ga je pročistila. Nakon toga njima pripada obračun kod Allaha, a i njihovi neprijatelji, nasilnici, također će imati obračun kod Allaha, što je popraćeno u kontekstu.

* * *

One koji vjernike i vjernice budu na muke stavljali pa se ne budu pokajali - čeka patnja u džehennemu i isto tako prženje u ognju, (85/10)

a one koji budu vjerovali i dobra djela činili čekaju bašče džennetske kroz koje će rijeke teći, - a to će veliki uspjeh biti (85/11).

Odmazda Gospodara tvoga će, zaista, užasna biti! (85/12).

On iz ničega stvara, i ponovo će to učiniti; (85/13)

i on prašta, i pun je ljubavi, (85/14)

Gospodar svemira, Uzvišeni, (85/15)...

Ono što se desilo na Zemlji i u životu na ovom svijetu nije kraj događaja, a nije ni kraj kruženja. Preostalo je ono što će doći tamo, nagrada koja postavlja svaku stvar na svoje mjesto i razlučuje ono što se zbilo između vjernika i nasilnika, a što će doći. To je potvrđeno i sigurno. To je realnost, kao što kaže Uzvišeni Allah:

...one koji vjernike i vjernice budu na muke stavljali (85/10), i nastavili u svojoj zabludi lutajući bez razmišljanja, ne kajući se zbog onoga što su počinili: *pa se ne budu pokajali - čeka patnja u džehennemu i isto tako prženje u ognju* (85/10) . Tekst navodi termin *harik,* a to je *oganj,* što se da razumjeti iz džehennemske patnje, ali Kur'an upotrebljava ovaj termin kako bi stajao spram termina *harik (oganj)* upotrijebljen kod onih koji su rovove iskopavali. Korišten je isti termin koji ukazuje na taj događaj, ali kakva je razlika između jednog ognja i drugog?! Razlika je u žestini i trajanju. Oganj na ovom svijetu je vatra koju potpaljuju stvorenja, a oganj na budućem svijetu je vatra koju potpaljuje Stvoritelj. Oganj na ovom svijetu zaplamti pa se ugasi, a oganj na budućem svijetu je trajan, njegov kraj zna samo Allah. Ognjem na ovom svijetu pripremljenom za vjernika Allah je zadovoljan, a i sa pobjedom tog plemenitog ljudskog smisla, ali ognjem na budućem svijetu Allah je rasrđen. To je srozavanje koje stalno pada naniže i koje je pokuđeno.

Allahovo zadovoljstvo i Njegova blagodat učinjena onima koji vjeruju i čine dobra djela predstavljeni su u Džennetu: *a one koji budu vjerovali i dobra djela činili čekaju bašče džennetske kroz koje će rijeke teći* (85/11). Ovo je stvarni spas, *a to će veliki uspjeh biti* (85/11). Uspjeh je spas, a spas od kazne na Sudnjem danu je uspjeh. A kako će tek biti sa džennetskim baščama kroz koje će rijeke teći?

Ovim se završava ovo pitanje i dovodi se na svoje mjesto. To je stvarni kraj ovog slučaja. Ovo je bio samo jedan dio onoga što se dogodilo na Zemlji. S tim nije još kraj. Ovo je ta činjenica koja se želi istaći ovim prvim pogovorom na ovaj događaj da bi se ta činjenica ustalila u srcima male grupe vjernika u Mekki, a i u srcima svake druge vjerničke grupe koja bude bila izložena spletkama i mukama kroz stoljeća.

* * *

Ovdje su uslijedili pogovori:

Odmazda Gospodara tvoga će, zaista, užasna biti (85/12). Isticanje činjenice odmazde i njene žestine na ovom mjestu je veoma značajno. Ono potpuno odgovara onome što se zbilo u događaju pojave male i neznatne odmazde koju smatraju počinioci odmazdom, a i ljudi na zemlji. Ta odmazda je veoma velika. Velika osveta je osveta koju čini Silni, Kome pripada vlast na nebesima i Zemlji, a ne odmazda beznačajnih slabića koji dominiraju ograničenim budžakom zemlje, i to u ograničenom vremenu.

Ovaj izraz pokazuje odnose između sagovornika, a to je Poslanik (alejhi's-selam) i Govornika, a to je Allah Uzvišeni koji kaže Poslaniku: *Odmazda Gospodara tvoga (85/12)* - Gospodara Kome pripada svako klanjanje, Gospodara koji je tvoj oslononac i na koga se ti oslanjaš i pomoć dobijaš. Ovaj odnos ima svoju vrijednost na ovom području, u kome vrše odmazdu griješnici nad vjernicima.

On iz ničega stvara, i ponovo će to učiniti (85/13)- stvaranje i ponovno činjenje, iako njihova značenja u cjelini govore o prvom i drugom nastanku, ipak su to dva i to stalna događaja u svakom času noći i dana, jer se u svakom času zbiva i stavaranje i nastanak, a i u svakom momentu ponovo stvaranje onoga što je istruhlo i umrlo. Kosmos u cjelini je u stalnoj obnovi i stalnom truhlenju. U sjeni ovog stalnog i kompletnog kretanja stvaranja i ponovnog stvaranja javlja se i događaj onih koji su kopali rovove i očiti rezultat tog djela kao poučno pitanje u samoj činjenici i istinitoj odredbi. To je stvaranje radi ponovnog stvaranja ili ponovno stvaranje radi ponovnog stvaranja. U ovome je sadržano stalno kružno kretanje.

I On prašta i pun je ljubavi (85/14) - praštanje je vezano za Njegove riječi od prije: *pa se ne budu pokajali (85/10)*. Praštanje je iz milosti i dobrote koja se izlijeva bez granice i ograničenja. Praštanju su otvorena vrata koja

se ne zatvaraju pred onim ko se vraća i kaje, makar bio počinio i veliki grijeh. Što se tiče ljubavi, ona je vezana za stav vjernika koji su izabrali svoga Gospodara nad sve drugo. Ljubav je prijatno, plemenito i ugodno druženje, a to je da Allah podiže na visok stepen svoje robove na koje djeluje i koje voli. To je ljubav koju pero ne može opisati, da nije Allahove dobrote koju On dariva...To je priznanje prijateljstva između Gospodara i čovjeka. To je stepen ljubavi od strane Allaha prema Svojim miljenicima i bližnjima. Pa šta znači život koji se žrtvuje a koji je prolazan? Kakva je kazna koju oni podnose a koja je privremena? Šta znači ovo naspram kapi ove slatke ljubavi i šta znači, pored trenutka sa ovim dragim druženjem.

Ljudi su zarobljenici ove zemlje, zarobljenici jednog od ljudi. Oni bi se bacili u propast zbog jedne riječi ako bi se usudili da je izuste ili jednog trena zadovoljstva koje im se čini, taj rob a i oni su robovi. Kako će biti sa Allahovim robovima koje je Allah pridržuio Svojoj plemenitoj ljubavi? *Allah, Gospodar svemira, Uzvišeni (85/15),* Uzvišeni, Plemeniti, Koji zaslužuje slavu. Eto, zar život ne prolazi, a i bolovi s njim i muke prolaze. A prolazi i sve što je vrijedno i drago radi zadovoljstva jednog momenta, zadovoljstva koje dariva Gospodar neograničene ljubavi, Gospodar Svemira, Uzvišeni.

On radi što je Njemu volja (85/16)- ovo je jedno od Njegovih brojnih pravih svojstava, On čini stalno ono što hoće, Njegova je volja apsolutna. On bira šta hoće, čini što Mu je po volji i što bira, vazda i uvijek. To je Njegovo svojstvo, svojstvo Uzvišenoga.

Jednoga dana On može da omogući da pobijede vjernici na zemlji iz mudrosti koju On hoće. Može da pobijedi vjerovanje nad spletkarenjem i nevjerovanjem, da nestanu prolazna tijela iz mudrosti koju On želi, može da kazni nasilnike na zemlji, može da im da vremena i roka do Dana određenog iz mudrosti koja se ostvaruje tada i onda, a prema Njegovoj zacrtanoj odredbi. Ovo je samo jedan dio Njegove djelatnosti koju On čini, a čini šta hoće. To odgovara djelu i događaju koji će se zbiti sa faraonom i Semudom, a činjenica apsolutne i slobodne volje, apsolutne moći, ostaje iza ovih događaja života i Kosmosa. On čini što hoće u Bitku.

On radi što hoće. Tamo postoji i metod njegovog djela kojeg On želi:

da li je doprla do tebe vijest o vojskama, o faraonu i Semudu (85/17-18). Ovo aludira na dva duža kazivanja poznata sagovornicima, šta je bilo s njima nakon što se ta dva događaja često spominju u Časnom Kur'anu, a spominjanje i nazivanje vojske ukazuje na njihovu moć i njihovu spremnost

u riječima *"da li je doprla do tebe vijest?"* (85/17), kako je uradio tvoj Gospodar s njima – u onome što je htio.

To su dva različita događaja po svojoj prirodi i svojim rezultatima, događaj vezan za faraona koga je Allah i njegovu vojsku upropastio, a spasio Sinove Israilove i omogućio im da borave izvjesno vrijeme na zemlji da bi preko njih pokazao dio Svoje moći i Svoje volje. A što se tiče Semuda, Allah ih je upropastio sve bez izuzetka, a spasio Saliha i mali broj ljudi s njim, a pošto nisu imali ni vlasti ni moći. To je samo spas od griješnog naroda.

To su dva uzorka djela ove Volje i usmjerenja Htijenja. To su dvije slike poziva na Allahovu Putu i raznih očekujućih mogućnosti, pored treće mogućnosti koja se zbila u slučaju onih koji su rovove iskopavali. Sve se ovo u Kur'anu iznosi maloj grupi vjernika u Mekki i svakom drugom pokoljenju vjernika.

* * *

Na kraju dolaze dva snažna odlučna ritma od kojih u svakom od njih postoji odluka i riječ razdvajanja i posljednja presuda:

ali ovi koji neće da vjeruju stalno poriču, - a Allahu oni neće moći umaći (85/19-20).

Problem nevjernika i činjenica njihova stanja je da oni stalno poriču, dotiču se toga i kao takvi postali da *Allahu oni neće moći umaći* (85/20). Oni zanemaruju to da neće moći umaći Allahovoj moći i Njegovu znanju, međutim, oni su slabiji od opkoljenih miša u općem tufanu:

a ovo je Kur'an veličanstveni, na ploči pomno čuvanoj (85/21-22).

Termin upotrijebljen ovdje je *medžid* (veličanstven), a on označava ono što je visoko plemenite od iskona. Pa zar ima nešto veličanstvenije, uzvišenije i iskonskije od riječi Allaha Uzvišenog? Kur'an je na Ploči pomno čuvajnoj, Ploči čiju prirodu mi ne možemo spoznati jer je to pitanje nespoznajno i njega samo Allah zna, a mi se koristimo samo odsjenom kojeg donosi ovaj izraz i dopire do njega onaj koji ga stavlja u srce, a to je da je Kur'an sačuvan, stalan, da su njegove riječi posljednji izvor kod svih pitanja kojih se Kur'an dotiče. Svakom sudu i svakoj riječi on je sačuvana ispaša.

Kur'an je naveo riječi o slučaju ***uhdud*** - onih koji rovove iskopavaju, a naveo je i činjenicu koja stoji iza toga, a to je konačni i posljednji sud.

* * *

سُورَةُ الطَّارِقِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ١٧

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

« وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ * النَّجْمُ الثَّاقِبُ * إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ .

« فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ * خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ * يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ .

« إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ * يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ * فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ .

« وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ * وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ * إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ * وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ .

« إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا * وَأَكِيدُ كَيْدًا * فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ ، أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا » ..

SURA ET-TARIQ
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 17 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi neba i Danice! - *(86/1)*

A znaš li ti šta je Danica? - *(86/2)*

Zvijezda blistava! - *(86/3)*

nema čovjeka nad kojim neko ne bdije (86/4).

Nek čovjek pogleda od čega je stvoren! (86/5)

Stvoren je od tekućine koja se izbaci, (86/6)

koja između kičme i grudi izlazi, (86/7)

i On je, zaista, kadar da ga ponovo stvori (86/8)

onoga Dana kada budu ispitivane savjesti, (86/9)

kada čovjek ni snage ni branioca neće imati(86/10).

I tako Mi neba puna kiše (86/11)

i Zemlje koja se otvara da rastinje nikne, (86/12)

Kur'an je, doista, govor koji rastavlja istinu od neistine, (86/13)

lakrdija nikakva on nije! (86/14).

Oni se služe spletkama, (86/15)

a Ja ih uništavam - (86/16)

zato nevjernicima još vremena dadni, još koji trenutak ih ostavi (86/17).

U predgovoru ovog džuza stoji da njegove sure predstavljaju neku vrstu neprestanih udaraca na osjećaj čovjeka, žestokih, snažnih, visokih udaraca, zatim one predstavljaju poziv uspavanim nemarnicima. Ti udarci i povici slijede jedan za drugim i tuku po njihovim osjećajima jednim ritmom i jednim upozorenjem: Ustanite, probudite se, pogledajte, okrenite se oko sebe, razmišljajte, promišljajte, doista tamo ima Allah, doista tamo postoji raspored, doista tamo postoji odredba, doista tamo postoji iskušenje, doista tamo postoje obaveze, doista tamo postoji polaganje računa i nagrade, doista su tamo strašne kazne i velika uživanja.

Ova sura je jasan uzorak ove specifičnosti. U njenom ritmu je oštrina u kojoj učestvuje i vrsta scene, vrsta muzičkog ritma, zvonkost termina i aluzija značenja.

Iz njenih scena su Danica, ona koja blista, ono što se izbacuje, kiša i rastinje.

A od njena značenja su kontrola nad svakim licem: *nema čovjeka nad kojim neko ne bdije (86/4).* zatim negiranje moći i pomagača: *kada čovjek ni*

snage ni branioca neće imati (86/10), i krajnja ozbiljnost: *Kur'an je, doista, govor koji rastavlja istinu od neistine, lakrdija nikakva on nije* (86/13-14).

Prijetnja u ovoj suri nosi isti pečat: *Oni se služe spletkama, a Ja ih uništavam – zato nevjernicima još vremena dadni, još koji trenutak ih ostavi* (86/15-17).

Skoro sve te teme na koje smo ukazali u predgovoru ovog džuza sadrže misao: doista tamo postoji Božanstvo, doista tamo postoji raspored, odredba, iskušenje, odgovornost, polaganje računa i nagrada, itd.

Između kosmičkih scena i tematskih činjenica u suri je apsolutna, precizna i sačuvana harmoničnost koja se primjećuje iz izlaganja ove sure u njenom lijepom kur'anskom kontekstu.

* * *

Tako Mi neba i Danice! - (86/1)

A znaš li ti šta je Danica? - (86/2)

Zvijezda blistava! - (86/3)

nema čovjeka nad kojim neko ne bdije (86/4).

Ova zakletva sadrži kosmičku scenu i vjerničku činjenicu. Zakletva počinje spominjanjem neba i Danice i ponavlja uobičajenim pitanjem u kur'anskom izrazu: *A znaš li ti šta je Danica* (86/2). Kao da je to neka naredba iza koje je spoznaja i znanje, a onda se u Kur'anu to definira i objašnjava i formom i slikom: *Zvijezda blistava!* (86/3)- zvijezda koja blista u mraku svojim prodornim zrakama. Ovaj opis se primjenjuje na svaku vrstu zvijezde. Otuda nema potrebe definirati samu zvijezdu kroz tekst a nema ni potrebe za tim definiranjem, nego bi prvi naziv imao svoje značenje, to je nebo i njegove blistave zvijezde u mraku koje prodiru kroz zastor koji prekriva stvari. Ovo ukazivanje ima i svoje aludiranje koje govori o činjenicama ove sure i o drugim njenim scenama, kao što će uslijediti.

Allah se zaklinje nebom i njegovom blistavom zvijezdom da svaka osoba po Allahovoj odredbi ima svoga kontrolora: *Nema čovjeka nad kojim neko ne bdije* (86/4). U ovom izrazu krije se značenje jakog potvrđivanja da: *Nema čovjeka nad kojim neko ne bdije* (86/4) - koji ga prati i bilježi i čuva to

što je zabilježio. Taj je ovlašten Allahovom naredbom da to radi, da prati čovjeka jer je čovjek mjesto za pohranjivanje tajni i misli, a o čemu ovisi i rad i nagrada.

Prema tome tamo nema nikakva anarhizma niti meteža. Ljudi nisu apsolutno slobodni na zemlji onako bez stražara. Nisu zanemareni po svojim domovima i dolinama, a da ih ne prati čuvar. Nisu ostavljeni da rade što hoće bez kontrolora. Sve će to biti detaljno i direktno pobrojano. Polaganje računa počiva na ovom preciznom i direktnom bilježenju i pobrojavanju. Tekst donosi svoje stravične nagovještaje kako bi čovjek osjetio da on nije nikada u samoći, čak ni kada je sam, uvijek ga tamo prati čuvar i kontrolor kad god se osami i kad ga ne prati oko i kad misli da je siguran i da ga niko ne prati. Tamo i u tom slučaju ima čuvar koji cijepa svaki prekrivač i prodire do svega skrivenoga isto kao blistava zvijezda koja odbacuje prekrivač noći koji prekriva. Allahovo je djelo jedno i ono je potpuno u skladu između čovjeka i horizonta.

* * *

Iz ovog doticaja koji povezuje čovjeka sa Kosmosom prelazi se na drugi doticaj koji potvrđuje činjenicu odredbe i rasporeda našto se Allah zaklinje nebom i Danicom. Ovo je prvi nastanak čovjeka koji ukazuje na ovu činjenicu i aludira da čovjek nije prepušten onako, nije zanemaren i izgubljen.

Nek čovjek pogleda od čega je stvoren! (86/5)

Stvoren je od tekućine koja se izbaci, (86/6)

koja između kičme i grudi izlazi, (86/7)...

Neka pogleda čovjek od čega je stvoren i šta je postao. On je stvoren od tečnosti koja se izbacuje i izliva između *sulba i teraiba* . Stvoren je od ove tečnosti koja je sastavljena iz dijela koji proističe iz *sulba* - leđa čovjeka – iz pršljena kičme i iz *teraiba* žene, a to su gornje kosti njenih prsa. Ova tajna bila je zatvorena u Allahovu znanju. Niko od ljudi o tome nije znao ništa sve do druge polovine posljednjeg vijeka kada je savremena nauka otkrila ovu činjenicu svojim metodom i upoznala da se u kostima kičme formira tečnost čovjeka, a u gornjim kostima prsa formira se tečnost žene, i one se sastaju u toplom mjestu iz koga izrasta čovjek.

Stravična daljina je između postanka i sudbine čovjeka, između vode koja se izbacuje i koja izlazi između leđa i prsa, između čovjeka koji spoznaje, koji je pametan i ima složen organski i nervni, intelektualni i psihički sastav. Ova stravična udaljenost koju prevali voda koja se izliva u čovjeka jasno govori i nagovještava da tamo postoji snaga izvan čovjeka, snaga koja pokreće ovu tečnost koja nema ni snage, ni volje, ni moći, stazom dugog, čudnog i dalekosežnog putovanja dok ne dođe do ovog predstavljenog kraja. I ovo govori da tamo postoji čuvar po Allahovoj naredbi, čuvar koji štiti ovu kapljicu koja nema ni oblika ni razuma, nema ni volje ni moći, štiti je na njenom dugom i čudnom putovanju. Ova kapljica sadrži čudo daleko više nego što može predočiti čovjek za cijelo vrijeme svoga života od svog rođenja do smrti.

Ova jedina oplođena ćelija skoro da se ne može ni primijetiti mikroskopom jer se njih na milione nalazi u jednom izbacivanju. Ovo stvorenje koje nema ni snage, ni razuma, ni moći, ni volje odmah počinje, čim se stabilizira u maternici, sa radom istražujući hranu koju snadbijeva stražarska ruka posebnom hranom koja se preobražava zajedno sa tim stvorenjem na zidu maternice preko pupčanice, tečnom krvi pripremljenom za svježu hranu. Samim svojim smirenjem ovo stvorenje počinje novu akciju, akciju stalnog dijeljenja iz koga nastaju druge ćelije. Ova jednostavna ćelija koja nema ni snage ni razuma, ni moći, ni volje, zna šta joj je činiti, zna šta hoće jer nju snadbijeva čuvareva ruka uputom, spoznajom, moći i htijenjem pomoću čega ona spoznaje smjer. Ovo stvorenje zaduženo je da dodijeli, posebno svakoj grupi ovih novih ćelija, da grade jedan dio ovog veličanstvenog ljudskog bića – zdanja ljudskog tijela. Jedna grupa prelazi na izgradnju koščanog kostura, druga na izgradnju organskog aparata, treća na izgradnju nervnog sistema, četvrta na izgradnju limfnog aparata, do posljednjih osnovnih dijelova u ljudskom organizmu. Međutim, ovo djelovanje nije tako jednostavno. Tamo postoje i najdetaljnije specifičnosti. Svaka pojedina kost, svaki pojedini organ, svaki pojedini živac ne sliči jedan drugom jer ljudsko zdanje je precizne tvorevine, čudnog formiranja, ima raznovrsne uloge. Otuda svaka grupa ćelija zna šta joj je raditi u okviru ljudskog organizma, zna da se razlikuju posebni dijelovi tijela tako da svaka grupa vrši određenu vrstu posla u posebnom svom dijelu u izgradnji velikog ljudskog organizma. Svaka i najmanja ćelija zna svoj smjer, zna kuda odlazi, šta se od nje traži. Ni jedna od njih neće pogriješiti svoj smjer u ovom bezgraničnom hodu. Tako ćelije koje su zadužene da sačine oko znaju da ono treba da bude na licu, a nije dopušteno da bude na stomaku, nozi ili podlaktici, mada je moguće da se na svakom tom mjestu razvije oko. Kada bi prva ćelija koja je zadužena da

sačini oko zasjala na bilo kom ovom mjestu ona bi sačinila oko tamo. Međutim, ona sama po sebi, kada putuje, odlazi samo na određeno mjesto za oko u ovom ljudskom složenom aparatu. Ko posmatra i prati je i kaže joj: Ovaj aparat treba da ima oko baš na tom mjestu, a ne na nekom drugom? To je Allah! On je najuzvišeniji čuvar koji prati ovu ćeliju, usmjerava je i upućuje njenom stazom u prostoru gdje nema drugog upućivača do Allaha.

Sve te ćelije, pojedinačne ili grupne, rade u okviru koji im ocrtava određena grupa jedinki koje su u toj grupi ćelija. To su jedinke nasljedstva – gena koje čuvaju registraciju vrste i osobenosti predaka. Tako se ćelija oka dijeli i razmnožava kako bi formirala oko, pokušava da sačuva za vrijeme rada formu određenu za oko i određene osobine koje čine oko čovjeka, a ne oko nekog drugog živog bića. Oko njegovih djedova ima određeni oblik i određene specifičnosti. I najmanja devijacija u oblikovanju ovog oka sa stanovišta forme i njegove specifičnosti bila bi odvojena od ocrtane linije. Postavlja se pitanje ko je u tu ćeliju pohranio ovu moć. Ko je nju ovom poučio, nju koja je jednostavna ćelija, koja nema ni pameti ni spoznaje, ni htijenja ni moći? To je Allah! On je nju poučio što čovjek nije u stanju da projektira kad bi mu se povjerilo da projektira oko ili samo jedan dio oka, dok njegova samo jedna ćelija ili nekoliko jednostavnih ćelija obavljaju ovaj veličanstveni posao.

Iza ovih brzo naznačenih momenata o slici dugog i čudnog putovanja tečnosti koja se izlijeva i čovjeka koja putuje je cijela gomila čuda i nepoznanica koje se ne mogu ni pobrojati, a koji su vezane za specifičnosti ovih aparata i udova, koje mi ne možemo nabrojati u Okrilju Kur'ana. Sve to očito potvrđuje odredbu i raspored, koje čini zaštitna, upućivačka i određena Ruka i potvrđuje prva činjenica gdje je došlo do zakletve nebom i Danicom, što utire put i za slijedeću činjenicu, činjenicu drugog nastanka koju odbijaju i ne vjeruju politeisti kojima se upućuju ove riječi u ovoj suri:

* * *

i On je, zaista, kadar da ga ponovo stvori (86/8)

onoga Dana kada budu ispitivane savjesti, (86/9)

kada čovjek ni snage ni branioca neće imati (86/10).

To je On, Allah koji je to izgradio i koji to održava! On je moćan da ga povrati u život poslije smrti, da ga obnovi poslije istruhnuća, što potvrđuje prvo stvaranje, da je Allah to moćan, kao što potvrđuju i Njegova moć i raspored. Ovo savršeno precizno stvaranje i mudrost bilo bi potpuno uzaludno ako ne bi bilo ponovnog stvaranja radi provjere svih tajni na osnovu kojih bi se zaslužila pravedna nagrada: *Onoga Dana kada budu ispitivane savjesti* (86/9)- savjesti skrivene i prekrivene tajne na Dan kada budu iskušavane i provjeravane, kada će se otkriti i pojaviti poput Danice koja se probija kroz prekrivač tame ili kao što prodire čuvar u zamotanu dušu prekrivačima. Također će biti ispitivane savjesti, kada će čovjek biti lišen svake moći i svakog pomagača: *kada čovjek ni snage ni branioca neće imati* (86/10). Kada nema u sebi vlastite snage niti nekog ko bi ga izvana pomogao, kada se otkriju svi zastori, kada se čovjek liši svake moći, kada jako poraste žestina položaja, a osjećaj bude prožet snažnim utjecajem, kada dolazi do promjene i Kosmosa i čovjeka i kada nastaje čovjek i njegovo čudno putovanje na kraju svog kruženja tamo, kada se diže s njega njegov zastor i otkriva svaka tajna, kad ostane bez ikakve moći i pomoći.

* * *

Možda nešto sumnje ili ostatak sumnje preostaje u čovjeku da ovo sve mora biti tako, ali se onda odlučno ističe da se ove riječi razlučuju i povezuju sa scenama Kosmosa upravo onako kao što je izraženo na početku ove sure:

I tako Mi neba puna kiše (86/11)

i Zemlje koja se otvara da rastinje nikne, (86/12)

Kur'an je, doista, govor koji rastavlja istinu od neistine, (86/13)

lakrdija nikakva on nije! (86/14).

Termin *redž'* je kiša koja pada jedna za drugom, a termin *sad'* rastinje koje probija zemlju i pojavljuje se. Ovo dvoje predstavlja scenu života na jedan slikovit način, život bilja i njegovog prvog nastanka. Voda koja se izliva iz neba i rastinje koje se probija iz zemlje je najsličnije tečnosti koja se izlijeva iz *sulba* – kičme čovjeka, i *teraiba,* gornjeg dijela prsa žene. Embrio koji se probija kroz tamu maternice. Život je i u jednom i u drugom slučaju život, scena je u jednom i u drugom slučaju scena, kretanje je u

jednom i u drugom slučaju kretanje, sistem stalan, znanstvena radnja ukazuje na Činioca kome ništa i niko ne sliči u činjenici stvaranja niti u njenom pojavnom obliku.

Ovo je veoma bliska scena slična Danici, blistavoj zvijezdi koja cijepa i probija se kroz prekrivač i zastor što je veoma slično iskušenju i ispitivanju savjesti i otkrivanju zastora. Činjenica je jedna i ona ukazuje na Stvoritelja.

Allah se zaklinje sa ova dva bića i ova dva događaja nebom punim kiše i Zemljom punom rastinja, što sama potvrđuju i nagovještavaju, a to nagovještava i zvučnost samog termina svojom žestinom, prodornošću i odlučnošću. Allah se zaklinje da su ove riječi koje potvrđuju ponovno stvaranje i iskušenje ili da je ovaj Kur'an općenito odlučni govor koga ne okružuje ni najmanje ismijavanje i šala, odlučnih riječi kod kojih se završava svaki govor, polemika i sumnja. To je riječ poslije koje ne dolazi druga riječ. To se potvrđuje ovim nebom punim kiše i zemljom punom rastinja.

* * *

U sjeni ovih odlučnih riječi o ponovnom stvaranju i iskušenju, upućuju se riječi i Poslaniku (alejhi's-selam), dok on i mala grupa vjernika s njim u Mekki podnose svakovrsnu spletku politeista i njihove zavjere protiv Poziva i vjernika u taj poziv. Oni su bili u složenoj i stalnoj brizi zbog spletke i mjera protiv Poziva, suprotstavlja njima sa iznalaženjem novih sredstava u borbi protiv ovog poziva. Upravo tada upućuju se riječi Poslaniku (alejhi's-selam), riječi stabilnosti i smirenosti da prezru tu spletku i spletkaroše, da je to samo za neko vrijeme, da je cjelokupna borba u Njegovoj ruci, u ruci Allaha Uzvišenog i pod Njegovim rukovođenjem, pa neka se strpi Poslanik i neka se smire on i vjernici s njim.

Oni se služe spletkama, a Ja ih uništavam – zato nevjernicima još vremena dadni, još koji trenutak ih ostavi (86/15-17).

To su oni koje je Allah stvorio od tečnosti koja se izbacuje i izlazi između leđa čovjeka i prsa žene bez moći, snage, htijenja, znanja i upute, onih koje je okrenula Ruka moći i vodi ih kroz njihovo dugo putovanje i onih koji će biti ponovo proživljeni, čije će savjesti biti ispitivane kada ne budu imali svoje moći niti pomagača. To su oni koji jako spletkare.

A Ja sam: Stvoritelj, Upućivač, Zaštitnik, Usmjerivač, Pomagač, Onaj koji stavlja na kušnju, Stvoritelj nebesa i Danice, Moćni, Stvoritelj tečnosti koja se izbacuje i čovjeka koji govori, Stvoritelj neba punog kiše i Zemlje pune rastinja, Ja sam Allah, Ja spletkaroše uništavam!

Ova spletka i ovo uništenje - sve je to borba koja ima samo jednu stranu, jednu istinu, mada ova činjenica slika dva kraja, dvije strane samo radi ismijavanja.

Zato nevjernicima još vremena dadni, još koji trenutak ih ostavi (86/17)- ne žuri, ali i ne uspori kraj borbe. Ti si primijetio prirodu te borbe i njeno pravo stanje. To je mudrost koja slijedi iza davanja roka, davanja malo vremena. To vrijeme je kratko, čak i kad bi potrajalo cijelog života na zemlji, jer šta znači trajnost života na zemlji kad se uporedi sa tom nepoznatom i dalekosežnom vječnošću?

U izrazu Allahove bliskosti Poslaniku: *Zato nevjernicima još vremena dadni, još koji trenutak ih ostavi* (86/17) primjećujemo kao da je Poslanik (alejhi's-selam) gospodar naredbe i dozvole i kao da je on taj koji dodjeljuje vremena nevjernicima ili da je on taj koji se suglašava sa davanjem vremena njima. Poslanik (alejhi's-selam) nema nikakva prava na to, nego je to samo bliskost i ljubav u ovom slučaju kao odraz milosti srcu Poslanika (alejhi's-selam) bliskost koja se miješa između želje Poslanika i htijenja njegova Gospodara, pa se pridružuje Poslanik u ovom pitanju kao da i on ima tu riječ. Dižu se prepreke između Poslanika i Allahova prostora u kome se naredba provodi i ratificira, i kao da mu kaže njegov Gospodar: Ti si ovlašten da postupaš s njima, ali daj im još roka, daj im još koji trenutak. To je vezana ljubav i prijatno druženje koje briše bol, žestinu, muku i spletku, briše sve i otapa se, a preostaje trajna ljubav.

* * *

سُورة الأعلى مكيّة
وآياتها ١٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« سَبِّحِ ٱسْمَ رَبِّكَ ٱلْأَعْلَى * ٱلَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى * وَٱلَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى * وَٱلَّذِي
أَخْرَجَ ٱلْمَرْعَى * فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى .

« سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى * إِلَّا مَا شَاءَ ٱللَّهُ ، إِنَّهُ يَعْلَمُ ٱلْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى * وَنُيَسِّرُكَ
لِلْيُسْرَى * فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ ٱلذِّكْرَى * سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَى * وَيَتَجَنَّبُهَا ٱلْأَشْقَى *
ٱلَّذِي يَصْلَى ٱلنَّارَ ٱلْكُبْرَى * ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَا * قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى *
وَذَكَرَ ٱسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى .

« بَلْ تُؤْثِرُونَ ٱلْحَيَاةَ ٱلدُّنْيَا * وَٱلْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى .

« إِنَّ هَٰذَا لَفِي ٱلصُّحُفِ ٱلْأُولَى * صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى » ..

SURA EL- E'ALA
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 19 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Hvali ime Gospodara svoga Svevišnjeg, (87/1)

koji sve stvara i čini skladnim, (87/2)

i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje, (87/3)

i koji čini da rastu pašnjaci, (87/4)

a potom čini da postanu suhi, potamnjeli (87/5).

Mi ćemo te naučiti da izgovaraš pa ništa nećeš zaboraviti (87/6)

osim onoga što će Allah htjeti - jer On zna i ono što na javu iznosite i ono što tajite - (87/7)

i sve što je dobro Mi ćemo tebi dostupnim učiniti; (87/8)

zato poučavaj - pouka će već od koristi biti: (87/9)

dozvaće se onaj koji se Allaha boji, (87/10)

a izbjegavaće je onaj najgori, (87/11)

koji će u vatri velikoj gorjeti, (87/12)

pa u njoj neće ni umrijeti ni živjeti (87/13).

Postići će šta želi onaj koji se očisti (87/14)

i spomene ime Gospodara svoga pa molitvu obavi! (87/15)

Ali, vi više život na ovom svijetu volite, (87/16)

a onaj svijet je bolji i vječan je (87/17).

Ovo, doista, ima u listovima davnašnjim, (87/18)

listovima Ibrahimovim i Mūsāovim (87/19).

U rivajetu Imam-i Ahmeda, koji prenosi od Imam-i Alije (Allah mu blagoslovio lice) stoji da je Poslanik (alejhi's-selam) volio suru *Hvali ime Gospodara svoga Svevišnjeg* (87/1), a u Muslimovom Sahihu stoji da je Poslanik učio u namazu dvaju bajrama i džume namaza *Hvali ime Gospodara svog Svevišnjeg* (87/1) tj. suru El-E'ala i *Da li je doprla do tebe vijest o teškoj nevolji* (88/1), tj. suru El-Gašije, a ponekad bi ih učio zajedno u jednom danu.

Poslanik (alejhi's-selam) je imao pravo što je volio ovu suru jer ona mu izmjenjuje Kosmos u cjelini i pretvara ga u bogomolju čiji zvukovi odjekuju veličanjem Uzvišenog njegova Gospodara i Njegovim slavljenjem, pretvara cijeli Kosmos u poprište koji čini tespih i zahvalu: *Hvali ime Gospodara svoga Svevišnjeg, koji sve stvara i čini skladnim i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje, i koji čini da rastu pašnjaci, a potom čini da*

postanu suhi, potamnjeli (87/1-5). Ugodni i otegnuti ritam ove sure baca odsjen zahvale Allahu, odsjen pun dalekog eha.

Poslanik (alejhi's-selam) ima je pravo što je volio ovu suru jer mu ona donosi nešto veliko među veselim obavještenjima gdje mu njegov Gospodar kaže, dok ga zadužuje da saopći ljudima i podsjeti ih: *Mi ćemo te naučiti da izgovaraš, pa ništa nećeš zaboraviti osim onoga što će Allah htjeti-, jer On zna ono što na javu iznosite i ono što tajite – i sve što je dobro Mi ćemo tebi dostupnim učiniti; zato poučavaj – pouka će već od koristi biti* (87/6-9). Među onim čime ga obavezuje njegov Gospodar je i to što će mu srce memorisati i sačuvati ovaj Kur'an, dići ovu obavezu s njegovih pleća i što ga je pripremio da sve što je dobro njemu bude dostupno kod svega pa i kod ovog poziva, a to je nešto veoma uzvišeno.

Poslanik ima pravo što voli ovu suru jer ona sadrži pravila vjerničkog poimanja potpuno stabilna, sadrži monoteizam u Gospodara, Stvoritelja, stabilnost Božanske Objave i dokaze o nagradi na budućem svijetu. Ova sura sadrži u sebi glavne karakteristike vjerovanja, zatim to vjerovanje povezuje sa njegovim dalekim principima i korijenima koji su duboko zaronili u vrijeme: *Ovo, doista, ima u listovima davnašnjim, listovima Ibrahimovim i Mūsāovim* (87/18-19). Pored toga, ova sura ocrtava i prirodu ovog vjerovanja, prirodu Poslanika koji saopćava to vjerovanje i prirodu Ummeta koji je preuzeo to vjerovanje, prirodu lahkoće i tolerancije.

Kod svega pojedinog spomenutog nalaze se pojedini različiti nagovještaji iza kojih stoje dalekosežna područja.

* * *

Hvali ime Gospodara svoga Svevišnjeg, (87/1)

koji sve stvara i čini skladnim, (87/2)

i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje, (87/3)

i koji čini da rastu pašnjaci, (87/4)

a potom čini da postanu suhi, potamnjeli (87/5).

Ovo otvaranje sure,doista, ovim ugodnim i produženim početkom baca u atmosferu, na samom početku, eho slavljenja Allaha, pored smisla i

značenja zahvale. Ova svojstva slijede naredbu o veličanju Allaha: *Svevišnjeg, koji sve stvara i čini skladnim i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje i koji čini da rastu pašnjaci, a potom čini da postanu suhi, potamnjeli* (87/1-5) - da bi izmijenio cjelokupni Bitak u Bogomolju čijim krajevima odliježe taj eho, mijenja ga u poprište u kome se sasvim očito manifestiraju djela Stvoritelja, Kreatora *Koji sve stvara i čini skladnim i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje* (87/2-3).

Termin *tesbih* koji je ovdje upotrijebljen znači slavljenje, pročišćavanje i pribavljanje značenja Allahovih lijepih svojstava i život među ozračjima tim svojstvima, njihovim izlivima i iluminacijama i savjesnim okusima tih svojstava srcem i sviješću. To nije samo ponaljanje termina Uzvišenog Allaha. A konstrukcija: *i hvali ime Gospodara svoga Svevišnjeg* (87/1) daje u svijesti čovjeka smisao i stanje koje je teško definirati riječima, ono se jedino može osjetiti u svijesti i nagovijestiti u životu sa ozračjem koje proističe iz prisutnosti značenja ovih svojstava.

Prvo blisko svojstvo u ovom tekstu je svojstvo *Rabb* - Gospodar, zatim svojsto el-e'ala – Svevišnji. Riječ *Rabb* ima značenje odgojitelja i čuvara, a odsjen ovog saosjećajnog svojstva je potpuno u skladu sa atmosferom sure, njenim veselim izvješćem i ugodnom ritmikom. Svojstvo El-E'ala znači nešto što se javlja u horizontima koji se ne mogu ni dokučiti, a duša pušta da veliča Allaha bezgranično. To je potpuno u skladu sa slavljenjem i čišćenjem, a to je, ustvari, osjećaj za svojstvo Svevišnjeg.

Riječi su ovdje, na samom početku, upućene Allahovu Poslaniku (alejhi's-selam). Ova naredba izdaje se njemu od njegova Gospodara i to ovim svojstvom: *Hvali ime Gospodara svoga Svevišnjeg* (87/1). U ovoj naredbi osjeća se prijatnost i bliskost koja se odražava u samom izrazu. Poslanik (alejhi's-selam) je čitao ovu naredbu, a onda na nju odgovarao direktno prije nego što bi prešao na ostale ajete ove sure, govoreći: "Neka je Uzvišen moj Gospodar Svevišnji." To su riječi i njegov odgovor, to je naredba i njegova pokrnost, bliskost i njen odjek. To sve se odigrava u prisutnosti njegova Gospodara, to on direktno prima i odgovara, u bliskosti i bližoj povezanosti. Kada je bio objavljen ovaj ajet on je rekao: "Učite ovaj ajet u vašim sedždama." A kada je bio objavljen ajet prije ovog ajeta: *Zato hvali Gospodara svoga veličanstvenog* (56/74), Poslanik je rekao: "Učite to na vašim rukuima!" Ovo veličanje Allaha na rukuu i sedždi je živa riječ koja je vezana za namaz i koja unosi toplinu u životu kako bi odgovor bio direktan na direktnu naredbu, ili drugom riječju, odgovor na direktnu dozvolu, jer je Allah dozvolio Svojim robovima da Mu zahvaljuju i veličaju ga na svakoj pojedinoj Njegovoj blagodati i dobroti. Ovo je u tom slučaju povezivanje sa

Allahom Uzvišenim u slici bliskoj koju može spoznati ograničena ljudska spoznaja. To je slika koju je Allah izlio na Svoje robove kako bi preko nje spoznali Njegovo biće u Njegovim svojstvima, ali u granicama s kojima ljudi raspolažu da bi ih mogli spoznati. Svaka dozvola ljudima, da uspostave sponu sa Allahom, na bilo koji način, ili povezivanje je ukazivanje časti čovjeku i izlivanje dobrote na nj.

Hvali ime Gospodara svoga Sevišnjeg, (87/1)

koji sve stvara i čini skladnim, (87/2)

i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje, (87/3)

Onome koji je sve stvorio i učinio ga skladnim i time usavršio njegovu tvorbu koja mu odgovara i koji je odredio svakom stvorenju njegovu ulogu s mjerom i njegov cilj i uputio na ono za što ga je i stvorio, nadahnuo ga svrsi njegova postojanja i odredio mu ono što će mu odgovarati za vrijeme njegovog postojanja i uputio ga na to.

Ova velika istina predstavljena je otvoreno u svemu u ovom Bitku. To potvrđuje sve u prostoru Bitka, malo i veliko, uzvišeno i beznačajno. Sve je savršeno u svojoj tvorbi, kompletno u svom stvaranju, pripremljeno da vrši svoju ulogu, određen mu je cilj njegovog postojanja, svemu što postoji olakšano mu je da ostvari svoj cilj najlakšim putem. Sve stvari su složene, kompletne harmoničnosti, olakšano im je da obavljaju svoje kolektivne uloge u svom društvu kao što je olakšano i pojedincu da obavlja svoju pojedinačnu ulogu.

I sam atom je kompletne harmoničnosti. Između elektrona, protona i neutrona vlada savršena harmonija. On sliči Sunčevom sustavu u harmoničnosti Sunca, zvijezda i satelita u Sunčevom sistemu. I atom zna svoj put, obavlja svoju ulogu isto kao što se vrši uloga i u Sunčevom sistemu.

I jedna živa ćelija kompletnog je stvorenja i spremna da obavlja svoje uloge u cjelini na način najuzvišenijih, živih i veoma složenih stvorenja.

Između jednog atoma i Sunčevog sustava kao i između jedne ćelije i najsloženijeg živog bića postoje stepeni uređenja i sastava u cjelini poput ovog stvorenog savršenstva, poput ove kolektivne harmoničnosti, poput ovog rasporeda i odredbe koja time vlada i upravlja. Cjelokupni Kosmos je prisutni svjedok ovoj veoma složenoj činjenici.

Ovu činjenicu može spoznati ljudsko srce u cjelini onda kada primi ritam ovog Bitka, kada razmišlja o stvarima u prostoru Bitka, otvorenim osjećajem, a to je nadahnuta inspiracija koja se ne oslanja ni na jednog čovjeka u bilo kojoj sredini, ni na jedan nivo stečenog znanja. To se dešava onda kada se otvore prozori srca i kada se probude njegove strune za prijem ritmova Bitka.

Zapažanja poslije toga i stečeno znanje potvrđuju pojedinačnim primjerima ono što je čovjek spoznao nadahnut samo prvim pogledom, a postoji cio fond zapažanja i studija koje ukazuju na dijelove te kompletne činjenice svega što postoji u Bitku.

Mislilac A. Crassy Morrisson, predsjednik Njujorkške akademije znanosti, kaže u svom djelu: *El -insan la jequmu vahdehu* (Čovjek nije nastao sam po sebi).[28]

"Ptice imaju instinkt za povratak u svoju domovinu. Slavuj drmorep, koji je napravio sebi gnijezdo nad tvojim vratima, seli se prema jugu ujesen, ali se vraća u svoje gnijedo slijedećeg proljeća. Jata velikih naših ptica lete u septembru prema jugu i prevale pretežno oko hiljadu milja iznad morske pučine, ali ne zalutaju. Golub pismonoša, kada se iznenadi samo novim glasom upućenim njemu da putuje, dok je bio u kafezu, odnijet daleko, za kratko vrijeme poleti prema mjestu svoje domovine, a da ne zaluta. Pčela nalazi svoju košnicu bez obzira kako je zanosio vjetar dok puše po travi i stablima. Svi ovi dokazi mogu se okom vidjeti, a posebno povratak kući pčele koja je slabašna u oku čovjeka, ali je opremljena savršenom malom opremom za putovanje. I mi, kao ljudi, trebamo takav instinkt, ali naši razumi nadomještaju tu potrebu. Sićušni kukci mora da imaju mikroskopske oči čiji stepen savršenstva mi ne znamo. Orlovi imaju teleskopski vid i nadmašuju čovjeka sa njegovom mehaničkom opremom, nadmašuju teleskop koji primjećuje Maglice (Kumova slama) kome je potrebno povećanje za dva milona puta da bi to primijetio. To je elektronski mikroskop koji može da primijeti i bakterije koje se ne mogu okom opaziti.

Kada ti ostaviš samog svog starijeg konja, on će znati svoj put bez obzira kako tamna bila noć. On može da vidi bez obzira koliko noć bila mračna pa makar bilo i nejasno. On primjećuje razliku i u stepenu toplote na putu, očima koje su nešto pod utjecajem crvenih zraka koje su na putu. Sova može da vidi malog i toplog miša kako trči po hladnoj grani bez obzira

[28] Prijevod, Mahmud Salih Feleki pod naslovom: *El-' ilm jedu'u ile'l-iman.*

koliko bila tamna noć. Mi pretvaramo noć u dan zahvaljujući zrakama tih skupina koje mi nazivamo svjetlo.

Radilice pčele prave saće sa lulama različite veličine koje im služe za podmladak. Male lule su za radilice, a veće za trut. Posebne lule se pripremaju za matice trudnice. Pčela matica polaže neplodna jaja u posebne lulice za mužjake – trutove, a plodna jaja u ispravne lulice pripremljene za ženke radilice i očekujuće matice. Radilice koje su inače ženke, pripremaju se nakon dugog iščekivanja za dolazak novog pokoljenja, a pripremaju se i za pripremu hrane za mlade pčele žvakanjem meda, peluda i pripremanjem za probavu. Ona prestaju sa žvakanjem i pripremanjem meda za probavu pri određenoj fazi razvoja pčela – truta i radilice. Tada ih hrane samo medom i peludom. Ženke koje se tretiraju na ovaj način postat će radilice.

Ženke koje u lulicama matice imaju hranjenje sažvakanim medom i pripremljenim za varenje, koje i i dalje traje. Ove radilice s kojima se ovako posebno postupa razvijaju se u matice pčela. Samo one su te pčele koje presvlače i prekrivaju plodonosna jaja. Ponovni postupak ove proizvodnje odvija se u posebnim lulicama i jajima kada vrše čudna djela radi promjene hrane. Ovo traži vremena, razlike i primjene otkrića utjecaja hrane. Ove izmjene primjenjuju se posebno radi života društva i smatraju se neophodnim za njegov opstanak. Spoznaja i vještina koje su potrebne za vršenje ovog posla mora da su stečeni neposredno po pojavi ovog kolektivnog života, a nisu neophodno potrebni za formiranje pčele i njena opstanka u životu. Prema tome, ovo govori da je pčela nadmašila čovjeka u spoznaji utjecaja hrane pod određenim uvjetima.

Pas kome je dat nos koji mu koristi može da osjeti životinju koja prolazi. Nema nekog ljudskog pronalaska koji bi pojačao osjećaj slabog čula mirisa kod čovjeka. Pa i pored toga čulo mirisa čovjeka, iako je slabo, veoma je složeno i omogućuje nam da uočimo mikroskopske veoma složene razlike atome.

Svako živo biće čuje glasove od kojih su mnogi izvan kruga posebnih treptaja za nas, zbog toga što mnogo nadmašuju ograničena naša čula sluha. Čovjek danas može da čuje, zahvaljujući svojim sredstvima, glas muhe kako leti na daljini od nekoliko milja kao da je iznad školjke njegova uha. On može da pomoću te opreme registrira i pad sunčeve zrake.

Jedna vrsta vodenih pauka pravi sebi mrežu školjkastog oblika (balon) od svoje paučine, vješa je pomoću nečega pod vodu i pridržava

pomoću vodenog mjehura ispunjenog zrakom vezanim za njegovo tijelo, to nosi do vode, a onda stavlja ispod gnijezda. Ova operacija ponavlja se sve dok se gnijezdo ne napuše, i tada se rađaju mladi i odgajaju se osigurani zrakom. Primjećujemo da tamo dolazi do tkanja, i to je krajnje savršenstvo tkanja, sastava i zračne plovidbe.

Riba mali losos godine provodi u moru, a onda se vraća u posebnu rijeku za nju, i još više od toga, ona se penje uzvodno do mjesta gdje se izlijeva potočić u kome je ona rođena. Šta je to što čini tu ribu da se vraća na mjesto gdje je rođena ovakvom tačnošću. Losos koji se penje rijekom uzvodno, kada dođe do uliva nekog drugog potočića, odmah shvaća da to nije taj njen traženi potok, pa nastavlja da se probija svojim putem kroz ovu rijeku, putuje protiv struje vode u namjeri da dođe do svog mjesta.

Ovdje se javlja još nešto zagonetnije od toga što traži svoje rješenje. Prvo se odnosi posebno na jegulje koje postupaju sasvim suprotno gornjem postupku. Ova čudna stvorenja, kada dostignu svoj vrhunac, napuštaju razna jezera i rijeke, i ako su u Evropi one prevaljuju hiljadama milja okeanom da bi svaka od njih došla do velikih dubina južno od Bermuda. Tamo nose jaja i umiru, a njihova mladunčad ne raspolažu nikakvim sredstvom da bi mogla znati bilo šta osim da su oni u vodi kao u ribnjaku i postepeno se vraćaju, nalaze svoj pravac do one iste obale odakle su došle njihove majke, a onda i dalje svaka do svoje rijeke ili mora ili jezerceta. Ovo znači da morska jegulja poznaje svaki dio vode. Ona se suprotstavlja jakim strujama, pruža otpor raznim olujama, savlađuje valove koji se talasaju preko obala i to im dozvoljava da se razvijaju, a onda, kada dostignu tačku svoga razvoja, i njih potiskuje tajni zakon da se vrate tamo gdje su bile nakon što su završile svoje cjelokupno putovanje. Odakle dolazi ovaj nagon koji ih usmjerava na to? Nikada se nije desilo da je ulovljena američka morska jegulja u vodama Evrope ili ulovljena evropska jegulja u američkim vodama! Priroda usporava razvoj evropske jegulje za godinu i više kao nadomjestak za duže putovanje koje je ona prevalila (jer je njeno putovanje bilo nešto duže od putovanja američke jegulje). Misliš li da li atomi i prašine koje se ujedinjuju u jegulji ovoj ribi daju čulo smjera i snagu potrebne volje za realizaciju?!

Kada vjetar ponese leptira - ženku kroz prozor do u tvoju gornju sobu, ona će ubrzo poslati tajne signale, a mužjak može da bude veoma daleko od nje, ali on čuje i prima te signale i odgovara joj bez obzira koliko ti svoju sobu namirisao da bi njih dvoje zaveo. Šta misliš, ima li to slabašno stvorenje radio stanicu, ima li muškarac leptir intelektualni radio aparat za

prijem glasa, ima li ženka (relej) pa tresući zrak, da onaj mužjak tamo taj treptaj primi?

Telefon i radio su dvije čudne sprave. One nam dozvoljavaju uspostavljanje brzog kontakta, ali su na neki način vezane za žicu i mjesto. Nasuprot tome, leptir nas je ovdje nadmašio.

Neke biljke trude se da uposle posrednika da bi produžile svoje biće bez želje tih posrednika, kao što su kukci koji prenosi pelud iz cvijeta u drugi cvijet; vjetar i sve drugo što leti i hodi prenosi zrnevlje biljke. Najzad, i biljka je prevazišla čovjeka koji ima i vlast nad nogama. Priroda je nadmašila čovjeka svojom darežljivošću, i to mnogo, tako da je čovjek postao vezan za plug, mora da zasije, da požanje i pohrani u magazin, on mora i da odgaja i gnoji, žanje pa tek onda da jede. Ako čovjek zanemari ove poslove, pogodit će ga glad, civilizacija će opasti i zemlja se vratiti svome prirodnom stanju.

Mnoge životinje kao npr. morski rak koji, kad izgubi rog osjeti da je izgubio jedan dio svoga tijela. On odmah požuri da nadoknadi taj dio aktiviranjem ćelija i faktora naslijeđa. Kada se formira taj rog, te ćelije prestaju da djeluju jer su one na neki način spoznale da je nastupilo vrijeme odmora.

Mnoge vodene stonoge, kada nekim slučajem budu prepolovljene na dva dijela, u stanju su da regeneriraju sebe preko jednog od ova dva dijela. Ti kada odsiječeš glavu crva on vrlo brzo proizvede drugu glavu umjesto one. Mi možemo da aktiviramo tijelo spajanjem rana, šivanjem, ali kada će doći prilika hirurzima da spoznaju kako da pokrenu ćelije, kako da proizvedu novu podlakticu ili neki komad mesa, nokat ili živac, ako bi to bilo moguće.

Postoje u priprodi i smiješne činjenice koje bacaju novo svjetlo na zagonetnost ovog stvorenja. Ćelije, doista, u prvim fazama svoga razvoja i kada se rastave, svaka od njih ima mogućnost da formira kompletno živo biće, a onda, i kada se razdvoji prva ćelija na dva dijela i rastave se ta dva dijela, iz ta dva dijela razvit će se dvije jedinke. To bi se moglo protumačiti da postiji nešto slično blizancima. Međutim, ovo ukazuje na nešto više od toga, a to je da svaka ćelija u početku može da bude potpuno kompletna jedinka. Prema tome, tu nema nikakve sumnje da si i ti u svakoj ćeliji i tkanju."

U posljednjem poglavlju ovaj mislilac kaže:

"Žir hrasta padne na zemlju i njega štiti njegova smeđa, tvrda ljuska, i on se skotrlja u neku rupu na zemlji. U proljeće se budi korijen, razbija ljusku i priprema hranu iz jezgra sličnog jaješcetu u kome je skriven embrio (jedinka gena) i ona zabada svoj korijen u zemlju. Najednom ti vidiš fiden – prisad (drvešce), a poslije izvjesnih godina primjećuješ cijelo stablo. Korijen, podrazumijevajući tu i embrio, postoji milionima godina, a njegov korijen i ljuska, svaki list i plod čine slično tom stablu hrasta iz koga je hrast nastao. Kroz stotine godina održan je plod hrasta, stotine godina koje se ne mogu ni prebrojati, puni raspored tih djelića, koje je proizvelo prvo stablo hrasta od prije miliona i miliona godina."[29]

U trećem poglavlja ovaj mislilac kaže:

"Svaka ćelija proizvodi u svakom stvorenju život koji se mora prilagoditi da postane dio mesa ili da se žrtvuje kao dio kože koja će brzo istruhnuti. Ta ćelija mora da stvori npr. sjaj zuba, da proizvede suzu u oku ili da se umiješa u formiranje nosa ili uha, a onda svaka od njih mora da se prilagodi formom i drugim specifičnostima potrebnim da obavlja svoju ulogu. Teško nam je da pojmimo da je bilo koja ćelija vezana za desnu ili za lijevu ruku, a da neka od ćelija postaje dio desnog uha dok druga postaje dio lijevog uha.

Stotine hiljada ćelija izgleda kao da su pokrenute da rade nešto kako valja, i u pravo vrijeme i na pravom mjestu."

U četvrtom poglavlju stoji:

"Miješanjem stvorenja dešava se da mnoga ta stvorenja pokazuju visoki stepen u određenoj formi, instinktu ili oštroumnosti ili nečemu što mi ne znamo šta je. Tako npr. osa (stršljen) kad ulovi skakavca skakača, on iskopa rupu u zemlji, muči skakavca dok ne izgubi svijest, ali on živi kao neka vrsta sačuvanog mesa. Ženka ose nosi jaja tačno na određenom mjestu, ali ona ne zna, da je moguće da svoju mladunčad, kada probijaju opnu jajeta, nahrani bez ubijanja nekog kukca kojim se i ona hrani. Ovo može biti velika opasnost za očuvanje vrste ose. Medutim, mora da je osa ovako radila i da se tako stalno ponavljala od samog početka. U protivnom, ne bi se sačuvala ni osa ni stršljen do danas na zemlji. Nauka do sada nije otkrila ovu tajnu, ali i pored toga, ovo se ne može pripisati slučajnosti.

Ženka ose prekrije rupu u zemlji i otputuje radosno, a zatim umre. Ni ona ni njeni preci nisu razmišljali o ovoj radnji. Ona ništa ne zna šta će

[29] V. više *Putovanje sperme u suri We s'-semai we t'tariq...*

se desiti sa njenim mladunčadima, čak ne zna ni da postoji tamo nešto što bi se zvalo mladunčad, ne zna da je živila i radila da bi očuvala svoju vrstu.

Neke vrste mrava radilica donose malo zrnevlje da bi hranili druge radilice u toku zime. Mrav uskladišti hranu u prostoriju za "mljevenje" i radilica, koja ima velike čeljusti za pripremanje brašna, drobi zrnevlje i priprema hranu za koloniju. To je jedina njena dužnost, a kada dođe jesen sve zrnevlje bude samljeveno. (Najveće dobro je, svakako što veći, broj). Radilica traži se da se sačuva ta hrana, a pošto nova pokoljenja očekuju mnogo od radilice mlinara, to vojnici mravi ubiju postojeću radilicu mlinara. Možda je nagomilana savjest radilica zadovoljna što je dotična radilica dobila odgovarajuću kaznu jer je ona imala priliku da koristi hranu za vrijeme mljevenja.

Postoji i druga vrsta mravi koje pokreće instinkt ili razmišljanje (uzmi što hoćeš od ovog dvoga i što ti je drago) da siju travu radi hrane što se može nazvati travnjacima, zatim da lovi određenu vrstu crva i larvi (sićušnih kukaca koji prouzrokuju stradanje medilišta). Ova stvorenja su neka vrsta krave muzare mravima ili njihove koze. Mrav koristi njihov određeni sekret koji sliči medu za hranu.

Mrav zna i da zarobi neke grupe drugih mrava i drži ih u zarobljeništvu. Neki mravi, kada prave svoje mravinjake, sijeku lišće prema željenoj potrebi i kada neki poslovi mrava dostignu određeni stepen, onda se koriste i mladučandi mrava koji su još larve i koje mogu da pletu svilu za štrikanje ili pletenje zajedno s njima, pa možda čak i zabranjuju larvi mrava da pravi za sebe čahuru pošto ona treba da služi društvu.

Kako je moguće toj maloj materiji iz koje se formira mrav da obavlja ovako složene poslove?

Nema sumnje da iza toga stoji Stvoritelj koji ih upućuje na sve to," završava ovaj mislilac svoje izlaganje.

Da, nema sumnje da postoji Stvoritelj koji ih upućuje i koji upućuje i sva druga stvorenja, bila ona velika ili mala. Postoji Stvoritelj za sve to: Svevišnji *koji sve stvara i čini skladnim i Koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje* *(87/1-3)*.

Ovi primjeri koje smo preuzeli od ovog naučnika predstavljaju samo jedan mali dio napomena koje je registriralo čovječanstvo u svjetovima bilja, kukaca, ptica i životinja. Iza toga postoje ogromne skupine slične

njima. Ove skupine ne prelaze ono na što ukazuju riječi Uzvišenoga: *Koji sve stvara i čini skladnim, i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje* (87/2-3) - u prisutnom Bitku od koga mi znamo samo neznatno – manje od najmanjega. Iza toga stoji Onaj koji zna neviđeno, od koga su nam stigli samo trenuci o kojima nam Allah govori i koji govore o moći Onoga koji može da formira ovo nemoćno ljudsko biće.

* * *

Poslije ovog dugog izlaganja o velikim stranicama Bitka i zahvale koja odjekuje dalekim dijelovima Svemira, kompletira se velika zahvala sa doticajem iz života bilja koja nagovještavaju to veličanje, a koje ima svoj smisao:

I koji čini da rastu pašnjaci, a potom čini da postanu suhi, potamnjeli (87/4-5).

Pašnjak obuhvata sve bilje, jer nema nijedne biljke, a da ne odgovara nekom od Božijih stvorenja. Pašnjak ovdje obuhvata daleko više od onoga što mi podrazumijevamo pod pašnjakom za našu stoku. Allah je stvorio Zemlju i dao na njoj hranu za sve živo što gmizi po zemlji, ili se krije u utrobi zemlje, ili leti u zraku.

Pašnjak se javlja u početku kao zelen, a onda trava uvehne i postane suha, naginje ka crnilu i dobije tamnu boju. Katkada su pašnjaci povoljni kao hrana dok su svježi i zeleni, a katkada su povoljni kada je trava suha i potamnjela. Sve ono što je između jednog i drugog u svakom slučaju odgovara za potrebe ovog života u omjeru Onoga Koji sve stvara i čini skladnim i koji nadahnjuje.

Ukazivanje ovdje na život bilja govori, na neki tajni način, da svaka biljka seže do žetve i svako živo biće do svoga kraja. To je doticaj koji se podudara sa kazivanjem o životu na ovom i na budućem svijetu: *Ali, vi više život na ovom svijetu volite, a onaj svijet je bolji i vječan je* (87/16-17). Život na ovom svijetu je poput pašnjaka koji ima kraj čija trava postaje suha i potamnjela, a budući svijet je onaj koji traje.

* * *

Sa ovim početkom koji otkriva ovu dalekosežnost velike stranice Bitka povezuju se slijedeće činjenice sure u kontekstu, povezuju se sa ovim Bitkom, a i Bitak se povezuje s njima u ovom lijepom izloženom okviru. Uočljivo je da većina sura u ovom džuzu imaju sličan sadržaj i okvir koji se potpuno i savršeno podudaraju sa atmosferom sura, njihovim odsjenima i ritmom. [30]

* * *

Poslije toga uslijedila je velika radosna vijest Poslaniku (alejhi's-selam) i njegovu Ummetu:

Mi ćemo te naučiti da izgovaraš pa ništa nećeš zaboraviti (87/6)

osim onoga što će Allah htjeti - jer On zna i ono što na javu iznosite i ono što tajite - (87/7)

i sve što je dobro Mi ćemo tebi dostupnim učiniti; (87/8)

zato poučavaj - pouka će već od koristi biti (87/9)...

Ova radosna vijest počinje poklanjanjem velike pažnje memorisanju Kur'ana i nastojanja da se on prihvati preko Poslanika (alejhi's-selam): *Mi ćemo te naučiti da izgovaraš, pa ništa nećeš zaboraviti* (87/6). Prema tome, Poslanik mora učiti Kur'an onako kako ga je primio od svoga Gospodara, a njegov Gospodar se brine da ga Poslanik sačuva u srcu i da ne zaboravi ono što mu je njegov Gospodar dao da uči.

To je radosna vijest za Poslanika (alejhi's-selam) koja ga razveseljava i umiruje velikim, lijepim i dragim Kur'anom u njegovu srcu, Kur'anom koji ga pokreće sklonostima i ljubavi da ga voli, sa sviješću nastojanja da ga sačuva, sa osjećajem velike odgovornosti za njega, da ga uči ponavljajući ajet za ajetom dok ga Džibrīl prenosi njemu, da pokreće svoj jezik učeći Kur'an iz bojazni da ne zaboravi ni jedno slovo, sve dok mu nisu stigle ove vesele i umirujuće vijesti: da će se njegov Gospodar starati za njega o ovom.

To je vesela vijest i za njegov Ummet koji se zadovoljio principom ovog vjerovanja jer je to vjerovanje od Allaha, a Allah je taj koji se stara i

---

[30] V. *Et.tenasuq'l-fenni* u djelu *Et-Taswiru'l-fenni fi'l-Qur'an.*

čuva to vjerovanje u srcu Poslanika. Ovo je pažnja i zaštita Poslanika od strane Allaha i ukazivanje počasti ovoj vjeri i davanje visokog položaja ovom pitanju u Allahovom mjerilu.

Na ovom, kao i na svim drugim mjestima, navodi se odlučno obećanje ili stalni zakon, koji govori o apsolutnoj slobodi Allahova htijenja koje stoji iza svega toga, da ono nije ničim ograničeno, makar to ograničenje izbijalo iz obećanja tog htijenja ili zakona. Allahovo htijenje je potpuno slobodno i stoji iza tog obećanja i zakona. I Kur'an insistira na potvrdi ove činjenice na svakom mjestu, kao što je to nama predočeno *U okrilju Kur'ana* pa je zbog toga i rečeno ovdje:

...osim onoga što će Allah htjeti (87/7). To je čuvanje koje potvrđuje apsolutnost, nakon iskrenog obećanja da ga on neće zaboraviti, da bi naredba ostala u okviru velikog Htijenja i vazda se imalo u vidu to Htijenje čak i za ono obećanje koje je dato obećanje tako da srce ostaje živo i vazda vezano za Allahovo htijenje u ovoj ovisnosti.

On zna i ono što na javu iznosite i ono što tajite (87/7). Ovo objašnjenje je došlo kao da je objašnjenje za odluke memorisanja i izuzimanja, iznijeto u ovom dijelu. Mudrost svega ovoga pripada Onome koji zna i ono što je na javi i ono što je tajno. On ima uvida u to pitanje i zna sve o tome, donosi odluku o tome kakvu nameće Njegova mudrost koja se oslanja na Njegovo znanje o svim momentima ovog pitanja.

* * *

Druga kompletna vesela vijest je:

I sve što je dobro Mi ćemo tebi dostupnim učiniti (87/8).

Vesela vijest Poslaniku (alejhi's-selam), vesela vijest i njegovu Ummetu poslije njega, zatim potvrđivanje prirode ove vjere, činjenice ovog Poziva, njegove uloge u životu ljudi, njegovog položaja u sistemu Bitka. Ove riječi: *i sve što je dobro Mi ćemo tebi dostupnim učiniti* (87/8)- obuhvataju najveću istinu ovog vjerovanja, ali i Bitka. One povezuju prirodu Poslanika sa prirodom ovog vjerovanja i prirodom ovog Bitka, Bitka koga je proizvela Ruka moći sa lahkoćom i koji se odvija i teče svojim putem sa lahkoćom, koji smjera ka svome cilju sa lahkoćom. To sve je proisteklo iz svjetla koje ukazuje na daleke horizonte ove Istine, koja nema granica.

Ono što je Allah učinio Poslaniku lahkim odvijat će se u njegovu životu lahko, teći će sa ovim skladnim i složenim Bitkom, sa kretnjom i smjerom ka Allahu, neće se sudarati osim sa onima koji su odstupili od linije ovog velikog Bitka, a oni ne predstavljaju ništa niti se uzimaju u obzir kada se porede sa ovim velikim Bitkom, Poslanik će nastaviti sa lahkom, ugodnom, mirnom i blagom kretnjom sa cjelokupnim Bitkom, događajima, stvarima i ličnostima, sa moći koja upravlja događajima, stvarima i osobama. Ta lahkoća je u njegovoj ruci, lahkoća u jeziku, u njegovu koraku, postupku, u poimanju, razmišljanju, upravljanju poslovima, tretiranju pitanja, lahkoća i sa samim sobom i sa drugima.

Tako je bilo sa Poslanikom (alejhi's-selam) u svim njegovim poslovima. **I on nikada ne bi birao između dva pitanja a da ne bi odabrao ono što je lakše,** kaže o tome Aiša (Bog bio zadovoljan s njom).[31] Ona također kaže: "Kad je Poslanik (alejhi's-selam) bio u kući, bio je najblaži čovjek, veseo i nasmijan." A u Sahihu Buharija stoji: Jedna djevojčica je uzela Poslanika za ruku i vodila ga gdje je htjela.

U uputi Resulullaha (alejhi's-selam) o ponašanju, hrani, prostirci itd. govori se da je on birao uvijek ono što je lakše i što je manje teretno.

U djelu *Zadu'l-mead* od Šemsuddina Ebi Abdillaha Muhammeda ibni Qajjima, Dževzija govori se o uputi Poslanika (alejhi's-selam) o oblačenju. Tu stoji: "Poslanik je imao ahmediju koja se zvala *sehab* koju je kasnije oblačio i Alija. Poslanik bi je stavljao na ćulah, a oblačio bi i ćulah bez ahmedije, a i ahmediju bez ćulaha. Kada bi zamotavao ahmediju, puštao bi jedan njen dio preko leđa, između plećaka, kao što prenosi Muslim u svome Sahihu od Omera ibni Harisa koji kaže: "Vidio sam Allahova Poslanika (alejhi's-selam) na minberu. Imao je crnu ahmediju i pustio je jedan njen kraj niz svoja pleća." Muslim u svom Sahihu prenosi od Džabira također ovaj slučaj ali upotrebljava termin *zuabe* (rep). Ovo znači da kraj ahmedije ne bi puštao vazda niz svoja pleća." Kaže se da je Poslanik (alejhi's-selam) ulazeći u Mekku na glavi imao kacigu. Svugdje bi oblačio ono što odgovara tome mjestu.

U drugom poglavlju se kaže: "Pravo je da je najbolji postupak onaj postupak koji je praktizirao Poslanik (alejhi's-selam) i tražio da se primjenjuje; On bi želio takav postupak i ustrajao bi na njemu. Njegova uputa o oblačenju je da čovjek oblači odijelo koje je najpovoljnije i najlakše za nj. Tako je i Poslanik oblačio odijelo, katkada od vune, katkada od

---

31 Buharija prenosi od Aiše.

pamuka i lana. Oblačio bi zeleno jemensko odijelo, zatim džube, kapu, košulju, šarvale, ogrtač, mestve i drugu obuću, a ponekad bi puštao jedan kraj ahmedije niz leđa, a katkada bi to zanemarivao.

Govoreći o hrani kakvu preporučuje Poslanik, Dževzi kaže: "Poslanik (alejhi's-selam) bi upućivao, a i prakticirao u hrani da nikada ne odbije ono što se nudi niti bi tražio ono što nema. Ništa mu nije bilo ponuđeno, a da nije jeo, a što mu nije prijalo, ostavio bi, ali to ne bi zabranjivao, niti je korio ikakvo jelo. Ako bi mu se dopalo, jeo bi, a ako ne, ostavio bi ga, kao što je ostavio jelo prigotovljeno od mesa sa vilice pošto nije uobičajio, ali ga nije zabranio Ummetu. Jeo je ono što je na stolu i što je vidio, jeo je slatkiše, a i med, i jedno i drugo je volio, jeo je svježe i suhe hurme, pio bi i čisto i pomiješano mlijeko, jeo pečeno i kuhano jelo i pio medovinu sa sokom od hurme, jeo bi čorbu napravljenu od mlijeka i brašna, jeo bi zelenu salatu, krastavce, a i kiselu salatu. Jeo bi hurme sa hljebom i hljeb sa sirćetom, jeo bi pastrmu, a i kuhanu tikvu, ovo je i volio. Jeo bi kuhano jelo, zatim poparu sa maslom, jeo bi sir, jeo bi hljeb sa uljem, karpuz sa svježim hurmama, zatim hurme sa kajmakom, i ovo je volio. Nikada ne bi odbio čistu hranu niti bi zahtijevao nešto, nego bi, prema njegovoj uputi, jeo ono što je dostupno, a ako toga ne bi bilo, on bi sa strpljenjem podnosio.

O njegovoj preporuci za spavanje i upozorenje stoji: Spavao bi katkad na postelji, ponekad na kožici, hasuri, a ponekad i na zemlji, ponekad bi spavao i na krevetu od rogozine, a ponekad i na crnom ogrtaču.

Njegovo kazivanje koje se odnosi na bodrenje primjene onoga što je najlakše, kazivanje o toleranciji i pažnji pri pojedinim djelatnostima, prvenstveno kod vjerovanja i obaveza u vjerovanju brojna su ta kazivanja tako da ih je teško pobrojati. Između ostalog Poslanikove (alejhi's-selam) riječi su i ovo: "Ova vjera je lahka. Svako ko otežava ovu vjeru bit će poražen" (Buharija). "Nemojte se opterećivati pa da vam bude teško. Ako se neki ljudi opterećuju, pogodit će ih teškoća." (Ebū Davud). "Onaj ko pregoni, neće Zemlju prevrnuti, ali ni leđa sačuvati." (Buharija) "Olakšavajte, a ne otežavajte!" (Muslim i Buharija).

A kod postupanja sa drugima, u hadisu stoji: "Allah je milostiv prema čovjeku koji je tolerantan, kada prodaje, kupuje i kada sudi" (Buhari). "Vjernik se lahko snalazi i blag je!" (Bejheqi). "Vjernik prijatno postupa i s njim se prijatno postupa" (Daruqutni). "Najmrži čovjek Allahu je osoba koja se svađa i gloži" (Buhari i Muslim).

Primijetni su momenti koji ukazuju da je Poslanik (alejhi's-selam) prezirao svaku poteškoću čak i kod imena i karakeristika na licu. Ovo govori o njegovoj prirodi, tvorbi njegova Gospodara na način da učini sve što je dobro njemu dostupnim. Prenosi Seid ibni Musejeb od svoga oca (Bog bio zadovoljan njime) da je neko došao Poslaniku i Poslanik ga upita: "Kako ti je ime?" A on kaže da mu je ime Hazn, što znači težak i tvrd. Na to mu Poslanik odgovori: "Ne, ti si lahak." Ovaj čovjek odgovari: "Ja neću da mijenjam ime koje mi je roditelj dao." Ibni Musejibb (Bog bio zadovoljan njime) nastavlja i kaže: "Poslije ovoga nikada nije bilo među nama imena Hazna." (Buhari). Ibni Omer (Bog bio zadovoljan njime) kaže da je Poslanik (alejhi's-selam) izmijenio ime Asije (Griješnica) i prozvao je Džemilom (Ljepoticom) /Muslim/. Riječi Poslanika su i: "Vjerom je naređeno da dočekuješ svoga brata vedra lica" (Tirmizi).

Ovo je uočljivi osjećaj koji se dotiče nepristupačnog i teškog čak i kod imena i oznaka, i od toga odstupa naginjući prema onome što je lakše i nježnije.

Sira Resulullaha u cjelini predstavlja stranice tolerancije, lahkoće, nježnosti i blagosti da bi se ostvarila lahkoća u svim djelima.

Ovo je primjer kako je Poslanik postupao sa ljudima, primjer koji otkriva metod Poslanika i njegovu prirodu.

Došao jedan beduin jednog dana i tražio od Poslanika nešto i Poslanik mu je to dao popratÍvši to riječima: "Jesam li ti učinio dobro?" Ovaj odgovori: "Ne, ni dobro ni lijepo!" Muslimani se naljutiše i skočiše na nj. Poslanik im pokaza da se sustegnu, a onda uđe u svoju prostoriju i pozva ovog beduina. Tada mu je dao još nešto i upitao ga: "Jesam li ti sada učinio dobro?" Beduin reče: "Da, neka te Allah nagradi dobrom, i tebe i tvoje ukućane i tvoju porodicu!" Na to mu se obrati Poslanik (alejhi's-selam) i reče: "Ti si rekao ono što si rekao, a u dušama mojih ashaba ostalo je i dalje nešto od toga. Ako hoćeš, reci to pred njima što si rekao preda mnom da bi odagnao ono što je ostalo u njihovim grudima protiv tebe." Beduin reče: "Dobro." Drugog dana dođe ovaj beduin, a Poslanik (alejhi's-selam) reče: "Ovaj beduin rekao je ono što je rekao i mi smo mu potom dali još više i on misli o sebi da je sam zadovoljan. Je li tako?" pita Poslanik, a beduin odgovara: "Da, neka te Allah nagradi dobrom i tebe i tvoju porodicu." Na to Poslanik (alejhi's-selam) dodade: "Primjer koji se desio između mene i ovog beduina je doista kao primjer čovjeka koji je ima devu i koja mu je odbjegla. Ljudi su pojurili za njom i time prouzrokovali da je deva još više bježala. Vlasnik ove deve pozva ih tada i reče: Ostvite vi mene

i moju devu. Ja sam pažljiviji prema njoj i znam kako treba postupati. I vlasnik deve krene prema devi. Prolazeći ispred nje, uzeo je jedan smotuljak sa zemlje i pristupio joj je polahko, polahko dok ona nije došla, kleknula, a on stavi na nju sedlo i uzjaha. Ja da sam vas ostavio tamo, tada onakve naljućene kada je ovaj čovjek rekao ono što je rekao, vi bi se potukli s njim što vodi u pakao."

Tako je Poslanik (alejhi's-selam) postupao prema ljudima koji su odbjegli, postupao je ovako jednostavno i lahko, pažljivo i uspješno. Brojni su postupci u njegovom ponašanju. Učiniti čovjeku dobro dostupnim - kao što ga je obavijestio njegovo Gospodar i dao da tako postupa u svom životu, pozivu i svim postupcima.

Ova plemenita i mila osoba, koja čini dostupnom olakšicu u svemu što je dobro, bila je takva u svemu da bi prenijela čovječanstvu ovaj Poziv. Njegova priroda je priroda tog poziva, njegova istina je istina tog, poziva tako da je bila dovoljna za ogromni emanet koji je preuzela i uspjela zahvaljujući Allahu, premda je taj emanet bio ograman, tako da se to poslanstvo sa ovom olakšicom pretvorilo od tog teškog tereta u omiljeno djelo, lijepo zadovoljstvo, veselje i raspoloženje.

Kod opisa Muhammeda (alejhi's-selam) i njegove obaveze koju je primio da je prenese, u Časnom Kur'anu je navedeno: *a tebe smo kao milost svjetovima poslali* (21/107)... *onima koji će slijediti Poslanika, vjerovjesnika, koji neće znati ni da čita ni da piše, kojeg oni kod sebe, u Tevratu i Indžilu, zapisana nalaze, koji će od njih tražiti da čine dobra djela, a od odvratnih odvraćati ih, koji će im lijepa jela dozvoliti, a ružna im zabraniti, koji će ih tereta i teškoća koje su oni imali osloboditi. Zato će oni koji u njega budu vjerovali, koji ga budu podržavali i pomagali i svjetlo po njemu poslano slijedili – postići ono što budu željeli* (7/157). Poslanik (alejhi's-selam) je došao kao milost ljudima, došao je da olakša i skine sa leđa ljudi i terete i lance koji su im bili propisani kada su se oholili i kada se protiv njih oholilo.

Kod opisivanja poslanstva koje je preuzeo Poslanik navodi se: *A Mi smo Kur'an učinili dostupnim za pouku, pa ima li ikoga ko bi pouku primio?* (54/22). ... *u vjeri vam nije ništa teško propisao* ... (22/78). ... *Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih:* (2/286). ... *Allah ne želi da vam pričini poteškoće, već želi da vas učini čistim* (5/6). Ovo poslanstvo došlo je da olakša ljudima, u okviru njihove moći, i ono ne obavezuje nikoga teretom niti opterećenjem. Ovo olakšanje odvija se i u dušama ljudi kao što se odvija i u njihovim obavezama: ... *vjeri, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude načinio,-...* (30/30).

Kada čovjek hodi sa ovom vjerom, on će naći olakšicu u okviru ljudske moći u različitim situacijama čovjeka i uvjetima s kojim se suočava, naći će olakšicu u svim sredinama i situacijama, kada ide i pridržava se vjerovanja. Njemu će biti lahko predočiti jednog Gospodara da Mu ništa nije slično, Stvoritelja svega i svačega, Koji na to upućuje kao cilju Bitka, Koji je upućivao poslanike da poučavaju ljude svrsi njihovog postojanja i dovođenja do Allaha koji ih je stvorio. Sve obaveze koje slijede poslije toga proističu iz ovog vjerovanja u Apsolutnoj skladnosti u kojoj nema ni najmanje odstupanja. Ljudi su dužni da izvršavaju, u okviru tih obaveza, onoliko koliko je u njihovoj moći, bez ikakva tereta i opterećenja. **Kada vam nešto naredim, uradite onoliko koliko možete, a kada vam nešto zabranim, klonite se toga.**[32] Ono što je zabranjeno, a učinjeno u nevolji nije grijeh: *...-osim kad ste u nevolji* (6/119). Između ovih širokih granica svedene su sve obaveze.

Priroda Poslanika susrela se sa prirodom poslanstva, a istina onoga koji poziva susrela se sa istinom Poziva u ovoj osnovnoj i jako istaknutoj naznaci. Tako isto treba da živi i Ummet kome je došao Poslanik (alejhi's-selam), koji olakšava sa olakšavajućim Poslanstvom. Ummet sredine, Ummet kome se smilovalo i koji nosi Allahovu milost, kome je olakšano i koji olakšava i čija se priroda podudara sa prirodom ovog velikog Bitka.

Ovaj Bitak sa svojom skladnošću i svojom kretnjom znači Allahovu tvorevinu sačinjenu sa lahkoćom, on se ne sudara u svom hodu niti nailazi na razmirice miliona miliona tijela koja plivaju u svojim krugovima privlačne skladnosti, ne sudaraju se niti klate. Milioni miliona živih stvorenja, kroz koje teče život i vodi ka bližim ili daljim ciljevima u punom su redu i odredbi. Svako od tih stvorenja sa lahkoćom obavlja ono za što je stvoreno, ide svojim putem svome cilju. Milioni miliona kretanja, događaja i situacija sastaju se, rastavljaju i produžuju svojim putem poput nota muzičke grupe, orkestra sa raznim instrumentima da bi se sve te note složile u jednoj dugoj i produženoj melodiji.

Apsolutna skladnost između prirode Bitka, prirode poslanstva, prirode Poslanika i prirode muslimanskog Ummeta je tvorevina Jedinog Allaha, priroda Mudrog Kreatora:

...zato poučavaj – pouka će već od koristi biti (87/9).

Džibrīl mu je dao da uči i da ne zaboravi to što uči osim onoga što Allah hoće. Sve što je dobro to mu je dostupnim učinio, dao mu da ponese

---

[32] Buharija i Muslim.

veliko povjerenje i da opominje. Za to je i pripremljen i radi toga je i ova vesela vijest. Opominji i podučavaj gdje god nađeš priliku za poučavanje i opomenu, traži prodor do srca i načina za saopćenje. Poučavaj, *pouka će već od koristi biti* (87/9). Pouka vazda koristi. Ona nikada ne iščezava, bilo da je velika ili mala. Nikada neće doći vrijeme da neko pokoljenje ili Zemlja budu bez onoga ko će slušati pouku i opomenu i koristiti se time, bez obzira koliko se ljudi iskvarili, srca postala okrutna i prekrivena zastorom.

Kada razmislimo o ovom rasporedu u ajetima uvidjet ćemo veličinu i značaj ovog poslanstva, značaj emaneta koji zahtijeva da se prenosi ovo dobro i da se ono učini dostupnim. To je podučavanje kako da se čita i memoriše, čime je Allah zadužio Poslanika (alejhi's-selam) da ponese teret pouke i opomene nakon što je snadbjeven ovom velikom popudbinom.

Kada Poslanik (alejhi's-selam) prenese ovaj teret, on je izvršio svoju obavezu, a ljudi poslije toga neka rade kako hoće. Njihova ponašanja se razlikuju, a i sudbine će im se razlikovati. Allah će uraditi s njima ono što hoće, sukladno njihovom odazivu ovoj pouci i opomeni:

zato poučavaj - pouka će već od koristi biti: (87/9)

dozvaće se onaj koji se Allaha boji, (87/10)

a izbjegavaće je onaj najgori, (87/11)

koji će u vatri velikoj gorjeti, (87/12)

pa u njoj neće ni umrijeti ni živjeti (87/13).

Postići će šta želi onaj koji se očisti (87/14)

i spomene ime Gospodara svoga pa molitvu obavi! (87/15).

Podučavaj i opominji! Time će se koristiti onaj *ko se Allaha boji* (87/10). To je onaj čije srce osjeća bogobojaznost i plaši se Allahove srdžbe i kazne. Živo srce strahuje i boji se otkako je spoznalo da Bitak ima Gospodara koji ga je stvorio i učinio skladnim, Koji je sve s mjerom odredio i nadahnuo, pa ni ljudi neće biti prepušteni onako, neće biti zanemareni, svakome će biti obračunato i dobro i zlo, svako će biti nagrađen pravedno i pošteno. Zbog toga se takav i boji. On kada bude opomenut i poučen, to prihvati, i kada mu se omogući da vidi, on to vidi, a kada se savjetuje, on savjet uzima za pouku.

... *a izbjegavaće je onaj najgori* (87/11)- izbjegavat će opomenu i pouku, neće je saslušati niti se njome koristiti. Prema tome, on je *najgori,*

najgori uopće. U njemu se odražava grozota i krajnost grozote. On je najgori na ovom svijetu sa svojom praznom, mrtvom dušom koja se ne stidi i koja ne osjeća činjenice Bitka, ne čuje istinito svjedočenje tih činjenica niti pada pod utjecaj snažnih aludiranja tih činjenica, koji živi uznemireno otimajući se za sve ono što je na Zemlji i trudeći se za ovo neznatno i beznačajno dobro. On će biti najgori na budućem svijetu zbog kazne kojoj se ne poznaje kraj:

koji će u vatri velikoj gorjeti, (87/12)

pa u njoj neće ni umrijeti ni živjeti (87/13).

Velika vatra - to je vatra Džehennema. Ona je velika svojom žestinom, velika svojim trajanjem, velika svojim dometom i ogromnošću u kojoj će ostati dugo, dugo pa ni da umre ni da nađe časak mira, niti živi u sigurnosti i rahatluku, nego u vječitom paklu i azabu, zbog čega taj gleda na smrt kao da gleda na veliku sigurnost.

Nasuprot ove stranice nalazimo spas uz čišćenje:

Postići će šta želi onaj koji se očisti (87/14)

i spomene ime Gospodara svoga pa namaz obavi! (87/15).

Upotrijebljen termin ovdje *tezekka* znači čišćenje od svake nečisti i prljavštine. Uzvišeni Allah potvrđuje da onaj koji se čisti i spominje ime svoga Gospodara, onaj u čijem je srcu prisutna Allahova veličina, *pa namaz obavi* (87/15), bilo u smislu skrušenosti ili poslušnosti ili terminološkom smislu: onaj ko obavlja namaz, i jedno i drugo mogu se izvesti iz poučavanja i prisutnosti Uzvišenog Allaha u srcu čovjeka i osjećaju u srcu. Taj koji se čisti, spominje Allaha i moli, on će *postići što želi* (87/14), sigurno će postići i biti spašen na ovom svijetu, živjet će povezano, živa srca, osjećajući slast spominjanja Allaha i druženja s Njim. On će biti spašen i na budućem svijetu, spasit će se velike vatre, ostvariti udobnost i zadovoljstvo.

O, kakva je razlika u posljedicama, o, kakve su razlike u sudbinama!

* * *

U sjeni ove scene, scene velike vatre za najgore i spasa i uspjeha za one koji se očiste, u tekstu se govori sagovornicima o uzroku njihove

zlobe, nastanku njihove nemarnosti, šta ih je navelo pa su odbacili pouku, čišćenje, spas i dobro, pa ih je odvelo u veliku vatru i tešku patnju:

Ali, vi više život na ovom svijetu volite, (87/16)

a onaj svijet je bolji i vječan je (87/17).

Davanje prednosti životu na ovom svijetu doista je osnova svake nesreće. Iz davanja ove prednosti proističe i odbijanje pouke i opomene jer to čini da ne misle da će polagati račun na budućem svijetu nego žele samo ovaj svijet i predaju se njemu.

Nazvati ovaj svijet sa *dun-ja* nije bilo uzaludno, jer to znači nešto što se gazi, što pada, pored toga znači i nešto što je blisko, nešto što je žurno: *a onaj svijet je bolji i vječan je* (87/17)- bolji svojom vrstom i trajniji vremenom.

U sjeni ove činjenice, davanje prednosti ovom svijetu nad budućim je glupost i loša procjena. To ne može prihvatiti pametna i dalekovidna osoba.

* * *

Na kraju ove sure ukazuje se na drevnost ovog poziva i njenog ishodišta, na protezanje njenih korijena daleko u vremenu, na jedinstvo njenih temelja kroz vremena i prostore:

Ovo, doista, ima u listovima davnašnjim, (87/18)

listovima Ibrahimovim i Mūsāovim (87/19).

Ovo je to što je navedeno u ovoj suri. Ono sadrži glavne principe vjerovanja, osnovnu i drevnu istinu, a to je naznačeno i u davnašnjim Listovima (suhufima), Listovima Ibrahimovim i Mūsāovim.

Jednota Istine i jednota vjerovanja - to je nešto što nameće jednotu strane odakle je proisteklo ovo vjerovanje i jednotu htijenja koje je uvjetovalo upućivanje poslanika ljudima. To je jedna Istina koja se vraća svome korijenu, čiji se dijelovi i detalji razlikuju shodno razlikama novih potreba i brojnih faza, ali ta Istina uvijek ostaje pri jednom principu, osnovi koja je proistekla iz jednog izvora, od Uzvišenog tvoga Gospodara *koji sve stvara i čini skladnim i koji sve s mjerom određuje i nadahnjuje* (87/2-3).

سُورَةُ الغاشية مكية
وآياتها ٢٦

بسم الله الرحمن الرحيم

« هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ٱلْغَاشِيَةِ ؟ * وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ * عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ * تَصْلَىٰ نَاراً حَامِيَةً * تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ * لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ * لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ .

« وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ * لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ * فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ * لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً * فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ * فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ * وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ * وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ * وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ .

« أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى ٱلْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ * وَإِلَى ٱلسَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ * وَإِلَى ٱلْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ * وَإِلَى ٱلْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ؟

« فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ * لَسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ * إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ * فَيُعَذِّبُهُ ٱللَّهُ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَكْبَرَ * إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ * ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم » . .

SURA EL-GAŠIJE
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 26 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Da li je doprla do tebe vijest o teškoj nevolji? - (88/1)

kada će se neka lica potištena, (88/2)

premorena, napaćena (88/3)

u vatri užarenoj pržiti, (88/4)

sa vrela uzavrelog piti, (88/5)

kada drugog jela osim trnja neće imati, (88/6)

koje neće ni ugojiti ni glad utoliti (88/7).

Neka lica toga dana biće radosna, (88/8)

trudom svojim zadovoljna - (88/9)

u džennetu izvanrednome, (88/10)

u kome prazne besjede neće slušati (88/11).

U njemu su izvor-vode koje teku, (88/12)

u njemu su i divani skupocjeni, (88/13)

i pehari postavljeni, (88/14)

i jastuci poredani, (88/15)

i ćilimi rašireni (88/16).

Pa zašto oni ne pogledaju kamile - kako su stvorene, (88/17)

i nebo - kako je uzdignuto, (88/18)

i planine - kako su postavljene, (88/19)

i Zemlju - kako je prostrta?! (88/20).

Ti poučavaj - tvoje je da poučavaš, (88/21)

ti vlasti nad njima nemaš! (88/22).

A onoga koji glavu okreće i neće da vjeruje, (88/23)

njega će Allah najvećom mukom mučiti (88/24).

Nama će se oni, zaista vratiti (88/25)

i pred Nama će, doista, račun polagati! (88/26).

Ova sura ima duboki i mirni ritam. Ona oživljava razmišljanje i promišljanje, nadu i gledanje naprijed, govori o strahu i strahoti i postupku obračuna na Dan polaganja računa.

Ona kruži sa ljudskim srcem po ogromnim prostranstvima, po širokom prostranstvu budućeg svijeta, njegovim impresivnim scenama i po prostoru širokog Bitka – svijeta, otvorenom da se može vidjeti, kruži po Allahovim znacima poredanim u njegovim stvorenjima, predočenim i izloženim svima, a onda sura podsjeća ljudsko srce, kroz ova dva putovanja, na polaganje računa na Sudnjem danu, dominaciji Allaha, neminovnosti povratka Njemu na kraju kruženja. Sve je to izloženo stilom dubokog i mirnog, ali prodornog, čvrstog i stravičnog ritma.

* * *

Da li je doprla do tebe vijest o teškoj nevolji? - (88/1)...

Ovim uvodom počinje ova sura koja teži da se srca usmjere prema Allahu i da ih podsjeti na Allahova znamenja u Bitku i polaganje računa Njemu na budućem svijetu, zatim na sigurnu nagradu ili kaznu. Ovim pitanjem, koje podsjeća na veličinu koja ukazuje na odredbu, istovremeno znači da je pitanje budućeg svijeta, što je i ranije rečeno, ustajanje na budućem svijetu (Kijametu), čemu je dato novo ime *Gašiye* (teška nevolja), katastrofa koja je poklopila ljude i prekrila ih svom svojom strahotom. To je jedno od novih i nadahnjujućih imena koja su navedena u ovom džuzu. *Tamme, Saha, Gašiјye i Qaria,* odgovara prirodi ovog džuza.

Riječi: *da li je doprla do tebe (88/1)* doživio je Poslanik (alejhi's-selam) kao da su njemu upućene kada je čuo ovu suru. On kao da ih je prvi put čuo od svoga Gospodara zbog jakog osjećaja kojeg je doživio u riječima Uzvišenog Allaha i pripremio se za tu činjenicu, osjetio je da mu one dolaze

direktno, bez posrednika, jer je to čuo svojim ušima. Ibni Ebi Hatem kaže prenoseći senedom: Ali Ibni Muhammed, Tenafisi – Ebū Bekir – Ibni Abass – Ebū Ishak – Omer ibni Mejmun: "Poslanik je prolazio pored jedne žene dok je učila: *Da li je doprla do tebe vijest o teškoj nevolji (88/1)*, pa je stao da je čuje i tom prilikom odgovorio: "Da, došla je do mene."

Ove riječi, i pored toga, imaju opću poruku i odnose se na svakoga ko čuje riječi Kur'ana. Razgovor o *teškoj nevolji (88/1)* često se ponavlja u Kur'anu. Kur'an podsjeća na to, upozorava, obveseljava i mobilizira time osjetljivost u svijesti čovjeka, skrušenost, bogobojaznost i strahotu, ali time izaziva i nadu, kontrolu i znatiželju, a onda ta svijest postaje živa, ne umire niti postaje nemarna.

* * *

...da li je doprla do tebe vijest o teškoj nevolji (88/1)- a onda se u tekstu sure iznosi nekoliko podataka o razgovoru o temi *teške nevolje:*

kada će se neka lica potištena, (88/2)

premorena, napaćena (88/3)

u vatri užarenoj pržiti, (88/4)

sa vrela uzavrelog piti, (88/5)

kada drugog jela osim trnja neće imati, (88/6)

koje neće ni ugojiti ni glad utoliti (88/7).

U tekstu sure kao da se žuri iznijeti scena kazne prije scene ugodnosti i uživanja, jer je to bliže atmosferi *teške nevolje* i njenom odsjenu, a i lica su tamo tada potištena, ponižena, opterećena i pritiješnjena. Ljudi su radili i trudili se, ali posao im nije bio zahvalan niti posljedica zadovoljavajuća. Ništa drugo nisu našli osim nezdravu klimu, nevolju i gubitak. To im je povećalo bol, pritisak i zamor. Lica su im: *premorena, napaćena (88/3)*, radili su za drugoga, ne za Allaha; išli su drugim, ne Njegovim putem; radili su za sebe i svoju djecu, zamarali se radi ovog svijeta i njegova uživanja, a onda su našli posljedicu tog rada i truda, snašla ih je nasreća na ovom svijetu, ostali su bez popudbine, a snašla ih je crnina

na budućem svijetu koja vodi u pakao. Ta lica susreću kraj, susreću poniženje koje pritiskuje, koje je prljavo i ne nudi nikakvu nadu.

Pored tog poniženja, mučnog pritiska i bola, ta lica će se: *u vatri užarenoj pržiti (88/4)*, osjetit će je i biti će izložena patnji.

Oni će *sa vrela uzavrelog piti* (88/5), jako, jako toplog vrela: *kada drugog jela osim trnja neće imati, koje neće ni ugojiti ni glad utoliti (88/6-7)*. Upotrijebljeni termin ovdje je: *darii* , a kažu da znači drvo kojim se loži vatra u Džehennemu, oslanjajući se na podatak koji je naveden o stablu *Zekkum* koje raste u samom Džehennemu. Drugi kažu da *darii* znači jednu vrstu niskog trnovitog rastinja koje raste na zemlji, pasu ga deve dok je mlado i zeleno. Ono se zove i *šebrek*, a kada sazrije zove se *dari'i*. Tada ga ni deve ne mogu jesti jer je otrovno. Bez obzira bilo jedno ili drugo, ono će tada predstavljati neku vrstu hrane sa pomijehom i sukrvicom i ostalom vrstom hrane koja neće ni ugojiti ni glad utoliti.

Jasno je da mi na ovom svijetu nismo u stanju spoznati prirodu muke na budućem svijetu. Ovi opisi se navode samo da se što više dotakne ljudski osjećaj kako bi čovjek mogao pretpostaviti taj bol koji se sastoji od poniženja, nemoći, izgubljene nade, prženja žarkom vatrom, hladnoće, gašenja žeđi jako vrelom vodom, hranjenja hranom na koju se ni deva ne usuđuje da je proba, a to je trnje koje ničem ne koristi niti pomaže. To je grupa ovih pojmova od kojih se stvara u našim osjećajima poimanje bola krajnjeg stepena, a kazna i muka na budućem svijetu svakako su žešće od toga. Prirodu te patnje može osjetiti samo onaj ko je isproba, sačuvaj nas, Bože, toga!

Na drugoj strani: *Neka lica toga Dana biće radosna, trudom svojim zadovoljna – u džennetu izvanrednome u kome prazne besjede neće slušati. U njemu su izvori – vode koje teku, u njemu su i divani skupocijeni i pehari postavljeni, i jastuci poredani, i ćilimi rašireni (88/8-16)*.

Ta lica imaju izgled uživanja. Iz njih izbija zadovoljstvo. Ona uživaju u onom što su našla i zahvalna su na onome što su radila. Na kraju su naišli na dobro. Ona uživaju u ovom visokom duševnom osjećaju, osjećaju zadovoljstvo svojim radom kada vide da je i Allah zadovoljan time. Srcu ne može biti ništa prijatnije nego kad se smiri zbog dobra i zadovolji se njegovom posljedicom, a onda primijeti da je to predstavljeno i u Allahovu zadovoljstvu i u uživanju. I Kur'an govori o ovoj vrsti sreće kroz blagostanje i uživanje u Džennetu, a onda opisuje Džennet i ugodnosti koje on pruža ovim sretnicima.

U džennetu izvanrednome (88/10)- izvanrednom samom po sebi, uzvišenom i slavnom. Zatim, Džennet je na izvanrednom stepenu, izvanrednom mjestu, a izvanrednost izaziva u osjećaju poseban ritam.

U kome prazne besjede neće slušati (88/11)- ovaj izraz unosi atmosferu mira, smirenosti, spasa, zadovoljstva, ljubavi, sijelenje među prijateljima, unosi čistotu i uzdizanje iznad svake besmislice i lakrdije, u kojoj nema nikakva dobra ni živahnosti. To sve je samo uživanje, sreća koja postaje jasna i očita kada se samo pomisli na ovaj zemljaski život i prazne priče, lakrdije, prepirke, gloženje, stiske, tvrdoglavost, sporove, galamu, viku, orgijanje i nered, a onda se preda poimanju mira, sigurnosti, spasa, zadovoljavajuće ljubavi, ugodnog hlada u tekstu koji nadahnjuje: ***u kome prazne besjede neće slušati (88/11)***. Same riječi ovog teksta djeluju na dušu kao blagi povjetarac i velikodušnost i klize sa ugodnošću i lahkoćom. I u muzičkom ritmu osjeća se prijatna ugodnost. Ovaj doticaj nagovještava da je život vjernika na Zemlji, dok se oni drži daleko od prepirke i lakrdije, jedan vid džennetskog života, čime se oni pripremaju za tu časnu ugodnost.

Ovako Allah predočava opis Dženneta ovim uzvišenim, časnim i svijetlim značenjem. Poslije ovoga uslijedila su predočenja ugodnosti kojima se hrane i zasićuju osjećaj i čula. To predočenje dato je u slici koju čovjek može pojmiti. To je slika u Džennetu sukladna razini uzdignuća ljudi u njemu. Tu sliku može poznati samo onaj koji je proba.

U njemu su izvor – vode koje teku (88/12), tekući izvori koji šikljaju i prelaze u ugodan i lijep tok, koji se lijepo kreće, razlijeva i teče. Tekuća voda izaziva u osjećaju čovjeka živahnost i duh koji se potresa i pulsira. To stvara ugodnost za oko i dušu. Ta ugodnost izaziva najdublji osjećaj.

U njemu su i divani skupocjeni (88/13). Skupocjenost govori o čistoti, ***i pehari postavljeni (88/14)***- poredani i pripremljeni za piće, tako da nema potrebe za naručivanje i pripremu: ***i jastuci poredani (88/15)***. Ovdje upotrijebljen termin ***nemariq***, a znači jastuci i madraci da se čovjek ugodno osloni: ***i ćilimi rašireni (88/16) zerabib***, ovdje upotrijebljen, znači ćilim čupavac, a serdžade prostrte tu i tamo radi dekoracije, a i ugodnosti čovjeka.

Sve su to uživanja za kojima čovjek teži i na ovom svijetu. Ove stvari su ovdje navedene u cilju približavanja ljudskoj spoznaji.

Što se tiče prirode toga i prirode uživanja u tome, to je prepušteno onima koji će to tamo kušati, sretnicima kojima je Allah dodijelio ovo kušanje.

Doneseni termini o odmjeravanju i ispitavanju prirode uživanja ili prirode mučenja i kazne na budućem svijetu - može se reći da spoznaja prirode mučenja ovisi o vrsti te spoznaje. Stanovnici zemlje spoznaju osjećajem koji je ograničen uvjetima i okolnostima na zemlji i životom na njoj. A kada se dignu zastori i odstrane prepreke na budućem svijetu, onda će se osloboditi duše i spoznaje, izmijenit će se smiso i značenja samih tih termina prema izmjeni uputa. Bit će ono što će biti, a ne možemo sada spoznati kako će biti.

Iz ovog opisa mi možemo samo iskoristiti da sebi predstavimo ono što predstavlja krajnji domet ukusa i uživanja, a to je ono što ne možemo okusiti dok smo na ovom svijetu, da bismo spoznali pravu činjenicu toga kada nas Allah bude počastio Svojom dobrotom i zadovoljstvom.

* * *

Ovo kruženje po budućem svijetu se završava i tekst se vraća na ovaj pojavni svijet, koji mnogo nagovještava, zahvaljujući moći Moćnoga i rasporedu Onoga koji raspoređuje, svijet posebne tvorevine i jedinstvenog pečata. To ukazuje da iza tog rasporeda i odredbe stoji nešto i poslije ovog života, nešto što nije isto što i na zemlji, da kraj izazvan smrću nije kraj.

Pa zašto oni ne pogledaju kamile - kako su stvorene, (88/17)

i nebo - kako je uzdignuto, (88/18)

i planine - kako su postavljene, (88/19)

i Zemlju - kako je prostrta?! (88/20).

Ova četiri kratka ajeta sadrže i neke pojedinosti arapske sredine kojoj se Kur'an obraća prvi put, a sadrži nešto i o izrazitim stvorenjima u cjelokupnom Kosmosu. To čini kada govori o nebu, zemlji, planini i ljepoti (predstavljenoj u ostalim živim bićima), posebno kamili, njenom oblikovanju i njenoj koristi, posebo za beduina.

Ove scene su izložene pogledu čovjeka kud god on krenuo. On to primjećuje na nebu, zemlji, planini i živom biću, bez obzira kakvog znanja i civilizacije bio. Ove scene ulaze u njegovu svijest i spoznaju, govore mu o onome što stoji iza toga kad god pogleda na te dokaze.

U svakoj pojedinosti toga sadržana je nadnaravnost, a stvaranju Stvoritelja u toj nadnaravnosti, poznato je, nema ništa slično. Samo to dovoljno je da ukaže na pravu činjenicu vjerovanja, a onda, i Kur'an usmjerava na to cio svijet.

Pa zašto oni ne pogledaju kamile – kako su stvorene, (88/17)- kamile su najznačajnije životinje za beduina, nju čovjek jaše i tovar njome prenosi. Od nje koristi mlijeko, pije ga i jede njeno meso. Njenu dlaku i kožu koristi za odjeću i postelju u kući. Ona mu je prvi izvor za život. Osim toga, ona ima i druge specifičnosti koje ne posjeduju druge životinje. Ona, iako je snažna, ogromna i snažno formirana, ponizna je i poslušna, pa kada je i dijete povede, ona ga slijedi. Njeno izdržavanje malo košta, a ona čini velike usluge i donosi veliku korist. Hraniti·je lahko je, koštanje njena uzdržavanja je neznatno. Ona je životinja koja najlakše i najstrpljivije podnosi glad, žeđ, teret i loše stanje. Osim toga, njen oblik se odlikuje skladnossću sa prirodom i izgledom scene prirode, o čemu će biti kasnije riječi.

Radi toga Kur'an upućuje sagovornike da razmisle o stvaranju kamile koja je tu pred njima, ne traži odlazak u drugo područje, niti zahtijeva dodatno znanje: *pa zašto oni ne pogledaju kamile kako su stvorene* (88/17), zašto ne pogledaju na njen izgled kako je stvorena i formirana, a onda da razmisle kako je na ovaj način stvorena, sukladno ulozi koju može da ostvari. Cilj njenog stvaranja je u skladu sa njenom sredinom i svim ulogama. Oni nju nisu stvorili, niti se ona sama sobom stvorila. Prema tome, mora da je nastala kreiranjem Jedinstvenog Kreatora u Njegovoj tvorbi, koja ukazuje na to i potvrđuje – Njegovo postojanje, a govori i o Njegovom rasporedu i odredbi. *I nebo – kako je uzdignuto* (88/18) - usmjerenje srca prema nebu često se ponavlja u Kur'anu. Ljudima je najprioritetnije da posmatraju nebo, posebno onima koji su stanovnici pustinje, jer iz neba dolazi i jelo i slast, ritam i nagovještaj. To izgleda tako kao da nigdje nema neba kao što je ono u pustinji.

Nebo čini njegov jasni, svijetli i otvoreni dan. Njega čini, u principu, njegova čistota i čarobnost koja opčarava. Nebo čini njegovo krasno i inspirirajuće zavođenje. Nebo čini njegova daleko istegnuta noć sa svojim

treptavim zvijezdama i uspavanim događajima. Nebo čini i njegov živi i putujući istok.

To je nebo u pustinji, pa zašto ne pogledate u nj? Zašto ne pogledaju na nebo kako je uzdignuto? Zašto se ne pitaju ko ga je tako podigao bez stubova? Ko je rasporedio bezbroj zvijezda po njemu i učinio na njemu ovu ljepotu i krasotu i ovo sugerirao? Sigurno da ljudi to nisu učinili niti se samo nebo sobom tako uzdiglo. Otuda ono mora da ima onoga ko je njega uzdigao, mora da ima kreatora i stvoritelja. Ovo pitanje ne zahtijeva nikakvo znanje ni intelektualni trud. Dovoljan je samo jedan svjesni pogled i ništa više.

I planine - kako su postavljene (88/19)- planine su, posebno kod Arapa skloništa i mjesta zaštite, neka vrsta druženja i društva. Njihove scene inspirišu ljudsku dušu veličinom i opčaranošću. Čovjek postaje neznanatan stojeći pored planine. On osjeća skrušenost spram tog visokog uzvišenja. Čovjek se u zagrljaju planine okreće svojom prirodom prema Allahu i tada se osjeća najbliže Allahu i daleko od onih koji puze po zemlji, njihove galame i poniženja. Nije bez razloga niti slučajno da je Muhammed (alejhi's-selam) proveo boraveći u špilji Hira i brdu Sevr izvjesno vrijeme i da svi oni koji žele mira odlaze u planine, gdje provode određeno vrijeme.

Spominjanje planina ovdje: *kako su postavljene* (88/19)- moment je koji se podudara pojmovno sa prirodom scene, o čemu će biti kasnije riječi.

... *i Zemlju kako je prostrta?!* (88/20)- zemlja, kad je čovjek posmatra, kao da je prostrta, pripremljena za život, hod po njoj i rad. Ljudi je nisu tako prostrli. Ona je tako prostrta prije nego su se ljudi pojavili. Pa zašto ne pogledaju oni na zemlji i ne razmisle šta stoji iza toga i zapitaju se: Ko je zemlju prostro i prirpemio je ovako da se na njoj odvija život?

Ove scene nevješćuju čovjeku nešto posebno ako ih pogleda svjesnim pogledom i ispravnim razmišljanjem. Samo ovo što je navedeno dovoljno je da mobilizira svijest, probudi srce i pokrene dušu prema Stvoritelju i Kreatoru ovih stvorenja.

Da se zadržimo nakratko pred ljepotom skladnog predstavljanja skupine kosmičkih scena, da vidimo kako se Kur'an obraća vjerskoj svijesti jezikom umjetničke ljepote i kako se odražava u osjećaju vjernika - pjesnika ljepota Bitka.

Cjelokupna scena uključuje scenu uzdignutnog neba i zemlje prostrte. U ovom dugom hodanju ističe se ljepota postavljanja vrhova, a ne čvrsto postavljenih niti poredanih planina, nego se ističe ljepota planina,

dviju vertikalnih linija i dviju čvrstih linija u veličanstvenoj sceni na velikoj visini, ali i slika skladnih udaljenosti i smjerova iznijetih po metodu Kur'ana kod izlaganja scena, scene predstavljene u izrazu općenito.[33]

* * *

A sada nakon prve šetnje po svijetu Sudnjeg dana i drugi šetnje po izloženim scenama Kosmosa, u tekstu Kur'ana dolazi do usmjerenja prema Poslaniku (alejhi's-selam) u kome se on upućuje na odrednice svoje obaveze i prirodu svoga zadatka. Tu se tekst dotiče čovječijeg srca posljednjim doticajem koji budi:

Ti poučavaj - tvoje je da poučavaš, (88/21)

ti vlasti nad njima nemaš! (88/22).

A onoga koji glavu okreće i neće da vjeruje, (88/23)

njega će Allah najvećom mukom mučiti (88/24).

Nama će se oni, zaista, vratiti (88/25)

i pred Nama će, doista, račun polagati! (88/26).

Pouči ih ovim i onim, podsjeti ih na budući svijet i na ono što će se desiti tamo, podsjeti ih na Kosmos i ono što je u njemu: *Tvoje je da pučavaš* (88/21). Ovo je prava tvoja dužnost. To je tvoja uloga u ovom pozivu. Ti nemaš ništa drugo niti si zadužen nečim drugim osim ovim. Ti si dužan da poučavaš, ti si sposoban za to i ti si time zadužen.

Ti vlasti nad njima nemaš (88/22)- ti ni najmanje ne gospodariš njihovim srcima da bi ih mogao pobijediti i primorati da prihvate vjerovanje. Njihova srca su među prstima Milostivoga, On njima gospodari. Čovjek tu ne može ništa učiniti.

Što se tiče džihada, koji je kasnije propisan, on nije prisiljavao ljude da prihvate islam, nego mu je bila uloga da odstrani kaznu kod Poziva da bi Poziv stigao do ljudi, da im ne bude onemogućeno da čuju riječi Poziva, da ne budu stavljani na kušnju ako budu slušali ovaj Poziv. Džihad je imao zadatak da ukloni smetnje i eventualne kazne ispred Poziva. To je bila jedina uloga kojom je raspolagao Poslanik.

---

33 V. *Et-Tenasuq'l-fenni*, djelo *Et-Taswiru'l-fenni fi'l-Qur'an*

Ovo govori da Poslanik samo podučava i poziva, da on ni čim drugim ne raspolaže do pozivom u islam. Ovo saopćenje se ponavlja više puta u Kur'anu iz više razloga, prije svega da oslobodi Poslanika napetosti i nemira zbog njihova preuzimanja ovog poziva nakon njegova saopćenja i da to prepusti Allahovoj odredbi, da on radi s njima šta hoće, da upornost ljudske želje da pobijedi Poziv na dobro i da ljudi prihvate to dobro traži jaku upornost potrebnu za ovaj ponovljeni nagovještaj da proizvede sebi nosioca ovog poziva, da nastavi sa njegovim prenošenjem na druge bez obzira kakav bio odziv, bez obzira na posljedicu, da ne brine za onog ko vjeruje ni onoga ko ne vjeruje, da se ne bavi ovom teškom brigom kada se stanje pogorša u vezi sa Pozivom, umanji odziv, a umnože protivnici i gložnici.

Ono što ukazuje na upornost ljudske želje da pobijedi Allahov poziv i da ljudi osjete dobro i milost (što je sadržano u tom pozivu), ova ponavljana usmjerenja Poslaniku (alejhi's-selam), a on je onaj koji je odgojen po Allahovoj želji, koji spoznaje svoje ograničenje i Allahovu moć, ta upornost u ovoj želji traži dugi i učestali rad u raznim vremenima.

Ali ako je ovo granica Poslanika, ipak ovo pitanje ne ostaje pri toj odrednici niti će poricatelji otići spašeni, a ni zdravi i mirni se vratiti. Ostaje tamo Allah i Njemu se sve vraća:

A onoga koji glavu okreće i neće da vjeruje, (88/23)

njega će Allah najvećom mukom mučiti (88/24).

Oni će se, sigurno, Allahu vratiti i On će ih sigurno kazniti. Ovo je konačni naglasak u ovoj suri donijet u odlučnoj i potvrdnoj formi:

Nama će se oni, zaista, vratiti (88/25)

i pred Nama će, doista, račun polagati! (88/26).

Ovim je definirana uloga Poslanika kod Poziva i uloga svakog pozivača poslije njega. *Ti poučavaj – tvoje je da poučavaš* (88/21), a obračun poslije toga pripada Allahu. Oni ne mogu izbjeći povratak Njemu, ne mogu izbjeći polaganje računa pred Allahom. Oni ne mogu izbjeći Njegovu kaznu. Međutim, treba shvatiti da u okvir pouke i sjeta spada i odstranjenje posljedica toga poziva da bi Poziv bio saopćen ljudima i da bi se upotpunila pouka. Ovo je uloga džihada. To se da razumjeti iz Kur'ana i života Poslanika (alejhi's-selam), bez ikakva umanjenja i napadanja.

* * *

سورة الفجر مكية
وآياتها ٣٠

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَالْفَجْرِ * وَلَيَالٍ عَشْرٍ * وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ * وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ * هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ ؟

« أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ * إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ * الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ * وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ * وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ * الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ * فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ * فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ؟ * إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ .

« فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ : رَبِّي أَكْرَمَنِ * وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ : رَبِّي أَهَانَنِ .

« كَلَّا ! بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ * وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ * وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا * وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا .

« كَلَّا ! إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا * وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا * وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ ، وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ! * يَقُولُ : يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي * فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ * وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ .

« يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ *ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً *فَادْخُلِي فِي عِبَادِي

وَادْخُلِي جَنَّتِي » ..

SURA EL-FEDŽR
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 30 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi zore, (89/1)

i deset noći, (89/2)

i parnih i neparnih, (89/3)

i noći kada nestaje, - (89/4)

zar to pametnom zakletva nije...? (89/5).

Zar ne znaš šta je Gospodar tvoj sa Adom uradio, (89/6)

sa stanovnicima Irema, puna palata na stubovima, (89/7)

s kojima ravna ni u jednoj zemlji nije bilo; (89/8)

i Semudom, koji je stijene u dolini klesao, (89/9)

i faraonom, koji je šatore imao - (89/10)

koji su na zemlji zulum provodili (89/11)

i poroke na njoj umnožili, (89/12)

pa je Gospodar tvoj - bič patnje na njih spustio, (89/13)

jer, Gospodar tvoj je, zaista, u zasjedi (89/14).

Čovjek, kada Gospodar njegov hoće da ga iskuša pa mu počast ukaže i blagodatima ga obaspe, rekne: "Gospodar moj je prema meni plemenito postupio!" (89/15).

A kad mu, da bi ga iskušao, opskrbu njegovu oskudnom učini, onda rekne: "Gospodar moj me je napustio!" (89/16).

A nije tako! Vi pažnju siročetu ne ukazujete, (89/17)

i da se puki siromah nahrani - jedan drugog ne nagovarate, (89/18)

a nasljedstvo pohlepno jedete (89/19)

i bogatstvo pretjerano volite (89/20).

A ne valja to! Kada se Zemlja u komadiće zdrobi (89/21)

i kad dođe naređenje Gospodara tvoga, a meleki budu sve red do reda, (89/22)

i kad se tog Dana primakne džehennem; tada će se čovjek sjetiti - a na što mu je sjećanje?! - (89/23)

i reći: "Kamo sreće da sam se za ovaj život pripremio!" (89/24).

Tog Dana niko neće kao On mučiti, (89/25)

i niko neće kao On u okove okivati! (89/26).

A ti, o dušo smirena, (89/27)

vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan, (89/28)

pa uđi među robove Moje, (89/29)

i uđi u džennet Moj! (89/30).

Ova sura je jedan od krugova ovog džuza koji "telefonski" poziva ljudsko srce da vjeruje, poziva na bogobojaznost, budnost i razmišljanje, ali sadrži i brojne izlete, ritmove i odsjene, raznobojne odsjene koji su satkani od njene različitosti i harmoničnosti i čine jednu melodiju raznorodne milozvučnosti i jedinstvenog ritma.

U nekim njenim scenama primjećuje se ljepota mirne, prijatne i sočne naznake i ritmike kao što se to da primijetiti u kosmičkim finim scenama, u ibadetu i namazu u okviru tih scena.: *Tako Mi zore, i deset noći, i parnih i neparnih, i noći kada nestaje, -* (89/1-4).

U nekim njenim scenama osjeća se žestina, grmljavina, bilo u panoramama ili muzici kao što je u ovoj žestokoj i zaplašujućoj sceni: *A ne valja to! Kada se zemlja u komadiće zdrobi i kad dođe naređenje Gospodara*

tvoga, a meleki budu sve *red do reda, i kad se tog Dana primakne džehennem; tada će se čovjek sjetiti - a na što mu je sjećanje?! – i reći: "Kamo sreće da sam se za ovaj život pripremio!" Tog Dana niko neće kao On mučiti, i niko neće kao On u okove okivati!* (89/21-26).

U nekim scenama ove sure primjećuje se ugodnost, nježnost i zadovoljstvo koje se izlijeva u smirenost. U njima su skladne panorame i melodičnost kao što je na kraju ove sure: *A ti, o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome, zadovoljna, a i On tobom zadovoljan, pa uđi među robove Moje, i uđi u džennet Moj!* (89/27-30).

U ovoj suri brzo je ukazano i na stradanje drevnih naroda griješnika. Ovdje je ritam različit: blag, pripovjedački, stradalnički, a i jak: *Zar ne znaš šta je Gospodar tvoj sa Adom uradio, sa stanovnicima Irema, puna palata na stubovima, kojima ravna ni u jednoj zemlji nije bilo; i Semudom, koji je stijene u dolini klesao, i faraonom, koji je šatore imao – koji su na zemlju zulum provodili i poroke na njoj namnožili, pa je Gospodar tvoj – bič patnje na njih spustio, jer, Gospodar tvoj je, zaista, u zasjedi* (89/6-14).

U ovoj suri susreću se i poimanja čovjeka koja nisu vjernička, nego nevjernička. Ta poimanja imaju posebnu boju i u izrazu i u ritmu. *Čovjek, kada Gospodar njegov hoće da ga iskuša pa mu počast ukaže i blagodatima obaspe, rekne: "Gospodar moj je prema meni plemenito postupio!" A kad mu da bi ga iskušao, opskrbu njegovu oskudnom učini, onda rekne: "Gospodar moj me je napustio!"* (89/15-16).

Potom se odgovara na ova poimanja sa objašnjenjem činjenice njihova stanja iz koga i proističu ova poimanja. Ta poimanja javljaju se u dvije boje teksta i u dvije melodije: *A nije tako! Vi pažnju siročetu ne ukazujete, i da se puki siromah nahrani – jedan drugog ne nagovarate, a nasljedstvo pohlepno jedete i bogatstvo pretjerano volite* (89/17-20).

Primjetno je da je posljednja boja neka vrsta mosta između izvješća o njihovu stanju i onoga što ih očekuje na kraju. U tekstu sure se navodi: *A nevalja to! Kada se zemlja u komadiće zdrobi ... itd* (89/21). To je posredništvo o žestini melodičnosti između prvog izvješća i poslije prijetnje.

Iz ovog brzog iznošenja primjećuju se razne boje u scenama sure, ritmovi u njenom izrazu i melodičnosti. Isto tako primjećuje se i brojnost nizanja stanki (fevasil) i izmjena slova rime. To uvjetuje raznovrsnost značenja i scena. S ovog gledišta ova sura je dovoljan primjer visine

skladne ljepote u kur'anskom izrazu, koja je daleko iznad vidljive i uobičajene ljepote.

Tematske ciljeve ove sure koje nosi ovaj harmonični lijepi izraz mi ćemo detaljno izložiti nešto kasnije.

* * *

Tako Mi zore, (89/1)

i deset noći, (89/2)

i parnih i neparnih, (89/3)

i noći kada nestaje, - (89/4)

zar to pametnom zakletva nije...? (89/5).

Ova zakletva na početku sure sadrži scene i stvorenja koje kao da imaju prijatnu, društvenu i nježnu dušu. Termin *We'l-fedžr* ovdje je upotrijebljen kao vrijeme koje diše životom sa lahkoćom, vesološću, smiješkom, ljupkim i prijatnim druženjem. Pospani Bitak se budi polahko. Njegovi udisaji kao da šapuću, zapravo to doba kao da otkriva skrušene molitve – ibadete.

...i deset noći (89/2)- ovako je navedeno u kur'anskom tekstu, o čemu ima više predanja šta bi značilo. Neki kažu da je to deset noći mjeseca zu'l-hidždžreta, drugi - deset noći mjeseca muharrema, a treći deset noći ramazana. Ovo bi moglo biti najvjerovatnije i najprihvatljivije. Pa ipak, to je deset noći za koje zna samo Allah koje su. Te noći imaju svoj smisao kod Njega. One u kontekstu označavaju noći posebnog obilježja. One kao da su određena živa bića koja imaju dušu, naklonjenja nama, a i mi njima. To se osjeća kroz veličanstveni kur'anski izraz.

...i parnih i neparnih (89/3) – označava duh namaza i ibadeta u toj povjerljivoj i dragoj atmosferi, atmosferi zore i deset noći **namaza parnih i neparnih,** kao što stoji u hadisu koga navodi Tirmizi. Ovo značenje je najpovoljnije u ovoj atmosferi gdje se skrušena duša u ibadetu susreće sa mirnim Bitkom, gdje se harmonizira pobožnički duh sa dušama odabranih noći i dušom očaravajuće zore.

...i noći kada nestaje (89/4)- noć je ovdje kao živo stvorenje, ide Kosmosom kao da je budna i putuje mrakom, ili kao da je kakav putnik koji odabire nocno putovanje da bi otputovao daleko, daleko. O kakav je ovo divan izraz! O, kakvo je ovo prijateljstvo! Kakva ljepota, melodija, kakva harmoničnost sa zorom, sa deset noći, *i parnih i neparnih*!

To nisu termini i tekst, to je dah zore, zov pomiješan sa parfemom, ili ugodni spas srca, ugodno šaputanje duše i nadahnjujući doticaj srca.

To je ljepota, ljepota koja je draga, koja šapuće i koja je ugodna. To je ljepota kojoj se ne može približiti, ljepota pjesničkog slobodnog predstvaljanja, jer ta kreatorska ljepota, istovremeno, govori o Istini.

Na kraju, to je popraćeno: *zar to pametnom zakletva nije...?* (89/5)- to je pitanje radi potvrde. U njemu je zakletva za pametnoga, za razumnoga. Ovo je dovoljno za svakog ko spoznaje i razmišlja, ali upitna forma je, uz iznošenje potvrde, najprijatnija. Upitna forma ide u skladu sa lijepom atmosferom koja šapuće.

* * *

Onoga zbog koga se zaklinje ovom zakletvom u tekst sure skriva, da bi ga kasnije objelodanio. Radi se o temi nasilja, smutnje, o Allahovom kažnjavanju nasilnika i spletkaroša. To je prava istina, protiv toga se zaklinje tom zakletvom na način koji odgovara skrivenim doticajima sure u cjelini:

Zar ne znaš šta je Gospodar tvoj sa Adom uradio, (89/6)

sa stanovnicima Irema, puna palata na stubovima, (89/7)

s kojima ravna ni u jednoj zemlji nije bilo; (89/8)

i Semudom, koji je stijene u dolini klesao, (89/9)

i faraonom, koji je šatore imao - (89/10)

koji su na zemlji zulum provodili (89/11)

i poroke na njoj umnožili, (89/12)

pa je Gospodar tvoj - bič patnje na njih spustio, (89/13)

jer, Gospodar tvoj je, zaista, u zasjedi (89/14).

Upitna forma u sličnom kontekstu bolje i jače izaziva buđenje i okretanje. Riječi su u početku upućene Poslaniku (alejhi's-selam), zatim svakom onom koji izvuče bilo kakav rezultat iz pogibelji tih drevnih naroda i svima onima kojima se Kur'an obraćao time prvi put, kao i ostalima. To potvrđuju znamenja i vječita kazivanja o pokoljenjima koja dolaze jedna iza drugih. Pripisivanje ovog djela *tvome Gospodaru* u sebi nosi smirenost, druželjubivost i mir vjernicima, a posebno onima koji su u Mekki podnosili nasilje nasilnika i žestinu silnika – politeista koji su se suprotstavljali ovom Pozivu i vrebali njegove nosioce.

U ovim kratkim ajetima sabrano je stradanje najjačih nasilnika koji su poznati u historiji drevnih naroda, stradanje prvog plemena Ad u Iremu. Neki kažu da su to Arapi koji su živjeli u naseljenim mjestima ili u pustinji. Bili su naseljeni, kako ovi kažu, u području Ahkaf, a to je pješčani brežuljak na jugu Arabijskog poluotoka. On se prostire između Hadrameuta i Jemena. Bili su beduini i živjeli su pod šatorima postavljenim na stubovima. U Kur'anu su opisani kao snažni i hrabri. Pleme Ad bilo je svojevremeno najmoćnije i najistaknutije pleme: *kojima ravna ni u jednoj zemlji nije bilo* (89/8).

...i Semudom, koji je stijene u dolini klesao (89/9) - pleme Semud je nastanjavilo Hidžr na sjeveru Arabijskog poluotkoa. Hidžr se protezao između Medine i Sirije. Stanovnici toga plemena sjekli su stijene i pravili palače, a uklasevali su u planinama i skloništa i špilje.

...i faraonom, koji je šatore imao (89/10) - najvjerovatnije da se ovdje radi o piramidama koje sliče stalnim šatorima postavljenim na zemlji, čvrsto podignutim, a faraon na koga se ovdje aludira je nasilnik i silnik iz Mūsāova vremena.

Ovo su bili oni *koji su na zemlji zulum provodili i poroke na njoj umnožili* (89/11-12). Iza zuluma slijedi smutnja. Zulum i nasilje kvari i nasilnika i one nad kojima se čini nasilje. Zulum kvari i odnose i veze u svim oblastima života, prenosi život od čistog i zdravog smjera, graditeljskog i kreatorskog, u drugi smjer gdje ne dolazi do zastupništva na zemlji ni u kom slučaju. Nasilje od nasilnika čini roba strasti, jer on nikada ne stoji na čvrstom mjerilu niti kod jasne granice, nego unosi smutnju i uspostavlja mjesto na Zemlji kakvo ne čini halifa, Allahov namjesnik. Zbog toga je faraon rekao: *ja sam gospodar vaš najveći* (79/24) - a

kada je unio smutnju, prekoračio je time položaj čovjeka koji je stvoren i usudio se da iznese ovako ružnu tvrdnju. To je krajnji porok i smutnja.

Osim toga, to mase pretvara u poniženo roblje sa skrivenom srdžbom i mržnjom, uništava im osjećaj ljudske plemenitosti i dar slobodnog kreiranja koji može da se razvija samo u atmosferi slobode. Duša koja se pomiješa sa vodom zaudara i istruhne, ona postane ispaša crvima niske strasti i bolesnog instinkta, zatim oblast za devijaciju sa gušenjem providnosti i spoznaje, zatim gubljenjem plemenitosti, nastojanja, sklonosti i uzdizanja. To je najveći porok i smutnja.

Osim toga, to ruši svako mjerilo, vrijednost i pravilno poimanje jer pravilno poimanje ruši nasilnike i nasilje. Otuda je neminovno unositi slabljenje u svaku vrijednost i falsificiranje u mjerilima i unositi devijaciju u poimanjima da bi se čovjek pomirio sa slikom groznog nasilja. Na taj način to bi izgledalo lahko prihvatljivo. To je krajnji porok i smutnja.

Nakon što su umnožili porok i smutnju na zemlji nije preostao nikakav drugi metod za popravak osim čišćenja lica zemlje od svake vrste poroka:

pa je Gospodar tvoj - bič patnje na njih spustio, (89/13)

jer, Gospodar tvoj je, zaista, u zasjedi (89/14).

Tvoj Gospodar vreba ih, On je u zasjedi i registrira sva njihova djela. Kada su se porok i smutnja namnožili i uvećali, Gospodar tvoj je ***bič patnje na njih spustio*** (89/13). Ova misao izražena ovako govori o ugrizu i žaru patnje jer se navodi bič, a taj žar patnje izlijeva se i plavi sve kada se spomene termin *sabe* –izliti, spustiti, jer on obuhvata i bol koji prži i nasilničko prekrivanje nasilnika ***koji su na zemlji zulum provodili i poroke na njoj umnožili*** (89/11-12).

Iza svih ovih stradanja izlijeva se smirenost na vjerničko srce dok se on suočava sa nasiljem u bilo kom vremenu i mjestu. Iz riječi Uzvišenog Allaha: *jer, Gospodar tvoj je, zaista, u zasjedi* (89/14) izlijeva se posebna smirenost, jer tvoj Gospodar je tamo, On vreba, Njega ništa ne može mimoići, On kontrolira, ništa Mu ne može promaći, pa neka se smiri vjernik, neka spava tvrdim snom jer je njegov Gospodar tamo, u zasjedi svakom zulumu, zlu i poroku.

Tako primjećujemo ovdje primjer Allahove moći u ovom Pozivu. Ovaj primjer nije poput primjera koji je iznošen u suri El-Burudž vezano za *ashabu'l-uhdud* (oni koji su rovove iskopali). Kur'an neprestano odgaja

vjernike ovim i drugim primjerom, sukladno situacijama i okruženjima. On priprema vjerničke duše podjednako i za jedno i za drugo, da budu mirne u oba slučaja, da očekuju i jedan i drugi slučaj, da prepuste sve Allahovoj moći da On to obavi kako hoće.

* * *

Jer, Gospodar tvoj je, zaista, u zasjedi (89/14) - On vidi, računa, obračunava i nagrađuje prema preciznom mjerilu koje ne griješi, ne čini nasilje niti prihvata formalnost stvari i pitanja, nego se pridržava suštine stvari. Međutim, čovjekovo mjerilo griješi, a i sam čovjek slabo procjenjuje. On primjećuje samo pojavnosti sve dok se ne poveže sa Allahovim mjerilom:

Čovjek, kada Gospodar njegov hoće da ga iskuša pa mu počast ukaže i blagodatima ga obaspe, rekne: "Gospodar moj je prema meni plemenito postupio!" (89/15).

A kad mu, da bi ga iskušao, opskrbu njegovu oskudnom učini, onda rekne: "Gospodar moj me je napustio!" (89/16).

Ovo je to poimanje čovjeka koga Allah iskušava raznim situacijama, davanjem u izobilju ili sustezanju. Davanjem u izobilju i određenju Allah čovjeka iskušava blagodatima i čašću, iskušava ga imetkom i položajem, a čovjek ne zna da je to iskušenje radi nagrade ili kazne. Čovjek misli da je ova opskrba ili položaj dokaz da on time zaslužuje blagodat kod Allaha, da je to znak da je njega Allah odabrao i izabrao, pa otuda čovjek to iskušenje smatra kao nagradu ili rezultat provjere. On poredi plemenitost kod Allaha ponudama ovog života, međutim, Allah ga iskušava i uskraćivanjem opskrbe, i smatra da je i to iskušenje nagrada, a čovjek misli da je ovo iskušenje kazna, vidi da uskraćenje opskrbe predstavlja poniženje kod Allaha jer da Allah nije htio to poniženje, ne bi mu uskratio opskrbu.

I u jednom i u drugom slučaju čovjek griješi kod poimanja i procjene. Davanje opskrbe u izobilju ili njeno ustezanje znači iskušenje od strane Allaha da bi čovjek kroz to ispoljio zahvalu na blagodati ili obijest, da bi ispoljio strpljenje na iskušenju ili nezadovoljstvo kada je nagrada, kako izgleda, daleko od njega. Nagrada se ne ogleda u onome što je Allah dao čovjeku na ovom svijetu ili mu to onemogućio. Vrijednost čovjeka kod Allaha ne ovisi i nije vezana za ono što čovjek ima na ovom svijetu.

Allahovo zadovoljstvo ili srdžba ne dokazuje se kroz darivanja ili sprečavanja dara na zemlji jer Allah daje i dobrom i lošem čovjeku, onemogućava dobro katkada i dobrom i lošem čovjeku, nego ono što stoji iza jednog i drugoga to preteže, jer Allah daje da bi iskušao čovjeka, ali i uskraćuje da bi ga iskušao. Prema tome, rezultat tog iskušenja je pretežan.

Međutim čovjek, kad u srcu nema vjerovanja, ne spoznaje mudrost sprečavanja ili davanja, ne spoznaje činjenicu te vrijednosti u Allahovom mjerilu, ali kada je srce ispunjeno vjerovanjem, onda je čovjek vezan i zna šta stoji tamo. U njegovu mjerilu lahke su i neznatne ponude ovog svijeta, a bude kaznu ili nagradu koja stoji iza iskušenja. Dati ili ustegnuti, Allahu je jedno te isto, pa je poželjno pomiriti se i u jednom i u drugom slučaju sa Allahovom odredbom. A upoznati Allahovu odredbu u njegovu mjerilu, bez ove očite vrijednosti, je praznina.

* * *

Kur'an se obraća ljudima u Mekki, pronalazi im primjere u svakom paganizmu koji je izgubio vezu sa uzvišenijim i širim svijetom od zemlje, obraća se ljudima koji tako misle o svom Gospodaru u vezi sa davanjem i ustezanjem. To su njihove procjene prema vrijednosti čovjeka na zemlji, a to je da je imatak i čast kod njih sve. Izvan toga nema nikakvog drugog mjerila. Zatim, njihove su požude za bogatstvom neograničene. Pri tome oni ispoljavaju nasilničku ljubav, a to prouzrokuje proždrljivost i pohlepu kao i težnju i škrtost, otkriva im šta stoji u njihovim grudima i potvrđuje da su proždrljivost i škrtost uzrok njihovoj grešci kod spoznaje smisla iskušenja davanjem ili ustezanjem opskrbe:

A nije tako! Vi pažnju siročetu ne ukazujete, (89/17)

i da se puki siromah nahrani - jedan drugog ne nagovarate, (89/18)

a nasljedstvo pohlepno jedete (89/19)

i bogatstvo pretjerano volite (89/20).

A nije tako. Ovo pitanje nije onako kao što kaže čovjek koji u sebi nema vjerovanja. Davanje opskrbe nije dokaz plemenitosti kod Allaha niti je ustezanje opskrbe dokaz za poniženje i zanemarivanje. Stvar je u tome što vi ne izvršavate pravo davanja niti ispunjavate pravo imetka. Vi ne ukazujete pažnju prema siročetu koje je izgubilo zaštitnika i staratelja

odmah nakon što mu je umro roditelj. Vi ne nagovarate jedan drugoga da se nahrani siromah i bijednik koji ne prosi, a ima potrebu. Neispoljavanje međusobnog bodrenja i preporuke da se nahrani bijednik smatra se kao nešto veoma ružno. Ono zaslužuje osudu. Istovremeno, to bodrenje i preporuka govore o nužnosti solidarnosti u društvu i ispunjenju obaveze i općeg dobra. To je karakteristika islama.

Vi ne shvaćate pravi smisao iskušenja, na pokušavate da uspijete kod toga ukazujući pažnju siročetu i preporuci da se nahrani siromašni čovjek, nego vi postupate suprotno, nasljedstvo jedete halapljivo, proždrljivo i požudno. Jako volite imetak tako da u vašim dušama ne preostaje ni najmanje plemenitosti niti pažnje prema onima kojima treba ukazati pažnju i nahraniti ih.

Islam se suočio u Mekki, kao što smo ranije rekli, sa situacijom punom požude za sabiranjem imetka svim metodama što čini da srce postaje kruto i okrutno, a slabost siročadi je postala kao nešto zavodljivo za otimanje njihovog imetka, posebno kod ženske djece. To se manifestiralo na razne načine, naročito kod nasljedstva. (O tome je iznijeto objašnjenje na brojnim mjestima *U okrilju Kur'ana.*) Istovremeno, tamo je dolazila do izražaja ljubav za imetkom i njegovim sticanjem pa i putem kamate i drugim izrazitim pojavama u mekkanskom društvu prije islama. To je karakteristika paganizma svakog vremena i na svakom mjestu, čak i danas.

U ovim ajetima uspjelo se otkriti stvarnost tih ljudi, ali i kritikovati ta stvarnost, s namjerom da se čovjek drži daleko od toga. To se odražava u ponavljanju riječi *kella*, koje znače nije tako. Ovo se odrazilo i u tvorbi izraza i ritma. Sve to svojom zvonkošću ocrtava žestinu požude:

a nasljedstvo pohlepno jedete (89/19)

i bogatstvo pretjerano volite (89/20).

* * *

Poslije ovog definiranja sramote pravog njihova stanja koje zaslužuje osudu, predočenja njihove greške poimanja o iskušenju davanjem i sprečavanjem opskrbe, uslijedila je strašna prijetnja Danom nagrade i

njegove činjenice nakon iskušenja i rezultata toga iskušenja. Ovo je donijeto u snažnom i jakom ritmu:

A ne valja to! Kada se Zemlja u komadiće zdrobi (89/21)

i kad dođe naređenje Gospodara tvoga, a meleki budu sve red do reda, (89/22)

i kad se tog Dana primakne džehennem; tada će se čovjek sjetiti - a na što mu je sjećanje?! - (89/23)

i reći: "Kamo sreće da sam se za ovaj život pripremio!" (89/24).

Tog Dana niko neće kao On mučiti, (89/25)

i niko neće kao On u okove okivati! (89/26).

Termin *dekke'l-erd* znači rušenje svega na zemlji i njeno izravnanje. To je jedan vid kosmičke promjene koja će se dogoditi na Dan ustajanja. Što se tiče dolaska tvoga Gospodara i meleka red po red, to je nepoznanica čiju prirodu mi ne znamo, ali osjećamo da iza ovog izraza stoji nešto uzvišeno i strašno. Isti je slučaj i sa dolaskom Džehennema. Mi shvaćamo da je Džehennem blizu njih, blizu onih koji su mučeni u Džehennemu i ništa više. Međutim, šta će se stvarno desiti, kako će se to zbiti, i to je sadržano u neviđenom, ostaje u Allahovu znanju do Njemu poznatog dana.

Iza ovih ajeta i kroz njihovu oštru muzičku zakletvu ocrtava se žestina zarobljeništva, scena u kojoj se srca potresu i očni vid ukoči, a zemlja u komadiće zdrobi, Silni i Visoki pokaže i preduzme odredbu i razlučivanje, a meleki stanu u redove poredani, a onda približi Džehennem i stane pripreman za prijem, eto - to je taj budući svijet.

Tada će se čovjek sjetiti (89/23)- čovjek koji je bio zanemario svrhu iskušenja izraženog kroz ustezanje i davanje opskrbe, čovjek koji je pohlepno jeo nasljedstvo i bezgranično ga volio, čovjek koji nije ukazivao pažnju prema jetimu niti je bodrio ikoga da nahrani siromaha, čovjek koji se osilio, unosio smutnju i tako ponašao, tada će se on sjetiti, sjetit će se istine i doći k sebi nakon što je to sagledao, ali vrijeme je isteklo, bilo je to prekasno: *a na što mu je sjećanje?* (89/23). Svo vrijeme sjećanja je proteklo i niko neće imati koristi od sjećanja tamo gdje se daje nagrada. Tu nema ništa drugo do gubitka zbog isteka prilike u kući rada, tj. u životu na ovom svijetu.

Kada mu postane sasvim jasna ova činjenica, on će reći: *"Kamo sreće da sam se za ovaj život pripremio!"* (89/24)- kamo sreće da sam bilo šta pohranio za ovaj život ovdje, jer je ovaj život ovdje stvarnost koja zaslužuje ime život. To je činjenica koja zaslužuje pripremu, slanje djela unaprijed i pohranu za taj dan. Kamo sreće da je sigurnost na njemu umjesto očitog gubitka! To je ono najgore što čovjek može imati na budućem svijetu.

U tekstu se dalje ocrtava sudbina takvog čovjek nakon iznenadnog gubitka i izgubljenih svih želja: *Tog Dana niko neće kao On mučiti, i niko neće kao On u okove okivati!* (89/25-26). To je Allah, Moćni, Silni, koji toga Dana jedini kažnjava, što niko kao On tada ne posjeduje. To je Allah koji u okove okiva takva čovjeka kako niko drugi ne može okovati. Allahovu kaznu i okove objašnjava Kur'an i na drugim mjestima kad se zadržava na brojnim i raznovrsnim scenama Sudnjeg dana. Ovdje Kur'an čini kaznu i okove opisujući to pojedinačno i na način kako ni približno niko ne može kazniti niti okovati. To stoji nasuprot nasilja i nasilnika, o čemu je ranije rečeno u suri, a što je predstavljeno u narodu Ada, Semuda i kod faraona. Svi su oni činili brojne poroke na zemlji, a što zaslužuje ovakvu kaznu tog naroda i njihovo vezanje u okove i lance. Eto, ovo je tvoj Gospodar, Poslaniče, i ti, vjerniče, On kažnjava, On okiva sve one koji su narod mučili i okivali. Međutim, velika je razlika između jedne i druge kazne, velika je razlika između jednog i drugog okivanja. Prošlo je vrijeme u kome je čovjek mogao nešto učiniti u ovoj oblasti, a došlo vrijeme u kome će to činiti Stvoritelj stvorenja, Onaj kome pripada vlast. Neka budu kažnjeni kaznom kakvu su zaslužili oni koji su nasilje činili ljudima i okivali ih, mučili i u lance stvaljali. Mučili ih kako čovjek ne može ni pojmiti.

* * *

Usred ovog velikog straha, mučenja i okivanja koje prelazi svako poimanje, doziva se smirena duša iz Visokih sfera:

A ti, o dušo smirena, (89/27)

vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan, (89/28)

pa uđi među robove Moje, (89/29)

i uđi u džennet Moj! (89/30).

Tako je pozvana sa miljem i iz blizine: *A, ti,* ili sa ukazivanjem duhovnosti i časti *A, ti, o dušo,* ili sa zahvalnošću i smirenošću *A, ti, o dušo smirena,* rečeno je uslijed storogosti i okivanja, rečeno slobodno i milo, *vrati se Gospodaru svome* - vrati se svome izvoru nakon tuđinstva po zemlji i napuštanja kolijevke, vrati se svome Gospodaru zbog spone, spoznaje i odnosa između tebe i Njega, vrati se zadovoljna, a On tobom zadovoljan; pozvana je ovim pozivom koji izlijeva simpatije i zadovoljstva u cjelokupnu atmosferu: *pa uđi među robove Moje* - bližnje, odabrane, koji zaslužuju ovu blizinu, *i uđi u džennet Moj!* - pod Moju zaštitu i milost.

To je naklonost kroz koju provijavaju džennetske duše od prvog poziva gdje je rečeno: *A, ti, o dušo smirena* (89/27)- smirena uz svoga Gospodara, smirena na svom putu, smirena na tom putu zbog Allahove odredbe, smirena i kada je u izobilju i nevolji, kada joj se obilato opskrba daje i usteže, smirena i kod sprečavanja i davanja, smirena i nikada ne sumnja, smirena tako da ne odstupa, ne zamuckuje niti se potuca na svom putu, smirena tako da se ne plaši strahote Dana stravičnosti.

Tako ovi ajeti nastavljaju sa prekrivanjem cjelokupne atmosfere sigurnošću, zadovoljstvom i smirenošću, a udobna i prijatna muzika oko scene izlijeva obilje ljubavi, blizine i smirenosti.

Eto, to je Džennet sa svojim ugodnim i prijatnim dahom koji se javlja kroz ove ajete na kojima se jasno ukazuje uzvišeni i blistavi pogled Milostivoga.

* * *

سُورَةُ ٱلْبَلَدِ مَكِّيَّةٌ
وَآيَاتُهَا ٢٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا ٱلْبَلَدِ * وَأَنتَ حِلٌّ بِهَٰذَا ٱلْبَلَدِ * وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ * لَقَدْ خَلَقْنَا
ٱلْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ * أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ * يَقُولُ : أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا *
أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ؟

« أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ * وَهَدَيْنَاهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ؟ * فَلَا ٱقْتَحَمَ
ٱلْعَقَبَةَ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ؟ * فَكُّ رَقَبَةٍ * أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ * يَتِيمًا
ذَا مَقْرَبَةٍ * أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ * ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا
بِالْمَرْحَمَةِ * أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ ٱلْمَيْمَنَةِ * وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ ٱلْمَشْأَمَةِ *
عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ » ..

SURA EL-BELED
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 20 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Kunem se gradom ovim, *(90/1)*

a tebi će biti dopušteno sve u gradu ovom -, *(90/2)*

i roditeljem i onim koga je rodio,- *(90/3)*

Mi čovjeka stvaramo da se trudi (90/4).

Misli li on da mu niko ništa ne može? (90/5)

"Utrošio sam blago nebrojeno!" - reći će (90/6).

Zar misli da ga niko vidio nije? (90/7).

Zar mu nismo dali oka dva (90/8)

i jezik i usne dvije, (90/9)

i dobro i zlo mu objasnili? (90/10)

Pa, zašto on na blagodatima zahvalan bio nije? - (90/11).

A šta ti misliš: kako se može na blagodatima zahvalan biti? - (90/12).

roba ropstva osloboditi, (90/13)

ili, kad glad hara, nahraniti (90/14)

siroče bliska roda, (90/15)

ili ubogoga nevoljnika, (90/16)

a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrđe preporučuju; (90/17)

oni će biti - sretnici! (90/18).

A oni koji ne vjeruju u dokaze Naše, oni će biti - nesretnici, (90/19)

iznad njih će vatra zatvorena biti (90/20).

Ova mala sura sadrži gomilu osnovnih činjenica iz okvira života ljudskog bića, brojnih podsticaja i nadahnjujućih doticaja. To je gomila koja bi se teško mogla sabrati u ovako malom okviru izvan Časnog Kur'ana, njegovog jedinstvenog stila koji snažno pada na strunu ljudskog srca ovim brzim i snažnim doticajima.

* * *

Sura počinje aluzijom uzvišene zakletve, aluzijom na stalnu činjenicu u ljudskom životu:

Kunem se gradom ovim, (90/1)

a tebi će biti dopušteno sve u gradu ovom -, (90/2)

i roditeljem i onim koga je rodio,- (90/3)

Mi čovjeka stvaramo da se trudi (90/4).

Ovaj grad je Mekka, Allahov Časni Hram, prvi Hram postavljen ljudima na Zemlji da bi bio zborište i sigurnost njima, kada oni odlažu svoje oružje, prestaju sa gloženjem i neprijateljstvom, kada se susreću u tom gradu predani miru, časno i bez napadanja jedan na drugoga. To je grad čije su i kuće i stabla i ptice i sve živo u njemu zaštićeni, zatim to je Hram Ibrahimov, roditelja Ismailova, oca Arapa i svih muslimana.

Allah je ukazao čast Muhammedu (alejhi's-selam) u tome gradu, podsjeća ga na taj grad i njegov smještaj u tome gradu i boravak, opisujući ga okruženjem koje povećava svetost ovog grada, njegovu čast i veličinu, a to je nagovještaj koji ima jaki smisao na ovom mjestu, i u vrijeme kada su politeisti prigrabili sebi svetost ovog Hrama, uznemiravali i mučili Poslanika i muslimane u Mekki. Ovaj Hram je častan i njegova čast se poveća time što je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) smješten i boravi u njemu, jer se Uzvišeni Allah zaklinje ovim gradom i onim ko boravi u gradu i na taj način On izlijeva na taj grad veličinu i čast još veću i čini položaj politeista, koji su tvrdili za sebe da su oni čuvari ovog Hrama, da su sinovi Ismailovi i Ummet Ibrahimov, prijezirnim i ružnim sa svih gledišta.

Možda ovaj smisao kandidira misao *i roditeljem i onim koga je rodio* (90/3)- da bude poseban znak koji ukazuje na Ibrahima ili Ismaila (aljehima's-selam) i dodatak toga ovoj zakletvi gradom i poslanikom koji stanuje u njemu, njegovim prvim graditeljem i djetetom, mada ovaj tekst ne isključuje da se pod tim misli na roditelja i dijete općenito i da ovo ukazuje na prirodu nastanka čovjeka i njegovo oslanjanje na neprekidno rađanje, pripremajući time razgovor o činjenici čovjeka koja je osnovni predmet ove sure.

Profesor Muhammed Abduhu ima lijep osvrt na ovu temu u svom komentaru ove sure izložene u Džuzu Amme, koji je u skladu sa atmosferom ove sure, a i duhom *U okrilju Kur'ana,* pa ćemo mi to pozajmiti ovdje. Šejh Muhammed Abduhu, Allah mu se smilovao, kaže:

Zatim se zaklinje "roditeljem i onim koga je rodio" da nam skrene pažnju na uzvišenost odredbe ovog razvoja kroz faze, a to je faza rađanja, dostignuća mudrosti i savršenstva zdanja u tome, patnje koje podnosi

roditelj i rođenče u toku nastanka i kompletiranja nastalog do dostizanja granice njemu dodijeljenog razvoja.

Ako posmatraš biljku, primijetit ćeš koliko muke sjemenka ima u toku svoga razvoja počevši od otpora atmosferskih faktora, pokušaja usisavanja hrane iz elemenata oko sebe, pa do ispravljanja i ustaljivanja stabla sa stupovima i granama i tako dok ne proizvede sjeme ili drugo sjeme koje će to odrađivati, uljepšati svoj bitak sa lijepim izgledom. Kad to zamisliš, onda pogledaj dalje od biljke, pogledaj na životinju i čovjeka, primijetit ćeš kod roditelja i rođenčeta još više od toga, naći ćeš da čovjek i životinja podnose više truda i muke da bi očuvali vrstu i ljepotu u što jačoj i silnijoj slici.

Ova zakletva se bazira na čvrstoj istini u životu ljudskog bića:

Mi čovjeka stvaramo da se trudi (90/4).

U trudu i poteškoći, nastojanju i muci, borbi i naporu kao što je rečeno u jednoj drugoj suri: *Ti ćeš, o čovječe, koji se mnogo trudiš, trud svoj pred Gospodarom svojim naći* (84/6).

Prva ćelija ne smiruje se u maternici sve dok ne počne sa trudom, naporom i mukom, da bi formirala za sebe povoljne uvjete za život i hranu, sa dozvolom svoga Gospodara. Ta ćelija se tako muči sve dok ne dođe izlaz i osjeti porođajne muke pored muka koje je osjetila njena majka. Embrio ne vidi svjetlo dok ne bude bio ukliješten i potisnut tako da skoro bude ugušen pri izlazu iz maternice.

Počevši od tog momenta, nastaje težak napor i trud, embrio počinje da udiše zrak kako ranije nije bio uobičajio, otvara usta i svoja pluća prvi put da zajeca i duboko udahne, otvoreno se trudeći uz veliku poteškoću na početku. Tada nastupa i period varenja hrane, krvnog optoka kako nije uobičajio. Dijete se muči i pati kod odstranjenja nepotrebnoga sve dok se njegova crijeva ne uvježbaju sa ovim novim postupkom. I svi drugi koraci poslije ovoga su također trud i bol. Svaki dalji korak zahtijeva napor. Dijete to jasno primjećuje kada nastoji da propuže ili kada nastoji da prohoda, saznaje koliko uloži velikog napora da bi stalo na noge u ovom tako jednostavnom kretanju.

I kod pojave zuba, nastaje bol, i kod uspravljanja trud, i kod ustaljenja hoda - trud, kod obrazovanja - trud, kod razmišljanja - trud i kod svakog novog pokušaja - trud kao što je kod pokušaja puzenja i hodanja.

Nakon toga putevi se razilaze. Nastaju raznovrsne poteškoće, poteškoće koje traži napor čovjekovih organa, zatim napor kod razmišljanja, kod sticanja komada hljeba za život, kod odijevanja kod nekoga da hiljadu pretvori u dvije ili deset hiljada, i dok se neko trudi i muči da osvoji vlast i čast, drugi se trudi na Allahovu Putu, neki radi strasti i hira, neki radi vjerovanja i Poziva, neki radi pakla, neki radi Dženneta. Svi oni nose svoj teret, idu putem trudeći se da idu svome Gospodaru, da Ga susretnu, a tamo će biti najveći bol za nesretnike, a najveći mir i ugodnost za sretnike.

Trud je, doista, prirodan u životu na ovom svijetu. Njegove forme i uzroci se razlikuju, ali najzad - sve je to trud. Najveći gubitnik bit će onaj koji pati zbog truda i napora u životu na ovom svijetu da bi skončao na najgorem i najgorčijem bolu na budućem svijetu. Najuspjeliji je onaj koji se trudi na putu ka svome Gospodaru da Ga susretne spreman, gdje prestaje trud ovog života i gdje skončava život u velikom miru i rahatluku u Allahovu odsjenu.

Premda postoje i neke nagrade na zemlji, za raznovrsnost truda i nastojanja, ipak, onaj koji se trudi i bori radi nečeg uzvišenog, nije kao onaj koji se bori radi nečeg što je mizerno, čiji primjer nije umno smirenje niti smirenje za uloženi trud i podnošenje žrtava Onaj koji se bori, a nije optrećen teretima blata ili ovim teretom, nije kao onaj koji se bori da zaroni u kaljužu i veže za zemlju kao kukci i crvi. Onaj koji umire na putu Poziva nije kao onaj koji umire na putu hira, nije kao on posebno u osjećaju truda i napora koga susreće.

* * *

Nakon iznošenja ove činjenice o prirodi ljudskog života razmatraju se neki pozivi ***čovjeku,*** njegova poimanja na osnovu kojih on određuje svoje postupke:

Misli li on da mu niko ništa ne može? *(90/5)*

Utrošio sam blago nebrojeno!" - reći će *(90/6).*

Zar misli da ga niko vidio nije? *(90/7).*

Ovaj je ***čovjek,*** doista, stvoren i u muci se ne može lišiti truda i muke da bi zaboravio činjenicu svoga stanja i povinovao se snazi, moći, savjesti i

uživanju koje mu je dao njegov Stvoritelj, da se ponaša na način da ne misli da je to on ostvario svojim postupkom i da ne očekuje da nad njim ne vlada Moćni koji će mu obračunavati, pa da se osili, ponaša oholo, otima i plijeni, da gomila i umnožava, da griješi i nepromišljeno govori, a da se ne boji da ne počini grijeh. Ovo bi bila osobina čovjeka čije srce u sebi nema ni iskre imana.

On, nakon toga, i kada se pozove da čini dobro i uloži trud na putu dobra (na mjestima koji su navedeni u ovoj suri) kaže: *"Utrošio sam blago nebrojeno!"* *(90/6)*- potrošio sam mnogo i mnogo i dosta mi je što sam potrošio i uložio: *Zar misli da ga niko vidio nije (90/7),* zar je zaboravio da ga oko Allahovo motri, da su Njemu sva njegova djela poznata, da On vidi šta taj čovjek troši i zašto troši. Međutim, ovaj čovjek kao da je zaboravio ovu činjenicu i smatra da je zaklonjen od Allahova pogleda.

* * *

Ovo zavođenje se pričinjava čovjeku pa on misli da je on taj koji nešto sprečava i da je snažan, on škrtari imetkom i tvrdi da je on sve to učinio Kur'an to suočava sa izlivom dobra tom čovjeku, posebno u njegovu formiranju, u njegovim prirodnim osobinama i spremnostima, za koje čovjek nije zahvalan niti je zauzeo ispravan stav prema tome:

Zar mu nismo dali oka dva (90/8)

i jezik i usne dvije, (90/9)

i dobro i zlo mu objasnili? (90/10).

Čovjek se zavodi svojom moći, a Allah mu je darovao tu moć, čovjek škrtari imetkom, a Allah mu ga je dao, čovjek nije na Pravom Putu niti je zahvalan. Allah mu je dao čula pomoću kojih ide u svijetu osjetila, dao mu je dva oka ovako složena u svom sastavu i moći da gledaju, odlikovao ga govorom i dao mu savršenu opremu: *i jezik i usne dvije (90/9)*, a onda mu pohranio i moć da spoznaje i uočava razliku između dobra i zla, upute i zablude, istine i neistine. ... *I dobro i zlo mu objasnili (90/10)* - da izabere ono što hoće. U ovoj njegovoj prirodi je udvojena spremnost da se ponaša kako hoće u odnosu prema ova dva smjera. Termin *nedžd*, ovdje upotrijebljen znači uzdignuti put-smjer, a Allahovo htijenje je uvjetovalo da čovjeku da moć da se ponaša kako hoće, dao mu ovu dvojnost sukladno mudrosti kod

stvaranja i dao i olakšao svakome koga je stvorio da obavlja svoju ulogu u ovom Bitku.

Ovaj ajet otkriva činjenicu ljudske prirode. On istovremeno predstavlja bazu ili osnovicu psihološke islamske teorije zajedno sa drugim ajetima donijetim u suri Eš-Šems: *I duše i onoga koji je stvori pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini, - uspjeće samo onaj ko je očisti, a biće izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi (91/7-10).* (Na ovo pitanje ćemo se kasnije podrobno na drugom mjestu osvrnuti u suri Eš-Šems, jer tamo ima više prostora.)

* * *

Ovo činjenje dobra, koje je Allah obilato izlio ljudskoj vrsti, posebno u samom čovjeku, u njegovu formiranju, među koje spada i to što mu je dao dva oka radi upute, pomoću kojih gleda dokaze moći i nagovještavanje vjerovanja po stranicama Kosmosa. To je izloženo na stranicama Kosmosa poredanim u nebeskom svodu. Dao mu je jezik i dvije usne, a to čini aparaturu za objašnjenje i izražavanje. S njima čovjek može da radi mnogo štošta. Riječ katkada može da zamijeni mač, top i još više od toga, a katkada može da svali čovjeka u pakao isto kao što ga može uzdignuti ili poniziti u ovoj vatri. Muaz ibni Džebel (Bog bio zadovoljan njime) prenosi: “Jednom prilikom bio sam sa Poslanikom na putovanju i imao sam priliku da budem blizu njega. Išli smo zajedno i rekao sam mu: Poslaniče, reci mi šta da radim pa da me to odvede u Džennet i udalji od Džehennema! Poslanik odgovara: “Pitao si za nešto veliko, a to je sasvim lahko za onoga kome to Allah olakša: da se klanjaš samo Allahu i da Mu ne pripisuješ sudruga, da klanjaš namaz, dijeliš zekjat, postiš mjesec dana ramazana i obaviš hadždž.” A onda me upita: “Nisam li te uputio na vrata dobra?” Ogovorio sam mu: “Da, Poslaniče.” I poslanik nastavi: “Post je plašt i zaštita, sadaka gasi grijehe kao što voda gasi vatru, namaz čovjeka u dubokoj noći je oznaka dobrih ljudi.” A onda Poslanik prouči iz Kur’ana slijedeće: *Bokovi se njihovi postelja lišavaju... (32/16),* a onda ponovo upita: “Nisam li te obavijestio o glavnom pitanju, stubu i vrhu onoga što je bitno.” Rekao sam: “Da, Allahov Poslaniče.” I Poslanik dodade: “Glava tog pitanja je islam, njegovi stubovi namaz, a vrh njegovih uzvišenja je džihad.” A onda upita: “Nisam li te obavijestio o svemu tome?” I ja rekoh:”Da, Allahov Poslaniče.” A on na to dodade: “Sustegni se ovoga” i ukaza na svoj jezik. Ja upitah Poslanika: “Allahov Vjerovjesniče, zar ćemo biti kažnjeni i za ono

što govorimo?" "Ne bilo te tvojoj majci, reče Poslanik, hoće li se ljudi skotrljati u vatru na lice ili, reče, na svoj nos, bez žetve njihovih jezika." (Prenose: Ahmed, Tirmizi, Nesai i Ibni Madže.)

Upućivanje čovjeka da spozna šta je dobro, a šta zlo, da spozna put koji vodi u Džennet, a i put koji vodi u Džehennem, da ga pomogne ovom uputom na putu dobra.

Sve ovo su učinjena dobra koja ne pokreću čovjeka da bude zahvalan na blagodatima koja su se ispriječila između njega i Dženneta. Ovo je ta nezahvalnost koju Allah objašnjava čovjeku u slijedećim ajetima:

Pa, zašto on na blagodatima zahvalan bio nije? - (90/11).

A šta ti misliš: kako se može na blagodatima zahvalan biti? - (90/12).

roba ropstva osloboditi, (90/13)

ili, kad glad hara, nahraniti (90/14)

siroče bliska roda, (90/15)

ili ubogoga nevoljnika, (90/16)

a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrđe preporučuju; (90/17)

oni će biti - sretnici! (90/18).

Ovo je ta blagodat na kojoj bi čovjek trebao zahvalan biti, a ne može biti ako se ne oslanja na vjerovanje. Ovo je ta blagodat koja stoji između čovjeka i Dženneta, i ako je čovjek prekorači, onda je stigao do Dženneta. Predstavljanje te blagodati ovako je snažan podstrek i mobiliziranje i pokretanje ljudskog srca da bude zahvalno na činjenju dobra djela koje je objašnjeno, a uz to je objašnjeno da je to djelo prepreka između čovjeka i ovog ogromnog dobitka: *Pa, zašto on na blagodatima zahvalan bio nije?* (90/11). U ovome dolazi do izražaja podstrekavanje i privlačenje.

Nakon ovoga dolazi do iskazivanja veličine i značaja ovog pitanja izraženog u riječima: *A šta ti misliš: Kako se može na blagodatima zahvalan biti?* (90/12). Ovo ne ističe veličinu zahvalnosti nego ističe veličinu njena značaja kod Allaha da čovjek skoči i pohita da bude zahvalan na blagodatima i dopre do njih bez obzira koliko to iziskivalo truda i muke. Trud je stvarnost i kada čovjek uloži trud da bi bio zahvalan, trud donosi

plod i nadoknađuje onome koji to čini i to za sve što je uložio, tako da taj njegov trud ne odlazi uzalud nego će biti namiren u svakom slučaju.

Otkrivanje blagodati i objašnjenje njene prirode počinje sa pitanjem sa kojim se suočava Poziv u specifičnoj sredini sa najosjetljivijom potrebom: nahraniti gladnog, otkloniti nevolje slabih koje nameće nevjerničko društvo koje se oholi i završava se sa onim što ne ovisi o posebnom društvu ili određenom vremenu, ono s čime se suočavaju svi ljudi koji savlađavaju sve poteškoće i stižu do cilja.

_ *a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrđe preporučuju;* (90/17)...

Navedeni termin *feku reqabe* ovdje znači učestvovanje u oslobođenju roba, a oslobođenje znači davanje robu pune slobode i samostalnosti. Bez obzira šta se mislilo pod tim, rezultat je jedan te isti.

Ovaj tekst je objavljen u vrijeme kada je islam bio opkoljen u Mekki, kada nije imao državu da bi se uspostavio zakon – šeriat, a ropstvo je bilo prisutno svugdje na Arabijskom poluotoku i u svijetu oko njega. Sa robljem su postupali krajnje okrutno, a kada su neki od robova primili islam kao što su: Amar ibni Jasir i njegova porodica, Bilal ibni Rebbah, Suhejb i drugi (Bog bio zadovoljan njima), onda su bili još više mučeni od strane svojih arognatnih gospodara. Mučili su ih do te mjere da se ne može ni kazati. Izgledalo je da mogu biti spašeni toga zla, koje su primjenjivali prema njima njihovi okrutni gospodari, jedino ako budu od njih otkupljeni. Ebū Bekir (Bog bio zadovoljan njime), po običaju prvi bi se vazda odazivao i odgovorio na to sasvim sigurno, smireno i ispravno.

Ibni Ishak kaže: Bilal, oslobođeni rob Ebū Bekira (Bog bio zadovoljan njime), pripadao je nekom od plemena Beni Džemh po rođenju. Bio je predan islamu i čista srca, a Umejje ibni Halef ibni Vehb ibni Huzafe Ibni Džemh izvodio bi ga u dolinu u Mekki kada je bilo najtoplije i polagao na leđa, a onda bi naređivao da se donese velika stijena i stavi Bilalu na grudi govoreći mu: Ovako ćeš ostati sve dok ne umreš ili ne odbaciš vjeru Muhammedovu i počneš vjerovati u Lata i Uzaa." Bilal i u takvom teškom stanju bi govorio: "Jedan je, Jedan!"

Ibni Ishak nastavlja: Tako je trajalo dok pored njega nije prošao jednog dana Ebū Bekir es-Sidik (Bog bio zadovoljan njime), a oni tako postupaju sa Bilalom. Kuća Ebū Bekira bila je u naselju Beni Džemh pa je rekao Umejji ibni Halefu: "Zar se ne bojiš Allaha zbog takvog postupka sa ovim siromahom?! Do kada ćeš tako postupati?" Umejj ibni Halef mu

odgovara: "Ti si taj koji ga je zaveo, pa onda i spasi ga od ovoga što vidiš." Ebū Bekir mu odgovori: "Dobro, uradit ću to, i dodade, ja imam kod sebe mladića crnca, jači je od njega i snažniji, a vjeruje kao i ti. Ja ću njega dati u zamjenu za Bilala. Ibni Umejje odgovara: "Dobro, prihvaćam." Nato će Ebū Bekir: "On je tvoj" i dade ovog mladića, uze Bilala i oslobodi ga.

Ebū Bekir je, pored Bilala, oslobodio, prije iseljenja u Medinu još šest robova. Bilal je bio sedmi: Amira ibni Fuhejru, koji je učestvovao u bitki na Bedru i poginuo kao šehid dana Bi'ru Meune, Umi Ubejsa i Zenira (koja je obnevidjela kada je prihvatila islam pa su joj Kurejšije prigovarali da je izgubila vid zbog kipova Lata i Uzata, a ona bi im uzvratila: Lažu, jer Allahovu hramu ne može naštetiti ni Lat ni Uza niti mu mogu koristit. Kasnije je Allah njoj povratio vid.) Oslobodio je i Nehdiju i njenu kćerku. Njih dvije su bile robinje jedne žene iz plemena Beni Abdidar. Jednog dana Ebū Bekr je prolazio pored njih, a njihova vlasnica ih je poslala da joj donesu brašno govoreći: "Boga mi, ja vas neću nikada osloboditi." Na to joj Ebū Bekr (Bog bio zadovoljan njime) prigovori riječima: "Oslobodi ih, pusti ih!" A ona mu uzvrati: "Oslobodi ih ti! Ti si ih na zlo naveo, pa ih i oslobodi." Ebū Bekir pita: "Pošto ih prodaješ?" Ona odgovori za toliko i toliko i Ebū Bekir dodade: "Ja sam ih kupio i, evo, oslobodio. Vratite joj njeno brašno." Njih dvije rekoše: "Zar da ga ispraznimo, Ebū Bekre, i vratimo njoj. " On kaže: "Da, ako hoćete!"

Ebū Bekr je prošao i pored robinje Beni Mumel, porijeklom iz plemena Beni Ad, koja je bila muslimanska koju je Omer ibni Hattab mučio insistirajući da napusti islam. Omer je tada bio mušrik, politeist. Tukao ju je, a kada se zasitio, reče: "Ne mogu više da te tučem, prestao sam samo zbog nestrpljenja." A ona mu odgovori: "I s tobom Allah tako uradio." I nju je Ebū Bekir otkupio i dao joj slobodu.

Ibni Ishak dodaje: "Prenio mi je lancem prenosilaca Muhammed ibni Abdullah ibni Ebi Atik – Amir ibni Abdullah ibni Zubejr od nekih svojih rođaka pa kaže: Ebū Kuhafe, otac Ebū Bekira, reče Ebū Bekiru: "Sine, primjećujem da ti daješ slobodu robovima, slabićima. E, kada bi ti to što činiš oslobađao snažne momke, oni bi te branili i podržavali!" Ebū Bekir na to kaže: "Oče, ja želim da uradim samo ono što Allah hoće!"

Ebū Bekir (Bog bio zadovoljan njime) bio je zahvalan na blagodatima pa je i oslobađao ovo roblje radi Allaha. Prisutno okruženje u tom trenutku i toj sredini prouzrokovalo je da se ovo djelo shvati kao prethodnica svakog koraka i skoka da bi čovjek bio zahvalan na blagodatima na Allahovu Putu:

ili, kad glad hara, nahraniti (90/14)

siroče bliska roda, (90/15)

ili ubogog nevoljnika (90/16)...

Upotrijebljeni termin *mesgabe* ovdje znači glad i to onog dana kada se mnogo cijeni nahraniti nekoga, i to je probni kamen vjerovanja. Siroče u tom paganskom društvu bilo je izloženo laži, pohlepama, uništenju, poniženju i prijevari, pa makar bilo i rodbinski bliže. Kur'an ističe oporuku vezanu za siroče, što ukazuje na okrutnost tog društva prema siročadima. Ove oporuke susreću se čak i u surama objavljenim u Medini, a u povodu ozakonjenja nasljedstva, oporuke i braka. Već je ranije bilo dosta riječi o tome, posebno u suri En-Nisa, zatim i u suri El-Beqare, pa i u drugim surama. Također se ističe i hranjenje ubogih siromaha, oborenih glava zbog očaja i teške situacije kada hara glad. Kur'anski tekst ističe to također među prve potrebe na putu zahvalnosti na blagodatima jer je i to probni kamen vjerničkih osjećaja, probni kamen milosti, pažnje, solidarnosti, pomaganja i pažnje porodice radi Allaha u vrijeme kada vlada teškoća, glad i potreba. Ove dvije mjere: oslobođenje roba i nahraniti čovjeka bili su primjetne sugestije dotične sredine, mada ovo ima i svoj opći smisao. Zbog toga se ovo pitanje i stavlja u prvi plan kod spominjanja, a onda se prelazi na veći i opći skok:

a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrđe preporučuju; (90/17)

Termin *summe* naveden ovdje nije radi vremenskog poređenja nego radi značenja da bi se shvatio da ovaj korak ima obuhvatniji i širi okvir i uzvišeniji horizont. U protivnom, ništa ne bi koristilo osloboditi roba, niti nahraniti gladnoga ako nema vjerovanja. Otuda je vjerovanje moralo da postoji prije nego se pristupi oslobođenju roba i hranjenju gladnoga. To je ono što čini da dobro djelo ima svoju težinu u Allahovu mjerilu, jer to čovjeka povezuje sa konstantnim i čvrstim programom. Prema tome, neće biti dobro izloženi osvrt koji bi zadovoljio prevrtljivu smjesu ili cilj ostvarenja zahvale sredine ili bilo kakav drugi interes.

Kao da je u Kur'anu rečeno: Roba ropstva osloboditi, ili, kad glad hara nahraniti siroče bliska roda, ili ubogoga nevoljnika, a uz to da je: od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrđe preporučuju, prema tome, termin *summe* ovdje je upotrijebljen da označi smisao dobrote i veličine.

Strpljenje je nužni element kod vjerovanja, općenito, a zahvalanost na blagodatima je nešto posebno, dok preporuke toga potvrđuju stepen koji stoji iza samog stepena strpljenja, potvrđuju stepen međusobnog povezivanja vjerničke zajednice, preporuku strpljenja i saradnje na obavezama vjerovanja. To su dijelovi harmoničnog osjećaja. Svi osjećaju jedno te isto kod poteškoće borbe, osjećaju potrebu da se ostvari vjerovanje na zemlji i preuzme obaveza. Zbog toga jedan drugom preporučuju strpljenje kod zajedničkog tereta i učvršćuju jedan drugoga, da se ne uspavaju i postanu nemoćni, da jedan drugog jačaju i ne budu poraženi. Ovo je nešto drugo, ne pojedinačno strpljenje, iako ono počiva na pojedinačnom strpljenju. Ovo je sugestija o nužnosti vjernika i obavezama u vjerničkoj zajednici, sugestija da ne bude element pospanosti i nemoći, nego element ustaljenja, da ne bude poziv poraza, nego poziv da čovjek bude zahvalan na blagodatima, da ne bude povod nemiru i strahu, nego mjestu smirenosti.

U Kur'anu se također ističe i međusobna preporuka milosrđa. To prelazi samo milosrđe, to je širenje osjećaja o nužnosti međusobne milosti u redovima ove zajednice putem međusobnog preporučivanja milosti i njena bodrenja, zatim tretiranje ove preporuke kao nešto što je i kolektivna i pojedinačna obaveza istovremeno. To bi svi morali znati i svi na tome sarađivati.

Smisao jedne zajednice počiva na ovom smjeru, a to je smisao koga Kur'an ističe, a ističu ga također i brojni hadisi Allahova Poslanika (alejhi's-selam) zbog njegove važnosti u ostvarenju činjenice ove vjere, jer je islam vjera zajednice, program Ummeta sa jasnim pojedinačnim obavezama i pojedinačnim polaganjem računa o tome, sasvim jasno i cjelovito.

O onima koji su zahvalni na blagodatima Kur'an kaže: *oni će biti – sretnici! (90/18)*. Oni su sretnici kao što je navedeno i na drugim mjestima ili - oni su oni kojima je data knjiga u desnu ruku, koji imaju sreću i koji su sretnici. Oba ova značenja su vezana za vjerničko poimanje.

* * *

A oni koji ne vjeruju u dokaze Naše, oni će biti - nesretnici, (90/19)

iznad njih će vatra zatvorena biti (90/20).

Ovdje se ne navode druga svojstva za nesretnike osim što Kur'an kaže: ***a oni koji ne vjeruju u dokaze Naše (90/19),*** jer svojstvo nevjerovanja svodi kraju ovaj stav, jer nema nikakva dobra sa nevjerovanjem, niti ima većeg zla od nevjerovanja koje u sebi sadrži nevjerovanja i prekriva ga. Otuda nema potrebe isticati da su oni ti koji ne oslobođaju ropstva roba niti hrane gladna čovjeka, a onda ukazati da su ***oni koji ne vjeruju u dokaze Naše (90/19),*** jer, kada ne vjeruju, šta će im koristiti to čak kad bi to i činili.

Oni su nesretnici, tj. oni kojima je data knjiga u lijevu ruku, ili pesimisti i oni koje pogađa nesreća. I jedan i drugi termin je blizak vjerničkom poimanju. To su oni koji su ostali izvan blagodati i zahvale tim blagodatima.

... ***Iznad njih će vatra zatvorena biti (90/20)***- ovdje je upotrijebljeni termin ***mu'sade,*** tj. zatvorena, ili nosi u sebi slično značenje, tj. njena vrata su zatvorena, nevjernici su iza tih vrata, oni su izloženi patnji, pohapšeni, ili može nositi drugo potrebno i slično značenje ovog značenja, pa bi značilo da oni ne mogu izaći iz tog pakla zbog čvrstoće zatvorenih vrata, ne mogu da se odvoje od njih. Ova dva značenja su nerazdvojna.

* * *

Ovo su osnovne činjenice o životu ljudskog bića i vjerničkom poimanju izložene u ovom malom okviru ovako snažno i jasno. Ovo je karakteristika jedinstvenog kur'anskog izraza.

* * *

سُورَةُ الشَّمْسِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ١٥

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا * وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا * وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا * وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا *
وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا * وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا * وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا
وَتَقْوَاهَا * قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا .

« كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا * إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا * فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ : نَاقَةَ اللَّهِ
وَسُقْيَاهَا * فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا * وَلَا يَخَافُ
عُقْبَاهَا » ..

SURA EŠ-ŠEMS
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 15 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi Sunca i svjetla njegova, (91/1)

i Mjeseca kada ga prati, (91/2)

i dana kada ga vidljivim učini, (91/3)

i noći kada ga zakloni, (91/4)

i neba i Onoga koji ga sazda, (91/5)

i Zemlje i Onoga koji je ravnom učini, (91/6)

i duše i Onoga koji je stvori (91/7)

pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini, (91/8)

uspjeće samo onaj ko je očisti, (91/9)

a biće izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi! (91/10).

Semud je zbog obijesti svoje poricao: (91/11)

kad se jedan nesretnik između njih podigao, (91/12)

Allahov poslanik im je doviknuo: "Brinite se o Allahovoj kamili i vremenu kad treba da pije!" (91/13)

ali mu oni nisu povjerovali, već su je zaklali - i Gospodar njihov ih je zbog grijeha njihovih uništio i do posljednjeg istrijebio, (91/14)

ne strahujući zbog toga od odgovornosti (91/15).

Ova kratka sura, sa jednom rimom i jedinstvenim muzičkim taktom, sadrži nekoliko emotivnih dodira koji proistječu iz prizora Kosmosa i njegovih fenomena kojima započinje sura i koji se pojavljuju kao okvir za veliku istinu koju sadrži ova sura. Istinu o ljudskoj duši, njenim prirodnim predispozicijama i ulozi čovjeka kada je u pitanju njegova duša i njegova odgovornost za njenu sudbinu. Ovu istinu kontekst sure veže za kosmičke istine i njegove stabilne prizore.

Ona također sadrži i kazivanje o Semudu, njihovom poricanju upozorenja njihova poslanika, njihovu klanju deve i njihovom stradanju nakon toga i istrebljenju. To je primjer izgubljenosti koja pogađa onoga ko ne čisti svoju dušu, već je prepušta griješenju, a ne privoljava je na bogobojaznost kao što se navodi u prvom dijelu sure: *uspjeće samo onaj ko je očisti, a biće izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi!* (91/9-10).

* * *

Tako Mi Sunca i svjetla njegova, (91/1)

i Mjeseca kada ga prati, (91/2)

i dana kada ga vidljivim učini, (91/3)

i noći kada ga zakloni, (91/4)

i neba i Onoga koji ga sazda, (91/5)

i Zemlje i Onoga koji je ravnom učini, (91/6)

i duše i Onoga koji je stvori (91/7)

pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini, (91/8)

uspjeće samo onaj ko je očisti, (91/9)

a biće izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi! (91/10).

Uzvišeni Allah kune se ovim stvorenjima i kosmičkim prizorima, kao što se kune dušom, njenim stvaranjem i nadahnućem. Ova zakletva daje ovim stvorenjima najveću vrijednost i usmjerava srca ka njima da o njima kontempliraju i razmišljaju o njihovoj vrijednosti i značenju da su čak zaslužila da se njima kune Veličanstveni i Uzvišeni.

Između kosmičkih prizora i njegovih fenomena općenito i ljudskog srca postoji tajni jezik. Prepoznaje se u središtu prirode i dubinama osjećanja. Između njih i ljudske duše postoji međusobna komunikacija i dozivanje bez tona i glasa. Oni govore srcu, sugeriraju duši i odišu životom bliskim živom ljudskom biću kad god se susretne s njima okrenut njima sa željom za prisnošću, dozivanjem, međusobnom komunikacijom i nadahnućem.

Otuda Kur'an učestalo usmjerava srce ka kosmičkim prizorima raznovrsnim metodama i na različitim mjestima. Nekada izravnim smjernicama, a nekada sporednim dodirima poput ovog zaklinjanja tim stvorenjima i prizorima i njihovog činjenja okvirom za istine koje slijede iza njih. Primijetili smo, posebno u ovom džuzu, uočljivo mnoštvo ovih smjernica i dodira. Gotovo da nema nijedne sure a da u njoj nema pobuđivanja srca da se usmjeri ka ovom Kosmosu tražeći kod njega međusoban razgovor i inspiraciju i primajući od njega - jezikom međusobno razmijenjene tajne - znakove koje sadrži i tajno dozivanje koje emitira.

Ovdje nalazimo sugestivno zaklinjanje Suncem i svjetlom njegovim. Suncem općenito i onda kada odskoči i uzdigne se iznad horizonta posebno. Ono je u ovom periodu najčišće i najljepše. Zimi je to vrijeme poželjne i okrepljujuće topline. A ljeti je to vrijeme čistog zračenja prije

podnevne vreline i jare. Sunce u pretpodnevnom periodu u najvedrijim je i najčišćim svojim periodima. Neki navode da se pod pojmom *duha* misli na cijeli dan. Međutim, mi mislimo da nije neophodno da se odstupi od bliskog značenja riječi *duha*. Ona ima poseban smisao kao što smo vidjeli.

Zaklinje se Mjesecom kada ga prati. Kada prati Sunce svojim blagim, prozirnim, bistrim i čistim svjetlom. Između Mjeseca i ljudskog srca postoji drevna ljubav, duboko ukorijenjena u tajne i dubine, uronula u predjele srca koje zablista i probudi se kad god se srce sretne s njim u bilo kom slučaju. Mjesec ima šaputanja i sugestije za srce kao i slavljenje i veličanje za Stvoritelja koje gotovo da čuje pjesničko srce u razlivenom mjesečevu svjetlu. Srce katkad osjeća da veliča Stvoritelja u izljevu obilnog svjetla u noći punoj mjesečine, pere svoje nečistoće, gasi žeđ i grli ovo drago svjetlo, namirisavajući u njemu Allahov ruh.

Zaklinje se danom kada ga vidljivim učini. Ovo sugerira da se pod pojmom *duha* misli na poseban period, a ne na cijeli dan. Prisvojna zamjenica u sintagmi *džellaha* - vidljivim učini - vraća se po vanjskom smislu na Sunce spomenuto u kontekstu. Međutim, kur'ansko nadahnuće sugerira da se ova zamjenica odnosi na Zemlju. Kur'anski stil ima sporedne sugestije poput ove skrivene u kontekstu, jer je ona uobičajena u ljudskom osjećanju i iskaz je priziva prikrivenim prizivanjem. Dan čini vidljivim i otkriva zemaljsko prostranstvo. Dan ima u životu čovjeka svoja djelovanja koja su mu poznata. Desi se da čovjek zaboravi, uslijed dugotrajnog ponavljanja, ljepotu dana i njegov utjecaj. Ovaj brzi dodir u kontekstu poput ovog budi ga i potiče na razmišljanje o ovom najvećem fenomenu.

Isti je slučaj i sa ajetom: *i noći kada ga zakloni,* (91/4). *Tagšije - zaklanjanje* stoji nasuprot izraza *tedžlije - činjenje vidljivim*. Noć je prekrivač koji pripaja svaku stvar i skriva je. To je prizor koji djeluje na dušu. Ona u životu čovjeka ima isti utjecaj kao i dan.

Potom se zaklinje nebom i Onim koji ga sazda: *i neba i Onoga koji ga sazda,* (91/5). Sintagma *we ma- Onim koji* ima infinitivno značenje. Izraz nebo, kada se spomene, odmah se pomisli na ovo koje je iznad nas poput kupole, gdje god se okrenemo i po čijim su sazviježđima i orbitama razbacane ploveće zvijezde i planete. Međutim, suština neba nije nam poznata. Ono što vidimo iznad nas kompaktnim, koje se ne remeti i ne gubi ravnotežu sadrži svojstvo zdanja svojom stabilnošću i kompaktnošću. Ali, kako je ono sazdano, šta drži njegove dijelove na okupu da se ne raspu dok plovi prostranstvom čiji početak i kraj ne znamo, to nam nije poznato. Sve

što je o tome kazano puke su teorije koje mogu biti oborene i modificirane. Nisu trajne ni stabilne. Čvrsto vjerujemo poslije svega toga da Allahova ruka drži ovo zdanje: *Allah brani da se ravnoteža nebesa i Zemlje poremeti. A da se poremete, niko ih drugi, osim Njega, ne bi zadržao* (35/41). Ovo je jedino, sasvim sigurno znanje.

Također, zaklinje se Zemljom i Onim koji je ravnom učini: ... *i Zemlje i Onoga koji je ravnom učini,* (91/6). *Et-Tahw* znači isto što i *ed-dahw - ravnanje i pripremanje za život.* To je stvarna činjenica od čijeg postojanja zavisi život ljudskog roda i ostalih vrsta živih bića. Ove specifičnosti i podudarnosti koje je Allahova ruka stvorila na Zemlji omogućile su život na njoj shodno Njegovom određenju i planu. Kako nama izgleda, kada bi se jedna od njih poremetila, ne bi mogao nastati život niti bi mogao ići ovim tokom kojim ide. Činjenje Zemlje ravnom ili poravnatom, kao što kaže u drugom ajetu: *Poslije toga je Zemlju poravnao* (79/30)[34] najznačajnije je od ovih specifičnosti i podudarnosti. Samo je Allahova ruka učinila ovo. I kada podsjeća ovdje na ravnanje Zemlje, ustvari, podsjeća na ovu Ruku koja stoji iza toga dodirujući ljudsko srce ovim dodirom radi razmišljanja i sjećanja.

* * *

Zatim dolazi najveća istina o ljudskoj duši u kontekstu ovog zaklinjanja povezana sa Kosmosom i njegovim prizorima i fenomenima. To je jedan od najvećih znakova u ovom međusobno povezanom i skladnom Bitku:

...i duše i Onoga koji je stvori pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini, - uspjeće samo onaj ko je očisti, a biće izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi! (91/7-10).

Ova četiri ajeta, pored ajeta iz prethodne sure El-Beled: *i dobro i zlo mu objasnili* (90/10), i ajeta iz sure El-Insan (Ed-Dehr): *Mi mu na pravi put ukazujemo, a njegovo je da li će zahvalan ili nezahvalan biti* (76/3) predstavljaju osnovu psihološke teorije islama. Ona je povezana i komplementarna sa ajetima koji ukazuju na dvojnu narav čovjeka kao što su riječi Uzvišenog u suri Sad: *I kad je melekima Gospodar tvoj rekao: "Stvoriću čovjeka od ilovače, pa kad mu savršen oblik dam i život u nj*

[34] V. suru En-Nazi'at u ovom džuzu.

udahnem, vi mu se poklonite!" (38/71-72) - kao što je povezana, također, i komplementarna sa ajetima koji utvrđuju individualnu odgovornost, poput riječi Uzvišenog u suri El-Muddessir: *Svaki čovjek je odgovoran za ono što je radio* (74/38) - kao i ajetima koji utvrđuju da Allah postupa sa čovjekom shodno stvarnosti ovog čovjeka, poput riječi Uzvišenog u suri Er-Ra'd: *Alah neće izmijeniti jedan narod dok on sam sebe ne izmijeni* (13/11).

Kroz ove i njima slične ajete ukazuje nam se gledanje islama na čovjeka sa svim njegovim obilježjima.

Ovo je biće stvorenje sa dvojnom prirodom, dvojnom predispozicijom i dvojnog usmjerenja. Pod riječju dvojan mislimo, precizno rečeno, na to da je on po naravi svoje konstrukcije (od zemljine ilovače i od udaška Allahova ruha) opskrbljen podjednakim predispozicijama i za dobro i za zlo, i za Uputu i za zabludu. On je sposoban da razlikuje šta je dobro, a šta je zlo, kao što je sposoban da se usmjeri ka dobru i ka zlu isto tako. Ova je sposobnost skrivena u njegovom biću; Kur'an je nekada naziva nadahnućem: ... *i duše i Onoga koji je stvori pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini* (91/7-8), a nekad uputom: *i dobro i zlo mu objasnili* (90/10). Ona je sadržana u njegovoj nutrini u obliku predispozicije. Poslanice, smjernice i spoljni faktori samo pobuđuju ove predispozicije, izoštravaju ih i usmjeravaju ovamo ili onamo. Ali ih one ne stvaraju, jer su one stvorene u prirodi i mogu se pojmiti.

Pored ovih prirodnih i pojmljivih predispozicija postoji svjesna, spoznajna i usmjeravajuća snaga u samom čovjeku. Za nju se veže odgovornost. Ko upotrijebi ovu snagu u čišćenju i rafiniranju svoje duše, razvoju njene predispozicije za dobro i njenom nadvladavanju predispozicije za zlo, spašen je. Ko zatomi ovu snagu, prikrije je i oslabi, izgubljen je: *uspjeće samo onaj ko je očisti, a biće izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi!* (91/9-10).

Dakle, postoji odgovornost proistekla iz davanja čovjeku ove spoznajne snage koja ima sposobnost izbora i usmjeravanja; usmjeravanja prirodnih predispozicija prijemčivih za razvoj na polju dobra i polju zla, isto tako. To je sloboda kojoj odgovara odgovornost, sposobnost kojoj odgovara zaduženje i dar kojem odgovara dužnost.

Iz Allahove milosti prema čovjeku, On ga nije prepustio nadhnuću njegove naravi, niti spoznajnoj snazi koja kontrolira ponašanje, već ga je potpomogao poslanicama koji mu postavljaju stabilne i precizne kriterije, otkrivaju mu nadahnuća imana i dokaze Upute u njemu i na horizontima

oko njega i otklanjaju od njega naslage strasti, pa vidi Istinu u njenom autentičom obliku. Tako mu postaje put jasnim, jasnoćom koja otkriva, u kojoj nema obmane ili sumnje, pa se tada spoznajna snaga ponaša sa razboritošću i shvaćanjem suštine usmjerenja koje je odabrao i prema kojem se kreće.

Ovo je, općenito, Allahova volja u pogledu čovjeka i sve što se događa u njenom krugu realizira Allahovo htijenje i Njegovo opće određenje.

* * *

Iz ove maksimalno sažete teorije[35] proistječe skupina činjenica koje imaju vrijednost u odgojnom usmjeravanju: Ona, na prvom mjestu, uzdiže vrijednost ovog ljudskog bića čineći ga sposobnim za snošenje odgovornosti za svoje usmjerenje i dajući mu slobodu izbora (u okviru Božijeg htijenja koje je htjelo da on ima ovu slobodu izbora), jer sloboda i odgovornost stavljaju ovo biće na počasno mjesto i utvrđuju za njega u ovom Bitku visoku poziciju koja dolikuje stvorenju u koje je Allah udahnuo od Svoga ruha, koje je stvorio Svojom Rukom i odlikovao iznad mnogih svjetova.

Ona, na drugom mjestu, prebacuje na ovo biće odgovornost za njegovu sudbinu, predaje mu stvar u njegove ruke (u okviru Najveće Volje, kao što smo već rekli), izazivajući u njegovom osjećanju sve emocije budnosti, ustručavanja i bogobojaznosti. On zna da se Allahovo određenje vezano za njega ostvaruje putem njegovog postupanja: ***Allah neće izmijeniti jedan narod dok on sam sebe ne izmijeni*** *(13/11)*. To je teška odgovornost, pa njen nosilac ne smije biti nemaran niti smije kunjati.

Treće, ona podsjeća čovjeka na stalnu potrebu za obraćanjem na stabilne Božije kriterije kako bi bio siguran da ga njegova strast nije obmanula ni zavela, da ga on ne vodi u propast i da se na njemu ne obistini Allahovo određenje vezano za onog ko za boga svoga svoju strast uzme. Na taj način on uvijek ostaje u Allahovoj blizini nalazeći uputu u Njegovoj Uputi i osvjetljavajući sebi put svjetlom kojim ga je On potpomogao u labirintima na putu.

---

35 V. opširnije o psihološkoj teoriji islama u knjizi *El-Insan bejne'l-madijeti we'l-islam*, od Muhammeda Kutba.

Stoga i nema kraja onome dokle može čovjek stići u čišćenju i filtriranju duše, dokle god se kupa u obilju Allahova svjetla i njime se čisti koje šiklja oko njega iz vrela Bitka.

* * *

Nakon toga prezentira se jedan od primjera propasti u kojoj skončava onaj ko uprlja svoju dušu, pa je zakloni od Upute i onečisti, predstavljajući ovaj primjer kroz ono što je zadesilo Semud u vidu srdžbe, kazne i propasti:

Semud je zbog obijesti svoje poricao: (91/11)

kad se jedan nesretnik između njih podigao, (91/12)

Allahov poslanik im je doviknuo: "Brinite se o Allahovoj kamili i vremenu kad treba da pije!" (91/13)

ali mu oni nisu povjerovali, već su je zaklali - i Gospodar njihov ih je zbog grijeha njihovih uništio i do posljednjeg istrijebio, (91/14)

ne strahujući zbog toga od odgovornosti (91/15).

Kazivanje o Semudu i njihovom poslaniku Salihu (alejhi's-selam) navodi se na različitim mjestima u Kur'anu. O tome je govoreno na svakom tom mjestu. Najbliže je o njemu govoreno u ovom džuzu, u suri El-Fedžr, pa se detalji kazivanja mogu naći tamo.

Na ovom mjestu spominje se da je Semud zbog obijesti svoje poricao svoga vjerovjesnika. Samo je obijest bila razlog poricanja. Ova se obijest ogledala u tome što se jedan nesretnik između njih podigao, a to je onaj koji je zaklao devu. On je najnesretniji među njima i najpropaliji zbog grijeha kojeg je učinio. Allahov poslanik upozorio ih je prije činjenja tog djela govoreći im: "Čuvajte se da ne naudite Allahovoj kamili ili da ne dirnete u vodu" - koja je određena za nju jedan dan, a za njih jedan dan, kako im je uvjetovao kad su zatražili od njega dokaz. Allah je učinio ovu kamilu dokazom, a sigurno je da je imala nešto posebno, ali nećemo zalaziti u te podrobnosti jer nam Allah o tome ništa nije rekao. Oni su porekli opomenu i zaklali kamilu. Onaj ko ju je zaklao bio je upravo ovaj nesretnik. Međutim, svi oni snose odgovornost i tretiraju se kao da su je zaklali, jer ga nisu spriječili već im se svidjelo njegovo djelo. Ovo je jedan

od osnovnih islamskih principa solidarnosti u društvenoj odgovornosti u dunjalučkom životu. Ona nije u koliziji sa individualnom odgovornošću kada je u pitanju onosvjetsko svođenje računa gdje niko neće nositi teret tuđih grijeha. Svakako spada u grijeh zanemarivanje međusobnog savjetovanja, solidarnosti, podsticanja na dobro i sprječavanje nasilja i zla.

Tada se pokreće Ruka Moći kako bi kaznila najvećom kaznom: ... *i Gospodar njihov ih je zbog grijeha njihovih uništio i do posljednjeg istrijebio,* (91/14)...

Ed-Demdema znači srdžba i kažnjavanje koje slijedi iza nje. Sam izraz *demdeme* sugerira na ono iza njega, odslikava njegovo značenje svojom zvonkošću, gotovo iscrtavajući jezoviti i zastrašujući prizor. Allah je poravnao njihovu zemlju, sravnjujući njen gornji sa donjim dijelom. To je prizor koji se pojavio nakon žestokog i silovitog rušenja.

Ne strahujući zbog toga od odgovornosti (91/15). Veličanstven je i Uzvišen On! Koga da se plaši? Čega da se plaši? Odakle da se plaši? Ovim se iskazom, ustvari, želi ono što neizbježno slijedi i što se podrazumijeva. Onaj koji ne strahuje od posljedica onog što radi dostiže maksimum u kažnjavanju kada kažnjava. Odmazda Gospodara tvoga će, zaista, užasna biti. To je rezonanca kojom se namjerava njena sugestija i sjena u dušama.

* * *

Tako se istina o ljudskoj duši veže za velike istine ovog Bitka i njegove stabilne prizore, kao što se i za jedno i za drugo veže Allahova zakonitost u kažnjavanju poricatelja i silnika u granicama mudrog određenja koje za svaku stvar određuje rok, za svaki događaj vrijeme, svakoj stvari svrhu i svakom određenju smisao. On je Gospodar i duše i Kosmosa i određenja.

* * *

سورة الليل مكية
وآياتها ٢١

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ * وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ * وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ * إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ * فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ * فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ * وَأَمَّا مَن بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ * وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ * فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ * وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ .

« إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ * وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ * فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ * لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى * الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ * وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى * الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّىٰ * وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰ * إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ * وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ » . .

SURA EL-LEJL
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 21 AJET

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi noći kada tmine razastre, (92/1)

i dana kad svane, (92/2)

i Onoga koji muško i žensko stvara, - (92/3)

vaš trud je, zaista, različit: (92/4)

onome koji udjeljuje i ne griješi (92/5)

i ono najljepše smatra istinitim - (92/6)

njemu ćemo džennet pripremiti; (92/7)

a onome koji tvrdiči i osjeća se neovisnim (92/8)

i ono najljepše smatra lažnim - (92/9)

njemu ćemo džehennem pripremiti, (92/10)

i bogatstvo njegovo mu, kad se strovali, neće koristiti (92/11)

Mi smo dužni da ukažemo na pravi put, (92/12)

i jedino Nama pripada i onaj i ovaj svijet! (92/13).

Zato vas opominjem razbuktalom vatrom, (92/14)

u koju će ući samo nesretnik, (92/15)

onaj koji bude poricao i glavu okretao, (92/16)

a od nje će daleko biti onaj koji se bude Allaha bojao, (92/17)

onaj koji bude dio imetka svoga udjeljivao, da bi se očistio, (92/18)

ne očekujući da mu se zahvalnošću uzvrati, (92/19)

već jedino da bi naklonost Gospodara svoga Sevevišnjeg stekao, (92/20)

i on će, zbilja, zadovoljan biti! (92/21).

U okviru prizora Kosmosa i naravi čovjeka, sura utvrđuje bit djelovanja i nagrađivanja. I pošto je ova suština s mnogovrsnim ispoljavanjima: *vaš trud je, zaista, različit: onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim - njemu ćemo džennet pripremiti; a onome koji tvrdiči i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim - njemu ćemo džehennem pripremiti,* (92/4-10) - s obzirom da je ishod na onom svijetu također različit, shodno djelu i usmjerenju: *Zato vas opominjem razbuktalom vatrom, u koju će ući samo nesretnik, onaj koji bude poricao i glavu okretao, a od nje će daleko biti onaj koji se bude Allaha bojao, onaj koji bude dio imetka svoga udjeljivao, da bi se očistio,* (92/14-18)

- pošto ispoljavanje ove suštine ima dva oblika i dva pravca, također i za nju izabrani okvir u početku sure ima dva oblika u Kosmosu i u duši: *Tako Mi noći kada tmine razastre, i dana kad svane, i Onoga koji muško i*

žensko stvara, - (92/1-3). Ovo spada u čuda harmoničnosti kur'anskog izražavanja.[36]

* * *

Tako mi noći kada tmine razastre, (92/1)

i dana kad svane, (92/2)

i Onoga koji muško i žensko stvara, - (92/3)

Uzvišeni Allah zaklinje se ovim dvama znakovima: noći i danom, sa svojstvom svakog od njih, svojstvom koje odslikava prizor. *Tako Mi noći kada tmine razastre, i dana kada svane* (92/1-2) - noći kada prekrije zemaljsko prostranstvo, preplavi ga i sakrije; i dana kada svane i ukaže se, pa se njegovim svanjivanjem ukaže svaka stvar i razazna. To su dva suprotna vremena u kretanju Svemira, suprotna po obliku, suprotna po specifičnostima i suprotna po posljedicama. Zaklinje se, također, Svojim stvaranjem vrsta u dva suprotna roda: *i Onoga koji muško i žensko stvara* (92/3), upotpunjujući fenomene suprotnosti u atmosferi sure i njenim istinama.

Noć i dan su dva sveobuhvatna fenomena koja svojom znakovitošću sugeriraju ljudskom srcu, a koja imaju također i drugo značenje kada se razmatra i razmišlja o njima i o onome što je iza njih. Duša spontano potpada pod utjecaj izmjene noći i dana; noći kada tmine razastre i posvuda se raširi i dana kada svane i razvidni se. Ova promjena ima svoj govor i sugestiju. Govor o ovom Komosu nepoznatih tajni i ovim fenomenima na koje ljudi ne mogu ništa utjecati; i sugestiju na Moć, iza ove promjene, koja upravlja vremenima u Kosmosu kao što se upravlja malehnim točkom, kao i na promjenu i preobražaj koji se nikada ne ustabiljuje u jednom stanju.

Ona ukazuju kategorički, kada se promotri i razmisli, da tamo postoji druga ruka koja upravlja ovim Kosmosom i mijenja noć i dan ovom pravilnošću i preciznošću, i da Onaj koji upravlja Svemirom na ovaj način, upravlja i životom ljudi da ih ne ostavlja bez odgovornosti kao što ih i ne stvara iz zabave.

---

[36] V. opširnije poglavlje *Et-Tenasuku'l-fenniju*, u knjizi *Et-Taswiru'l-fenniju fi'l-Qur'an*.

Koliko god poricatelji i obmanjivači pokušavali da obezvrijede ovu istinu i da okrenu poglede od nje, ljudsko srce će ostati povezano sa Kosmosom, primat će njegove signale, gledati njegove promjene i spoznavati spontano, kao što spoznaje nakon promatranja i razmišljanja, da tamo postoji Upravitelj koji se neizbježno mora osjetiti i priznati Njegovo postojanje iza naklapanja i brbljanja i iza negiranja i poricanja.

Također, stvaranje muška i ženska. Kod čovjeka i životinja sisara to se dešava iz kapi sperme koja dospije u maternicu i ćelije koja se ujedini sa jajašcetom. Zbog čega onda ova različitost na kraju puta? Ko je taj koji kaže ovoj: Budi muško! i koji kaže onoj: Budi žensko!? Otkrivanje faktora koji utječu da ovo sjeme postane muškom, a ono ženskom, ne mijenja u stvarnosti ništa. Jer, zašto se ovi faktori nalaze ovdje, a oni tamo? Kako se podudara da postojanje ovog muškom, a onog ženskom bude događaj koji se slaže sa linijom kretanja sveukupnog života i osigurava njegov produžetak putem razmnožavanja po drugi put?

Slučajnost?! Slučajnost također ima svoj zakon i nemoguće je da se pored njega nađu sve ove podudarnosti putem slučajnosti. Ne preostaje drugo nego postojanje Upravitelja koji stvara muško i žensko radi zacrtane svrhe i poznatog cilja. Nema mjesta za slučajnost ni prostora za spontanost u sistemu ovog Bitka u osnovi.

Muško i žensko obuhvataju i sve druge vrste mimo sisara. To je sveobuhvatan princip koji važi i za sva ostala živa bića, uključujući i biljke. Jedno načelo u stvaranju koje ne izostaje. Samo se izdvaja i Jedan je Uzvišeni Stvoritelj kojem ništa nije slično.

Ovo su neke sugestije tih kosmičkih prizora i ove ljudske biti kojom se zaklinje Uzvišeni Allah, radi njene ogromne znakovitosti i dubokog odjeka, a koju kur'anski kontekst čini okvirom za suštinu djelovanja i nagrađivanja na ovom i na onom svijetu.

* * *

Allah se zaklinje ovim oprečnim faktima u Kosmosu i u ljudima, da je trud ljudi različit i da su im putevi različiti pa im je i nagrada, također, različita. Dobro nije kao zlo, Uputa kao zabluda, čestitost kao iskvarenost; nije onaj koji udjeljuje i ne griješi kao onaj koji tvrdiči i osjeća se neovisnim

i nije onaj koji potvrđuje i vjeruje kao onaj koji poriče i okreće se od vjere. Svaki ima svoj put, svoju sudbinu i svaki će dobiti odgovarajuću nagradu:

vaš trud je, zaista, različit: (92/4)

onome koji udjeljuje i ne griješi (92/5)

i ono najljepše smatra istinitim - (92/6)

njemu ćemo džennet pripremiti; (92/7)

a onome koji tvrdiči i osjeća se neovisnim (92/8)

i ono najljepše smatra lažnim - (92/9)

njemu ćemo džehennem pripremiti, (92/10)

i bogatstvo njegovo mu, kad se strovali, neće koristi (92/11).

Vaš trud je doista različit. Različit u svojoj suštini, različit po svojim motivima, različit u svome pravcu i različit po svojim rezultatima. Ljudi su na zemlji različiti po svojim prirodama, sklonostima, shvaćanjima, zanimanjima kao da je svaka jedinka među njima poseban svijet koji živi na posebnoj planeti.

Ovo je istina. Međutim, postoji i druga istina. Opća istina koja obuhvata sve raznolikosti ljudi, sve ove različite svjetove, obuhvata ih u dvije skupine, u dva opća reda, pod dva opća bajraka:

onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim - (92/5-6), i:

a onome koji tvrdiči i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim - (92/8-9)...

Onaj koji daje od sebe i svog imetka, čuva se Allahove srdžbe i kazne i smatra istinitom ovu vjeru za koju izraz *el-husna* - ono najljepše, predstavlja ime i obilježje.

Onaj koji škrtari sobom i svojim imetkom i osjeća se neovisnim od Allaha i Njegove Upute i ono najljepše smatra lažnim...

Ovo su te dvije karakteristike u kojima se susreću raznolikosti duša, različitosti truda, različitosti programa i različitosti ciljeva. Svaka od ove dvije skupine ima svoj put i svaka je potpomognuta na svom putu:

Onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim njemu ćemo džennet pripremiti; (92/5-7)...

Onaj koji udjeljuje čuva se grijeha i istinitim smatra ono najljepše, već je uložio maksimum truda da očisti svoju dušu i uputi je. Tada zaslužuje Allahovu pomoć i potporu na koju se Uzvišeni obavezao Svojom voljom i htijenjem, a bez koje ne biva ništa niti čovjek može išta.

Kome Allah olakša put do Dženneta, već je stigao. Stigao je s lahkoćom, blagošću i nježnošću. Stigao je, a još je na zemlji. I živi s lahkoćom. Isijava lahkoću iz sebe na sve oko njega i na svakog oko njega. Lahkoća je u njegovom hodu, lahkoća je na putu, lahkoća je u njegovom odnosu prema svim stvarima. Tihi i mirni uspjeh u njegovim općenitim stvarima i pojedinostima. To je stupanj koji sadrži svaku stvar u svojim naborima, s obzirom da njegov posjednik ulazi sa Allahovim Poslanikom (alejhi's-selam) pod obećanje koje mu je dao njegov Gospodar: *I sve što je dobro Mi ćemo tebi dostupnim učiniti (87/8).*[37]

A onome koji tvrdiči i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim - njemu ćemo džehennem pripremiti, i bogatstvo njegovo mu, kad se strovali, neće koristi (92/8-11).

Onaj koji tvrdiči sobom i svojim imetkom, osjeća se neovisnim od svoga Gospodara i Njegove Upute i poriče Njegovo pozivanje i vjeru, izlaže sebe najvećoj mogućoj destrukciji i zaslužuje da mu Allah oteža svaku stvar, pa mu tako olakšava put do Džehennema, pomaže mu da dospije u svaku neravninu i zabranjuje mu svako olakšanje; čini u svakom njegovom koraku teškoću i nelagodu koja ga skreće s Pravog Puta i vodi na put nesreće. Makar on i mislio da ide putem spasa. On posrće, pa se čuva posrtanja drugim posrtanjem koje ga udaljava od Allahova Puta i odvodi od Njegovog zadovoljstva. I kada se strovali i padne na koncu posrtaja i devijacija, neće mu biti od koristi bogatstvo njegovo kojim je tvrdičio i zbog koga se osjećao neovisnim od Allaha i Njegove Upute: *i bogatstvo njegovo mu, kad se strovali, neće koristi (92/11).* Olakšavanje puta zla i griješenja spada u olakšavanje puta za Džehennem, makar onaj koji njime kroči uspije na ovoj zemlji i spasi se. Ima li išta teže od Džehennema?! To je doista pravi pakao.

Tako završava prvi odjeljak sure. Razjasnila su se dva puta i dva pravca ljudskih skupina u svakom vremenu i prostoru. Postalo je jasno da

---

[37] V. komentar riječi Uzvišenog: *i sve što je dobro Mi ćemo tebi dostupnim učiniti,* u suri El-A'la.

su to dvije stranke i dva bajraka bez obzira koliko bili raznovrsni i mnogobrojni oblici i boje da svaki čovjek čini vlastitim bićem svoj izbor, pa mu Allah olakšava put: ili za Džennet, ili za Džehennem.

Drugi odjeljak govori o sudbini svake skupine i otkriva kraj putovanja onoga kome je olakšao put za Džennet i onoga kome je olakšao put za Džehennem. A prije svega utvrđuje da ishod i nagrada s kojom se susreće svaka grupa predstavljaju pravdu i istinu kao što predstavljaju realnost i neminovnost. Allah je pojasnio ljudima Uputu i opomenuo ih razbuktalom vatrom:

Mi smo dužni da ukažemo na pravi put, (92/12)

i jedino Nama pripada i onaj i ovaj svijet! (92/13)

Zato vas opominjem razbuktalom vatrom, (92/14)

u koju će ući samo nesretnik, (92/15)

onaj koji bude poricao i glavu okretao, (92/16)

a od nje će daleko biti onaj koji se bude Allaha bojao, (92/17)

onaj koji bude dio imetka svoga udjeljivao, da bi se očistio, (92/18)

ne očekujući da mu se zahvalnošću uzvrati, (92/19)

već jedino da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao, (92/20)

i on će, zbilja, zadovoljan biti! (92/21).

Allah je Sam Sebe obavezao - iz dobrote i milosti prema Svojim robovima - da učini jasnom Uputu prirodi ljudi i njihovoj svijesti i da im je razjasni, također, putem poslanika, objava i dokaza, pa niko više nema opravdanja niti postoji nepravda prema bilo kome: *Mi smo dužni da ukažemo na pravi put* (92/12).

Drugi dodir jeste kategorička potvrda stvarne dominacije koja obuhvata ljude, mimo koje ne nalaze nikakvog pribježišta: *i jedino Nama pripada i ovaj i onaj svijet* (92/13). Pa gdje da ode onaj koji želi otići daleko od Allaha?!

Nadovezujući se na činjenicu da se Allah obavezao na pojašnjenje Upute robovima i da jedino Njemu pripada i ovaj i onaj svijet, svijet nagrađivanja i svijet djelovanja, nadovezujući se na ovo, podsjeća ih da ih je On opomenuo, upozorio i pojasnio im: *Zato vas opominjem razbuktalom*

vatrom (92/14). Ona plamti. A ovo je plamteća vatra *u koju će ući samo nesretnik* (92/15). Najnesretniji od svih robova. Ima li nakon prženja u vatri kakve nesreće? Potom objašnjava ko je taj nesretnik. To je *onaj koji bude poricao i glavu okretao* (92/16) - koji bude poricao Poziv i glavu od njega okretao, koji bude okretao glavu od Upute i poziva Gospodara njegova da ga uputi kao što je obećao svakom onome ko Mu dođe dragovoljno.

A od nje će daleko biti onaj koji se bude Allaha bojao, (92/17) - to je sretnik, nasuprot nesretniku. Zatim objašnjava ko je taj bogobojazni: *onaj koji bude dio imetka svoga udjeljivao, da bi se očistio,* (92/18) - onaj koji udjeljuje svoj imetak da bi se očistio tim udjeljivanjem, a ne da se njime pokazuje i ističe. Udjeljuje ga dragovoljno, a ne da bi uzvratio na nečije dobročinstvo, niti tražeći nečiju zahvalnost. Čini to samo želeći iskreno naklonost svoga Gospodara, svoga Svevišnjeg Gospodara:

... ne očekujući da mu se zahvalnošću uzvrati, već jedino da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao, (92/19-20)...

A zatim, šta? Šta čeka ovog koji se bude Allaha bojao, koji bude dio imetka svog udjeljivao da bi se očistio i da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao? Nagrada koju Kur'an najavljuje vjerničkim dušama ovdje je čudesna, neočekivana, neobična:

I on će, zbilja, zadovoljan biti! (92/21).

To je zadovoljstvo koje se ulijeva u srce ovog bogobojaznika. Zadovoljstvo koje preplavljuje njegovu dušu; zadovoljstvo koje se prelijeva u njegove udove; zadovoljstvo koje isijava u njegovom biću; zadovoljstvo koje osvježava njegov život.

Divne li nagrade! Velike li blagodati!

I on će, zbilja, zadovoljan biti (92/21) - zadovoljan svojom vjerom, zadovoljan svojim Gospodarem, zadovoljan svojom sudbinom, zadovoljan svojim dijelom, zadovoljan ugodnim i neugodnim, bogatstvom i siromaštvom, lahkoćom i teškoćom, blagostanjem i oskudicom. Zadovoljan je pa ne osjeća nemir i tjeskobu, ne požuruje, teret mu se ne čini preteškim, a cilj predalekim. Ovo zadovoljstvo jeste nagrada - veća od svake nagrade -, nagrada koju zaslužuje onaj ko za nju uloži sebe i svoj imetak - onaj koji udjeljuje da bi se očistio i onaj koji daje da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao.

To je nagrada koju jedino Allah daruje. On je ulijeva u srca koja su Njemu iskreno predana, pa ne vide mimo Njega nikoga:

I on će, zbilja, zadovoljan biti! (92/21).

Zadovoljan je, a platio je cijenu; dao je ono što je dao.

To je iznenađenje na ovom mjestu. Ali je to očekivano iznenađenje za onog ko postigne ono što je postigao onaj koji se bude Allaha bojao, onaj koji bude dio imetka svoga udjeljivao - da bi se očistio ne očekujući da mu se sa zahvalnošću uzvrati, već jedino da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao:

I on će, zbilja, zadovoljan biti! (92/21).

* * *

سورة الضحى مكية
وآياتها ١١

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَالضُّحَىٰ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ * مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ * وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ
مِنَ الْأُولَىٰ * وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ * أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ * وَوَجَدَكَ ضَالًّا
فَهَدَىٰ * وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ * فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ، وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ * وَأَمَّا
بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ » .

SURA ED-DUHA
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 11 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi jutra (93/1)

i noći kada se utiša, - (93/2)

Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo! (93/3).

Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta, (93/4)

a Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti! (93/5).

Zar nisi siroče bio, pa ti je On utočište pružio, (93/6)

i za pravu vjeru nisu znao, pa te je na pravi put uputio, (93/7)

i siromah si bio, pa te je imućnim učinio? (93/8).

Zato siroče ne ucvili, (93/9)

a na prosjaka ne podvikni, (93/10)

i o blagodati Gospodara svoga kazuj! (93/11).

Ova sura svojom tematikom, izrazom, prizorima, okriljem i ritmom predstavlja dodir nježnosti, dašak milosti, izliv ljubavi i nježnu ruku koja briše bolove i bolna mjesta, razgaljuje okrepom, zadovoljstvom i nadom i polijeva svježinom, smirenošću i uvjerenjem.

Ona je u cijelosti posvećena isključivo Vjerovjesniku (alejhi's-selam). Sva ona predstavlja izbavljenje koje mu daje njegov Gospodar, spas, utjehu, uveseljavanje i umirivanje. Sva je ona sastavljena od dašaka milosti, svježina ljubavi, darova bliskosti i tepanja umornoj duši, nemirnoj misli i ucvijeljenom srcu.

Navodi se u mnogobrojnim predanjima da je Objava prestala dolaziti jedno vrijeme Poslaniku (alejhi's-selam), Džibrīl (alejhi's-selam) nije mu se javljao, pa su politeisti izjavili: "Muhammeda je napustio njegov Gospodar!" Allah je onda objavio ovu suru.

Objava, susret sa Džibrīlom i veza sa Allahom bili su Poslanikova (alejhi's-selam) popudbina na teškom putu, piće na žezi poricanja i okrepa u neugodnostima utjerivanja u laž. To ga je (alejhi's-selam) održavalo u životu na ovoj spaljujućoj pripeci s kojom se suočava u rasutim, odbjeglim, neposlušnim i nepokornim dušama. Suočava se s njom u spletkarenju, intrigantstvu i nevolji koja se sručuje na Poziv, iman i Uputu od strane politeističkih silnika.

Kada je Objava obustavljena, nestala mu je popudbina, presahlo je vrelo i srce se udaljilo od Voljenog. Ostao je sam sa žegom, bez hrane, bez pića i bez uobičajenog mirisa Dragog i Voljenog. To je nepodnošljivo sa svih strana.

Tada je objavljena ova sura. Objavljen je ovaj izliv ljubavi, dragosti, milosti, prijaznosti, bliskosti, nade, zadovoljstva, smirenosti i uvjerenosti:

Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo! Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta, a Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti! (93/3-5).

Nije te ostavio tvoj Gospodar nikada ranije, nije te nikada prije mrzio i nije te ostavio bez Svoje milosti, pažnje i utočišta.

Zar nisi siroče bio, pa ti je On utočište pružio, i za pravu vjeru nisu znao, pa te je na pravi put uputio, i siromah si bio, pa te je imućnim učinio? *(93/6-8)*.

Zar ne nalaziš potvrdu ovoga u svom životu? Zar ne osjećaš dodir ovoga u svom srcu? Zar ne vidiš trag ovoga u svojoj stvarnosti?

Ne, ne! *Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo! Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta,* *(93/3-4)*... Tamo ima više i bolje, *Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti!* *(93/3-5)*.

Sa ovim nježnim dašcima suštine stvari i njegova duha, njenim dašcima u izrazu i ritmu i u kosmičkom okviru u kojem je postavljena ova suština:

Tako Mi jutra i noći kada se utiša, - *(93/1-2)*

Izraz kreira atmosferu nježne saosjećajnosti, smjerne milosti, sveobuhvatnog zadovoljstva i fluidne dirljivosti:

Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo! Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta, a Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti! *(93/3-5)*. *Zar nisi siroče bio, pa ti je On utočište pružio, i za pravu vjeru nisi znao, pa te je na pravi put uputio, i siromah si bio, pa te je imućnim učinio?* *(93/6-8)*. To saosjećanje, ta milost, ono zadovoljstvo i ova dirljivost, sve se to provlači kroz kompoziciju profinjenog izraza, nježne riječi i kroz muziku u iskazu, muziku ujednačenih pokreta, lagahnih koraka, blagog odjeka i dirljivog ritma. Pošto je želio okvir za ovu nježnu saosjećajnost, smjernu milost, sveobuhvatno zadovoljstvo i fluidnu dirljivost, učinio ga je od prozirna jutra i utihle noći, najčistijih perioda noći i dana i najpogodnijih vremena u kojima misao pluta, duša se spaja sa Bitkom i Stvoriteljem Bitka, osjećajući predanost cjelokupnog Kosmosa njegovom Stvoritelju i njegovu usmjerenost ka svome Kreatoru veličanjem, radošću i čistotom. Prikazao ih je adekvatnim izrazom. Noć je ona *noć kada se utiša*, ne noć općenito sa svojom tamom i samoćom. Utihla noć koja je prozirna, mirna, čista, koju prekriva tanki oblačić fluidne dirljivosti i smjerne nade. Poput atmosfere sirotosti i siromaštva. Zatim se razotkriva i razvidnjava sa svijetlim, čistim jutrom, pa se tako sjedinjuju boje slike sa bojama okvira i upotpunjuju se sklad i harmonija.[38]

---

[38] Iz knjige *Et-Taswiru'l-fennijju fi'l-Qur'an*, str 105.

Doista ova stvaralačka kreacija u savršenstvu ljepote upućuje na stvaranje. Allahovo stvaranje kojemu ne sliči nijedan proizvod niti se miješa s njime imitacija.

* * *

Tako Mi jutra (93/1)

i noći kada se utiša, - (93/2)

Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo! (93/3).

Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta, (93/4)

a Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti! (93/5).

Uzvišeni Allah se zaklinje sa ovim dvama prizorima i sugestivnim vremenima i veže između fenomena Kosmosa i osjećanja duše sugerirajući ljudskom srcu emotivni život usklađen sa ovim lijepim, živim Bitkom koji saosjeća sa svakim živim bićem.. Tako srce živi osjećajući se prijatno u ovom Bitku, ne usamljeno, ne kao stranac i usamljenik u njemu. Upravo u ovoj suri ova prijatnost ima svoj utjecaj. Okrilje prijatnosti želi se produžiti. Kao da Allah sugerira Svome Poslaniku (alejhi's-selam) od samog početka sure da je njegov Gospodar izlio oko njega prisnost u ovom Bitku pa on otuda nije napušten ni usamljen u njemu.

Nakon ove kosmičke sugestije dolazi izravna potvrda: *Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo!* (93/3) - nije te napustio tvoj Gospodar niti te izbjegava - kao što tvrde oni koji žele uznemiravanje tvoje duše, ucvjeljenje tvoga srca i remećenje tvoga duha. On je tvoj Gospodar, a ti si Njegov rob, Njemu pripadaš, pridodan si Njegovom, Božijem Gospodstvu, On te pazi i čuva.

Nije presušilo vrelo Njegove dobrote i obilje Njegova darovanja. Ti ćeš na onom svijetu kod Njega imati bolje od onoga što ti daje na ovom svijetu: *Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta,* (93/4) - dobro i na početku i na kraju.

On priprema za tebe ono što će te zadovoljiti u vidu pomoći u tvom pozivanju, otklanjanja prepreke sa tvog puta, premoći tvog programa i nadmoći tvoje istine. A to su stvari koje su ga - (alejhi's-selam) - tištile

suočavajući se sa inatom, poricanjem, uznemiravanjem, spletkarenjem i zluradošću: *A Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti!* (93/5).

* * *

Kontekst sure dalje podsjeća Poslanika (alejhi's-selam) na odnos Gospodara njegova prema njemu od početka puta kako bi dozvao u sjećanje lijepo postupanje Gospodara njegova prema njemu, Njegovu ljubav prema njemu i obilje darova, i kako bi uživao u podsjećanju na milost, ljubav i Božiju prisnost. To je neponovljivo uživanje koje oživljava podsjećanje na ovaj vanredno krasan način:

Zar nisi siroče bio, pa ti je On utočište pružio, i za pravu vjeru nisi znao, pa te je na pravi put uputio, i siromah si bio, pa te je imućnim učinio? (93/6-8).

Gledaj u stvarnost tvoga stanja i prošlost tvoga života. Je li te Gospodar tvoj napustio i je li te omrznuo, čak i prije nego ti je povjerio ovu stvar? Zar Njegova pažnja nije okruživala tvoje sirotstvo? Zar Njegova uputa nije otklonila tvoju neizvjesnost? Zar Njegovi darovi nisu potopili tvoje siromaštvo?

Rođen si kao siroče, pa ti je on utočište pružio i srca tebi naklonjenim učinio, čak i srce tvoga amidže Ebū Taliba koji je bio druge vjere!

Bio si siromah pa je Allah tvoju dušu učinio imućnom skromnošću, kao što te je učinio imućnim tvojim stjecanjem i imetkom tvoje porodice (Hatidžinim imetkom) da ne osjećaš neimaštinu i da ne žudiš za bogatstvom oko tebe.

Zatim, odrastao si u džahilijjetu poremećenih shvatanja i vjerovanja, devijantnog ponašanja i stanja, pa tvoja duša nije nalazila smirenje u njima. Ali nisi nalazio jasnog i sigurnog puta ni u džahilijjetu, a ni kod sljedbenika Mūsāa ni Isaa koji su iskrivili, izmijenili, iskvarili se i zalutali. Potom te je Allah uputio onim što je objavio i programom koji te veže za Njega.

Pronalaženje puta iz zbunjenosti u vjerovanju i lutanja njenim tjesnacima jeste najveća blagodat kojoj nije ravna nijedna blagodat; to je mir i smirenost nakon nemira kojem nije ravan nijedan nemir i nakon patnje kojoj nije ravna nijedna patnja. Vjerovatno je to bilo uslijed prekida

Objave, zluradosti politeista i osamljenosti voljenog od Voljenog, a što ga je tištalo u ovom periodu. Pa je došla ova sura podsjećajući ga i umirujući ga činjenicom da ga Gospodar njegov neće ostaviti bez Objave u bespuću kad ga nije ostavio ranije u nedoumici i zabludi.

* * *

Povodom podsjećanja njegova Gospodara na to da ga je zaštitio od siromaštva, izveo ga iz nedoumice i imućnim ga učinio nakon neimaštine, usmjerava ga, a i muslimane nakon njega, na zaštitu svakog jetima, udovoljenje svakom prosjaku i kazivanje o najvećoj Allahovoj blagodati prema njemu, a na prvom mjestu uputi u ovu vjeru:

Zato siroče ne ucvili, a na prosjaka ne podvikni, i o blagodati Gospodara svoga kazuj! (93/9-11).

Ove smjernice vezane za poštovanje siročeta, zabranu njegova tlačenja, vrijeđanja i ponižavanja i udovoljenje potrebi prosjaka uz blag postupak prema njemu i poštovanje dostojanstva predstavljaju najvažnije sugestije stvarnosti u nevjerničkoj pohlepnoj sredini koja ne štiti pravo slaboga i nemoćnog da odbrani svoje pravo snagom. Islam je uzdigao ovu sredinu Allahovim šeriatom na nivo istine i pravde, ustručavanja i bogobojaznosti i zaustavljanja kod Allahovih granica, koji ljubomorno čuva Svoje granice i srdi se u slučaju povrede prava Njegovih nejakih robova koji nemaju snage ni oružja kojima bi branili ova prava.

A što se tiče kazivanja o Allahovoj blagodati - osobito blagodati Upute i imana -, ono predstavlja vid zahvalnosti Blagodavatelju, koji upotpunjuje dobročinstvo prema Njegovim robovima. Ono je praktični pokazatelj zahvalnosti i šutljivi, korisni, plemeniti govor.

* * *

سُورَةُ الشَّرْحِ مَكِّيَّةٌ
وَآيَاتُهَا ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ؟ * وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ * ٱلَّذِىٓ أَنقَضَ ظَهْرَكَ؟ * وَرَفَعْنَا
لَكَ ذِكْرَكَ؟ * فَإِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا * إِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا * فَإِذَا فَرَغْتَ فَٱنصَبْ *
وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَٱرْغَب » . .

SURA EŠ-ŠERH (EL-INŠIRAH)
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 8 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Zar grudi tvoje nismo prostranim učinili, (94/1)

i breme tvoje s tebe skinuli, (94/2)

koje je pleća tvoja tištilo, (94/3)

i spomen na tebe visoko uzdigli! (94/4).

Ta, zaista, s mukom je i last, (94/5)

zaista, s mukom je i last! (94/6)

A kad završiš, namazu se predaj (94/7)

i samo se Gospodaru svome obraćaj! (94/8).

Ova je sura objavljena nakon sure Ed-Duha. Kao da je nadopunjuje. U njoj je okrilje krepkog saosjećanja, duh dozivanja Voljenog, uprisuće

oblika pažnje, predočavanje mjesta zaštite, nagovještaj olakšanja i utjehe i upućivanje na tajnu olakšanja i nit čvrste povezanosti.

* * *

Zar grudi tvoje nismo prostranim učinili, i breme tvoje s tebe skinuli, koje je pleća tvoja tištilo, i spomen na tebe visoko uzdigli! (94/1-4).

Ovo sugerira da je u duši Poslanikovoj (alejhi's-selam) bila tjeskoba vezana za ovo pozivanje kojim je zadužen, uslijed neprohodnih prepreka na njegovom putu, spletkarenja i intriga protiv njega; ovo sugerira da su njegove (alejhi's-selam) grudi bile opterećene brigama ovog teškog poziva, da je osjećao teret tegobnim na svojim plećima i da mu je bila potrebna pomoć, potpora, opskrba i zaliha.

Potom je uslijedilo ovo prijatno dozivanje i prijateljski govor.

Zar grudi tvoje nismo prostranim učinili, (94/1) - zar tvoje grudi nismo učinili prostranim za ovaj Poziv, olakšali ti ga, učinili ga dragim tvome srcu, obilježili njegov put i pokazali ti trasu kako bi vidio njen sretni završetak?

Pretraži svoje grudi: zar ne nalaziš u njima smirenost, prostranost, obasjanost i svjetlo? Prisjeti se u svom osjećanju okusa ovog dara i reci: Zar ne nalaziš s njim užitak uza svaku teškoću, odmor uza svaki umor, olakšanje uza svaku muku i zadovoljstvo uza svako lišavanje.

... *i breme tvoje s tebe skinuli, koje je pleća tvoja tištilo, (94/2-3)* - skinuli smo s tebe teret koji je pritiskao tvoja pleća da ih je gotovo slomio svojom težinom. Skinuli smo ga s tebe činjenjem tvojih grudi prostranim za njega, pa je postao lahak i neznatan, tvojim pomaganjem i olakšavanjem poziva i pristupa srcima, kao i Objavom koja ti otkriva Istinu i pomaže ti u prodiranju s njom u duše s lahkoćom, blagošću i nježnošću.

Zar to ne nalaziš u teretu koji je pritisnuo tvoja pleća? Zar ne nalaziš svoj teret lahkim nakon što smo tvoje grudi prostranim učinili?

... *I spomen na tebe visoko uzdigli! (94/4)* - uzdigli smo ga na najuzvišenijem mjestu; uzdigli smo ga na Zemlji; uzdigli smo ga cjelokupnom Bitku; uzdigli smo ga čineći tvoje ime spojenim sa Allahovim kad god se usne pokrenu izgovarajući:

La ilahe illallah, Muhammedun resulullah - Nema drugog Boga osim Allaha, a Muhammed je Allahov poslanik. Nema poslije ovoga uzdizanja, nema iznad ovoga položaja. To je pozicija koju on (alejhi's-selam) zauzima mimo ostalih svjetova.

Uzdigli smo spomen na tebe u Levh-i mahfuzu kada je Allah odredio da prolaze stoljeća, smjenjuju se generacije, a da milioni usana u svakom mjestu izgovaraju ovo časno ime uz salavat-i selam i duboku, veliku ljubav.

Uzdigli smo spomen na tebe. On se povezao sa ovim uzvišenim Božijim programom. I sami izbor za ovu stvar predstavlja uzdizanje spomena kojeg nije doživio niko u ovom Bitku ni prije ni poslije.

Šta je onda teškoća, umor i iznurenost u poređenju sa ovim davanjem koje potire svaku teškoću i svaku muku?

* * *

Povrh toga, Allah ljubazno postupa sa Svojim odabranim Miljenikom, oslobađa ga brige, uveseljava ga, umiruje ga i upoznaje s lahkoćom koja ga ne napušta:

Ta, zaista, s mukom je i last, zaista, s mukom je i last! (94/5-6)...

Doista, nema teškoće bez olakšanja koje je prati i od koje se ne odvaja. Odista je tako bilo kod tebe. Kada je teret otežao, učinili smo tvoje grudi prostranim, pa je tvoj teret koji je pritiskao tvoja pleća olakšao. Olakšanje je pratilo teškoću podižući njeno breme i otklanjajući njenu težinu.

To je pritvrđena stvar koju ponavlja Svojim riječima: *Ta, zaista, s mukom je i last, zaista, s mukom je i last!* (94/5-6). Ovo ponavljanje ukazuje da je Poslanik (alejhi's-selam) bio u škripcu, tjeskobi i teškoći koja je iziskivala ovu opasku, ovo podsjećanje, ovo uprisuće oblika pažnje, ovo predočavanje slučajeva zaštite i ovo potvrđivanje svim vidovima potvrđivanja. Stvar koja je ovako pritiskivala dušu Muhammedovu (alejhi's-selam) mora da je bila krupna.

* * *

Zatim dolazi plemenito usmjeravanje na mjesto olakšavanja, povode oduševljenja, prostranosti i spremište pića i hrane na teškom i dugom putu:

A kad završiš, namazu se predaj i samo se Gospodaru svome obraćaj! (94/7-8).

Uz teškoću dolazi i olakšanje, pa se drži povoda lahkoće i olakšavanja. A kada završiš svoj posao s ljudima, zemljom i životnim problemima, kada sve ovo završiš, usmjeri se onda cijelim svojim srcem ka onome što zaslužuje da mu se predaš, da se zalažeš u njemu i trud ulažeš... Ibadet, isključiva predanost, nadanje i usmjerenje: *i samo se Gospodaru svome obraćaj!* (94/8). Samo Gospodaru svome, oslobođen svega, čak i pitanja ljudi čijim pozivanjem se baviš. Neophodna je popudbina za put. A popudbina je u ovome ovdje. Neophodna je sprema za borbu, a ona je ovdje i u ovome. Ovdje ćeš naći olakšanje od svake teškoće i izlaz iz svake tjeskobe. Ovo je taj put!

* * *

Ova sura završava onako kako završava i sura Ed-Duha, ostaviviši u duši dva pomiješana osjećanja: osjećanje veličine drage i veličanstvene ljubavi, koja relaksira dušu Poslanika (alejhi's-selam) od strane njegovog Dragog i Milostivog Gospodara, i osjećanje sažaljenja prema njegovoj ličnosti (alejhi's-selam). Gotovo da dodirujemo ono što je tištilo njegovo plemenito srce u tim vremenima koja su iziskivala tu lijepu ljubav.

To je poziv; ovaj teški emanet i teret koji pritišće pleća. A on je, i pored ovog i onog, izhod Božijeg svjetla i njegovo stjecište, spajanje prolaznosti sa vječnošću i ništavila sa Bitkom.

* * *

سورة التين مكية
وآياتها ٨

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ * وَطُورِ سِينِينَ * وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ * لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي
أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ * ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ
أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ * فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ؟ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ؟ »

SURA ET-TIN
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 8 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi smokve i masline, (95/1)

i Sinajske gore, (95/2)

i grada ovog, bezbjednog, - (95/3)

Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem, (95/4)

zatim ćemo ga u najnakazniji lik vratiti, (95/5)

samo ne one koji budu vjerovali i dobra djela činili, njih čeka nagrada neprekidna (95/6).

Pa šta te onda navodi da poričeš onaj svijet, - (95/7)

zar Allah nije sudija najpravedniji?! (95/8).

Glavna istina koju prezentira ova sura jeste istina o ispravnoj prirodi sa kojom je Allah stvorio čovjeka, podudarnosti njene naravi sa prirodom imana, njeno dosezanje s njime za nju predviđenog savršenstva, te padanju čovjeka i njegovom strovaljivanju kada se udalji od ispravne prirode i pravilnog vjerovanja.

Uzvišeni Allah zaklinje se na ovu istinu smokvom, maslinom, Sinajskom gorom i gradom ovim, sigurnim. Ovo zaklinjanje, kao što smo vidjeli u mnogim surama u ovom džuzu, jeste okvir u kojem se prezentira ta istina. Vidjeli smo u sličnim surama da se okvir podudara sa istinom koja se prezentira u njemu preciznom podudarnošću.

Sinajska gora jeste ona gora sa čije je strane pozivan Mūsā (alejhi's-selam). Grad sigurni je Mekka, mjesto Allahovog Svetog hrama. Njihova povezanost sa vjerom i imanom jasna je. A što se tiče smokve i masline, u njima se ne razaznaje ovo okrilje, kako nama izgleda.

Postoje mnoga, u tradiciji zabilježena mišljenja o smokvi i maslini. Neki kažu: Smokva je aluzija na goru Tina pored Damaska. Neki vele: To je aluzija na smokvino drvo sa kojeg su Adem i njegova žena uzimali lišće i njime prekrivali svoja stidna mjesta u Džennetu u kojem su bili prije njihova silaska na ovaj svijet. Neki kažu: Mjesto porijekla smokve na brdu na kojem se zaustavila Nuhova (alejhi's-selam) lađa.

Neki kažu o maslini: To je aluzija na brdo Zejt u Kudusu. Neki vele: To je aluzija na sami Sveti hram - Bejtu'l-Makdis. To je aluzija na maslinovu grančicu s kojom se vratio golub kojeg je Nuh (alejhi's-selam) poslao s lađe da izvidi stanje potopa. Pošto se vratio sa ovom grančicom, bilo mu je jasno da se zemlja ukazala i raslinjem obrasla.

Neki kažu: Smokva i maslina su, ustvari, dva jela koja su nam dobro poznata. Nema tamo neka simbolike iza toga. Ili su ona sama simbol mjesta gdje rastu na zemlji.

Na maslinovo drvo se ukazuje u Kur'anu na drugom mjestu uz goru: ***i drvo koje na Sinajskoj gori raste, koje zejtin daje i začin je onima koji jedu*** (23/20) - kao što se spominje i maslina: ***i masline i palme*** (80/29). A smokva se spominje na ovom mjestu prvi i jedini put u cijelom Kur'anu.

Stoga nismo u stanju ništa kategorički ustvrditi o ovom pitanju. Sve što možemo reći - oslanjajući se na okvire slične ovom u kur'anskim surama - jeste ovo: Najvjerovatnije je da je spominjanje smokve i masline aluzija na mjesto ili uspomene vezane za vjeru i vjerovanje, ili vezane za

nastanak čovjeka u najljepšem obliku (možda je to bilo u Džennetu u kojem je započeo njegov život). Na taj bi se način sjedinila ova aluzija sa glavnom, istaknutom istinom u suri i uskladio bi se okvir sa istinom instaliranom u njemu... Na kur'anski način.

* * *

Unutrašnja istina u suri jeste ova: *Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem, zatim ćemo ga u najnakazniji lik vratiti, samo ne one koji budu vjerovali i dobra djela činili, njih čeka nagrada neprekidna (95/4-6).*

U njoj se vidi Allahova pažnja u prvobitnom stvaranju čovjeka u najljepšem obliku. Uzvišeni Allah je stvorio svaku stvar na najljepši način. Uposebnjavanje čovjeka ovdje, kao i na drugim mjestima u Kur'anu, u pogledu lijepe konstrukcije, lijepog oblika i uravnoteženosti, izraz je naglašene pažnje prema ovom stvorenju.

Allahova pažnja prema ovom stvorenju - uza svu njegovu slabost, udaljavanje od izvorne prirode i destrukciju - ukazuje na njegovu važnost kod Allah i težinu u sistemu ovog Bitka. Ova se pažnja ukazuje u njegovom stvaranju i oblikovanju na ovakav naročito lijep način, svejedno da li se radilo o njegovoj tjelesnoj konstrukciji, krajnje preciznoj i kompliciranoj, ili njegovoj jedinstvenoj umnoj strukturi, ili pak čudesnom duhovnom ustrojstvu.

Ovdje se ukazuje na njegove duhovne osobenosti. One su te koje se srozavaju do najnižih nizina onda kada se on udalji od izvorne prirode i odstupi od imana koji je podudaran s njom. Jer, jasno je da se njegova tjelesna konstrukcija ne srozava do najnižih nizina.

U ovim duhovnim osobenostima otkriva se superiornost čovječije konstrukcije. On je osposobljen da dosegne visine koje nadmašuju položaj odabranih meleka. Kao što to svjedoči slučaj Miradža kada je Džibrīl (alejhi's-selam) zastao na određenoj poziciji, a Muhammed ibni Abdillah - čovjek - ispeo se na višu poziciju.

S druge strane, ovaj čovjek je osposobljen - kada se izopači - da se strovali u provaliju do koje ne može doprijeti nijedno stvorenje: *zatim ćemo ga u najnakazniji lik vratiti (95/5).* Tako da su tada životinje na višem položaju od njega i pravilnije jer su ustrajne u svojoj prirodi, nadahnute

veličanjem svoga Gospodara i obavljaju svoju funkciju na zemlji sukladno Uputi. Dok on, kao stvorenje sa najljepšim likom, poriče svoga Gospodara i srozava se sa svojim porivom do niskosti do koje se životinja nije u stanju srozati.

Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem (95/4) - po prirodi i predispoziciji. *Zatim ćemo ga u najnakazniji lik vratiti* (95/5) - onda kada skrene sa svojom prirodom sa trase na koju ga je uputio Allah i koju mu je razjasnio, prepustivši mu da odabere jedan od dva puta.

Samo ne one koji budu vjerovali i dobra djela činili (95/6)... - oni ostaju sa ispravnom prirodom; nadopunjuju je vjerovanjem i dobrim djelima, uspinjući se s njom do za nju predviđenog savršenstva, sve dok ne stigne do života savršenog u Kući savršenstva. *Njih čeka nagrada neprekidna* (95/6) - trajna i neprestana.

A oni koji se srozavaju sa svojom prirodom do najniže niskosti, ne prestaju se strmoglavljivati s njom niz nizinu sve dok se ne smiri na samome dnu, tamo u Džehennemu gdje se gubi njihova ljudskost i gdje se predaju niskosti.

Ovo i ono su dva prirodna kraja početne tačke. Ili ustrajnost na ispravnoj prirodi, njeno upotpunjenje sa vjerovanjem i uzdizanje sa dobrim djelom, pa u tom slučaju ona stiže na koncu do svog predviđenog savršenstva u vječnom džennetskom životu. Ili udaljavanje od ispravne prirode, silovito strmoglavljivanje i prekid veze sa Božanskim dahom, pa u tom slučaju ona stiže na koncu do predviđenog dna u džehennemskom životu.

Otuda se sasvim jasno ukazuje vrijednost imana u životu čovjeka. To je uspinjača pomoću koje ispravna priroda stiže do vrhunca svoga savršenstva. To je uže koje se proteže između prirode i njenog Stvoritelja; to ja svjetlo koje joj otkriva pozicije njenih koraka na usponu do života vječnih i odabranih.

A kada se prekine ovo uže i ugasi ovo svjetlo, neminovna posljedica jeste srozavanje niz strminu do najnižih nizina i gubitak ljudskosti u potpunosti kada se ljudsko biće pretvori u glinu i postane zajedno s kamenjem gorivo za džehennemsku vatru.

* * *

U sjeni ove istine Kur'an poziva čovjeka:

Pa šta te onda navodi da poričeš onaj svijet, - zar Allah nije sudija najpravedniji?! (95/7-8).

Šta te onda navodi da poričeš vjeru nakon ove istine? I nakon spoznaje vrijednosti vjerovanja u životu čovječanstva? I nakon razjašnjenja sudbine onih koji ne vjeruju, koji ne traže Uputu sa ovim svjetlom i ne drže se za Allahovo čvrsto uže?

Zar Allah nije sudija najpravedniji?! (95/8) - zar Allah nije najpravedniji od svih pravednika kada presuđuje stvorenjima na ovakav način? Ili - zar Allahova mudrost nije ispunjena u ovoj presudi vjernicima i nevjernicima?

Pravda je očita. Mudrost je vidljiva. Otuda se i navodi u hadisu koji seže do Poslanika (alejhi's-selam), a kojeg prenosi Ebū Hurejre: "Kada neko od vas prouči suru Et-Tin i dođe do kraja, neka kaže: "Svakako, i ja sam od onih koji to svjedoče."

* * *

سُورَةُ العَلَقِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ١٩

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

« اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ *
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ .

« كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَىٰ * أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَىٰ * إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ .

« أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ * عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ؟ * أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ * أَوْ أَمَرَ
بِالتَّقْوَىٰ ؟ * أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ؟ * أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ؟

« كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ * نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ * فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ *
سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ .

« كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ » .

SURA EL-‘ALEQ
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 19 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Čitaj, u ime Gospodara tvoga koji stvara, (96/1)

stvara čovjeka od ugruška! (96/2)

Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, (96/3)

koji poučava peru, (96/4)

koji čovjeka poučava onome što ne zna (96/5).

Uistinu, čovjek se uzobijesti (96/6)

čim se neovisnim osjeti, (96/7)

a Gospodaru tvome će se, doista, svi vratiti! (96/8).

Vidje li ti onoga koji brani (96/9)

robu da namaz obavi? (96/10).

Reci mi ako on misli da je na pravom putu, (96/11)

ili ako traži da se kumirima moli, (96/12)

reci mi, ako on poriče i glavu okreće - (96/13)

zar on ne zna da Allah sve vidi? (96/14).

Ne valja to! Ako se ne okani, dohvatićemo ga za kiku, (96/15)

kiku lažnu i grešnu, (96/16)

pa neka on pozove društvo svoje - (96/17)

Mi ćemo pozvati zebanije (96/18).

Ne valja to! Ti njega ne slušaj, već namaz obavljaj i nastoj da se Gospodaru svome približiš! (96/19).

Početak ove sure je prvo što je objavljeno od Kur'ana prema jednoglasnom mišljenju. Predanja koja spominju da je prvo objavljeno nešto drugo, nisu pouzdana. Imam-i Ahmed veli: Prenio nam je Abdurrezzak, senedom Ma'mer ibni Zuhri, 'Urve, od Aiše (neka je Allah njome zadovoljan) da je rekla:

"Prvo čime je počela objava Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) bilo je u vidu istinitog sna. Sve što bi vidio u tom snu dolazilo bi poput svjetla dana. Zatim je volio osamljivanje. Osamljivao bi se u pećini Hira. Tu je boravio u pobožnosti i provodio brojne noći ne silazeći svojima. Za to bi se, prethodno, snabdio hranom. Kasnije bi se povratio Hatidži i opet bi se snabdio kao i ranije. Tako je radio dok mu ne stiže Istina, a on u pećini Hira. Melek mu je došao i rekao: "Uči!" - Ne znam učiti - odgovorio je. Zatim me je uzeo - kazivao je on - i stisnuo toliko da me je muka spopala, a

potom pustio i rekao: "Uči!" - Ne znam učiti - rekao sam -, a on me uze i po drugi put stisnu da me je muka spopala, pa pusti i reče: "Uči!" - Ne znam učiti - rekao sam - a on me i uze i po treći put stegnu, pa pusti i reče: *Čitaj, u ime Gospodara tvoga koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, koji poučava peru, koji čovjeka poučava onome što ne zna (96/1-5).* Potom se Allahov Poslanik vratio, a nadramenice mu se tresoše; ušao je kod Hatidže i rekao: "Pokrijte me, pokrijte me!" Pokrili su ga dok ga strah nije napustio, a onda reče: "Hatidža, šta je to sa mnom?" Obavijestio ju je o slučaju, a onda rekao: "Bojim se za sebe." - Nipošto - reče mu ona - raduj se. Tako mi Allaha, Allah te neće nikada poniziti. Jer, ti obilaziš rodbinu, iskreno govoriš, pomažeš nemoćnome, ugošćuješ gosta i pomažeš u nevoljama. - Tada ga je Hatidža odvela Vereki ibni Nevfelu ibni Esedu ibni Abduluzzau ibni Kusaj'u, sinu amidže Hatidžinog, brata njenog oca. On je još u džahilijjetsko doba primio kršćanstvo. Pisao je arapskim, a hebrejskim je prepisivao iz Evanđelja, što je Allah htio da prepisuje. Bio je oronuli starac i već oslijepio. - Amidžiću, - reče mu Hatidža - saslušaj nešto od sina tvoga brata! - Sine moga brata, - reče mu Vereka - šta je to što vidiš? - Allahov Poslanik (alejhi's-selam) mu je ispričao ono što je vidio. - To je Džibrīl koji je slat Mūsāu - reče Vereka. Da sam mlad i da mi je da budem živ kad te bude izgonio tvoj narod. - A zar će me oni izgoniti? - upitao je Allahov Poslanik (alejhi's-selam). - Da, - reče Vereka - jer nikada niko nije donio ono što si ti donio, a da nije napadan. Ako doživim tvoje vrijeme, pomoći ću te koliko mognem. Nije mnogo prošlo poslije ovog i Vereka je umro..." Ovaj hadis je zabilježen u Sahihajnu, a prenosi ga Zuhri.

Taberi bilježi - svojim lancem prenosilaca - od Abdullaha ibni Zubejra da je rekao: "Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je rekao: "Donio mi je, dok sam spavao, knjigu u prekrivaču od brokata i rekao: "Uči!" - ne znam učiti - rekao sam - pa me je onda stegao da sam pomislio na smrt. Potom me je pustio i rekao: "Uči!" - Šta da učim? - upitao sam. Rekao sam to samo da se ponovo ne vrati meni i učini ono što je već učinio sa mnom. Reče: *Čitaj u ime Gospodara tvoga koji stvara...* do riječi Uzvišenog: *koji čovjeka poučava onome što ne zna.* -Proučio sam to - reče - i on je završio, a potom se udaljio od mene. Probudio sam se iz sna, a kao da je u mom srcu ispisana knjiga. Kaže: Nije mi bilo mržeg Allahovog stvora od pjesnika ili luđaka. Nisam ih mogao gledati u. Kaže: Rekao sam: Propao je - misli na sebe - pjesnik ili luđak! Neće o meni Kurejšije nikada tako nešto pričati. Otići ću na planinsku liticu, baciti se s nje i ubiti se, kako bih se rasteretio! Izašao sam s tom namjerom - veli on - i kada sam bio na sredini brda, čuo sam glas iz neba kako govori: Muhammede, ti si Allahov poslanik, a ja sam Džibrīl. - Pogledao sam u nebo - reče on - a ono Džibrīl u liku čovjeka, čistih stopala,

na nebeskom horizontu govori: Muhammede, ti si Allahov poslanik, a ja sam Džibrīl. - Zastao sam gledajući u njega - kaže on i to me je omelo od onoga što sam htio. Nisam se micao ni naprijed ni nazad. Okretao sam lice od njega po nebeskim obzorjima, ali na koju god bih stranu pogledao, vidio sam ga takvog. Tako sam i dalje stajao ne mičući se naprijed i ne vraćajući se nazad. Hatidža je u međuvremenu poslala svoje izaslanike da me traže. Stigli su do Mekke i vratili se do nje, a ja sam i dalje stajao na svome mjestu. Zatim je otišao od mene, a ja sam se vratio svojoj porodici..."

Bilježi Ibni Ishak opširno od Vehba ibni Kejsana, od Ubejda, također.

* * *

Zastao sam ovdje pred ovim događajem, preko kojeg bi, kad god bismo čitali o njemu u djelima o siri i tefsiru, prelazili i ostavljali ga, ili bismo zastali malo kod njega, a onda ga ostavili.

To je krupan događaj. Veoma krupan. Bezgranično krupan. Koliko god pokušavali danas obuhvatiti njegovu kolosalnost, mnoge njegove strane ostat će izvan domašaja našeg poimanja.

To je krupan događaj po svojoj suštini, krupan po svom značenju, krupan po svojim posljedicama u životu cjelokupnog čovječanstva. Ovaj moment u kojem se dogodio ovaj događaj smatra se - bez pretjerivanja - najvažnijim momentom u dugoj povijesti Zemlje.

Šta je suština ovog događaja koji se desio u ovom momentu?

Njegova suština je u tome da je Uzvišeni Allah, Veličanstveni, Silni, Nadmoćni, Gordi, Vladar svega, ukazao počast - u Svojoj uzvišenosti - okrenuvši se ovom stvorenju zvanom čovjek, nastanjenom u jednom dijelu Kosmosa koji se gotovo i ne vidi, a ime mu je Zemlja, ukazao je počast ovom stvorenju izabirajući jednog od njih da bude stjecište Njegova Božanskog svjetla, spremište Njegove mudrosti, stjecište Njegovih riječi i oličenje Njegova određenja kojeg (Uzvišeni je) želi postići ovim stvorenjem.

Ovo je velika istina. Bezgranično velika. Neki aspekti njene veličine otkrivaju se kada čovjek zamišlja - koliko je on to u stanju - suštinu apsolutnog, bespočetnog i vječnog Božanstva i u tom okrilju zamišlja suštinu ograničenog, dogođenog i prolaznog robovanja, a potom prizove u

sjećanje domet ove Božije pažnje prema ljudskom stvorenju, osjećajući slast ovog osjećanja, prihvatajući ga sa skrušenošću, zahvalnošću, radošću i veseljem, istovremeno zamišljajući Allahove riječi kojima odzvanjaju strane svekolikog Bitka, a koje se objavljuju ovom čovjeku u jednom od tih neznatnih dijelova Bitka.

Koje je značenje ovog događaja?

On znači, kada je u pitanju Uzvišeni Allah, da je Njegova dobrota velika, milost obilna, da je Plemenit, pun ljubavi, dobročinitelj, da obilno daje Svoje darove i milost bez uzroka i povoda, osim što obilno davanje i darovanje spadaju u Njegova lična plemenita svojstva.

On znači - kada je u pitanju čovjek - da je njega Uzvišeni Allah počastio takvom počasti koju gotovo nije u stanju ni pojmiti, a nije u stanju ni da se oduži za nju zahvalom. Ne može se zahvaliti samo za ovo kada bi i cijeli život proveo na rukuu i sedždi. Ovo.. da ga Allah podsjeća, poklanja mu pažnju, povezuje ga sa Sobom, izabire od njegove vrste poslanika i objavljuje mu Svoje riječi, da Zemlja, njegovo stanište, postane mjesto silaska ovih riječi kojima odzvanjaju strane Bitka skrušeno i radosno.

A što se tiče posljedica ovog velikog događaja u životu svekolikog čovječanstva, one su prisutne od prvog trenutka. Počele su mijenjati liniju povijesti od onog momenta kada su počele mijenjati liniju ljudske svijesti, od časa kada se precizirala strana kojoj se čovjek okreće i prima od nje svoja shvatanja, vrijednosti i mjerila. Nije to zemlja i nije strast, već Nebo i Božija Objava.

Od ovog momenta stanovnici Zemlje, u čijim se dušama učvrstila ova istina živjeli su u Allahovom okrilju i pod Njegovom izravnom i očitom zaštitom. Živjeli su obraćajući se izravno Allahu u svom pitanju, velikom i malom. Osjećaju i kreću se pod Allahovom prismotrom očekujući da se pruži Njegova Ruka (Uzvišen je) i povuče njihove korake na putu, korak po korak, odvraćajući ih od greške i upravljajući ih ka onome što je ispravno. Svaku noć su provodili očekujući da im od Allaha siđe Objava koja im govori o onome što je prisutno u njihovim dušama, razrješava njihove probleme i kaže im: Uzmite ovo, a ostavite ovo!

Bilo je to, doista, čudesno vrijeme. Period od slijedeće dvadeset i tri godine u kojima je trajala ova očita i izravna veza između ljudi i Najuzvišenijeg mjesta. Period čiju suštinu ne mogu pojmiti osim oni koji su ga proživjeli, osjetili, bili svjedoci njegovog početka i kraja, koji su kušali slast ove veze, osjećali kako Allahova ruka pomiče njihove korake na putu

i koji su vidjeli odakle su počeli i gdje su završili. A to je ogromno rastojanje koje se ne može mjeriti nijednom zemaljskom mjerom. Rastojanju u duši nije ravno rastojanje u vanjskom Kosmosu i nije mu slična udaljenost između tijela i svjetova. Rastojanje između primanja od Zemlje i primanja od Neba, između crpljenja iz strasti i crpljenja iz Objave, između džahilijjeta i islama, između ljudskog i Božanskog, a ono je veće od onog između Zemlje i neba u svijetu materijalnih tijela.

Poznavali su njegov okus, znali su njegovu slast, osjećali njegovu vrijednost i utjecaj njegova gubitka kada je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) preselio na onaj svijet i prestao ovaj čudesni period kojeg ljudski razum gotovo ne može ni zamisliti da se on doista nije dogodio.

Od Enesa (Allah bio njime zadovoljan) prenosi se da je rekao: Ebū Bekr je rekao Omeru (neka je Allah njima zadovoljan) nakon smrti Allahovog Poslanika: Vodi nas kod Ummu Ejmen da je posjetimo kao što ju je posjećivao Allahov Poslanik (alejhi's-selam). Kada su došli kod nje, ona je zaplakala. Šta te je rasplakalo, - upitaše je - zar ne znaš da je ono što je kod Allaha bolje za Allahovog Poslanika (alejhi's-selam)? - Svakako, - reče ona - znam da je ono što je kod Allaha bolje za Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), međutim, ja plačem zato što je Objava prestala dolaziti s Neba. - Pa ih je rasplakala te su plakali zajedno s njom (Muslim).

Efekti ovog perioda nastavili su djelovati u životu ljudi od tog momenta pa sve do ovog trena i trajat će sve dok Allah daje da ljudi žive na zemlji i ono što je na njoj.

Crpeći svoje vrijednosti iz Neba, a ne iz Zemlje i preuzimajući Zakon iz Objave, a ne iz have, čovjek je nanovo rođen.[39]

Linija povijesti se promijenila kao nikada do tada, kao što se nije promijenila tako ni poslije toga. Ovaj je događaj prekretnica na putu. Na Zemlji su uspostavljena obilježja, jasna i visoka, koje ne briše ni vrijeme ni događaji. U ljudskoj duši uspostavljen je koncept Bitka, života i vrijednosti koji nije ranije na ovakav način bio kristalno jasan, a nakon njega nije se pojavio ovako obuhvatan, blistav i od svih vanjskih otklona neovisan koncept uz njegovu realističnost i primjerenost ljudskom životu. Principi ovog Božijeg programa ustabilili su se na Zemlji, njegove linije i obilježja su postala jasnim: *da nevjernik ostane nevjernik poslije očigledna dokaza, i da vjernik ostane vjernik poslije očigledna dokaza* (8/42). Bez nejasnoća i

[39] V. komentar sure 'Abese we tewella, u ovom džuzu.

neizvjesnosti. Samo je u pitanju svjesno opredjeljenje za stranputicu i namjerna devijacija i skretanje.

To je izuzetan događaj u tom jedinstvenom momentu. Kosmički događaj kojim je započet jedan period na Zemlji, a završio drugi i koji je predstavljao vododjelnicu u povijesti ljudi, ne samo u povijesti Ummeta ni jedne generacije. Događaj kojeg su zabilježile strane sveukupnog Bitka odzvanjajući njime i kojeg je zabilježila ljudska savjest. Ostalo je da se ova savjest danas osvrće na tu veliku uspomenu, da je ne zaboravlja i da uvijek napominje da je to novo rođenje čovječanstva koje se desilo samo jedanput u povijesti.

* * *

Takva je stvar sa prvim odjeljkom ove sure. Što se tiče preostalog njenog dijela, jasno je da je on objavljen kasnije. On ukazuje na slučajeve i događaje iz sire koji su se kasnije dogodili, nakon zaduženja Poslanika (alejhi's-selam) da saopći Poziv, javno čini ibadet i nakon suprotstavljanja politeista. Na to ukazuju riječi Uzvišenog u suri: ***Vidje li ti onoga koji brani robu da namaz obavi?*** (96/9-10)... do kraja.

Međutim, postoji potpuni sklad između dijelova sure i slijed u redoslijedu istina koje sadrži poslije ovog početka koji čini od cijele sure jednu skladnu i koherentnu cjelinu.

Čitaj, u ime Gospodara tvoga koji stvara, (96/1)

stvara čovjeka od ugruška! (96/2).

Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, (96/3)

koji poučava peru, (96/4)

koji čovjeka poučava onome što ne zna (96/5).

To je prva sura u Kur'anu. Započinje imenom Allahovim i usmjerava Poslanika (alejhi's-selam), na prvom mjestu, u prvom momentu njegove veze sa Najuzvišenijim mjestom, na prvom njegovom koraku na putu Poziva za koji je odabran. Usmjerava ga da uči uime Allaha:

Čitaj, u ime Gospodara tvoga (96/1).

Započinje svojstavom Gospodara, svojstvom stvaranja i početka: ***koji stvara*** *(96/1)*.

Potom specificira stvaranje čovjeka i njegov početak: ***stvara čovjeka od ugruška!*** *(96/2)*. Od te zgrušane kapi zakvačene za maternicu. Od tog sićušnog počela prostog oblika, što ukazuje na plemenitost Stvoritelja, povrh toga što ukazuje na Njegovu moć. Svojom plemenitošću podigao je ovaj zakvačak na stepen čovjeka koji se podučava pa on zatim uči: ***Čitaj, u ime Gospodara tvoga koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, koji poučava peru, koji čovjeka poučava onome što ne zna*** *(96/1-5)*.

Veoma je velik prijelaz između početka i kraja. Ali, Allah je moćan. Allah je plemenit. Stoga se desio ovaj zaokret koji izaziva čuđenje i divljenje.

Pored ove istine javlja se istina o podučavanju. Podučavanju čovjeka ***peru*** od strane Gospodara. Jer, pero je bilo i ostalo najraširenije i najutjecajnije sredstvo podučavanja u životu čovjeka. Ova činjenica nije tada bila tako jasnom kao što to uočavamo i znamo danas u životu čovječanstva. Međutim, Uzvišeni Allah je znao vrijednost pera, pa ukazuje na njega na ovaj način od prvog časa posljednje Objave čovječanstvu u prvoj suri Kur'ana Časnoga. Pored toga što Poslanik koji je došao s time nije znao pisati perom. On ne bi istakao ovu činjenicu da on govori od sebe ovaj Kur'an, da on nije Objava i da nije u pitanju poslanstva.

Potom naglašava izvor poučavanja. Njegov je izvor Allah. Od Njega čovjek crpi sve što je naučio i sve što zna. Sve što mu otvara tajne ovog Bitka, tajne ovog života, tajne samog sebe, potiče odatle, iz tog jednog vrela, osim kojeg drugog nema.

Ovim jednim odjeljkom koji je objavljen u prvom momentu veze Poslanikove (alejhi's-selam) sa Najuzvišenijim mjestom, ovim odjeljkom postavljena je široka osnova imanskog koncepta.

Svaka stvar, svaki pokret, svaki korak, svaki rad uime Allaha i sa Allahovim imenom. Uime Allaha započinje, uime Allaha se odvija, Allahu se usmjerava i Njemu se vraća.

Allah je taj koji stvara i koji poučava; od Njega je početak i nastanak, od Njega je poučavanje i spoznaja, a čovjek uči to što uči i zna to što zna. Izvor svega ovoga je Allah koji stvara i koji poučava: ***koji čovjeka poučava onome što ne zna*** *(96/5)*.

Ova prva kur'anska istina koju je primilo srce Allahova Poslanika (alejhi's-selam) u prvom momentu nastavila je upravljati njegovim osjećanjem, jezikom, djelom i usmjerenjem nakon toga tokom cijelog njegovog života kao prva osnova imana.

Imam Šemsuddin Ebū Abdullah Muhammed ibni Kajjim Dževzi veli u svojoj knjizi *Zadu'l-me'ad fi hedji hajri'l-'ibad*, rezimirajući uputu Allahova Poslanika (alejhi's-selam) glede spominjanja Allaha:

Vjerovjesnik (alejhi's-selam) bio je najsavršenije stvorenje u spominjanju Allaha (Uzvišenog). Zapravo je sav njegov govor bio vezan za spominjanje Allaha i ono što je u vezi s njime. Njegovo naređivanje, zabranjivanje i propisivanje zakona Ummetu predstavljalo je njegovo spominjanje Allaha; njegov govor o imenima Gospodara, Njegovim svojstvima, propisima, djelima, obećanju i prijetnji bio je njegovo spominjanje Allaha; njegova zahvala Allahu na Njegovim blagodatima, Njegovim veličanjem, zahvaljivanjem i slavljenjem predstavlja njegovo spominjanje Allaha; njegova šutnja i ćutanje bili su njegovo spominjanje Allaha svojim srcem. Spominjao je Allaha u svim svojim trenucima i svim svojim stanjima. Spominjao je Allaha svojim udisajima stojeći, sjedeći i ležeći, u hodu i jašući, u kretanju i odsjedanju, putovanju i boravku."

"Kad bi se probudio govorio bi: "Hvala Allahu koji nas je oživio nakon što nas je umrtvio, Njemu se sve vraća!" Aiša veli: Kada bi se probudio iz sna, učio bi tekbir deset puta, tehlil - la ilahe illellah - deset puta, a potom bi rekao: "Bože, tražimo utočište kod Tebe od dunjalučke tjeskobe i tjeskobe Sudnjeg dana!" - Izgovarao bi ovo deset puta, a onda bi započinjao namaz. Ona također veli: Kada bi se probudio iz sna učio bi: Nema Boga osim Tebe, Uzvišen si, Bože, tražim od Tebe oprost za svoj grijeh i molim Te za Tvoju milost! Bože, povećaj moje znanje! Ne dozvoli da moje srce skrene nakon što Si me uputio i podari mi Svoju milost, jer si Ti, doista, Darovatelj!" (Ebū Davud). Dalje je rekao (alejhi's-selam) da onaj ko se probudi iz sna i prouči: "Nema Boga osim Allaha, koji Sebi ravnog nema, Njemu vlast pripada i zahvala, On sve može. Hvala Allahu, Uzvišen je Allah, nema Boga osim Allaha, Allah je najveći, nema moći i sile osim kod Allaha, Moćnog i Velikog", a zatim kaže: Gospodaru moj, oprosti mi! ili neku drugu dovu, bit će mu uslišana. A ako se abdesti i klanja, namaz će mu biti primljen" (Buhari).

Ibni Abbas (neka je Allah njime zadovoljan) prenosi od njega one noći kada je zanoćio kod njega: Kad se probudio, podigao je glavu u nebo i proučio deset posljednjih ajeta iz sure Alu 'Imran: *U stvaranju nebesa i*

Zemlje (3/190)... A zatim je rekao: "Bože, hvala Tebi, Ti si svjetlo nebesa i Zemlje i svih koji su nanjima; Tebi hvala; Ti upravljaš nebesima i Zemljom i onima koji su na njima; Tebi hvala; Ti si Istina; Tvoje obećanje je Istina; Tvoja je riječ Istina, susret s Tobom je Istina, Džennet je istina, Džehennem je istina, vjerovjesnici su istina, Muhammed je istina, Sudnji dan je istina. Bože, Tebi se predajem, u Tebe vjerujem, u Tebe se uzdam, Tebi se vraćam, uime Tebe se sporim, uime Tebe se parničim; oprosti mi ono što sam uradio ranije i kasnije, što sam tajno i javno uradio. Ti si moj Bog; nema Boga osim Tebe; nema snage ni moći osim kod Allaha, Uzvišenog i Moćnog."

Aiša (neka je Allah njome zadovoljan) veli: Kad bi se probudio iz sna, učio bi: "Bože, Gospodaru Džebraila, Israfila i Mikaila, Stvoritelju nebesa i Zemlje, Poznavatelju nevidljivog i pojavnog, Ti presuđuješ Svojim robovima u onome o čemu su se razilazili. Uputi me, Tvojom dozvolom, u onome u čemu sam pogriješio. Doista Ti upućuješ onoga koga hoćeš na Pravi Put." Možda je dodala: "Započinjao bi namaz time."

Kada bi klanjao vitr - namaz, završavao bi ga na kraju riječima: Subhanallahi'l-Kuddus - Uzvišen je Allah Sveti - tri puta, otežući treći put glas.

"Kada bi izlazio iz svoje kuće učio bi: Uime Allaha, uzdam se u Allaha; Bože, utječem Ti se da ne zalutam ili budem zaveden, da ne posrnem ili budem naveden na posrtaj, da ne činim nasilje ili da meni ne bude učinjeno, da ne budem neznalica ili da se prema meni neznanje ne ispolji (hadis sahih).

Poslanik (alejhi's-selam) veli: Ko kaže kada izlazi iz svoje kuće: Uime Allaha, uzdam se u Allaha, nema snage ni moći osim kod Allaha, kaže mu se: Upućen si, sačuvan si, zaštićen si - i šejtan se udalji od njega". (Hadis je hasen - dobar.)

Ibni Abbas (neka je Allah njime zadovoljan) prenosi od njega, one noći kad je zanoćio kod njega, da je izlazeći klanjati sabah-namaz, učio: "Bože, učini u mom srcu svjetlo, u jeziku mom svjetlo, u sluhu mom svjetlo, u vidu mom svjetlo, učini iza mene svjetlo, ispred mene svjetlo, iznad mene svjetlo, ispod mene svjetlo; Bože, pojačaj mi svjetlo!"

Fadl ibni Merzuk prenosi senedom: Atijja Avfi, Seid Hudri da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao: "Kada čovjek izađe iz svoje kuće da klanja namaz pa kaže: Bože, molim Te pravom molitelja koje Si mi dao i pravom moga hoda k Tebi, jer ja nisam izašao iz osionosti, ni iz obijesti,

ni radi licemjerstva ni ugleda, već sam izašao čuvajući se izazivanja Tvoje srdžbe i tražeći Tvoje zadovoljstvo, molim Te da me spasiš od vatre i da mi oprostiš moje grijehe, jer samo Ti opraštaš grijehe, - Allah mu odredi sedamdeset hiljada meleka koji traže oprost za njega i Allah se okrene prema njemu Svojim licem sve dok ne završi namaz."

Ebū Davud bilježi hadis od njega (alejhi's-selam), da je on ulazeći u džamiju učio: "Tražim utočište kod Allaha Velikog, Njegova časna lica i Njegove vječne vlasti - od prokletog šejtana." Kada to kaže čovjek, šejtan izjavi: Sačuvan je od mene u preostalom dijelu dana."

Poslanik (alejhi's-selam) veli: "Kada neko od vas uđe u džamiju, neka donese salat-i selam na Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i neka kaže: "Bože, otvori mi vrata Tvoje milosti!" A kada izađe, neka zamoli: "Bože, podari mi od Tvoje dobrote!" Navodi se od njega da je, kada bi ušao u džamiju, donio salat-i selam na Muhammeda i njegovu porodicu, a potom kazao: "Bože, oprosti moje grijehe i otvori mi vrata Tvoje milosti!" A kada bi izašao, donio bi salat-i selam na Muhammeda i njegovu porodicu, a zatim bi kazao: "Bože, oprosti moje grijehe i otvori mi vrata Tvoje dobrote!"

"Kada bi klanjao sabah - namaz, ostajao bi sjediti na mjestu gdje je klanjao sve dok Sunce ne izađe, spominjući Uzvišenog Allaha. Kada bi osvanuo, učio bi: "Bože, Tvojom voljom osvanusmo, Tvojom voljom omrknusmo, Tvojom voljom živimo, po Tvojoj volji umiremo i po tvojoj volji bivamo ponovo oživljeni. (Hadis je autentičan - sahih.) Učio je također: "Osvanusmo i osvanu sve u Allahovoj vlasti, hvala Alahu, nema Boga osim Njega Jedinog, On nema ortaka, njemu pripada sva vlast i sva zahvalnost i On sve može. Gospodaru moj, molim Te za sva dobra ovog dana i za dobra poslije njega; Bože, utječe, ti se od zla ovog dana i zla koje bi moglo uslijediti poslije njega. Gospodaru moj, utječem Ti se od lijenosti i zla oholosti; Gospodaru moj, utječem Ti se od patnje u vatri i patnje u kaburu. A kada omrkne, kaže: Omrknusmo i omrknu sve u Allahovoj vlasti..." (Muslim).

Ebū Bekr Siddik (neka je Allah njime zadovoljan) rekao mu je: Naredi mi koje riječi da izgovaram kada osvanem i omrknem. "Reci: Bože, Stvoritelju nebesa i Zemlje, Poznavatelju nevidljivog i pojavnog, Gospodaru svega, Vladaru i Posjedniku, svjedočim da nema Boga osim Tebe, utječem Ti se od zla svoje duše, od zla šejtana i njegova širka i od toga da sam sebi zlo nanesem ili da ga nanesem muslimanu." Kaže: "Reci ovo kad osvaneš, kad omrkneš i kad legneš spavati. (Hadis je autentičan - sahih.) Potom je naveo mnoge hadise o ovome.

Poslanik (alejhi's-selam) bi, kada bi obukao novu odjeću, spomenuo njeno ime: saruk, ili košulja ili ogrtač, a potom bi rekao: "Bože, Tebi hvala, Ti si me obukao, molim Te za dobro koje mi ona pruža i dobro radi kojeg je proizvedena, a utječem Ti se od njenog zla i zla radi kojeg je proizvedena." (Hadis je autentičan - sahih.)

Navodi se od njega (alejhi's-selam) da je, kada bi se vratio kući, učio: "Hvala Allahu koji me je zaštitio i dao mi utočište. Hvala Allahu koji me je nahranio i napojio. Hvala Allahu koji me je darovao. Molim Te da me zaštitiš od vatre."

U Sahihajnu se navodi od njega da je prije ulaska u toalet učio: "Bože, utječem Ti se od zla zlobnika i zlih djela!"

Kada izađe iz toaleta učio je: "Molim Te za oprost!" Spominje se da je također učio: "Hvala Allahu koji je otklonio od mene neprijatnost i oslobodio me!" (Ibni Madže).

Potvrđeno je da je on stavio svoju ruku u posudu s vodom, a onda rekao ashabima: "Abdestite se uime Allaha!"

Spominje se da je prilikom viđenja mlađaka učio: "Bože, neka nam se pojavi sa sigurnošću, imanom, mirom i islamom. Moj i tvoj Gospodar je Allah!" (Tirmizi veli da je hadis hasen - dobar.)

Kada bi stavio ruku na hranu, rekao bi: "Uime Allaha! Naređivao bi onome koji jede da prouči Bismillu, govoreći: "Kada neko od vas jede, neka spomene ime Uzvišenog Allaha, pa ako zaboravi spomenuti Allahovo ime na početku, neka kaže: Uime Allaha, na početku i na kraju!" (Hadis je autentičan - sahih.)

Tako je cijeli njegov život (alejhi's-selam) sa svim njegovim detaljima bio pod utjecajem ove Božije smjernice koju je primio u prvom momentu i na čijoj se izvornoj i autentičnoj osnovi temelji njegov imanski koncept.

* * *

Ta istina: da Allah stvara, da On poučava, da je Najplemenitiji, nalaže da čovjek spoznaje i da zahvaljuje. Međutim, desilo se nešto drugo. O ovoj devijaciji govori druga cjelina sure:

Uistinu, čovjek se uzobijesti čim se neovisnim osjeti, a Gospodaru tvome će se, doista, svi vratiti! (96/6-8).

Allah je taj koji mu je dao i učinio ga imućnim. Kao što ga je On stvorio, počastio i poučio. Ali, čovjek općenito - sa izuzetkom onog koga je Allah sačuvao - ne zahvaljuje kada mu se udijeli i osjeća se neovisnim. Ne poznaje izvor blagodati koja ga je učinila imućnim, a to je onaj Izvor koji mu je dao lik i znanje, a onda ga i opskrbio, pa se on onda uzobijesti, griješi, silu provodi i oholi se, a trebao je da spozna, a potom zahvalan bude.

Kada se ukaže slika obijesnog čovjeka koji je zaboravio svoj nastanak i kojeg je uzoholilo bogatstvo, dolazi osvrt sa prikrivenom prijetnjom: *a Gospodaru tvome će se, doista, svi vratiti!* (96/8). Pa gdje da umakne ovaj koji se uzobijestio i neovisnim osjetio?

Istovremeno se ukazuje i drugo načelo imanskog koncepta. Načelo vraćanja Allahu, vraćanje Njemu u svakoj stvari, u svakom slučaju, u svakoj namjeri, u svakoj kretnji. Nema autoriteta mimo Njega. Njemu se obraća čestit i pokvarenjak, poslušnik i griješnik, onaj koji je u pravu i koji je u krivu, dobar i zao, imućan i siromašan. Njemu se vraća i ovaj koji se osili kada se neovisnim osjeti. Doista se Allahu vraća sve. Od Njega je nastanak i Njemu je povratak.

Tako se objedinjuju u dvije cjeline dijelovi imanskog koncepta. Stvaranje i nestanak, počast i poučavanje i zatim povratak i vraćanje Allahu Jedinome, koji nema ortaka: *a Gospodaru tvome će se, doista, svi vratiti!* (96/8).

* * *

Zatim dolazi treća cjelina u kratkoj suri koja prezentira jedan od oblika sile: jedan ružan oblik koji je za čuđenje i čije se dešavanje prikazuje groznim u jedinstvenom kur'anskom stilu:

Vidje li ti onoga koji brani (96/9)

robu da namaz obavi? (96/10).

Reci mi ako on misli da je na pravom putu, (96/11)

ili ako traži da se kumirima moli, (96/12)

reci mi, ako on poriče i glavu okreće - (96/13)

zar on ne zna da Allah sve vidi? (96/14).

Zgražavanje i čuđenje jasno se uočavaju u načinu izražavanja koje je nemoguće oponašati u jeziku pisanja i koje se može izvesti samo u živom jeziku koji izražava isprekidane dodire s lahkoćom i brzinom.

Vidje li ti? (96/9) - vidje li ti ovaj gnusni čin? Vidje li ti kada se desi? *Vidje li ti onoga koji brani robu da namaz obavi?* (96/9-10) - vidje li ti kada se gnusoba pridoda gnusobi? Kada se grozota pripoji grozoti? Reci mi šta misliš ako je ovaj koji klanja, a na njega nasrne onaj koji mu zabranjuje da klanja, ako je on na Pravom Putu ili naređuje klonjenje grijeha, a zatim mu zabranjuje onaj ko mu zabranjuje, premda je na Pravom Putu i naređuje klonjenje grijeha?

Šta misliš ako pokuđenom djelu pridoda drugo, još pokuđenije djelo? *Reci mi, ako on poriče i glavu okreće -* (96/13).

Ovdje dolazi prikrivena prijetnja, kao što je došla na kraju prethodne cjeline: *zar on ne zna da Allah sve vidi?* (96/14). Vidi njegovo poricanje i okretanje glave. Vidi njegovo zabranjivanje robu vjerniku da klanja, a on je na Pravom Putu i naređuje da se grijeha klone. Vidi. A iza viđenja slijedi nešto drugo: *Zar on ne zna da Allah sve vidi?* (96/14).

* * *

Pred prizorom obijesti koja stoji kao prepreka pozivu, imanu i pokornosti, dolazi odsječna prijetnja i posljednja zabrana, ovaj put otvorena, a ne prikrivena: *Ne valja to! Ako se ne okani, dohvatićemo ga za kiku, kiku lažnu i grešnu, pa neka on pozove društvo svoje - Mi ćemo pozvati zebanije* (96/15-18).

To je prijetnja nakon njega u oštrom i žestokom izrazu: *Ne valja to! Ako se ne okani, dohvatićemo ga za kiku,* (96/15).

Ovako: *dohvatićemo ga* (96/15). Ovim žestokim izrazom koji svojim zvukom odslikava svoje značenje. *Es-Sef'* znači grubo dohvatanje. *En-Nasija* znači čelo. Najviše mjesto koje podiže oholi silnik. Prednji, uzdignuti dio glave: to je kika koja zaslužuje grubo dohvatanje i potezanje: *kiku lažnu i grešnu,* (96/16). To je trenutak dohvatanja i potezanja. Možda mu

naumpadne da pozove svoje bližnje i svoju pratnju kojom se diči: *pa neka on pozove društvo svoje* - (96/17). A što se nas tiče: *Mi ćemo pozvati zebanije* (96/18). Stroge i snažne. Borba je, dakle, s poznatim ishodom.

U svjetlu ovog pretpostavljenog, zastrašujućeg ishoda, sura završava usmjeravanjem predanog vjernika da ustraje i ostane u svom imanu i predanosti.

Ne valja to! Ti njega ne slušaj, već namaz obavljaj i nastoj da se Gospodaru svome približiš! (96/19).

Nipošto! Ne slušaj ovog silnika koji zabranjuje namaz i pozivanje. Čini sedždu Gospodaru svome i približuj Mu se predanošću i ibadetom. Ostavi ovog silnika, zabranjivača, prepusti ga zebanijama.

Navode se neka autentična predanja da je sura - izuzev njenog prvog odjeljka - objavljena povodom Ebū Džehla koji je, prolazeći pored Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), dok je on klanjao kod Mekama, rekao: Muhammede, zar ti nisam ovo zabranio? Zaprijetio mu je. Božiji Poslanik (alejhi's-selam) mu je oštro odgovorio i izgrdio ga. Vjerovatno je ovo slučaj kada je uzeo Allahovog Poslanika za vrat i kada mu je on rekao: "Teško tebi, i opet teško!" - Čime mi to prijetiš, Muhammede? - upita ga. - Allaha mi, ja imam najbrojnije društvo u ovoj dolini. - Tada je Allah objavio: *pa neka on pozove društvo svoje* - (96/17). Ibni Abbas veli: Da je pozvao svoje društvo, meleki zaduženi za kažnjavanje bi ga uništili istog časa. Međutim, značenje sure općenito je i odnosi se na svakog predanog, pobožnog vjernika koji poziva k Allahu, i na svakog silnika, zlikovca koji zabranjuje klanjanje, prijeti zbog predanosti i uznosi se snagom. I na kraju slijedi posljednje Božije usmjerenje:

Ne valja to! Ti njega ne slušaj, već namaz obavljaj i nastoj da se Gospodaru svome približiš! (96/19).

* * *

Tako se usklađuju sve cjeline sure i upotpunjuju njihovi odjeci.

* * *

سورة القدر مكية
وآياتها ٥

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

«إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ * لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ خَيْرٌ
مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ * تَنَزَّلُ ٱلْمَلَائِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ * سَلَامٌ
هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ ٱلْفَجْرِ»..

SURA EL-QADR
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 5 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Mi smo ga počeli objavljivati u noći Kadr - (97/1)

a šta ti misliš šta je noć Kadr? (97/2).

Noć Kadr je bolja od hiljadu mjeseci - (97/3)

meleki i Džibrīl, s dozvolom Gospodara svoga, spuštaju se u njoj zbog odluke svake, (97/4)

sigurnost je u njoj sve dok zora ne svane (97/5).

U ovoj suri se govori o toj obećanoj osvjedočenoj noći koju je registrirao čitav Univerzum. To je noć apsolutnog spajanja između Zemlje i nebeskih sfera. To je noć početka objavljivanja ovog Kur'ana na srce Muhammedovo (alejhi's-selam). Noć tog velikog događaja kome Zemlja nije vidjela ravnog u njegovoj veličini, značenju i utjecaju na život čitavog

čovječanstva. Veličina je to koju ljudsko shvatanje ne može objasniti: *Mi smo ga počeli objavljivati u noći Kadr - a šta ti misliš šta je noć Kadr? Noć Kadr je bolja od hiljadu mjeseci -* (97/1-3)

Kur'anski tekstovi koji spominju ovaj događaj skoro da blistaju i svijetle. Zapravo, oni emaniraju mirnom, blagom, sjajnom i milom svjetlošću, Allahovom svjetlošću koja sija u Njegovom Kur'anu: *Mi smo ga objavili u noći Kadr* (97/1) i svjetlošću meleka i Džibrīla u njihovom idenju tamo i ovamo čitavu noć između Zemlje i Nebeskog skupa:

... *meleki i Džibrīl, s dozvolom Gospodara svoga, spuštaju se u njoj zbog odluke svake,* (97/4)... - i svjetlošću zore koju tekstovi prikazuju u skladu sa svjetlošću Objave, svjetlošću meleka i duhom sigurnosti koji lebdi nad Univerzumom i dušama koje putuju po ovom Univerzumu: *sigurnost je u njoj sve dok zora ne svane* (97/5).

Noć o kojoj govori ova sura jeste ona noć koja je spomenuta u suri Ed-Duhan: *Mi smo počeli da je u Blagoslovljenoj noći objavljujemo, - i Mi, doista, opominjemo - u kojoj se svaki mudri posao riješi po zapovijedi Našoj! Mi smo, zaista, slali poslanike kao milost Gospodara tvoga - On, uistinu, sve čuje i sve zna -,* (44/3-6)... Poznato je da je to jedna od ramazanskih noći, kao što je navedeno u suri El-Bekare: *U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana, koji je putokaz ljudima i jasan dokaz pravog puta i razlikovanja dobra od zla* (2/185)... Odnosno, to je ona noć u kojoj je počelo objavljivanje Kur'ana u srce Poslanika (alejhi's-selam) da ga priopći ljudima. U predaji Ibni Ishaka se navodi da je početak Objave, objavljivanjem početka sure El-'Aleq bio u mjesecu ramazanu, kad je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) bio odan pobožnosti u pećini Hira.

Oko preciziranja ove noći spominju se mnogi hadisi. Neki kažu da je to dvadeset i sedma noć ramazana, a drugi da je to dvadeset i prva noć. Neki, opet, kažu da je to jedna od posljednjih deset noći ramazana, a drugi da to može biti bilo koja noć u mjesecu ramazanu. U svakom slučaju, to je jedna od ramazanskih noći prema hadisima kojima treba dati prednost.

* * *

Njeno ime je *Lejletu'l-Qadr - noć Kadr* (97/1)... Ona može da znači određivanje i planiranje. A može da znači i vrijednost i položaj. Oba značenja su u skladu s tim velikim kosmičkim događajem, događajem

Kur'ana, Objave i poslanstva. Nema većeg i vrednijeg događaja od ovog među svim događajima ovog Univerzuma. Isto tako, nema događaja koji bolje upućuje na određivanje i planiranje u životu ljudi od ovog događaja. Ona je vrednija od hiljadu mjeseci. Broj ne znači precizno određenje na mjestima poput ovog u Kur'anu, već znači mnoštvo. Ova noć je bolja od hiljadu mjeseci u životu ljudi. Koliko je hiljada mjeseci i hiljada godina prošlo a da nije ostavilo ni dio traga ni promjena koje je ostavila ova blagoslovljena i sretna noć!

Ova noć je toliko veličanstvena da njena suština nadmašuje granice ljudske spoznaje: *A šta ti misliš šta je noć Kadr?* (97/2). To je tako bez potrebe za dovođenjem u vezu sa legendama koje su se isplele oko ove noći u mašti običnog čovjeka. Ona je veličanstvena noć zato što ju je Allah izbrao da ona bude početak objavljivanja ovog Kur'ana, emaniranja ovog svjetla na čitav Univerzum i širenja mira koji je emanirao iz Allahovog ruha na ljudsku savjest i ljudski život. Ona je veličanstvena po onome što Kur'an sadrži iz sfere vjerovanja, poimanja, šeriatskih propisa i etike koja širi mir na Zemlji i u savjesti.[40] Ona je veličanstvena po spuštanju meleka i Džibrīla (alejhi's-selam) posebno, s dozvolom Gospodara njihova, a s njima je i ovaj Kur'an - s obzirom na njegovu vrstu čije je objavljivanje počelo ove noći - i njihovo širenje između neba i Zemlje na ovom kosmičkom festivalu koga riječi ove sure veoma neobično odslikavaju...

* * *

Kada danas poslije ovih mnogih generacija pogledamo na tu slavnu i sretnu noć, kada predočimo taj neobični festival koga je posvjedočila Zemlja u toj noći, kada razmislimo o suštini događaja koji se u njoj dogodio, kada pratimo njegove tragove tokom vremena, u realnosti na Zemlji, u poimanjima srca i umova... vidjet ćemo uistinu veliku stvar, shvatit ćemo nešto od pouka ove kur'anske aluzije na tu noć: *A šta ti misliš šta je noć Kadr?* (97/2)...

U njoj je svaki mudri posao riješen. U njoj su ustanovljene vrijednosti, principi i mjerila. U njoj su određene sudbine, sudbine veće od sudbina pojedinaca, sudbine država i naroda. Zapravo, više i krupnije. Sudbine činjenica, stanja i srca.

40 Šire v. *Es-Selamu'l-'alemijju we'l-islam.*

Čovječanstvo je - iz svog neznanja i slabe sreće - zanemarilo značaj noći Kadr, suštinu tog događaja, veličinu ove stvari. Otkad je čovječanstvo ovo zapostavilo i zanemarilo, izgubilo je najsretniju i najljepšu Allahovu blagodat te noći, izgubilo je sreću i stvarni mir - mir savjesti, mir kuće i mir društva -[41] koji mu je darovao islam. To što je čovječanstvo time izgubilo nisu mu to nadoknadili razni vidovi materijalizma, civilizacije i graditeljstva koji su mu se tada otvorili. Ono je nesretno uprkos hiperprodukciji i obilju sredstava za život!

Ugasilo se to lijepo svjetlo koje je jedanput zasjalo u njenoj duši i sakrila se ta svijetla radost koja je zalepršala u njoj i otišla na Nebeski skup. Nestalo je mira koji se izlio na duše i srca. Ništa nije nadomjestilo tu radost duše, svjetlo neba i odlijetanje tog treptaja u visine...

* * *

Nama - muslimanima - naređeno je da ne zaboravimo i ne zanemarimo ovu uspomenu. Nama je naš Poslanik (alejhi's-selam) put učinio lahkim i jednostavnim za oživljavanje ove uspomene u našim dušama kako bi one trajno ostale vezane za nju i, isto tako, vezane za taj kosmički događaj koji se u njoj zbio. On nas je poticao da ovu noć provodimo u ibadetu svake godine, da je tražimo i pogledamo u posljednjih deset noći ramazana. U Buharijevom i Muslimovom Sahihu stoji: "Tražite noć Kadr u posljednjih deset noći ramazana!"... U njima isto tako stoji: "Ko noć Kadr provede u ibadetu čvrsto vjerujući i predajući se Allahu, bit će mu oprošteni prethodni grijesi"...

Islam nije puki formalizam. Zato je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao da ibadet u ovoj noći treba biti iz "čvrstog uvjerenja i odanosti Allahu"... Zapravo, da ovaj ibadet bude oživljavanje velikih značenja koja u sebi sadrži ova noć, što znači "čvrsto vjerujući", i da bude sav odan Allahu, što znači "predajući se Allahu"... Odatle u srcu kuca konkretan smisao ovog ibadeta, a to je povezivanje sa tim značenjem koje je donio Kur'an.

Islamski program u odgoju veže ibadet i vjeru u svijesti. On ibadet čini sredstvom za oživljavanje ovih istina, njihovo razjašnjenje i učvršćenje

41 Dijelovi iz knjige *Es-Selammu'l-'alemijju we'l-islam*.

u živoj slici koja prožima osjećanja ne zadržavajući se samo u okvirima mišljenja.

Potvrdilo se da je samo ovaj program najbolji program za oživljavanje ovih istina i stavljanje njih u akciju u sferi svijesti i sferi ponašanja. Potvrdilo se da je puka teorijska rasprava o ovim činjenicama, bez oslonca u ibadetu, i posredstvom nečeg drugog, ne potvrđuje ove istine niti ih aktivira kao motivirajući faktor u životu pojedinca ni u životu zajednice...

Ovo povezivanje između sjećanja na noć Kadr i ibadeta koji se obavlja u toj noći iz uvjerenja i predanosti Allahu jeste jedan aspekt ovog ispravnog i uspješnog islamskog programa.

* * *

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ مَدَنِيَّة
وَآيَاتُهَا ٨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

« لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ
الْبَيِّنَةُ * رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً * فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ * وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ * وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ
الدِّينَ حُنَفَاءَ ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ ، وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ .

« إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ،
أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ .

« إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ * جَزَاؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا، رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ.
ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ » ..

SURA EL-BEJJINE
OBAVLJENA U MEDINI
IMA 8 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Nisu se nevjernici između sljedbenika Knjige i mnogobošci odvojili, sve dok im nije došao dokaz jasni: (98/1)

od Allaha Poslanik koji čita listove čiste, (98/2)

u kojima su propisi ispravni (98/3).

A podvojili su se oni kojima je data Knjiga baš onda kad im je došao dokaz jasni, (98/4)

a naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da namaz obavljaju, i da milostinju udjeljuju; a to je - ispravna vjera (98/5).

Oni koji ne vjeruju između sljedbenika Knjige i mnogobošci, biće, sigurno, u vatri džehennemskoj, u njoj će vječno ostati; oni su najgora stvorenja (98/6).

A oni koji vjeruju i čine dobra djela - oni su, zbilja, najbolja stvorenja, (98/7)

njih nagrada u Gospodara njihova čeka: edenski vrtovi kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno i zauvijek boraviti; Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni. To će biti za onoga koji se bude bojao Gospodara svoga (98/8).

Ova sura je u Mushafu i u većini predaja ubrojana u medinske sure. Navedene su i neke predaje koje kažu da je mekkanska. Iako preteže da je medinska s aspekta predaje i aspekta stila koji je u neoborivom izrazu, mišljenje da je ona mekkanska ne može se odbaciti. Spominjanje zekjata u njoj i spominjanje sljedbenika Knjige ne smatra se nikakvom smetnjom za to, a koja bi proizlazila iz konteksta. Sljedbenici Knjige su spomenuti u nekim surama koje su sigurno mekkanske. U Mekki je bilo nekih sljedbenika Knjige koji su vjerovali i drugih koji nisu vjerovali. Također su kršćani iz Nedžrana došli Poslaniku (alejhi's-selam) u Mekku i vjerovali, kao što je poznato. Spominjanje zekjata navedeno je isto tako u mekkanskim surama...

* * *

Ova sura iznosi nekoliko historijskih i vjerskih činjenica u neoborivom stilu koji govori o prevagi mišljenja da je ona medinska sura, pored predaja koje o tome i govore.

Prva činjenica jeste da je poslanstvo Poslanika (alejhi's-selam) bilo neophodno radi preobraćanja nevjernika između sljedbenika Knjige i mnogobožaca iz zablude i kontraverzi u koje su bili zapali. Oni se ne bi preobratili iz ovoga u čemu su bili bez novog poslanstva:

Nisu se nevjernici između sljedbenika Knjige i mnogobošci odvojili, sve dok im nije došao dokaz jasni: (98/1)

od Allaha Poslanik koji čita listove čiste, (98/2)

u kojima su propisi ispravni (98/3).

Druga činjenica jeste da se sljedbenici Knjige nisu podvojili u svojoj vjeri iz neznanja ni iz nejasnoće, već su se podvojili nakon što im je došlo znanje i nakon što im je došao jasni dokaz: *A podvojili su se oni kojima je data Knjiga baš onda kad im je došao dokaz jasni,* (98/4)...

Treća činenica jeste da je vjera u osnovi jedna i da su joj temelji jednostavni i jasni te da oni ne potiču na podvajanje i razmimoilaženje same po sebi i po svojoj jednostavnoj i lahkoj prirodi: *a naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da namaz obavljaju, i da milostinju udjeljuju; a to je - ispravna vjera* (98/5).

Četvrta činjenica jeste da su oni koji nisu vjerovali pošto im je došao jasna dokaz najgora stvorenje, a da su oni koji su vjerovali i dobra djela činili najbolja stvorenja: odatle se drastično razlikuje nagrada, odnosno kazna jednih od drugih:

Oni koji ne vjeruju između sljedbenika Knjige i mnogobošci, biće, sigurno, u vatri džehennemskoj, u njoj će vječno ostati; oni su najgora stvorenja. A oni koji vjeruju i čine dobra djela - oni su, zbilja, najbolja stvorenja, njih nagrada u Gospodara njihova čeka: edenski vrtovi kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno i zauvijek boraviti; Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni. To će biti za onoga koji se bude bojao Gospodara svoga (98/6-8).

Ove četiri činjenice imaju veliki značaj za shvaćanje uloge islamskog vjerovanja i uloge posljednjeg poslanstva. One isto tako imaju značaj za shvaćanje vjerskog poimanja. Sada ćemo opširnije govoriti o ovoj suri.

* * *

Nisu se nevjernici između sljedbenika Knjige i mnogobošci odvojili, sve dok im nije došao dokaz jasni: (98/1)

od Allaha Poslanik koji čita listove čiste, (98/2)

u kojima su propisi ispravni (98/3).

Zemlji je bilo neophodno potrebno novo poslanstvo. Nered je bio obuhvatio sve njene krajeve tako da se redu ni dobru nije moglo nadati bez novog poslanstva, novog programa i novog pokreta. Nevjerovanje je bilo prodrlo u vjerovanja svih njenih stanovnika, jednako sljedbenika Knjige koji su upoznali nebeske vjere odranije pa su ih iskrivili ili nevjernika na Arabijskom poluotoku ili izvan njega na isti način. Oni se ne bi odvojili ni preobratili iz ovog nevjerovanja u koje su bili zapali bez ovog novog poslanstva i bez poslanika koji će biti sam po sebi jasni dokaz koji rastavlja i razdvaja: *od Allaha Poslanik koji čita listove čiste,* (98/2)... - čiste od politeizma i nevjerovanja, *u kojima su propisi ispravni* (98/3)... Termin *kitab* upotrebljava se u značenju *poglavlje,* kao što se kaže *poglavlje o čistoći, poglavlje o namazu, poglavlje o Božijem određenju, poglavlje o Sudnjem danu*... Ovi čisti listovi - a oni su ovaj Kur'an - u njima su autentična poglavlja, odnosno prave teme i činjenice...

Stoga je ovo poslanstvo došlo u svoje vrijeme, došli su ovi listovi sa propisima, činjenicama i temama da na čitavoj Zemlji izazovu događaj koji jedino može popraviti stanje na Zemlji. A kad je riječ o tome koliko je Zemlji bilo potrebno ovo poslanstvo i ovaj Poslanik, zadovoljit ćemo se za objašnjenje toga izvodima iz odlične knjige koju je napisao musliman Sejjid Ebū'l-Hasan Ali Haseni Nedevi pod naslovom *Ma za hasire'l-'alemu bi-nhitati'l-muslimine*. To je ujedno i najjasnije i najkonciznije što smo pročitali o ovoj temi.

U prvom poglavlju prve glave stoji:

"Šesto i sedmo stoljeće po Isaovu rođenju bili su, baz razlike, od najadekadentnijih faza u historiji. Čovječanstvo je stoljećima bilo ogrezlo u zlu i nisko palo. Na licu zemlje nije postojala nikakva snaga koja bi ga uzela za ruku i spriječila da se surva u provaliju. Dani su samo ubrzavali njegov pad i moralnu propast. Čovjek je u ovom vremenu bio zaboravio svoga Stvoritelja, pa je tako bio zaboravio i sebe i svoju sudbinu. Bio je izgubio razboritost i moć razlučivanja između dobra i zla, lijepog i ružnog. Pozivi poslanika već dugo vremena su bili utihnuli. Svjetla koja su oni bili popalili ugasila su se od holuja koje su uslijedile poslije njih, ili su ostale, ali je njihovo svjetlo bilo tako slabo da je osvjetljavalo samo neko srce, a da ne

govorimo o kućama i da ne govorimo o gradovima. Teolozi su se bili povukli sa životne scene i sklonili se u samostane, crkve i hramove bježeći s vjerom od smutnji i škrtosti prema sebi, ili iz želje za mirom i spokojem bježeći od životnih obaveza i napora, ili što su izgubili bitku u sukobu vjere i politike i duha i materije. Oni koji su ostali u matici života poklonili su se kraljevima i ljubiteljima ovoga svijeta pomažući im u grijehu i tlačenju i nepravednom jedenju ljudskih imetaka..."

Velike religije su postale žrtve mešetara i špekulanata i igračka u rukama zločinaca i licemjera tako da su izgubile dušu i formu. Da su njihovi prvi nosioci bili proživljeni, ne bi ih prepoznali. Kolijevke civilizacije, kulture, vlasti i politike postale su poprište anarhije, raspadanja, deformacije, lošeg sistema i nepravde vladara. One su se zabavile sobom i nisu prenosile svijetu poruku niti narodima misiju. One su osiromašile duhom i presahnuo je izvor njihovog života tako da nisu posjedovale čisto zakonodavstvo iz nebeske vjere niti čvrsti sistem ljudske uprave..."

Ovaj letimični pogled odslikava u cijelosti stanje čovječanstva pred Muhammedovo (alejhi's-selam) poslanstvo. Sam Kur'an je na različitim mjestima ukazao na vidove nevjerovanja koje je obuhvatalo slljedbenike Knjige i mnogobošce.

Od toga su Njegove riječi o Jevrejima i kršćanima: *Jevreji govore: "Uzejr je - Allahov sin"* (9/30)... *Jevreji govore: "Kršćani nisu na pravom putu!" a kršćani vele: "Jevreji nisu na pravom putu!"* (2/113)...

Kao i Njegove riječi o Jevrejima: *Jevreji govore: "Allahova ruka je stisnuta!" Stisnute bile ruke njihove i prokleti bili zbog toga što govore! Ne, obje ruke Njegove su otvorene, On udjeljuje koliko hoće!* (5/64).

Zatim Njegove riječi o kršćanima: *Nevjernici su oni koji govore: "Bog je - Mesih, sin Merjemin!"* (5/72)... *Nevjernici su oni koji govore: "Allah je jedan od trojice!"* (5/73).

Onda Njegove riječi o nevjernicima: *Reci: "O vi nevjernici, ja se neću klanjati onima kojima se vi klanjate, a ni vi se nećete klanjati Onome kome se ja klanjam; i ja se nisam klanjao onima kojima ste se vi klanjali, a i vi se niste klanjali Onome kome se ja klanjam, A vama - vaša vjera, a meni - moja!* (109/1-6)... I mnogo drugih ajeta...

Iza ovog nevjerovanja stajalo je zlo, pad, razdor i pustoš koji su bili obuhvatili sve krajeve Zemlje. Jednom riječju, na cijeloj Zemlji nije bilo karakternog naroda, nije bilo društva koje počiva na moralu i vrlini, nije

bilo države utemeljene na pravdi i milosti, nije bilo rukovodstva sagrađenog na nauci i mudrosti, nije bilo ispravne vjere koja ima uporište u poslanicima."[42]

Zato je Allahova milost prema čovječanstvu iziskivala slanje poslanika s Njegove strane koji će učiti čiste listove u kojima su ispravni propisi. Nevjernici iz reda mnogobožaca i sljedbenici Knjige ne bi se mogli udaljiti od tog zla i nereda bez poslanstva ovog Poslanika, spasitelja i jasnog vodiča.

* * *

Pošto je potvrdio ovu činjenicu u prologu sure, vraća se da potvrdi da se sljedbenici Knjige posebno nisu podvojili i razišli u svojoj vjeri iz neznanja ili iz nejasnoće u vjeri ili kompliciranosti, već da su se podvojili i razišli nakon što im je došlo znanje i nakon što im je došao jasan dokaz iz njihove vjere posredstvom njihovih poslanika:

A podvojili su se oni kojima je data Knjiga baš onda kad im je došao dokaz jasni, (98/4)...

Prvo podvajanje i razilaženje je ono koje se dogodilo među jevrejskim grupama prije Isaovog (alejhi's-selam) poslanstva. Oni su se izdijelili na ogranke i partije, iako je njihov poslanik Mūsā (alejhi's-selam), a njihova Objava Tevrat. Bilo ih je pet glavnih grupa i to su: saduceji, farizeji, eseni, hasiditi i samarićani... Svaka grupa je imala svoje odlike i pravac. Zatim je došlo podvajanje između Jevreja i kršćana, mada je Mesih (alejhi's-selam) jedan od poslanika Benu Israila, zapravo posljednji od njih, koji je došao da potvrdi Tevrat objavljen prije njega. Uprkos tome, razlike i razdori su kulminirali žestokim neprijateljstvom i ružnom mržnjom. Historija je zapamtila takve pokolje između ove dvije strane da se od njih ježi koža.

"Početkom sedmog stoljeća obnovljena su događanja koja su ih (tj. Jevreje) omrazila kršćanima i omrazila kršćane njima i okrnjila im ugled. Posljednje dvije godine vladavine Foke (610. n.e.) Jevreji su napali kršćane u Antakiji, pa je njihov car poslao svog vojskovođu Abonosa da uguši njihovu pobunu. Ovaj je otišao i izvršio svoj zadatak neviđenom grubošću.

[42] Iz knjige *Ma za hasire'l-'alemu...*

Pobio je sve ljude, neke je ubio sabljom, neke objesio, neke potopio, neke spalio, neke usmrtio mučenjem, neke je bacio divljim zvijerima... To se dešavalo između Jevreja i kršćana često. Makrizi u djelu *Kitabu'l-hutat* kaže: "Za vrijeme bizantijskog cara Foke, perzijski car Kisra poslao je svoju vojsku na Siriju i Egipat. Ta vojska je porušila crkve u Kudusu, Palestini i većini Sirije. Pobili su sve kršćane, čak su došli u Egipat u potrazi za njima. Pobili su ih u velikom broju i zarobili toliko da se nije moglo izbrojati. Njima su pomagali Jevreji u borbi protiv kršćana i rušenju njihovih crkava. Oni su onda krenuli prema Perzijancima iz Taberije, Džebelu'l-Dželila, sela Nasire, grada Sura i zemalja Kudusa, kada su kršćanima nanijeli veliko zlo i pobili ih pretjerano mnogo, srušili im dvije crkve u Kudusu, spalili njihova mjesta, uzeli komad drveta sa krsta i zarobili patrijarha Kudusa i mnogo njegovih drugova." Spominjući osvajanje Kudusa rekao je:

"Jevreji su u to vrijeme nasrnuli na grad Sur. Ostatak vojske su poslali u svoje zemlje. Dogovorili su se da napadnu kršćane i da ih pobiju. Tada je među njima došlo do rata u kome se sakupilo oko dvadeset hiljada Jevreja. Porušili su kršćanske crkve izvan Sura. Međutim, kršćani su ih počeli gađati strijelama, a i brojno su ih nadmašili, tako da su Jevreji bili totalno poraženi. Mnogo ih je ubijeno. Heraklo, car Bizantincima bio je u Konstantinopolju. On je Perzijance pobijedio varkom koju je pripremio Kisri tako da ga je ovaj napustio. Zatim je krenuo iz Konstantinopolja da sredi pokrajine Siriju i Egipat i obnovi ono što su porušili Perzijanci. Pred njega su izašli Jevreji iz Taberije i drugih mjesta dajući mu vrijedne poklone i tražeći od njega da im garantira sigurnost i on im je dao sigurnost i zakleo se. Zatim je ušao u Kudus. Kršćani su ih dočekali sa jevanđeljima, križevima, tamjanima i zapaljenim svijećama. Grad i njegove crkve je zatekao razrušene. To ga je ražalostilo i saosjećao je s njima u njihovim patnjama. Krščani su ga obavijestili o napadu Jevreja sa Perzijancima, njihovom nanošenju zla kršćanima i rušenju crkava, da su ih oni više zlostavljali od samih Perzijanaca i da su ih mnogo poubijali. Poticali su Herakla da ih napadne i nagovarali ga da im odgovori. On se branio garancijama koje im je dao svojom zakletvom. Njihovi monasi, patrijarsi i svećenici dali su mu pravno mišljenje da nema grijeha da ih pobije jer su oni njemu napravili zamku tako da im je on dao garancije ne znajući šta su oni uradili te da će oni za njega izvršiti otkup njegove zakletve tako što će obavezati sebe i obavezati kršćane da poste petak svake godine za njega, za sva vremena! Priklonio se njihovom mišljenju i žestoko napao na Jevreje tako da ih je sve istrijebio. U bizantinskim provincijama Egiptu i Siriji nije ostao do onaj ko je pobjegao i ko se sakrio."

"Iz ovih se predaja saznaje dokle su stigle dvije grupe, Jevreji i kršćani, u grubosti i krvoločnosti u prolijevanju ljudske krvi, u vrebanju pogodnih prilika da se osveti neprijatelju i u nepoštivanju granica u tome."[43]

Zatim je došlo do podvajanja i razdora među samim kršćanima, mada im je Knjiga jedna i poslanik jedan. Oni su se razišli i podvojili prvenstveno u vjerovanju. Zatim su se podijelili i podvojili na neprijateljske grupe koje se međusobno spore i ratuju. Svađe su se vodile oko prirode Mesiha (alejhi's-selam), da li je Božanska ili ljudska, prirode njegove majke Merjeme i prirode trojstva iz koga se sastoji "Bog" - prema njihovoj tvrdnji. Kur'an navodi dvije ili tri te tvrdnje: *Nevjernici su oni koji govore: "Bog je - Mesih, sin Merjemin!"* *(5/72)*... *Nevjernici su oni koji govore: "Allah je jedan od trojice!"* *(5/73)*. *A kada Allah rekne: O Isa, Sine Merjemin, jesi li ti govorio ljudima: "Prihvatite mene i majku kao dva boga uz Allaha!""* *(5/116)*.

"Najteže vjersko razilaženje bio je razdor koji se desio između kršćana Sirije i Bizantije i između kršćana Egipta, odnosno između *duofizita* i *monofizita*, preciznije rečeno. Simbol duofizita bio je vjerovanje u dvostruku prirodu Mesiha, dok su monofiziti vjerovali da Mesih ima jednu prirodu, a to je Božanska, u kojoj je iščezla ljudska priroda Mesiha kao kapljica sirćeta koja padne u duboko more i izgubi se. Razdor je kulminirao između dvije strane u šestom i sedmom stoljeću tako da je postao kao krvavi rat između dvije suparničke religije ili kao da je sukob između Jevreja i kršćana... Svaka strana je za drugu govorila da "nije na pravom putu".

"Car Heraklije (610.-641.) pokušao je, poslije pobjede nad Perzijancima (638.), da složi sukobljena učenja u državi i da ih pomiri i ujedini. Donesena je odluka da forma tog pomirenja bude u stavu da se ljudima zabrani da raspravljaju o biti prirode Gospoda Mesiha i o tome da li on ima jedan ili dva atributa; na njima je da svjedoče da Bog ima jednu volju ili jednu odredbu. Početkom 631. godine postignut je sporazum oko toga i da učenje monotelita postane zvanično učenje države i onih sljedbenika kršćanske crkve koje ona okuplja. Heraklije je bio odlučan da promakne novo učenje nad ostalim oprečnim učenjima služeći se pri tome svim sredstvima. Međutim, Kopti su mu se oduprli i odbacili tu novotariju i promjenu! Ostali su čvrsti dajući život za svoje staro vjerovanje. Car je po

---

43 *Ma za hasire'l-'alemu bi-nhitati'l-muslimine*, str. 9-11.

drugi put pokušao da ujedini učenje. Odlučno je riješio spor tako što se saglasio da ljudi potvrde da Bog ima jednu volju. Što se tiče drugog pitanja, a to je stvarno izvršenje te volje, odložio je da se o tome govori zabranivši ljudima da se oko toga spore. To učenje je proglasio zvaničnim proglasivši ga dekretom u svim krajevima istočnog Svijeta. Međutim, dekret nije smirio buru u Egiptu tako da je došlo do strašnih progona od strane cara u Egiptu, progona koji su trajali deset godina i u toku kojih su se dešavale stvari od kojih se ježi koža. Ljudi su kažnjavani, zatim ubijani utapanjem, potpaljivane su baklje a plamen se usmjeravao prema nesretnicima tako da im se tijelo sa strana počinjalo topiti i teći na zemlju, zatvorenik je trpan u vreću punu pijeska i bacan u more, pored niza drugih strahota."[44]

Sav ovaj razdor bio je između samih sljedbenika Knjige *baš onda kad im je došao dokaz jasni (98/4)*... Njima nije nedostajalo znanje ni dokaz, njih je vodila strast i devijacija.

* * *

Vjera je u osnovi jasna, a vjerovanje samo po sebi jednostavno.

A naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da namaz obavljaju, i da milostinju udjeljuju; a to je - ispravna vjera (98/5). Ovo je temelj vjere općenito.

Obožavanje jedino Allaha, iskreno ispovijedanje vjere samo Njemu, udaljavanje od mnogoboštva i njegovih sljedbenika, obavljanje namaza i davanje zekjata: *to je - ispravna vjera (98/5)*... Iskreno vjerovanje u svijesti, klanjanje Allahu, pretakanje ovog vjerovanja u praksu, dijeljenje imetka na Allahovom Putu, a to je zekjat... Ko je ostvario ova načela, ostvario je vjerovanje kao što su njime bili zaduženi sljedbenici Knjige i kao što je ono u Allahovoj vjeri općenito. Jedna vjera, jedno vjerovanje, s kojim su jedno za drugim dolazila poslanstva i oko koga su se okupljali poslanici... Vjera u kojoj nema nejasnoće ni kompliciranosti. Vjerovanje koje ne poziva podvajanju ni razdoru. Ono je ovako čvrsto, ovako jednostavno i ovako lahko. Gdje je ovo poimanje u odnosu na ta komplicirana poimanja i na tu silnu polemiku?

* * *

[44] *Ma za hasire'l-'alemu,...* str. 3-5.

Njima je dolazio jasni dokaz odranije u njihovim vjerama preko njihovih poslanika. Potom im je došao ovaj jasni, živi dokaz u liku Poslanika od Allaha koji uči čiste listove, koji im nudi vjerovanje jasno, jednostavno i lahko. Put je postao očit i postala je jasna sudbina onih koji ne vjeruju i onih koji vjeruju:

Oni koji ne vjeruju između sljedbenika Knjige i mnogobošci, biće, sigurno, u vatri džehennemskoj, u njoj će vječno ostati; oni su najgora stvorenja (98/6).

A oni koji vjeruju i čine dobra djela - oni su, zbilja, najbolja stvorenja, (98/7)

njih nagrada u Gospodara njihova čeka: edenski vrtovi kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno i zauvijek boraviti; Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni. To će biti za onoga koji se bude bojao Gospodara svoga (98/8).

Muhammed (alejhi's-selam) je posljednji poslanik i islam koji je on donio jeste posljednje poslanstvo. Poslanici su dolazili kad god je zemljom zavladao nered da ljude vrate dobru. Postojala je prilika za prilikom i rok za rokom za one koji su skretali s Pravog Puta. Međutim, kad je Allah odlučio da zapečati poslanstvo na zemlji ovim posljednjim, univerzalnim, potpunim i savršenim poslanstvom, ograničena je i posljednja prilika, pa ili vjerovanje i spas, ili nevjerovanje i propast. To je zato što je nevjerovanje tada znak za zlo koje nema granica, a vjerovanje je znak za dobro koje je dostiglo svoj cilj.

Oni koji ne vjeruju između sljedbenika Knjige i mnogobošci, biće, sigurno, u vatri džehennemskoj, u njoj će vječno ostati; oni su najgora stvorenja (98/6). Ovo je kategoričan sud o kome nema sporenja ni promjene, bez obzira na činjenicu što su im neka djela, pravila i sistemi dobri ako su utemeljeni na nevjerovanju u ovo posljednje poslanstvo i u ovog posljednjeg poslanika. Mi ne sumnjamo u ovaj sud zbog bilo kog vida dobra koje oni ispoljavaju, ali koje je lišeno veze sa stabilnim i pravim Allahovim programom.

A oni koji vjeruju i čine dobra djela - oni su, zbilja, najbolja stvorenja, (98/7)...

Isto tako kategoričan sud oko koga nema rasprave ni promjene. Međutim, i njegov je uvjet isto tako jasan i o njemu nema nikakve nejasnoće ni obmane. To je vjerovanje, a ne samo rođenje u zemlji koja

tvrdi da pripada islamu, ili u kući koja kaže da je muslimanska. Niti, pak, samim riječima koje čovjek brzo izgovara u vidu fraza! To je vjerovanje koje ostavlja svoje tragove u stvarnom životu: *i čine dobra djela* (98/7), on nije govor koji ne prekoračuje usne! Dobra djela su sve ono što je Allah naredio da se čini: vjerske dužnosti, ćudoređe, djelovanje i poslovanje, a na prvom mjestu uspostavljanje Allahovog zakona na zemlji i suđenje među ljudima na osnovu onoga što je propisao Allah. Ko su takvi - oni su najbolja stvorenja.

Njih nagrada u Gospodara njihova čeka: edenski vrtovi kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno i zauvijek boraviti; Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni. To će biti za onoga koji se bude bojao Gospodara svoga (98/8).

Vrtovi za trajni boravak u uživanju koje ovdje predstavlja sigurnost od prolaznosti i nestanka, mir od brige koja muti i zagorčava sva zemaljska dobra... Kao što ga predstavlja tečenje rijeke kroz vrtove, što odražava svježinu život i ljepotu!

Zatim se kontekst penje jednu ili više stepenica u slikanju ovog trajnog uživanja:

Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni (98/8).

Ovo zadovoljstvo od Allaha je više i uzvišenije i bolje od svakog uživanja... Ovo zadovoljstvo u njihovim dušama svojim Gospodarom, zadovoljstvo Njegovim određenjem njima, zadovoljstvo što ih je obasuo Svojim blagodatima, zadovoljstvo ovom vezom između Njega i njih, zadovoljstvo koje ispunjava dušu mirom, sigurnošću i iskrenom i dubokom radošću...

To je izraz koji sam po sebi odražava ovu nijansu značenja... *Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni* (98/8), s obzirom na to da nijedan drugi izraz nije u stanju izraziti nijansu značenja poput ove!

To će biti za onoga koji se bude bojao Gospodara svoga (98/8).

To je posljednja potvrda. Potvrda da sve ovo zavisi od veze srca sa Allahom, od kvaliteta ove veze, od osjećaja takvog strahopoštovanja prema njemu koje motivira na svako dobro, a zabranjuje svaku devijaciju... Osjećaj koji uklanja zastore, podiže zavjese i ostavlja srce obnaženo pred Jedinim i Silnim. Onaj ko iskreno obavlja ibadet i liši svoje postupke primjesa pretvaranja i pripisivanja Bogu druga u bilo kojoj drugoj formi i onaj ko se stvarno boji svoga Gospodara, on ne može imati u srcu i

primisao na nekog drugog, mimo Njega, od Njegovih stvorenja. On dobro zna da Allah vraća svako djelo u kome čovjek vidi nekog drugog, mimo Njega, s Njim, jer Njemu je najmanje potrebno partnerstvo. Ili djelo učinjeno iskreno u Njegovo ime, ili ga, u protivnom, On neće primiti.

* * *

Te četiri krupne činjenice jesu ono što utvrđuje ova kratka sura, a što Kur'an izlaže svojim posebnim stilom koji posebno dolazi do izražaja u ovim kratkim surama.

* * *

سورة الزلزلة مكية
وآياتها ٨

بسم الله الرحمن الرحيم

إِذَا زُلْزِلَتِ الأَرْضُ زِلْزَالَهَا * وَأَخْرَجَتِ الأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وَقَالَ الإِنسَانُ :
مَالَهَا ؟ * يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا * بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا * يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا
لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
شَرًّا يَرَهُ » ...

SURA EZ-ZILZAL
OBJAVLJENA U MEDINI
IMA 8 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Kada se Zemlja najžešćim potresom svojim potrese (99/1)

i kada Zemlja izbaci terete svoje, (99/2)

i čovjek uzvikne: "Šta joj je?!" - (99/3)

toga Dana će ona vijesti svoje kazivati (99/4)

jer će joj Gospodar tvoj narediti (99/5).

Tog Dana ljudi će se odvojeno pojaviti da im se pokažu djela njihova: (99/6)

onaj ko bude uradio koliko trun dobra - vidjeće ga, (99/7)

a onaj ko bude uradio i koliko trun zla - vidjeće ga (99/8).

Ova sura je medinska u Mushafu i u nekim predajama, a mekkanska u nekim drugim predajama. Mi dajemo prednost onim predajama koje govore da je ona mekkanska, a njen stil izražavanja i njena tema to potvrđuju.

To je žestok potres za nemarna srca. Potres u kome učestvuje tema, prizor i ritmički izraz. Jak krik koji potresa Zemlju i one koji su na njoj. Oni tek što su došli sebi, suočeni su sa polaganjem računa, mjerenjem djela i nagrađivanjem i kažnjavanjem u nekoliko kratkih pasusa!

Ovo je karakter cijelog džuuza i on je snažno predstavljen u ovoj suri...

* * *

Kada se Zemlja najžešćim potresom svojim potrese (99/1)

i kada Zemlja izbaci terete svoje, (99/2)

i čovjek uzvikne: "Šta joj je?!" - (99/3)

toga Dana će ona vijesti svoje kazivati (99/4)

jer će joj Gospodar tvoj narediti (99/5).

To je Sudnji dan u kome stabilna zemlja jako podrhtava, žestoko se potresa, izbacuje ono što je u njenoj utrobi, izbacuje tijela, rude i ostalo što ju je otežavalo i što je dugo nosila. Ona kao da se olakšava od ovih tereta koje je dugo nosila!

To je prizor koji potresa, pod nogama onih koji slušaju ovu suru, sve što je stabilno, tako da se njima pričinjava da se i oni ljuljaju i tresu, da se Zemlja pod njima njiše i talasa! Prizor koji razgolićuje srca od svega što se za njih zalijepilo od ove zemlje i što se smatra stalnim i trajnim. Ovo je prva inspiracija koju nude prizori poput ovih, a koje slika Kur'an, pohranjujući u njih pokret koji samo što se ne prenese u svijest slušaoca čim čuje jedinstveni kur'anski izraz!

Ovaj dojam postaje jasniji slikanjem *čovjeka* prema izloženom prizoru i crtanjem njegovih emocija dok je svjedok toga:

I čovjek uzvikne: "Šta joj je?!" - (99/3).

To je pitanje zbunjenog, začuđenog i iznenađenog koji vidi ono što nije navikao da vidi, koji se suočava sa onim što ne shvaća i što prisustvuje nečemu pred čim ne može da se suzdrži ili prešuti. Šta joj je? Šta je to što je ovako potresa i drma? Šta joj je? Kao da se i on njiše na njenoj površini i pomiče se s njom nastojeći da se uhvati za bilo šta na šta će se osloniti i pričvrstiti, jer se sve oko njega žestoko trese!

A *čovjek* je vidio zemljotres i vulkane ranije. To ga je pogađalo malodušnošću i strahom, to ga je pogađalo propašću i rušenjem, ali kada vidi potres na Sudnjem danu, on ne vidi da postoji neka sličnost između njega i potresa i vulkana koji su se događali na ovom svijetu. Ovo je nešto novo što čovjek uopće ne zna, nešto čiju tajnu ne poznaje niti se sjeća da ima išta slično tome, strašna stvar koja se događa po prvi put!

Toga dana (99/4) - toga dana kad se dogodi ovaj potres pred kojim će čovjek biti zbunjen, *ona će vijesti svoje kazivati jer će joj Gospodar tvoj narediti* (99/4-5)... - ova će Zemlja svoje vijesti kazivati, opisivat će svoje stanje i šta joj se desilo... Desit će joj se ono što će se desiti *jer će joj Gospodar tvoj narediti* (99/5)... - naredit će joj da se dobro zanjiše, da se žestoko zatrese i da terete svoje izbaci! Ona se pokorava naredbi svoga Gospodara *i posluša Gospodara svoga - a ona će to dužna biti* (84/5)... - ona će svoje vijesti kazivati. Ovo stanje je potpuno novo jer iza njega stoji Allahova odredba i naredba Zemlji...

* * *

Ovdje, kad je *čovjek* zbunjen i oduzet, kad je ritam zasićen jezom i strahom, iznenađenošću i začuđenošću, komešanjem i ljuljanjem, ovdje kad *čovjek* jedva hvata dah pitajući se - šta joj je, šta joj je? - ovdje se suočava sa prizorom okupljanja, polaganja računa, mjerenja djela i nagrade i kazne:

Tog Dana ljudi će se odvojeno pojaviti da im se pokažu djela njihova: (99/6)

onaj ko bude uradio koliko trun dobra - vidjeće ga, (99/7)

a onaj ko bude uradio i koliko trun zla - vidjeće ga (99/8).

U trenu oka vidimo ustajanje iz grobova: *Tog dana ljudi će se odvojeno pojaviti* (99/6)... Vidimo njihov prizor kako raspršeni izbijaju iz svih krajeva Zemlje, *kao skakavci rasuti* (54/7)... To je prizor koji, isto tako, čovjek ranije nije poznavao. Prizor svorenja u svim generacijama kako izlaze otud i odovud: *a na dan kad će nad njima zemlja popucati oni će žurno izići* (50/44)... Dokle god dopire pogled, vidi priliku kako izlazi, zatim se brzo pokreće! Ne osvrće se ninašta, ne gleda unazad niti okolo: *netremice gledajući u glasnika i žureći* (54/8). Ispruženih vratova, ukočenih pogleda. *Toga dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti* (80/37).

To je prizor čiji opis ne može izraziti ljudski jezik. Strašan, jezovit, užasan, grozan, zapanjujući prizor...

Svi ti i ostali slični izrazi u rječniku ničim ne mogu postići opis ovog prizora koliko to može mašta kad se malo pusti da ona neko vrijeme živi, koliko je to u stanju i u granicama koje može izdržati!

Tog Dana ljudi će se odvojeno pojaviti da im se pokažu djela njihova: (99/6)... Ovo je gore i teže... Oni odlaze tamo gdje im se izlažu njihova djela da se s njima suoče, da se suoče s nagradom ili kaznom. Suočenje čovjeka sa svojim djelom katkad je gore od svake kazne. Ima nekih djela od kojih čovjek bježi da se suoči s njima čak izmedu sebe i svoje duše, zakrećući glavu od njih jer su grozna kad ih sebi predstavi u trenucima kajanja i grižnje savjesti. A kako je tek kad se suoči sa svojim djelom pred svjedocima, u prisustvu Slavnog, Velikog, Svemogućeg i Uzvišenog?!

To je strašna i užasna kazna... Samo što im se pokažu njihova djela i samo što se suoče sa onim što su uradili!

Iza tog viđenja je precizno polaganje računa koje ne zanemaruje nijedan trun dobra ili zla a da neće biti izmjereno i za njega nagrađeno ili kažnjeno:

Onaj ko bude uradio koliko trun dobra - vidjeće ga, a onaj ko bude uradio i koliko trun zla - vidjeće ga (99/7-8).

Jedan trun... Stari mufesiri su govorili da je to *mušica*. Čak su govorili da je to praška vidljiva na sunčevu svjetlu. To je bilo nešto najsitnije, kako su oni poimali riječ *zerretun - trun*...

Mi sada znamo da je atom nešto odredeno što nosi ovo ime i da je to mnogo sitnije od te praške koja se vidi na sunčevoj svjetlosti, jer se praška vidi golim okom. Što se tiče atoma, on se ne vidi čak ni najvećim mikroskopima u laboratorijama. On je *vizija* u svijesti naučnika. Niko ga

od njih nije vidio svojim okom niti mikroskopom. Sve što je vidio su njegove posljedice!

Ovo, dakle, ili što mu je slično po težini, od dobra ili zla, doći će i vidjet će ga njegov vlasnik i naći će nagradu ili kaznu za to!...

Tada se čovjek neće moći lišiti svojih svojih djela, bila dobra ili zla. On neće govoriti: "Ovo je sitno, to nema nikakve vrijednosti ni težine." Naprotiv, on drhti pred svakim svojim djelom strahujući od te precizne vage na kojoj može samo jedan atom da podigne ili spusti tas!

Ova vaga nema još sebi ravne ili slične na Zemlji, osim u vjernikovom srcu...

Srce koje drhti zbog težine koliko atom dobra ili zla... Međutim, na Zemlji ima srca koja ne pokreću čitava brda grijeha, neposlušnosti i zlodjela... Ona se čak ne uzbuđuju drobeći čitave planine dobra a kamoli brda...

To su gruba srca na Zemlji, a bit će smrvljena pod tim svojim teretima na Dan obračuna!!

* * *

سُورَةُ العَادِيَاتِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ١١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

« وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحاً * فَالْمُورِيَاتِ قَدْحاً * فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحاً * فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعاً *
فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعاً * إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ * وَإِنَّهُ لِحُبِّ
الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ * أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ * وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ * إِنَّ رَبَّهُمْ
بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ » ..

SURA EL-'ADIJAT
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 11 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi onih koji dahćući jure (100/1)

pa varnice vrcaju, (100/2)

i zorom napadaju, (100/3)

i dižu tada prašinu (100/4)

pa u njoj u gomilu upadaju - (100/5)

čovjek je, zaista, Gospodaru svome nezahvalan (100/6)

i sam je on toga, doista, svjestan, (100/7)

i on je, zato što voli bogatstvo - radiša (100/8).

A zar on ne zna da će, kada budu oživljeni oni koji su u grobovima (100/9)

i kad iziđe na vidjelo ono što je u srcima, (100/10)

Gospodar njihov toga Dana sigurno sve znati o njima (100/11).

Kontekst ove sure odvija se u nekoliko brzih, silovitih i izazovnih doticaja, koji prelaze jedan u drugi skokom, trkom i navalom, i to lahko, brzo i hitro, dok ne dođe do posljednjeg odlomka na kome se stabilizira izraz, značenje, tema i melodija! Kao što trkač stiže do kraja staze!

Ona počinje prizorom običnih konja koji dahću u trku, ispod čijih kopita sijevaju varnice, koji napadaju u rano jutro, dižući pri tome prašinu, upadaju iznenada usred neprijatelja i izazivaju strah i bježanje u njegovim redovima!

Slijedi prizor o čovjeku i njegovoj nezahvalnosti, negiranju, sebičnosti i velikoj škrtosti!

Potom dolazi prizor oživljavanja iz grobova i izlaženja na vidjelo onoga što je u grudima!

Na kraju nestaje uskovitlane prašine, nestaje nezahvalnosti i škrtosti, završava se proživljenje i sakupljanje i sve odlazi svome kraju, Allahu, i tamo se zaustavlja: *Gospodar njihov toga dana će sigurno sve znati o njima (100/11)*...

Muzički ton ovdje karakterizira grubost, tresak i prasak, što odgovara bučnoj i prašnjavoj atmosferi koju stvaraju rastureni grobovi i ono što snažno i jako izlazi na vidjelo iz grudi, kao što odgovara atmosferi negiranja i nezahvalnosti, sebičnosti iz velike pohlepe... Kako je svemu ovome želio dati odgovarajući okvir, izabrao ga je u bučnoj i prašnjavoj atmosferi koju stvaraju obični konji u trku, koji prave buku svojom njiskom, ispod čijih kopita sijevaju varnice, koji iznenada napadaju u rano jutro, dižući i kovitlajući prašinu i koji upadaju usred neprijatelja neočekivano... Tako okvir odgovara slici i slika okviru. [45]

* * *

[45] V. poglavlje *Et-Tenasuqu'l-fenniju,* u knjizi *Et-Taswiru'l-fenniju fi'l-Qur'an.*

Tako Mi onih koji dahćući jure (100/1)

pa varnice vrcaju, (100/2)

i zorom napadaju, (100/3)

i dižu tada prašinu (100/4)

pa u njoj u gomilu upadaju - (100/5)

čovjek je, zaista, Gospodaru svome nezahvalan (100/6)

i sam je on toga, doista, svjestan, (100/7)

i on je, zato što voli bogatstvo - radiša (100/8).

Allah se zaklinje konjima koji učestvuju u boju i opisuje njihove pokrete jedan po jedan od časa kada počnu trčati i galopirati, stvarajući poznate glasove u trku, udarajući kopitama po kamenju iz kojeg sijevaju varnice, napadajući u rano jutro da iznenade neprijatelja, izazivajući i dižući prašinu, prašinu bitke neočekivano. Oni su se iznenada našli usred neprijateljskih redova unoseći u njih pometnju i haos!

To su koraci u borbi koji su poznati onima kojima se Kur'an obraćao prvi put... Zaklinjanje konjima u ovom okviru nosi u sebi jaku inspiraciju za naklonost prema ovim pokretima i aktivnostima, koja je u vezi s njima, nakon osjećaja o njihovoj vrijednosti na Allahovoj vagi i skretanju pažnje Njega (Uzvišenog) na to!

To, povrh skladnosti prizora sa prizorima na koje se zaklinje i posljedice toga, kako smo rekli. Kad je riječ o onome na šta se Allah zaklinje, to je stanje u čovjekovoj duši kad njegovo srce ostane prazno od motiva vjerovanja. To je stanje na koje ga upozorava Kur'an kako bi mobilizirao svoju volju da se protiv toga bori, s obzirom na činjenicu da Allah zna dubinu tih veza u njegovoj duši i težinu njihovog udara na njegovo biće:

Čovjek je, zaista, Gospodaru svome nezahvalan i sam je on toga, doista, svjestan, i on je, zato što voli bogatstvo - radiša (100/6-8)...

Čovjek poriče blagodat svoga Gospodara, negira Njegovu veliku dobrotu. Ta njegova nezahvalnost i negiranje predstavljena je u različitim oblicima koji se ispoljavaju u djelima i riječima, tako da oni stoje protiv njega umjesto svjedoka koji potvrđuje ovo stanje. Kao da on time sam svjedoči protiv sebe. Ili će on, možda, na Sudnjem danu posvjedočiti protiv

sebe da je bio nezahvalan i da je poricao: *I sam je on toga, doista, svjestan (100/7)*... Na Dan kad će istinu reći protiv sebe, gdje nema rasprave ni varke!

I on je, zato što voli bogatstvo - radiša (100/8). On jako mnogo voli sebe, pa odatle voli dobro, koje je, međutim, predstavljeno u imetku, vlasti i uživanju u dobrima ovoga svijeta...

Ovo je njegova priroda, ovo je njegov karakter, ukoliko vjera ne zađe u njegovo srce i ne promijeni njegova poimanja, vrijednosti, mjerila i interesiranja. Ako nezahvalnost i poricanje ne zamijeni priznavanjem Allahove dobrote i zahvalnošću. Kao što njegovu pohlepu i škrtost zamijeni darežljivošću i milošću. Zatim pokaže istinske vrijednosti koje zaslužuju brigu, nadmetanje, trud i muku. Te vrijednosti su uzvišenije od imetka, vlasti i životinjskog uživanja u dobrima ovoga svijeta...

Čovjek bez vjere beznačajan je i mali. Njegove želje su beznačajne, njegova interesiranja su mala, bez obzira na to koliko mu bile velike ambicije, jake težnje i uzvišeni ciljevi. On će ostati zalijepljen za zemaljsko blato, ograničen granicama života, zarobljenik u zatvoru vlastite ličnosti... Može ga osloboditi i podići samo veza sa svijetom koji je viši od zemlje, dalji od ovoga svijeta, uzvišeniji od ličnosti... To je svijet koji proizlazi iz Bespočetnog Allaha i vraća se Beskonačnom Allahu. To je svijet u kome se spajaju ovaj i budući svijet u beskonačnosti...

* * *

Otuda dolazi posljednji osvrt u ovoj suri s namjerom da liječi nezahvalnost, poricanje, pohlepu i škrtost, s namjerom da pokida okove koji stežu čovjeka i oslobodi ga iz njih. To čini iznošenjem prizora proživljenja i okupljanja slikom koja čini da se zaboravi ljubav prema bogatstvu i koja budi iz nemara i obijesti:

A zar on ne zna da će, kada budu oživljeni oni koji su u grobovima i kad iziđe na vidjelo ono što je u srcima (100/9-10)...

To je težak i izazovan prizor. Oživljavanje onih koji su u grobovima. Oživljavanje ovom grubom i izazovnom riječju. Izlaženje na vidjelo tajni koje su krile i skrivale grudi daleko od očiju. Izlaženje na vidjelo ovom

teškom i grubom riječju... Atmosfera je sva u znaku grubosti, žestine i poteškoće!

A zar on ne zna kad bude ovo? Zar on ne spominje ono što zna? Samo njegovo znanje o ovome dovoljno je da uzdrma njegova osjećanja. Zatim da pusti dušu da traži odgovor, da traži sve što želi, da poima sve što može, da prati ove grube pokrete od tragova i posljedica!

Sura završava ove uzbudljive pokrete stabilnošću u kojoj završava svaka stvar, svaka odredba i svaka sudbina:

Gospodar njihov toga Dana sigurno sve znati o njima (100/11).

Povratak je njihovom Gospodaru. On o njima sve zna *toga Dana* (100/11), zna njihova stanja i njihove tajne. Allah o njima sve zna u svako vrijeme i u svakoj situaciji. Međutim, ovo znanje *toga Dana* (100/11) ostavlja tragove, i to je ono što izaziva njihovu pozornost na ovom mjestu... To je znanje iza kojeg stoje posljedice. Znanje iza kojeg stoji polaganje računa i nagrada ili kazna. Ovo implicitno značenje jeste to što sihne na ovom mjestu!

* * *

Ova sura je jedno naporno, bučno i uznemirujuće putovanje, sve dok ne stigne na ovo odredište, značenjem, izrazom i melodijom, na način kako to čini Kur'an!

* * *

سورة القارعة مكية
وآياتها ١١

بسم الله الرحمن الرحيم

« الْقَارِعَةُ * مَا الْقَارِعَةُ ؟ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ؟ * يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ
الْمَبْثُوثِ * وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ * فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * فَهُوَ
فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ * وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ * فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ؟ *
نَارٌ حَامِيَةٌ » . .

SURA EL-QARI'A
OBJAVJENA U MEKKI
IMA 11 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Smak svijeta! (101/1)

Šta je Smak svijeta? (101/2)

I šta ti znaš o Smaku svijeta? (101/3)

Toga dana će ljudi biti kao leptiri raštrkani, (101/4)

a planine kao šarena vuna iščupana (101/5).

Onaj u koga njegova dobra djela budu teška - (101/6)

u ugodnu životu će živjeti, (101/7)

a onaj u koga njegova dobra djela budu laka - (101/8)

boravište će mu bezdan biti (101/9).

A znaš li ti šta će to biti? - (101/10).

Vatra užarena! (101/11).

El-Qari'a znači Sudnji dan, kao što je riječ *et-tamme* nevolja, *es-sahha* zaglušujući glas, *el-hakka* neizbježni čas, i *el-gašije* teška nevolja. Riječ *el-qari'a* - iznenadna nesreća, inspirira na udaranje i hlupanje. Ona hlupa i šamara srca svojim strahom.

Čitava sura govori o Sudnjem danu. O njegovoj suštini, o tome šta će se na njemu događati i kako će se završiti... Ona, zapravo, izlaže jedan od prizora Sudnjeg dana.

Prizor koji je izložen ovdje jeste prizor straha čije posljedice osjećaju ljudi i brda. Ljudi u njegovom okruženju izgledaju mali i sitni, i pored toga što ih ima mnogo. Oni su *kao leptiri raštrkani* (101/4), uznemireni i u strahu poput leptira koji se zalijeću u vatru, koji ne znaju sebi pravca niti znaju cilja! Brda koja su bila čvrsta i stabilna izgledaju kao raščupana vuna koju raznose vjetrovi i kojom se poigravaju, čak i dašak vjetra! Skladnost slike se ogleda u tome i što se Sudnji dan naziva *el-qari'a* - nesrećom, tako da se upotpunjava eho koji stvara izraz i značenje u kome učestvuju svi glasovi sa tragovima smaka koje ostavljaju na ljudima i brdima zajedno! Oni isto tako stvaraju jaku inspiraciju u srcima i osjećanjima, kao pripremu za polaganje računa i nagrađivanje ili kažnjavanje, čime se završava prizor!

* * *

Smak svijeta! (101/1)

Šta je Smak svijeta? (101/2)

I šta ti znaš o Smaku svijeta? (101/3)

Kontekst je počeo odašiljanjem jedne jedine riječi kao da je ona projektil: *el-qari'a* - *Smak svijeta* (101/1) bez predikata i bez ikakva atributa, kako bi njen eho i zvuk izazvali gromku i zastrašujuću oluju!

Zatim slijedi pitanje koje zastrašuje: *Šta je Smak svijeta?* (101/2)... To je nešto zastrašujuće i nejasno što izaziva čuđenje i zapitanost!

Potom odgovara pitanjem koje se postavlja onom za koga se smatra da ne zna: *I šta ti znaš o Smaku svijeta?* (101/3)... On je veći od toga da ga spoznaja može obuhvatiti i da ga pojam može sadržati!

Onda slijedi odgovor onim što će biti na njemu, a ne o njegovoj suštini. Njegova suština je iznad domašaja spoznaje i poimanja, kao što smo rekli:

Toga dana će ljudi biti kao leptiri raštrkani, a planine kao šarena vuna iščupana (101/4-5)...

* * *

Ovo je prvi prizor Smaka svijeta. To je prizor od koga srca skreću pameću i od koga čitavo tijelo drhti. To je prizor od koga slušalac osjeća kao da sve što je pričvršćeno na zemlji leti oko njega poput prašine! A onda slijedi kraj svim ljudima:

Onaj u koga njegova dobra djela budu teška - u ugodnu životu će živjeti, a onaj u koga njegova dobra djela budu laka - boravište će mu bezdan biti. A znaš li ti šta će to biti? - Vatra užarena! (101/6-11).

Težina i lahkoća vage govore nam o vrijednostima toga koje imaju kod Allaha značaj i vrijednostima koje kod Njega nemaju značaj. Ovo je to što izraz u cijelosti odražava i ovo je to - a Allah najbolje zna - što Allah želi reći ovim Svojim riječima. Ulazak u intelektualnu i verbalnu raspravu oko ovih izraza predstavlja svojevrsnu grubost prema kur'anskom osjećaju i poigravanje koje stvara odsustvo stvarnog interesiranja u Kur'an i islam!

Onaj u koga njegova dobra djela budu teška - (101/6) po značaju kod Allaha i Njegovoj ocjeni, *u ugodnu životu će živjeti,* (101/7)... Ajet u cijelosti ostavlja bez objašnjenja, da u osjećanjima ostavlja trag zadovoljstva, što je najveće uživanje.

A onaj u koga njegova dobra djela budu laka - (101/8) po značaju kod Allaha i Njegovoj procjeni, *boravište će mu bezdan biti* (101/9)... Majka je utočište djeteta i njegovo pribježište. Boravište ljudi i njihovo pribježište tada bit će provalija! U izrazu je očita elegancija i posebna koordinacija. U njemu je isto tako izvjesna nejasnoća kao uvod za razjašnjenje koje dolazi poslije i koje će ostaviti dublji trag:

A znaš li ti šta će to biti? - (101/10).

Pitanje kojim se pripisuje neznanje i zastrašivanje uobičajeno je u Kur'anu, da bi se stvar izvela izvan granica poimanja i okvira spoznaje!

Zatim dolazi odgovor kao završni akcent:

Vatra užarena! (101/11).

Ovo je majka onog čija je vaga lahka! Njegova majka kojoj se vraća i kod koje nalazi utočište! Kod majke je, inače, sigurnost i mir. A šta on nalazi kod ove svoje majke? Bezdan.. Vatru... užarenu!!

To je izražajno iznenađenje koje predstavlja grubu stvarnost!

* * *

سورة التكاثر مكية
وآياتها ٨

بسم الله الرحمن الرحيم

« ألهاكم التكاثر * حتى زرتم المقابر * كلا سوف تعلمون * ثم كلا
سوف تعلمون * كلا لو تعلمون علم اليقين * لترون الجحيم * ثم لترونها عين اليقين *
ثم لتسألن يومئذ عن النعيم » .

SURA ET-TAKASUR
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 8 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete (102/1)

sve dok grobove ne naselite (102/2).

A ne valja tako, saznaćete svakako! (102/3).

I još jednom, ne valja tako! saznaćete sigurno! (102/4).

Ne valja tako, nek znate pouzdano, (102/5)

džehennem ćete vidjeti jasno! (102/6)

I još jednom, doista ćete ga vidjeti očigledno! (102/7)

zatim ćete toga dana za sladak život biti pitani sigurno! (102/8).

Ova sura ima jak, jeziv i dubok ritam. Ona kao da je glas opominjača koji je na visokom položaju. On razvlači svoj glas, grmi njime i viče na

pospale, nemarne, opijene i nepromišljene koji su na rubu provalije, zatvorenih očiju, začaranih opažanja. On podiže glas što više i dalje može dostići:

Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete sve dok grobove ne naselite (102/1-2).

O, vi, nepromišljeni i opijeni! O, vi, koji se igrate i obilujete imetkom, djecom i dobrima ovog svijeta koji ćete ostaviti! O, vi, obmanuti onim u čemu se nalazite zbog krive predodžbe o onome što slijedi! O, vi, koji ćete ostaviti to u čemu se nadmećete i čime se ponosite i prijeći u tijesnu rupu u kojoj nema nadmetanja ni hvalisanja...Hej, vi, probudite se i pogledajte!... Vas zaokuplja... *Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete sve dok grobove ne naselite* (102/1-2).

Zatim udara po njihovim srcima strahom koji ih očekuje tamo poslije posjete grobovima, dubokim i reskim ritmom:

A ne valja tako, saznaćete svakako! (102/3).

Ponavlja ovaj ritam istim riječima i istim jezivim i mirnim tonom:

... i još jednom, ne valja tako! saznaćete sigurno! (102/4).

Uvjeravanje postaje dublje i strašnije aludirajući na tešku stvar koja iza toga stoji. Međutim, oni ne shvaćaju strašnu istinu usred svoje opijenosti i brige za obiljem:

Ne valja tako, nek znate pouzdano, (102/5)...

Zatim otkriva tu strašnu i skrivenu istinu:

Džehennem ćete vidjeti jasno! (102/6)...

Potom potvrđuje ovu istinu produbljujući njen strahovit udar na srca:

I još jednom, doista ćete ga vidjeti očigledno! (102/7).

Na kraju odsvira posljednji takt koji ostavlja opijenog da se probudi, nemarnog da shvati, nepromišljenog da se osvrne i onoga ko je u blagodatima da zadrhti i prestravi se od užitaka u kojima uživa:

Zatim ćete toga dana za sladak život biti pitani sigurno! (102/8).

Sigurno ćete biti pitani odakle ste ih dobili. U šta ste ih potrošili? Jesu li iz pokornosti stečeni i jesu li u pokornost utrošeni? Jesu li iz grijeha

došli i jesu li u grijeh potrošeni? Jesu li iz halala došli i jesu li u halal otišli? Jesu li iz harama i jesu li otišli u haram? Jeste li bili zahvalni? Jeste li izvršili obavezu? Jeste li uzeli učešća? Jeste li sebi prisvojili?

Sigurno ćete biti pitani o tome u čemu ste se nadmetali i čime ste se ponosili... Ovaj teret kojeg vi držite lahkim u vašem bunilu i vašoj zabavi, - iza toga je teška briga!

* * *

Ova sura sama po sebi govori o sebi. Ona unosi u osjećaje ono što unosi svojim značenjem i svojim ritmom ostavljajući srce da bude opterećeno i zauzeto brigom za onaj svijet umjesto brige o tričarijama ovog svijeta i sitnim interesima kojima se raduju besposleni!

Ona prikazuje život na ovom svijetu kao munjeviti bljesak na dugačkoj traci: *Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete sve dok grobove ne naselite* (102/1-2)... Bljesak ovozemaljskog života se završi i presavija se njegova mala stranica... Zatim se vrijeme produlji poslije toga i tereti se povećavaju. Sam način izražavanja inspirira ovim značenjem, tako da se realnost podudara sa ovim jedinstvenim načinom izražavanja...

Čovjek tek što uzme da čita ovu jaku, jezivu i duboku suru u ritmovima koji se penju i odlaze daleko u Kosmos na njenom početku i mirnim tonovima koji odlaze u duboki smiraj na njenom kraju, a već osjeća posljedice tereta na svojim plećima ovog časovitog života koga živi na zemlji, noseći ono što nosi od toga i idući putem opterećen tim teretom!

Zatim počne da sebi polaže račun za malu i najmanju stvar!!!

* * *

سورة العصر مكية
وآياتها ٣

بسم الله الرحمن الرحيم

«وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا، وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ، وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ، وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ».

SURA EL-'ASR
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 3 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Tako Mi vremena, - (103/1)

čovjek, doista, gubi, (103/2)

samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje (103/3).

U ovoj maloj suri od tri ajeta predočen je savršeni program za ljudski život kakvog ga želi islam. U njoj se ukazuje na konture vjerskog poimanja u njegovoj velikoj i univerzalnoj istini u najjasnijoj i najvjernijoj formi. Ona donosi cijeli islamski ustav u nekoliko kratkih riječi i obilježava muslimanski Ummet, njegovu suštinu i funkciju u samo jednom ajetu, a to je treći ajet ove sure... Ovo je ta nadnaravnost koja je samo u Allahovoj moći...

Krupna istina koju potvrđuje ova sura u cijelosti jeste ova:

Tokom vremena u svim stoljećima, tokom postojanja čovjeka u svim dobima postojao je samo jedan koristan program, i jedan spasonosni put, a to je taj put čije granice crta ova sura, to je ovaj put čije znakove obilježava ova sura. Sve što je iza toga jeste propast i gubitak...

Tako Mi vremena, - čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje (103/1-3).

To je vjerovanje, dobro djelo, međusobno preporučivanje Istine i međusobno preporučivanje strpljenja...

* * *

Pa šta je to vjerovanje?

Mi ovdje nećemo vjerovanje definirati njegovom fikhskom, pravnom definicijom, već ćemo govoriti o njegovoj prirodi i vrijednosti u životu.

To je veza prolaznog, malog i ograničenog ljudskog bića sa apsolutnim, bespočetnim i vječnim izvorom iz koga je potekao ovaj bitak. Zatim, njegova veza sa Kosmosom koji je proizišao iz istog izvora, sa zakonima koji upravljaju ovim Kosmosom i sa silama i snagama pohranjenim u njemu. Onda izlazak iz granica svoje male ličnosti i odlazak u široka prostranstva velikog Kosmosa. Iz granica svoje slabe snage u veličinu nepoznatih kosmičkih snaga. Iz granica ovog kratkog života do beskonačnih prostranstava koja poznaje samo Allah.[46]

Pored toga što ova veza daje ljudskom biću snagu, širinu i slobodu, ona mu daje, pored svega ovoga, uživanje u Bitku i ljepoti koja se u njemu nalazi i stvorenjima čije duše osjećaju naklonost prema njegovoj duši. Život je, dakle, putovanje po Božanskom karnevalu koji se održava za ljude na svakom mjestu i u svako vrijeme... On je uzvišena sreća, dragocjena radost i prisnost sa životom i Kosmosom poput prisnosti dviju dragih osoba. To je dobitak kome nije ravan nikakav dobitak. Nedostatak toga je gubitak kome nije ravan nikakav gubitak...

Postulati vjerovanja jesu sami po sebi i postulati visokog i plemenitog humanizma...

---

[46] V. poglavlje *El-'Aqidetu we'l-hajatu*, u knjizi *Es-Selamu'l-'alemijju we'l-islam*.

Klanjanje samo Jednom Bogu udaljava čovjeka od obožavanja nekog drugog, mimo Njega, i izgrađuje u njemu princip jednakosti sa svim Božijim robovima, tako da se ne potčinjava nikome niti pred kim saginje glavu osim pred Jedinim i Svemogućim... Tu je i ishodište stvarne čovjekove slobode. Slobode koja proističe iz savjesti i poimanja istine koja se nalazi u Bitku. Postoji samo jedna snaga i samo jedno Božanstvo. Ova sloboda proizlazi iz ovog poimanja sama po sebi, jer je to jedina logična stvar.

Božanstvo je to što određuje stranu iz koje će čovjek primati svoja poimanja, vrijednosti, mjerila, gledišta, šeriatske propise i zakone i sve ono što ga povezuje sa Allahom, Bitkom ili ljudima. Na taj način iz života se otklanja strast i interes, a na njihovo mjesto dolaze šeriat i pravednost. To u vjernikovom osjećanju podiže vrijednost njegovom programu i daje mu prednost nad džahilijjetskim poimanjima i njihovim pogledima i nad vrijednostima koje proizlaze iz postojećih zemaljskih veza... Pa makar bio samo kao jedinka, jer se on njima suprotstavlja poimanjima, vrijednostima i gledištima koja dolaze direktno od Allaha i stoga su ona uzvišenija, snažnija i zaslužnija da ih se slijedi i poštuje.[47]

Jasnoća između Stvoritelja i stvorenog i shvatljivost položaja Božanstva i mjesto ropstva u njihovoj pravoj suštini, što dovodi u vezu njihovo prolazno stvorenje sa vječnom Istinom bez kompliciranja i bez posredništva na tom putu - to u srce pohranjuje svjetlo, u dušu mir, a u život radost i sigurnost. To odstranjuje kolebljivost, strah i nemir, kao što isključuje oholost na zemlji bez ikakva osnova i superiornost nad Božijim robovima služeći se neistinom i izmišljotinama!

Ustrajnost na programu kojeg Allah želi jer dobro ne može biti prolazan događaj, iznenadan poriv ni sporadičan slučaj. Ono je potaknuto motivima, ono ima svoj cilj, na njemu zajednički rade pojedinci koji su povezani uime Allaha i na njemu se uspostavlja muslimanska zajednica koja ima jedan jasan cilj i jedan karakterističan bajrak. S njom se solidariziraju neprekidne generacije koje su spojene ovim čvrstim užetom.

Uvjerenje da čovjek uživa ugled kod Allaha podiže njegov značaj u pogledu na sebe te izaziva stid u njegovoj svijesti da ne padne ispod stepena na koji ga je uzdigao Allah. Ovo je najuzvišenija predodžba koju čovjek može formirati o sebi: da je on vrijedan kod Allaha... Svaki pravac ili svaka koncepcija koja ide za tim da umanjuje vrijednost čovjeka kod

---

[47] V. komentar sure 'Abese we tewella, u ovom džuzu.

njega samoga, da ga povrati nekakvom kukavnom izvoru i da presiječe vezu između njega i višeg svijeta jeste koncepcija ili pravac koji ga zovu da padne i da se spusti nisko, mada mu to ne kažu otvoreno!

Stoga su darvinističke, frojdovske i marksističke insinuacije bile nešto najodvratnije čime se iskonska ljudska priroda i ljudsko usmjerenje stavljaju na kušnju. Oni sugeriraju ljudima da je svaka niskost, svaka prostota i svaka prljavština prirodno moguća stvar, da u njoj nema ništa što čudi, pa, prema tome, nema ništa čega bi se trebalo stidjeti... To je zločin prema čovječanstvu koji zaslužuje prijezir i mržnju.[48]

Čistoća osjećanja dolazi kao direktan rezultat osjećanja da čovjek uživa ugled kod Allaha, zatim da Allah ima kontrolu nad savjestima i da zna skrivene misli u grudima. Normalan čovjek, koga nisu deformirale Frojdove, Marksove i sugestije njima sličnih, zaista se stidi da se čovjek poput njega nadnese nad sramote njegove duše i sumnje njegovih osjećanja. Vjernik osjeća domet pogleda Uzvišenog Allaha na svoja skrivena osjećanja tako dobro da se zatrese i zadrhti. Stoga je preče da ih očisti i pročisti!

Moralni osjećaj je prirodan i nužan plod vjerovanja u Pravednog, Milostivog, Premilostivog, Plemenitog, Dragog i Blagog Boga koji mrzi zlo i voli dobro i koji zna poglede koji u ono što je zabranjeno gledaju, a i ono što grudi kriju.

Postoji odgovornost koja proizlazi iz slobodne volje i potpune kontrole koju u vjernikovom osjećanju izazivaju budnost i osjetljivost, zdravo rasuđivanje i razmišljanje. Nije to samo pojedinačna odgovornost već je to isto tako kolektivna odgovornost, odgovornost prema dobru u njemu samome i odgovornost prema cijelom čovječanstvu... Pred Allahom... Vjernik, kad napravi samo jedan pokret, on to sve osjeća, postaje veći u svojim očima i povezuje svaki korak prije nego što pruži nogu.... On je, doista, biće koje ima vrijednost u postojanju i on ima odgovornost u sistemu ovog postojanja...

Uzdizanje nad pohlepom za dobrima ovoga svijeta - što je izvjesna sugestija vjere - i izbor onoga što je kod Allaha, jeste bolje i trajnije. *I neka se za to natječu oni koji hoće da se natječu* (83/26)... Natjecanje za ono što je kod Allaha uzdiže, čisti i pročišćava... Ono pomaže da se proširi polje u kome se kreće vjernik... Između dunjaluka i ahireta, između zemlje i višeg svijeta, što u njemu umiruje zabrinutost za rezultatom i žurbu za

[48] V. knjigu *El-Insan bejne'l-madijjeti we'l-islam,* od Muhammeda Kutba.

plodovima. On čini dobro jer je to dobro, jer to Allah želi, i ništa ne smeta što dobro ne urađa dobrim pred njegovim očima u njegovom osobnom i ograničenom životu. Uzvišeni Allah, radi čijeg se zadovojstva čini dobro, ne umire i ne zaboravlja i On ne zanemaruje ništa od vjernikovih djela. Zemlja nije kuća nagrade. Život na ovom svijetu nije kraj kruga. Odatle se crpi snaga da se nastavi sa dobrim iz ovog vrela koje ne presušuje. Ovo je to što garantira da dobro bude permanentan program, a ne neočekivan udar i izoliran slučaj. Ovo je to što vjerniku daje ovu ogromnu snagu pomoću koje se suprotstavlja zlu. Svejedno da li ono bilo predstavljeno u tiraniji nekog tiranina, u pritisku neznabožačkih ili džahilijjetskih pogleda ili u provali njegovog vlastitog poriva u njegov pritisak na njegovu volju. Ovaj pritisak prvenstveno dolazi iz čovjekovog osjećaja da mu je život prekratak da iskusi sve njegove slasti i da ostvari svoje ambicije i da mu je život isto tako prekratak da dočeka daleke rezultate dobra i da vidi pobjedu Istine nad neistinom! Vjerovanje liječi ovaj osjećaj temeljito i potpuno.[49]

Vjerovanje je veliko stablo života iz koga proizlazi svaka grana od grana dobra i za koje je vezan svaki plod od njegovih plodova; u protivnom, to je odsječena grana od svog stabla i ona vehne i suši se; odnosno, to je šejtanski plod koji nema napretka ni trajanja!

Ono je stožer za koji su pričvršćeni svi konci moralnog života; u protivnom, oni su opušteni i ne drže ništa, iščezavaju neprimjetno sa željama i porivima...

Ovo je program koji u sebi sadrži raznovrsna djela, i vraća ih sistemu koji je u skladu i solidaran s njim, tako da slijede jedan put, u jednom pokretu, imaju poznat motiv i zacrtan cilj...

Odatle Kur'an poništava vrijednost svakog djela koje ne vodi porijeklo u ovom stablu, koje nije pričvršćeno za ovaj stožer i koje ne izvire iz ovog programa. Islamska doktrina je u ovom pitanju posve jasna... U suri Ibrahim je rečeno slijedeće: *Djela nevjernika u Gospodara njihova nalik su na pepeo koji vihor u olujnom danu raznese; neće moći da očekuju nikakvu nagradu za djela koja su učinili (14/18)*... Kao što je u suri En-Nur rečeno: *A djela nevjernika su kao varka u ravnici u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe (24/39)*... Ovi tekstovi su jasni u pogledu ništavnosti svakog djela ukoliko nije utemeljeno na vjerovanju koje mu određuje motiv koji je povezan sa izvorom ovog Bitka i cilj koji je u skladu sa voljom Bitka. Ovo je logična doktrina vjerovanja koja sve stvari

[49] V. komentar sure El-Burudž, u ovom džuzu.

vraća Allahu. Pa ko se otkine od Njega, on se otkinuo i izgubio suštinu svog značenja.[50]

Vjerovanje je dokaz ispravnosti ljudske prirode i besprijekornosti ljudske strukture, njegove skladnosti sa prirodom cijelog Kosmosa i dokaz harmonije između čovjeka i Kosmosa okolo njega. On živi u ovom Kosmosu, i kada je zdravog bića, neophodno je da između njega i ovog Kosmosa dođe do hramonije. Neophodno je da ova harmonija završi u vjerovanju s obzirom da u pravom Kosmosu ima dokaza i znakova koji govore o Apsolutnoj moći koja ga je stvorila u ovakvom skladu. Ako nema ove harmonije ili ako ona izostane, ovo je samo po sebi dokaz da postoji kvar ili ima nedostatak u aparaturi koja vrši prijem, a to je ljudsko biće. Ovo je dokaz pogrešnosti uz koju ide samo gubitak i uz koju nije ispravno djelo makar, spolja gledano, u njemu bio trag dobra.

Svijet vjernika je toliko prostran, toliko sveobuhvatan, toliko širok, toliko uzvišen, toliko lijep i toliko sretan da naspram njega svjetovi nevjernika izgledaju mali, sitni, niski, jadni, ružni i nesretni... Izgubljeni, itekako izgubljeni!

* * *

Dobro djelo je prirodan plod vjerovanja i lični pokret koji započinje u trenutku u kome se učvrsti suština vjerovanja u srcu. Vjerovanje je mobilna pozitivna činjenica. Ona tek što se ustabili u svijesti, a već nastoji da se sama realizira vani u formi dobrog djela... Ovo je islamsko vjerovanje... Nije moguće da ostane zapreteno i nepokretno, skriveno i neispoljeno u živoj slici izvan vjernikove osobe... Ako se ne pokrene ovim prirodnim pokretom, onda je lažno ili mrtvo. Isto kao cvijet koji ne drži miris. On prirodno iz njega izbija. U protivnom, ne postoji!

Odavde i vrijednost vjerovanja... Ono je akcija, djelo, izgrađivanje i obrađivanje... Sve se usmjerava Allahu. Ono nije uvlačenje, pasivnost i

[50] U komentaru imama šejha Muhammeda Abdudhua riječi Uzvišenog: *Onaj ko bude uradio koliko trun dobra - vidjeće ga, a onaj ko bude uradio i koliko trun zla - vidjeće ga (99/7-8)* stoji: "Ono što su neki konsenzusom prenijeli da nevjerniku na budućem svijetu neće koristiti dobro niti će mu to ublažiti kaznu za neko zlo, nema osnova"... Mi smo od onih koji vjeruju da ovo pitanje nije došlo konsenzusom, već da su jasni kur'anski tekstovi izvor sami po sebi.

povlačenje u skrivene dijelove svijesti... Nisu to samo dobre namjere koje se ne otjelovljuju u akciji. Ovo je javna priroda islama koja od njega čini veliku snagu za izgradnju glavnine života.

Ovo je to shvaćanje vjerovanja dok je ono povezano sa Božanskim programom. Ovaj program je stalna akcija povezana sa suštinom Bitka. Akcija koja je rezultat planiranja i koja je usmjerena ka cilju. Rukovođenje kojim vjerovanje vodi čovječanstvo jeste rukovođenje radi ostvarenja programa akcije koja je priroda Bitka. Dobre, čiste, graditeljske i kultivirajuće akcije dostojne programa koji je donesen od Allaha.

* * *

Što se tiče međusobnog prepopuručivanja Istine i međusobnog preporučivanja strpljenja, kroz njega dolazi do izražaja slika muslimanskog Ummeta - ili muslimanske zajednice - koja ima posebnu prirodu egzistencije, specifične odnose i jedinstven pogled. To je zajednica koja osjeća svoju egzistenciju kao što osjeća svoju obavezu. Koja stvarno zna čemu treba dati prednost, a to su vjerovanje i dobra djela, koja između ostalog obuhvata i rukovođenje čovječanstvom posredstvom vjerovanja i dobrog djela, i čiji članovi međusobno preporučuju ono što im pomaže da nose taj ogromni emanet.

Kroz izraz preporučivanje, njegovo značenje i prirodu, izbija na površinu slika Ummeta - ili zajednice - koja je kompaktna i solidarna. Dobre i svjesne zajednice koja se na zemlji stara o istini, pravdi i dobru... To je najuzvišenija i najsvjetlija slika odabranog ummeta... Ovako islam želi da bude Ummet islama... Ovako on želi da to bude dobar, snažan i svjestan Ummet koji se stara i čuva istinu i dobro, koji preporučuje istinu i strpljenje ljubazno, solidarno i bratski, čime sve inspirira riječ preporučivanje u Kur'anu...

Međusobno preporučivanje istine je nephodnost. Nositi istinu je veoma teško. Mnogobrojne su zapreke istini: hirovi duše, logika interesa, mišljenje sredine, nasilje tiranina, nepravda ugnjetača i samovolja nasilnika... Međusobno preporučivanje znači opominjanje, ohrabrivanje i činjenje da se osjeti srodstvo i bliskost u cilju i bratstvo u nošenju tereta i emaneta. Ono je umnogostručavanje svih pojedinačnih težnji, koje uzajamno djeluju jedna na drugu i umnogostručavaju se. Umnogostručava

se osjećanjem svakog čuvara istine da je drugi s njim koji ga savjetuje, bodri, stoji uz njega, voli ga i ne ostavlja ga na cjedilu... Ova vjera - a ona je istina - počiva na brizi zajednice koja se pomaže, savjetuje, solidariše i podržava upravo na ovaj način.

Preporučivanje strpljenja je isto tako neophodnost. Briga o vjeri i dobrom djelu i zaštita istine i pravde jesu najteži poslovi s kojima se suočava pojedinac i zajednica. Zato je strpljenje neophodno. Mora se biti strpljiv u borbi sa samim sobom i u borbi sa drugim i njegovom odgajanju. Zatim strpljivost na uvrede i teškoće. Strpljenje na oholost neistine i razmetanje zla. Strpljivost na dužinu puta i sporost faza, izbrisanost znakova i duljinu kraja!

Preporučivanje strpljenja umnogostručava sposobnost što proizlazi iz osjećaja o jedinstvu cilja, jedinstvu smjera, potpomaganje svih, njihovo opskrbljivanje ljubavlju, odlučnošću i istrajnošću... Do posljednjih značenja koja izaziva zajednica koja živi suštinu islama samo u svom ambijentu i koja samo kroz to dolazi do izražaja... U protivnom, to je gubitak i propast.

* * *

Danas gledamo kroz ovaj ustav kojim je Kur'an zacrtao život uspješne grupe koja je spašena od gubitka pa nas prestrašuje da vidimo kakav gubitak snalazi čovječanstvo na svakom mjestu na zemlji bez izuzetka. Zastrašuje nas ova izgubljenost od koje pati čovječanstvo na ovom svijetu - prije ahireta -, zastrašuje nas da vidimo da čovječanstvo tako jasno izbjegava dobro koje je Allah izlio na njega, uz gubitak dobra, vjerničke vlasti koje vode brigu o istini na ovoj Zemlji... Evo, muslimani - ili preciznije rečeno, oni što tvrde da pripadaju islamu - najdalje su od svih na zemlji od ovog dobra, najviše su se odrekli Božanskog programa kojeg im je Allah izabrao, najviše su napustili ustav koji im je On donio za njihov Ummet, najviše su se udaljili od jedinog puta kojeg je On zacrtao za spas od gubitka i propasti. Krajevi iz kojih je poteklo ovo dobro prvi put ostavljaju bajrak kojeg im je razvio Allah, bajrak vjerovanja, da bi se zakačili za nacionalističke bajrake pod kojima nisu ostvarili nikakvo dobro u čitavoj svojoj historiji. Njima pod ovim bajracima nije bilo spomena ni na nebu ni na zemlji, sve dok nije došao islam i razvio ovaj bajrak koji svoje porijeklo izvodi od Allaha koji nema druga, koji se naziva Allahovim

imenom, koji nema druga i koji je obilježen Allahovim žigom koji nema druga... Bajrak pod kojim su Arapi pobijedili i rukovodili čovječanstvom veoma velikodušno, moćno, umno i uspješno prvi put u svojoj historiji i historiji čovječanstva... Profesor Ebū Hasan Nedevi u svojoj knjizi *Ma za hasire'l-'alemu bi-nhitati'l-muslimine* kaže o ovom velikodušnom i iznimnom rukovođenju u cijeloj historiji pod naslovom *Ahdu'l-qijadeti'l-islamijjeti - Doba islamskog rukovođenja, El-Eimmetu'l-muslimine we hasaisuhum - Muslimanske vođe i njihove odlike:*

Pojavili su se muslimani i preuzeli vođstvo Svijeta izolirajući nepodobne narode da rukovode čovječanstvom koje su eksploatirali i loše s njima postupali. Muslimani su postupali lijepo, odmjereno i pravedno sa narodima, jer su se kod njih našla svojstva koja su ih osposobila da rukovode narodima, koja su garantirala njihovu sreću i spas u njihovom okrilju i pod njihovim rukovođenjem.

Prvo - oni su posjednici objavljene Knjige i Božanskog zakona. Oni ne donose zakonodavne ni šeriatske norme od sebe, jer je to izvor neznanja, greške i nasilja. Oni ne lutaju u svom ponašanju, u svojoj politici i svom odnosu prema ljudima. Njima je Allah dao svjetlo pomoću koga se kreću među ljudima, dao im je šeriat kojim sude ljudima: *Zar je onaj koji je bio u zabludi, a kome smo Mi dali život i svjetlo pomoću kojeg se među ljudima kreće, kao onaj koji je u tminama iz kojih ne izlazi?* (6/122). Uzvišeni Allah kaže: *O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti, i bojte se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite!* (5/8).

Drugo - oni nisu preuzeli vlast ni upravu bez moralnog odgoja i duševnog čišćenja, nasuprot većini naroda, pojedinaca i ljudi od vlasti u prošlosti i sadašnjosti. Štaviše, oni su dugo vremena ostali pod Muhammedovim (alejhi's-selam) odgajanjem i njegovim preciznim nadzorom. Uz njega su rasli, on ih je odgajao i naređivao im odricanje, pobožnost, neporočnost, povjerenje, nesebičnost i strah od Allaha te da ne traže položaje emira i da tome ne teže. U tom smislu on kaže: "Mi, tako mi Allaha, nikome nećemo povjeriti ovaj posao ako to on sam traži, niti ikome ko za tim teži."[51]

Njima još odzvanja u ušima: *Taj drugi svijet daćemo onima koji ne žele da se na zemlji ohole i da nered čine, a one koji se Allaha boje čeka*

[51] Buhari i Muslim.

srećan kraj (28/83)... Oni nisu navaljivali na funkcije i položaje, a kamoli da su sebe kandidrali na mjesta emira, da su sebe hvalili, da su za to vršili propagandu i da su na to trošili imovinu težeći za tim. Oni, ako su bili postavljeni da rukovode nekim od ljudskih poslova, nisu to smatrali dobiti, dobitkom ili cijenom za utrošeni imetak ili trud, već su držali emanetom o svom vratu i ispitom od Allaha, jer oni znaju da će biti zadržani pred svojim Gospodarom i da će biti pitani za mala i velika djela. Oni se uvijek prisjećaju riječi Uzvišenog Allaha: *Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kad ljudima sudite da pravično sudite* (4/58)... I Njegovih riječi: *On čini da jedni druge na Zemlji smjenjujete i On vas po položaju jedne iznad drugih uzdiže da bi vas iskušao u onome što vam daje* (6/165).

Treće - oni nisu bili sluge rase niti poslanici naroda ili države zalažući se samo za njeno blagostanje i njen interes i vjerujući u njene vrijednosti i prednost nad svim drugim narodima i državama. Oni nisu stvoreni da budu samo vladari, niti je država stvorena da bi oni njome gospodarili. Oni nisu izašli da osnuju arapsku imperiju, da uživaju i provode se u njenom okrilju, da se ohole i uzdižu pod njenom zaštitom i da ljude izvedu ispod vlasti Bizantinaca i Persijanaca i da ih stave pod vlast Arapa i pod svoju vlast! Već su ustali da ljude izvedu iz obožavanja ljudi i uvedu ih u obažavanje Jedinog Allaha. Kao što je rekao Rebi' ibni Amir, izaslanik muslimana u sjeduštu Jezdegirda: "Allah nas je poslao da izvedemo ljude iz obožavanja ljudi, a uvedemo ih u obožavanje Jedinog Allaha, iz tjeskobe ovog svijeta u Njegova prostranstva, iz nepravde religija u pravdu islama".[52]

Narodi su kod njih jednaki. Ljudi su kod njih jednaki. Ljudi su svi od Adema, a Adem je od zemlje. Nema prednosti Arap nad nearapom, niti nearap nad Arapom, osim u bogobojaznosti: *O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji* (49/13)...

Omer ibnu'l-Hattab rekao je Amru ibnu'l-Asu, namjesniku Egipta - čiji je sin udario jednog Egipćanina uznoseći se svojim precima govoreći: "Primi ovo od sina uglednih!" Omer ga je kaznio i rekao: "Kada ste vi učinili ljude robovima, a majke ih rodile slobodnima?"[53] Ovi nisu škrtarili onim što su imali: vjerom, znanjem i odgojem ni prema kome, niti su u

---

[52] *El-Bidajetu we'n-nihajetu,* od Ibni Kesira.
[53] Dopona ovoga u kazivanju Ibni Dževzija o Omeru ibnu'l-Hattabu.

vlasti, namjesništvu i učenosti gledali na porijeklo, boju kože i zemlju, već su bili obak koji je ustrojio zemlje i obuhvatio ljude, jutarnji kišni oblak na kome zahvaljuje ravnica i krš, kojim su se okoristili zemlja i ljudi, shodno tome koliko su primali i koliko su podobni.

U njihovom okrilju i pod njihovom vlašću narodi i nacije - čak i oni ranije ugnjetavani - mogli su da uzmu učešće u vjeri, nauci, odgoju i vlasti, da sa Arapima učestvuju u izgradnji ovog svijeta. Zapravo, mnogi pojedinci iz tih naroda nadmašili su same Arape u pojedinim disciplinama, tako da je među njima bilo pojedinaca koji su pravi međaši na arapskim raskršćima i među muslimanskim prvacima, fakihima i muhaddisima ...

Četvrto - čovjek je tijelo i duša. On ima srce, razum, emocije i organe. Čovjek ne može biti sretan ni uspješan niti se može ravnomjerno i normalno razvijati ako se ne razvijaju u njemu sve ove snage na njima odgovarajući način i ako se pravilno ne hrane. Nemoguće je da postoji besprijekorna civilizacija ako nema vjerskog, moralnog, umnog i materijalnog ambijenta u kome je čovjeku moguće da s lahkoćom postigne svoje ljudsko savršenstvo. Iskustvo je potvrdilo da je to moguće samo ako se rukovođenje životom i upravljanje kormilom civilizacije omogući onima koji vjeruju u dušu i materiju, onima koji su pravi uzori u vjerskom i moralnom životu, onima koji zdravo rasuđuju i onima koji posjeduju pravu i korisnu nauku"...

Da bi pod naslovom *Devru'l-hilafeti'r-rašideti meselu'l-medenijjeti sahihati - Doba Hulefa-i rašidina - primjer besprijekorne civilizacije,* rekao:

"Isto tako mi ne znamo da je bila ijedna faza u historiji koja je potpunija, ljepša i blistavija u svim ovim aspektima od doba Hulefa-i rašidina u kome su se solidarizirale snaga duha, morala, vjere, nauke i materijalnih sredstava u razvoju potpunog čovjeka i pojavi besprijekorne civilizacije... Bila je to jedna od najvećih država Svijeta, bila je to politička i materijalna sila koja je nadmašivala svaku silu u svoje vrijeme. U njoj su vladale visoke moralne vrijednosti. Životom ljudi i sistemom vlasti vladali su parametri vanrednog morala. U njoj su moral i vrlina cvjetali sa trgovinom i zanatima. Moralni i duhovni napredak je išao uporedo sa teritorijalnim širenjem i kulturnim napretkom. Zlodjela su smanjena a zločini svedeni na minimum u odnosu na prostranstvo države i broj stanovnika, uprkos tome što je bilo motiva i povoda za njih. Odnosi pojedinca sa pojedincem bili su dobri, isto tako i pojedinca sa zajednicom i zajednice sa pojedincem. To je savršeno doba tako da čovjek nije mogao

sanjati savršenije od toga, niti se moglo pretpostaviti prosperitetnije doba od njega..."

* * *

Ovo su neke karakteristike tog sretnog perioda kojeg je živjelo čovječanstvo u okrilju islamskog ustava čije pravilo donosi sura El-'Asr i pod tim vjerničkim bajrakom koji nosi zajednica vjerovanja, dobrog djela i međusobnog preporučivanja Istine i strpljenja. Gdje je u odnosu na ovu izgubljenost, od koje danas pati čovječanstvo na svakom mjestu, gdje je propast u koju ga je odvela borba između dobra i zla i gdje je sljepilo na to veliko dobro koje je donio arapski ummet onoga dana kad je ponio bajrak islama i kad je preuzeo rukovođenje? Zatim je ispustilo ovaj bajrak i našlo se na repu kolone. Međutim, čitava kolona ide u propast i štetu. Svi bajraci su poslije toga postali šejtanovi, nijedan bajrak nije Allahov. Svi su oni za neistinu i nema nijednog bajraka za istinu. Svi su oni za sljepilo i zabludu, a nema nijednog bajraka za Uputu i svjetlo. Svi su oni za propast, a nema nijednog bajraka za spas! Allahov bajrak još stoji, on čeka ruku koja će ga podići i narod koji će pod njim krenuti prema dobru, uputi, čestitosti i spasu.

* * *

To je pitanje dobitka i gubitka na ovoj zemlji. Ono je, pored njegovog značaja, u poređenju sa tim pitanjem na ahiretu, mala stvar. A tamo - tamo će biti prava dobit i pravi gubitak. Tamo u vječnosti, u vječnom životu, na pravom svijetu... Tamo je dobitak i gubitak: dobitak Dženneta i zadovoljstva, ili gubitak Dženneta i zadovoljstva. Tamo gdje će čovjek postići najviše savršenstvo koje mu je dosuđeno, ili će biti degradiran i ponižena njegova ljudskost završavajući tako što će biti kamen po vrijednosti i niže od kamena po miru:

Na Dan u kome će čovjek djela ruku svojih vidjeti, a nevjernik uzviknuti: "Da sam, bogdo, zemlja ostao!" (78/40).

Ova sura je kategorična u određivanju tog puta... a to je gubitak, *samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu*

preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje (103/3)... Jedan put, a ne više puteva. Put vjerovanja i dobrog djela i uspostavljanja muslimanske zajednice čiji članovi jedni drugima preporučuju Istinu i jedni drugima preporučuju strpljenje. Zajednice koja je solidarna u čuvanju Istine i snabdjevena opskrbom strpljivosti.

To je jedan put. Stoga, kad bi se dvojica ashaba Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) sreli, ne bi se razišli dok ne bi jedan drugom proučili suru El-'Asr i nazvali selam jedan drugom... Njih dvojica bi se obavezali na ovaj Božanski ustav, obavezali bi se na vjerovanje i dobro djelo, obavezali bi se da jedan drugom preporučuju Istinu i da jedan drugom preporučuju strpljenje. Obavezivali bi se da će čuvati ovaj 'ustav, obavezivali bi se na to da njih dvojica pripadaju ovom Ummetu koji se zasniva na ovom ustavu...

* * *

سورة الهمزة مكية
وآياتها ٩

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ * الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ * يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ *
كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ؟* نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ * الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى
الْأَفْئِدَةِ * إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ * فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ » .

SURA EL-HUMEZE
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 9 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Teško svakom klevetniku-podrugljivcu, (104/1)

koji blago gomila i prebrojava ga, (104/2)

i misli da će ga blago njegovo besmrtnim učiniti! (104/3)

A ne valja tako! On će sigurno biti bačen u džehennem! (104/4)

A znaš li ti šta je džehennem? - (104/5)

Vatra Allahova razbuktana, (104/6)

koja će do srca dopirati (104/7).

Ona će iznad njih biti zatvorena, (104/8)

plamenim stubovima zasvođena (104/9).

Ova sura odražava jednu od realnih slika iz života pozivanja u vjeru u prvom periodu. Ona je istovremeno ogledni uzorak koji se ponavlja u svakoj sredini... To je slika malodušnog pokvarenjaka koji je došao do imetka, ali njime vlada njegova strast, tako da drži da može sve! Počne da osjeća da je imetak najveća vrijednost u životu. Vrijednost pred kojom su mizerne sve vrijednosti i sve sudbine: sudbine ljudi, sudbine ideja i sudbine činjenica. Misli da, kad posjeduje imetak, posjeduje čast ljudi i njihove sudbine bez mjere.

Kao što uzme da misli da je ovaj imetak bog koji može sve, da je u stanju učiniti sve! Čak da otkloni smrt i život učini vječnim. Da otkloni Allahovo određenje, polaganje računa i Njegovu kaznu, ako uopće, po njegovom mišljenju, postoji polaganje računa i kazna!

Stoga s velikom pohlepom leti prema ovom blagu, prebrojava ga i uživa u njegovom brojanju. U njegovoj naravi rađa se griješna misao koja ga tjera da omalovažava vrijednosti ljudi i njihova dostojanstva. Tjera ga da ih kleveće i da im se ruga... Vrijeđa ih jezikom i ismijava pokretima. Bilo imitiranjem njihovih pokreta i glasova ili omalovažavanjem njihovih osobina i obilježja... Riječju i znakom. Namigivanjem i podrugivanjem. Podrugljivim gestom i podsmješljivim pokretom!

To je jedna od loših i jadnih slika ljudskih duša koji su lišeni ljudskosti i koji su bez vjere. Islam mrzi ovu bijednu sliku ljudskih duša, s obzirom na njegovu moralnu uzvišenost. On je zabranio ismijavanje, ruganje i vrijeđanje na mnogim mjestima u Kur'anu. Međutim, ovdje je to spomenuo s takvom odvratnošću i odurnošću, uz strašenje i prijetnju kaznom, da to ukazuje da se on sučeljava sa konkretnim stanjem nekih politeista i njihovim odnosom prema Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) i prema vjernicima... Zato je odgovor na to došao u vidu opomene i strašne prijetnje. Navode se neke predaje koje spominju i konkretne ličnosti, međutim, one nisu pouzdane, pa ćemo se zadovoljiti onim što smo o tome naveli...

* * *

Prijetnja dolazi u formi jednog od prizora Sudnjeg dana koji predstavlja sliku fizičke i duševne patnje, konkretnu i apstraktnu sliku vatre. U njoj je uočljiva naporednost između grijeha, načina sankcije i

atmosfere kazne. Slika klevetnika - podrugljivca koji uporno ismijava ljude, vrijeđa njihovu ličnost i njihovu čast, uz to gomilajući blago i misleći da je ono dovoljno za besmrtnost! Slika ovog oholog podrugljivca osnaženog blagom stoji nasuprot slike "odbačenog" i zanemarenog strmoglavljenog u Džehennem koji drobi sve što se u njega baci, pa tako izmrvi i njegovi tijelo i njegovu oholost. To je *vatra Allahova razbuktana* (104/6). Pripisivanje vatre Allahu i njeno specificiranje na ovaj način inspirira da je to jedinstvena vatra, neobična, zaodijeva je velikim i zaprepašćujućim strahom. Ona dopire do njegovog srca u kome oživljava klevetu i podrugljivost, u kome se krije poruga, oholost i uobraženost... Dopuna slici slomljenog, odbačenog i zanemarenog jeste da je ova vatra nad njim zatvorena, iz nje ga niko ne može izbaviti niti će iko u njoj pitati za njega! On će u njoj biti privezan za jedan stub kao što se veže stoka, bez puštanja! U zvuku izraza je pojačanje: *'addedehu - prebrojava ga, kella - a ne valja tako, lejunbezenne - on će sigurno biti bačen, tettali'u - dopirati, mumeddedeh - zasvođena,* a u značenjima fraza pojačanje izraženo raznovrsnim oblicima pojačanja... On će sigurno biti bačen... *A ne valja tako! On će sigurno biti bačen u džehennem! A znaš li ti šta je džehennem? - Vatra Allahova razbuktana,* (104/4-6)... Ova sažetost i nejasnoća, potom pitanje koje zastrašuje, a onda odgovor i razjašnjenje... Sve su to izrazi pojačanja i preuveličavanja... U izrazu je prijetnja: *Teško* (104/1)... *- on će sigurno biti bačen* (104/4), *u džehennem* (104/4), *Vatra Allahova razbuktana koja će do srca dopirati. Ona će iznad njih biti zatvorena, plamenim stubovima zasvođena* (104/6-9)...

U svemu tome nalazi se jedna vrsta umjetničkog i emocionalnog sklada koji se podudara sa navikom *klevetnika - podrugljivca* (104/1).

* * *

Kur'an je pratio događaje u vezi sa misijom i njome istovremeno rukovodio. On je bio oštro oružje koje je uništavalo spletke spletkaroša i tresao srca neprijatelja, a učvršćivao duše vjernika.

Mi vidimo u brizi Uzvišenog Allaha odgovor na ovu sliku i dva krupna značenja.

Prvo, omraženost moralnog pada i nakaznost ove niske slike duše.

Drugo, zaštitu vjernika i čuvanje njihovih duša da se u njih ne uvuče prijezir i omalovažavanje, te njihovo informiranje o tome da Allah zna šta

se njima događa, da to on mrzi i da će to kazniti... Ovo je dovoljno da njihove duše ostanu visoko i daleko od pokuđenog spletkarenja...

* * *

سُورَةُ الفِيلِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُها ٥

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

«أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ ٱلْفِيلِ؟ * أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ؟ *
وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ * تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ * فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ
مَّأْكُولٍ».

SURA EL-FIL
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 5 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Zar nisi čuo šta je sa vlasnicima slona Gospodar tvoj uradio! (105/1)

Zar lukavstvo njihovo nije omeo (105/2)

i protiv njih jata ptica poslao, (105/3)

koje su na njih grumenje od gline pečene bacale, (105/4)

pa ih On kao lišće koje su crvi istočili učinio? (105/5).

Ova sura ukazuje na događaj koji je veoma čuven u životu Arabijskog poluotoka prije poslanstva i koji sasvim jasno govori o Allahovoj brizi za ovo sveto mjesto koje je Allah izabrao da bude središte posljednjeg svjetla, gnijezdo nove vjere i tačka odakle je krenula u svoj sveti pohod proganjajući neznaboštvo svuda na Zemlji i ustanovljavajući uputu, istinu i dobro na njoj...

Cjelina onoga na što ukazuju brojne predaje o ovom događaju jeste da je abesinski namjesnik u Jemenu - u periodu u kome je Jemen bio pod abesinskom vlašću nakon protjerivanja perzijske vlasti iz njega - i predaje ga nazivaju Ebreha. On je u Jemenu bio sagradio crkvu uime kralja Abesinije i pribavio joj sve uvjete raskoši s namjerom da odvrati Arape od Svete kuće u Mekki. Vidio je koliko su stanovnici Jemena kojima je vladao bili privučeni ovoj kući, zapravo - ponašali su se poput ostalih Arapa u centralnom i sjevernom dijelu Poluotoka. Zato je o ovoj namjeri pisao kralju Abesinije...

Međutim, Arapi se nisu odrekli svoje Svete kuće. Oni su vjerovali da su potomci Ibrahima i Ismaila, vlasnika ove Kuće, što je bilo predmet njihovog ponosa poput ponosa porijeklom. Njihova vjerovanja - iako kriva - bila su po njihovom mišljenju vrednija od vjerovanja sljedbenika Svete Knjige okolo njih. Oni su u njima vidjeli nedostatke, nejasnoće i neispravnosti.

Tada je Ebreha čvrsto odlučio da poruši Kabu kako bi odvratio ljude od nje. Poveo je ogromnu vojsku u kojoj je bilo i slonova. Na njenom čelu bio je i veliki slon koji je kod njih bio jako čuven. Arapi su čuli za to i za njegove namjere. Teško im je palo što se uputio da sruši njihovu Kabu. Na put im je stao jedan čovjek od jemenskih plemića i kraljeva po imanu Zu Nefr. On je pozvao svoj narod i one koji su mu se odazvali od ostalih Arapa u rat protiv Ebrehe i njegovog pohoda na Svetu kuću. Njemu se u tome odazvaše oni što se odazvaše, izađoše pred njega i uzeše da se bore. Međutim, doživješe poraz, i Ebreha je Zu Nefra uzeo kao zarobljenika.

Na putu mu se isto tako suprotstavio Nufejl ibni Habib Has'ami sa dva arapska plemena i mnogo drugih Arapa, ali je i njih porazio i zarobio Nufejla, koji je prihvatio da mu bude vodič u arapskoj zemlji.

Prolazeći kroz Taif, ljudi iz plemena Sekif izašli su i rekli mu da kuća koju on namjerava srušiti nije kod njih već da je u Mekki, kako bi ga odvratili od svoje kuće koju su bili podigli Latu! S njim su poslali i nekoga ko će mu pokazati Kabu...

Kada je Ebreha bio u Mugammesu, mjestu između Taifa i Mekke, poslao je jednog svog vojskovođu da ode do Mekke. Tamo mu je doneseno blago Tihama koje je pripadalo Kurejšijama i drugim Arapima. Među tim blagom bilo je dvije stotine deva Abdulmuttaliba ibni Hašima, koji je tada bio velikan i prvak Kurejšija. Plemena Kurejš, Kinana, Huzejl i oni koji su

bili u Haremu namjeravali su da se bore protiv njega, međutim, spoznali su da za to nemaju snage pa su napustili tu zamisao.

Ebreha je u Mekku poslao izaslanika da pita za gospodara ovog grada, da mu prenese da kralj nije došao da s njim ratuje, već je došao da poruši ovu Kuću, i ukoliko mu se ne suprotstave, on nema potrebe za njihovom krvlju! Ako gospodar grada ne želi ratovati, povest će ga do kralja... Pošto je razgovarao sa Abdulmuttalibom o onome radi čega je došao, ovaj mu je rekao: "Bogami, mi ne želimo s njim ratovati, a nemamo ni snage za to. Ovo je Allahova Sveta kuća i kuća Njegovog prijatelja Ibrahima (alejhi's-selam), pa ako ga On spriječi, to je Njegova kuća i Njegov harem, a ako mu On otvori put do nje, mi, Boga mi, nemamo čime odbraniti je..." Otišao je s njim Ebrehi...

Ibni Ishak kaže: Abdulmuttalib je bio lijep pojavom, visok i dostojanstven. Kad ga je Ebreha ugledao, izrazio mu je poštovanje tako što ga je posadio pored sebe. Naime, nije želio da ga Abesinci vide da sjedi zajedno s njim na njegovom prijestolju pa je sam sišao sa prijestolja i sjeo na ćilim, posadivši njega pored sebe. Zatim je rekao svome prevodiocu: Pitaj ga: "Šta želiš?". On je odgovorio: "Moja želja je da mi vladar vrati dvije stotine deva koje mi je uzeo." Pošto je Abdulmuttalib ovo kazao, Ebreha je rekao svome prevodiocu: Reci mu: "Dopao si mi se kad sam te ugledao, a kad si progovorio, postao sam ravnodušan prema tebi! Govoriš mi o dvije stotine deva koje sam uzeo tebi, a prelaziš preko Kuće koja je vjera tvoja i vjera tvojih očeva a koju sam došao da srušim! Ne govoriš mi o njoj!?" Abdulmuttalib mu je odgovorio: "Ja sam samo gospodar deva, a Kuća ima svoga Gospodara koji će je braniti:" Odgovorio je: "Od mene je neće odbraniti." Abdulmuttalib je rekao: "Eto tebe, a eto toga!" Vratio mu je potom njegove deve.

Abdulmuttalib se zatim zaputio Kurejšijama i prenio im čitavu priču, naredivši im da izađu iz Mekke i da se sklone na vrhove brda. Onda je ustao i uzeo za halku kabenskih vrata. S njim je ustala i nekolicina Kurejšija moleći Allaha i tražeći pomoć. Prenosi se da je Abdulmuttalib tada citirao ove stihove:

Bože, čovjek brani dom svoj, pa i Ti odbrani Kuću Svoju

Neka krst njihov i varka njihova ne pobijede nikad silu Tvoju!

Ako njima prepustiš kiblu našu, to je onda odluka Tvoja!

A Ebreha je usmjerio vojsku svoju i slonove svoje tamo radi čega je i došao. Međutim, slon je legao pred Mekkom ne htijući da uđe u nju. Oni su svim silama nastojali da ga pokrenu, ali bez uspjeha. Ovaj događaj je potvrđen riječima Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) na Dan Hudejbije kada je njegova deva poznata pod imenom *Kaswa*, kleknula pred Mekkom. Oni rekoše: Deva *Kaswa* kleknula je i ne miče se (tj. postala je nepokorna). Na to je Allahov Poslanika (alejhi's-selam) odgovorio: "Nije deva kleknula sama od sebe, nije to u njenoj ćudi, već ju je zaustavio Onaj što je zaustavio slona..."[54] U Buharijevom i Muslimovom Sahihu stoji da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao na Dan oslobođenja Mekke: "Allah je spriječio slona da uđe u Mekku i nad njom dao vlast Svome Poslaniku i vjernicima. Evo, danas joj se povratila njena svetost kao što je bila sveta jučer. Hajde, neka prisutni saopći odsutnom!" To je potvrđen događaj, da je On spriječio slona da uđe u Mekku u Godini slona...

Zatim je bilo ono što je Allah želio, a to je propast vojske i njenog zapovjednika. On je poslao na njih jata ptica koje su na njih bacale sitno grumenje gline i kamenčiće, koje ih je pretvaralo u komadiće koji izgledaju kao suho, smrvljeno lišće, kao što Časni Kur'an govori o njima... Ebreha je pogođen u tijelo. Oni su ga takvog poveli nazad, a s njega je otpadao komadić po komadić dok nisu stigli do San'e. Nije umro dok mu grudi nisu pukle i ugledalo se srce, kao što kažu predaje...

Predaje se ovdje razilaze u pogledu vrste jata ptica, njihovog oblika i veličine, kao i o veličini i vrsti ovog kamena te o načinu njegovog djelovanja. Neke predaje prenose da su se kolera i ospice pojavili te godine u Mekki.

Oni, pak, koji su skloni sužavanju prostora nadnaravnostima i tajnovitostima, koji teže mišljenju da uobičajeni kosmički zakoni čine svoje, misle da je objašnjenje ovog događaja slučajem zaraze kolerom i ospicama bliže i ispravnije te da ptice mogu biti muhe i komarci koji nose mikrobe, jer su ptice sve što leti.

Imam šejh Muhammed Abduhu u svom komentaru sure 'Amme kaže:

"Drugi dan među vojnicima proširila se zaraza kolere i ospica... Ikrime je rekao: To je prvi slučaj pojave kolere u arapskim zemljama. A Jakub ibni Utbe prenosi kako se to desilo: Prvi put da su se ospice i kolera vidjele u arapskim zemljama te godine. Zaraza je učinila sa njihovim

---

[54] Buhari.

tijelima ono što se rijetko dešava. Meso im je otpadalo i padalo na sve strane tako da su se vojska i njen komandant uplašili pa su uzeli bježati nazad. Zaraza je pogodila i Ebrehu, s njega je otpadao komad po komad, djelić po djelić, tako da su mu se grudi razdvajale i umro je u San'i."

"Ovo je ono o čemu se predaje slažu i što je ispravno vjerovati. Ova časna sura objasnila nam je da je ta kolera i da su te ospice nastale iz suhog kamenja koje je padalo na vojsku posredstvom velikih jata ptica koje je Allah poslao sa vjetrom."

Tebi je dopušteno da vjeruješ da su ove ptice iz roda komaraca ili muha koje nose zarazne bakterije neke bolesti te da je ovo kamenje od suhe zatrovane gline koju raznose vjetrovi i koja se zakvači za noge ovih životinja. Kad to dođe u kontakt sa tijelom, zarazi ga i na njemu izazove takve rane koje unište čitavo tijelo da s njega meso počne otpadati. Mnoge od ovih slabašnih ptica ubrajaju se u najveće Allahove vojske za uništavanje ljudi koje on želi da uništi. Štaviše, ove sitne životinje - a koje sada nazivaju mikrobima - ne izlaze iz njih. To su čitava jata i skupine čiji broj zna samo njihov Stvoritelj... Pojava traga Allahove moći na slamanju silnika ne zavisi od toga da ptice budu velike koliki je vrh brda, niti da budu iz vrste feniksa, niti da budu posebne boje, niti od toga da se zna veličina kamena i način njegovog djelovanja... On ima vojnike u svakoj stvari:"

U svakoj stvari On ima znamen

koji dokazuje da je On Jedan.

"U Kosmosu nema nijedne snage a da ona nije potčinjena Njegovoj snazi. Ovaj silnik, koji je htio da poruši Kuću - Allah je na njega poslao ptice koje će mu prenijeti virus kolere ili ospica, pa ga je uništio, a uništio je i njegov narod, prije nego je ušao u Mekku. To je blagodat kojom je Allah obasuo stanovnike Svog Harema - uprkos njihovom idolopoklonstvu - da bi sačuvao Svoju Kuću. Sve dok nije poslao onoga ko će je štititi snagom svoje vjere - Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) - bila je to blagodat koja je "pogodila" Njegove neprijatelje, vlasnike slona koji su htjeli da učine nasilje nad Kućom, bez obzira što ona nije počinila nikakav grijeh i što nije napravila nikakav prijestup."

"Ovo je ono na šta se ispravno osloniti u tumačenju ove sure. Sve drugo spada u red onoga što nije ispravno prihvatiti osim uz iznimne interpretacije, ako su predaje tačne. Ono što snazi daje veličinu jeste činjenica da je uzeto ono što će usmrtiti slona - iako je on najveća četveronožna životinja - i uništiti ga; jeste to da ga je uništila mala životinja

koja se ne vidi golim okom, koju je Sudbina dovela. Nema sumnje da je ovo za razumnog čovjeka najkrupnije, najčudnije i najviše što zapanjuje."

Mi ne vidimo da slika koju je imam Abduhu zamislio - a to je slika kolere ili ospica koje su postale od gline zaražene bakterijama - ili ta slika koja je navedena u nekim predajama, a to je da je samo kamenje probijalo glave i tijela, prodiralo u njih i mrvilo ih ostavljajući ih kao komadiće suhog lišća, ***kao lišće koje su crvi istočili*** (105/5), mi ne vidimo da li ova ili ona slika jasnije govori o Allahovoj moći, niti da je prioritetnija za objašnjenje ovog događaja. Ova je kao i ona, po našem mišljenju, s aspekta mogućnosti događanja i s aspekta ukazivanja na Allahovu moć i plan. Za nas je jednako da Zakon uobičajen za ljude, poznat i otkriven njihovom znanju, bude to što je djelovalo i uništilo narod kojeg je Allah želio uništiti, ili da Allahov zakon koji je djelovao mimo onog što je uobičajeno za ljude, mimo onog što je poznato i otkriveno njihovom znanju bude to što je ostvarilo to njegovo određenje.

Allahov zakon nije samo ono na šta su ljudi navikli i ono na šta su naučili. Ljudi od Allahovog zakona znaju samo mali dio koji im Allah otkriva u mjeri koju mogu shvatiti i u mjeri za koju su sposobni svojim iskustvima i shvaćanjima tokom dugih vremena. I ove neobične pojave - čuda, kako ih ljudi nazivaju - i one su iz Allahovog zakona, međutim, one su neobične pojave u odnosu na ono na što su ljudi navikli i na što su naučili!

Stoga mi ne stojimo pred neobičnom pojavom kolebajući se i interpretirajući je na specifičan način - ako je predaja ispravna - ili ako u tekstovima i okolnostima koje prate događaj ima ono što inspirira time da se on dogodio kao neobična pojava i da se nije desio u okviru onoga što je uobičajeno i poznato ljudima. Mi istovremeno ne smatramo da je događanje nekog događaja prema uobičajenom zakonu manje dojmljivo i manje značajno od njegovog događanja prema zakonu koji krši uobičajeno. I uobičajeni zakon je u suštini neobična pojava u odnosu na ljudsku sposobnost... Rađanje i zalazk Sunca su neobične pojave - iako je to uobičajeno svaki dan. Rađanje djeteta je čudo - iako se dešava svakog časa - a ko ne vjeruje neka proba, ako hoće da proba. Davanje ovlašćenja pticama - bez obzira kakve bile - da nose smrvljeno kamenje zaraženo mikrobima kolere ili boginja i da ga ispuste u ovu zemlju, u ovo vrijeme, i da ono izazove ovu zarazu među vojskom, u trenutku u kome se hoće srušiti Kuća, dešavanje Allahovog određenja na ovaj način pravo je čudo, štaviše, nekoliko čuda koja potpuno ukazuju na Savršenu Moć i na Planiranje. Ovo nije ništa manje značajno i manje veličanstveno od toga da

Allah pošalje posebne ptice koje će nositi posebno kamenje koje će posebno djelovati po tijelima u određenom trenutku... Ovo je kao i ono... Ovo je čudo, a i ono je čudo, podjednako.

Kad je riječ o ovom konkretnom događaju, mi težimo mišljenju da se čitav slučaj odvio na osnovu neuobičajenog čuda, da je Allah poslao neobično jato ptica - iako nema potrebe za prihvatanjem ovih predaja koje patetično opisuju veličinu i oblike ptica, za šta nalazimo slične primjere na mnogim drugim mjestima, a što ukazuje da je element pretjeranosti i zastrašivanja tome dodat - što nosi neobično kamenje što na tijelima čini neobičan učinak...

Mi smo skloniji ovom shvatanju. Ne zbog toga što je ono argumentiranije i istinitije već što atmosfera sure i okolnosti događaja čine da je ovo shvatanje bliže. Uzvišeni Allah je sa ovom Kućom htio nešto značajno. Htio je da je sačuva da ona bude utočište i sigurno mjesto ljudima. Da bude središte nove vjere, odakle će krenuti slobodna u slobodnu zemlju tako da njome neće niko gospodariti izvana niti će njome upravljati nikakva moćna država koja će je zadržati u njenom gnijezdu. Uzvišeni je htio da ovaj događaj bude vidljiva i otkrivena pouka za sve poglede u svim generacijama, dok njom nije obdario Kurejšije poslije poslanstva u ovoj suri, navodeći je kao primjer Allahove brige za Svoje svetinje i Svoje ljubavi prema njima... Ono što je u skladu sa atmosferom svih ovih okolnosti jeste da se desi događaj koji je potpuno nepoznat i neobičan, sa svim svojim postulatima i svim svojim dijelovima. Nema potrebe pokušavati dati prednost slici uobičajenog u slučaju koji je sam po sebi i po svojim okolnostima jedinstven i izuzetan...

Pogotovo kad se ono što je poznato u slučaju kolere ili ospica ne slaže sa onim što se prenosi kao posljedica događaja po tijelu vojske i njihovog vojskovođe. Naime, u slučaju kolere ili ospica ne otpada komad po komad tijela i djelić po djelić, niti pucaju grudi tako da se srce vidi...

Ovo je ta slika kojom inspirira kur'anski tekst: *pa ih On kao lišće koje su crvi istočili učinio?* *(105/5)*... Neposredna i bliska inspiracija.

Predaja Ikrimea i ono što govori Jakub ibni Utbe ne glasi tekstualno da je vojska pogođena kolerom. Ona nije ništa više od toga nego kad bi ti rekao: Kolera se pojavila na Poluotoku ove godine prvi put. U njihovim riječima nema nikakve aluzije na Ebrehu i njegovu vojsku, pogotovo o obolijevanju od ove bolesti... Zatim, obolijevanje vojske u ovoj mjeri, a neobolijevanje Arapa istom tom boleščću u to vrijeme izgleda čudom, jer su

ptice pogađale samo vojsku onim što su nosile. S obzirom na to da je ovaj slučaj neobična pojava, zašto se onda truditi u njegovom svođenju na poseban slučaj samo zato da bi bio shvatljiv ljudskoj spoznaji?! Događanje ovog događaja mimo uobičajenog primjerenije je atmosferi čitavog događaja!

Mi shvaćamo i cijenimo motive racionalističke škole na čijem je čelu u to vrijeme bio Imam Muhammed Abduhu - neka mu se Allah smiluje... Shvaćamo i cijenimo njene motive za sužavanjem prostora čudima i nepoznatostima u tumačenju Časnog Kur'ana i historijskih događaja i za njenim pokušajima vraćanja toga poznatim i otkrivenim kosmičkim zakonima... Ova škola se suočavala sa tendencijom raširenog praznovjerja koje je vladalo općim duhovnim stanjem u tom periodu, kao što se suočavala sa poplavom legendi i israilijjata koji su se uvukli u tefsirske knjige i predaje, u vrijeme u kome je smutnja savremenom naukom dostigla kulminaciju i kad je sumnja u vjerske kategorije doživjela vrhunac. Ova škola je ustala pokušavajući da vjeri povrati njen značaj na temelju toga da je sve ono što je ona donijela u saglasnosti sa razumom... Zato se ona trudila da je očisti i pročisti od praznovjerja i mitova. Kao što se trudila da ostvari takav vjerski mentalitet koji će razumjeti kosmičke zakone, shvatiti njihovu stabilnost i nužnost te njima pripisivati i povratiti ljudske pokrete kao što njima pripisuje i vraća kosmičke pokrete planeta i nebeskih tijela - a to je u biti kur'anski mentalitet - jer Kur'an vraća ljude Allahovim kosmičkim zakonima, s obzirom na to da su oni stalno i dosljedno pravilo koje uređuje pojedinačne pokrete i razasute fenomene.

Međutim, suočavanje s pritiskom praznovjerja, s jedne strane, i pritiska smutnje sa naukom, s druge strane, ostavilo je svoje posljedice na tu školu koje su se ispoljile u pretjeranoj opreznosti i težnji da uobičajeni kosmički zakoni budu univerzalno pravo za Allahov zakon. Zato se u Tefsiru šejha Muhammeda Abduhua proširila - kao što se proširila u tefsirima njegovih dvojice učenika, šejha Rešida Ridaa i šejha Abdulkadira Magribija (neka im se Allah smiluje) - jasna želja da se mnoge neobične pojave vrate uobičajenom Allahovom zakonu bez čuda u njemu, i težnju za tumačenjem nekih od njih tako da ona odgovaraju onome što se naziva "razumnim"! Kao i želju za velikom opreznošću i obazrivošću u prihvatanju nevidljivog i nadzemaljskog.

Pored našeg razumijevanja i poštovanja za faktore sredine koji su bili motiv za ovakav pravac, mi primjećujemo element pretjerivanja u tome i zanemarivanja s druge strane sveobuhvatnog kur'anskog poimanja. A to je

apsolutna Allahova volja i Njegova moć iza zakona koje je On izabrao - svejedno bili oni uobičajeni ili neuobičajeni za ljude. Ova apsolutna volja ne drži ljudski razum posljednjim sudijom, niti drži da ono što je shvatljivo ovom razumu predstavlja ono na šta se svodi svaka stvar,s obzirom na to da on nužno iterpretira ono što nije u saglasnosti s njim - kao što se ove riječi ponavljaju u komentarima učenjaka ove škole.

Pored ovoga, uobičajeno i poznato u Allahovom zakonu nije sav Allahov zakon, već je to jedan njegov mali aspekt koji ne objašnjava sve što se odvija od ovih zakona u Kosmosu. Ovo je kao i to, dokaz veličine moći i preciznosti određenja...

Sve to, uz opreznost od praznovjerja i negiranja legendi, sasvim umjereno, ne potpadajući pod utjecaj konkretne sredine, niti se sučeljavajući sa uobičajenim mišljenjem raširenim u određenom vremenu!!!

Zapravo, postoji jedno sigurno pravilo u suočavanju sa kur'anskim tekstovima, i vjerovatno je ovdje mjesto da ga iznesemo i potvrdimo... Naime, nama nije dopušteno da sučeljavamo kur'anske tekstove sa ranije datim racionalnim rješenjima. Ni općim stavovima ni rješenjima koji se tiču konkretne teme koje tretiraju ti tekstovi. Već mi treba da se suočavamo sa ovim tekstovima kako bismo crpili rješenja za nas. Iz njih crpimo svoje imanske stavove, na njima formiramo postulate naše logike i sva naša poimanja. Kad nam ona nešto odrede, to je tako kao što su odredila! Međutim, ono što mi nazivamo "razumom" i želimo da po njemu sudimo odredbama Kur'ana o kosmičkim, historijskim, humanističkim i nadzemaljskim događajima jeste rezultat naše ljudske ograničene stvarnosti i naših ljudskih iskustava.

Ovaj razum, iako je sam po sebi neograničena snaga koja nije određena terminima iskustava ni događaja već teži višim apstraktnim značenjem iza njih samih, na kraju je, ipak, ograničen granicama našeg ljudskog postojanja. Ovo postojanje ne predstavlja Apsolutno kao što je to kod Allaha. Ovaj Kur'an je objavljen od ovog Apsolutnog i on je ono što nama sudi. Njegove odredbe su ono iz čega mi upravo crpimo svoja racionalna rješenja. Stoga nije ispravno reći: Smisao ovog ajeta sudara se sa razumom i mora se posebno interpretirati - kao što se često navodi u rješenjima predstavnika ove škole. Ovo ne znači predavanje praznovjerju, već znači da razum nije sudija u odredbama Kur'ana. Ako su tekstualna značenja autentična i jasna, ona su to što određuje kako će ih recipirati naši

umovi i kako ćemo iz njih izvoditi postulate naših poimanja i našu logiku spram njihovih značenja i spram drugih kosmičkih činjenica...

* * *

Poslije ove digresije vraćamo se suri El-Fil i na značenje kazivanja...

Zar nisi čuo šta je sa vlasnicima slona Gospodar tvoj uradio! (105/1)... Pitanje je u formi izražavanja divljenja ovom događaju i upozorenja na njegova krupna značenja. Događaj je bio poznat Arapima i veoma čuven kod njih, da su ga čak učinili početkom računanja historije, govoreći da se desilo to i to u Godini slona, desilo se to i to dvije godine prije Godine slona ili desilo se to i to deset godina poslije Godine slona... Poznato je da je rađanje Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) bilo u samoj Godini slona, što je, vjerovatno, jedno od neobičnih podudarnih Božijih određenja!

Dakle, sura nije informacija o događaju kojeg oni ne poznaju, već je bila podsjećanje na događaj kojeg znaju i koja se namjerava iza ovog podsjećanja...

Poslije ovog prologa upotpunio je kazivanje isto tako u formi pitanja kojim se potvrđuje donesena odluka:

Zar lukavstvo njihovo nije omeo (105/2)?... Odnosno, zar njihovo lukavstvo nije bilo zabluda tako da nije postiglo svoj cilj ni ostvarilo svoju namjeru, poput onog ko zaluta na putu i ne stigne tamo gdje je želio... Vjerovatno je On ovim želio da podsjeti Kurejšije na blagodat koju im je dao kroz zaštitu ove Kuće i njeno čuvanje, u vrijeme kad oni nisu bili u stanju da se odupru moćnim vlasnicima slona... To čini stoga ne bi li se oni ovim podsjećanjem postidjeli negiranja Allaha čija im je ruka pritekla upomoć kad su oni bili slabi i nemoćni. Oni su danas sigurni u svoje zanošenje svojom snagom u sučeljavanju sa Muhammedom (alejhi's-selam) i malom skupinom vjernika s njim, međutim, Allah je uništio moćne kad god su htjeli napasti Njegovu Kuću i njenu svetost, pa će, nadati se, uništiti i moćne koji se suprotstavljaju Njegovom Poslaniku i njegovoj misiji.

Međutim, kako je učinio da njihovo lukavstvo bude ometeno, to je opisao jednom izrazito lijepom slikom: ... *i protiv njih jata ptica poslao, koje su na njih grumenje od gline pečene bacale, pa ih On kao lišće koje su crvi*

istočili učinio? (105/3-5). *Ebabil* su jata, a *siddžil* je persijska riječ složena iz dvije riječi koja znači: kamen i glina, ili kamenje zamazano glinom. *Asf* je suho lišće drveća. A opisuje ga da je ***me'kul***, tj. dobro samljeveno, kao kad ga insekti pojedu i smrve, ili kad ga životinja pojede, ižvače i samelje! To je opipljiva slika trganja i razaranja tijela, kao učinak ovog kamenja kojim su ih gađala jata ptica. Zato i nije nužno interpretirati da je to slika stanja njihove propasti koja ih je zadesila bolešću kolere ili ospica.

* * *

Kad je riječ o značenjima ovog događaja i poukama koje se iz podsjećanja na njega mogu izvući, one su mnogobrojne...

Prvo čime on inspirira jeste da Uzvišeni Allah nije htio prepustiti zaštitu Svoje Kuće idolopoklonicima iako su se oni ponosili ovom Kućom, štitili je i štitili se njome. Kad je htio da je zaštiti, sačuva i oglasi Svoju zaštitu nad njom i Svoju ljubomoru prema njoj, ostavio je idolopoklonike da budu poraženi pred napadačkom silom, a otvoreno je intervenirala Moć da otkloni opasnost od svete Allahove Kuće, kako idolopoklonici ne bi imali vlasti nad njom niti kakvog prioriteta u njenoj zaštiti pod paganskim žarom. Vjerovatno ova okolnost snažno preteže da se čitava stvar propasti napadača odvila prema nadnaravnom - ne prema uobičajenom i poznatom zakonu -, što je priličnije i bliže...

Ova otvorena intervencija od strane Božanske sile za zaštitom Svete Kuće iziskivala je da Kurejšije požure i da Arapi požure u ulazak u Allahovu vjeru kada im ju je donio Allahov Poslanik (alejhi's-selam), te da njihov ponos ovom Kućom, njenim čuvarima i idolopoklonička znamenja ne bude prepreka njima od islama. Ovo podsjećanje na događaj na ovaj način je jedna vrsta kampanje protiv njih i čuđenje njihovom tvrdoglavom stavu!

Također, značenja su ovog događaja inspirirana činjenicom da Allah nije dosudio sljedbenicima Knjige - Ebrehi i njegovim vojnicima - da sruše Svetu kuću ili da zagospodare svetom zemljom. Uprkos tome što je bila uprljana mnogoboštvom i što su njeni čuvari bili politeisti, ova Kuća ostala je slobodna od prevlasti raznih gospodara i zaštićena od spletki spletkaroša. Ova zemlja je sačuvala svoju slobodu dok u njoj nije nikla nova, slobodna vjera. Njome nije dominirala nijedna vlast, niti je u njoj tiranizirao nijedan tiranin, a neće dominirati ni ovom vjerom koja je došla

da vlada religijama i ljudima, da ona vodi čovječanstvo a ne da bude vođena. Ovo je bilo Allahovo planiranje i određenje za Svoju Kuću i Svoju vjeru prije nego je iko znao da je Poslanik ove vjere rođen upravo ove godine!

Mi se danas radujemo nadahnuću ovog značenja i mirni smo prema drskim i lukavim aspiracijama za koje znamo da kruže oko svetih mjesta, poput svjetskog križarstva i svjetskog cionizma, ne posustajući i ne smirujući se u skrivenim i podlim pripremama za ove lukave i drske apetite. Allah je taj koji je zaštitio Svoju kuću od sljedbenika Knjige čak i kad su njeni služitelji bili idolopoklonici, pa će je, ako Bog da, sačuvati i sačuvat će grad Svoga Poslanika od spletki spletkaroša i obmanjivanja obmanjivača!

Treći nagovještaj jeste da Arapi nisu imali nikakvu ulogu na zemlji i nisu imali svoj identitet prije islama. U Jemenu su bili pod vlašću Perzijanaca ili Abesinaca. Država im je, kad bi tamo bila uspostavljena, bila pod zaštitom Perzijanaca. Na sjeveru je Sirija bila ili pod direktnom upravom Bizantinaca ili pod nekakvom arapskom vlašću koja je bila pod zaštitom Bizanta... Jedino se srce Arabijskog poluotoka spasilo vlasti stranaca. Ono je ostalo u stanju beduinskog načina života, ili u stanju dezintegracije koje od njega nije činilo nikakvu stvarnu snagu na pozornici svjetskih sila. Zato je bilo moguće da ratovi među plemenima traju po četrdeset godina, međutim, ova razjedinjena plemena nisu imala nikakvu težinu kod moćnih susjednih država. Ono što se dogodilo u Godini slona bilo je mjerilo suštine ove snage kad su ta plemena bila izložena stranom napadu.

Pod bajrakom islama i po prvi put u historiji Arapa oni su dobili svjetsku ulogu koju će izvršiti. Postali su međunarodna snaga na koju se računalo, moćna snaga koja je mela kraljevine i rušila prijestolja i koja je preuzimala rukovođenje čovječanstvom nakon što su odstupila neznabožačka, lažna i zalutala rukovođenja... Međutim, ono što je osiguralo Arapima ovo po prvi put u njihovoj historiji jeste to da su oni zaboravili da su Arapi! Zaboravili su privrženost rasi i pristrasnost narodu. Govorili su da su muslimani, samo muslimani. Isticali su bajrak islama, bajrak islama jedino. Nosili su snažnu i moćnu vjeru poklanjajući je čovječanstvu kao milost i dobročinstvo ljudima. Oni nisu nosili ideju nacije, rase ni plemena. Nosili su nebesku ideju učeći ljude njoj, a ne zemaljsku ideju čijoj bi vlasti potčinili ljude. Oni su izašli iz svoje zemlje boreći se jedino na Allahovom Putu. Nisu izašli da osnuju arapsku imperiju u čijem će okrilju uživati i provoditi se, pod čijom će se zaštitom uzdizati i oholiti

se, da izvedu ljude ispod bizantijske ili perzijske vlasti a stave ih pod vlast Arapa ili pod svoju vlastitu vlast! Oni su ustali da izvedu ljude iz obožavanja svih ljudi i uvedu ih u obožavanje Jedinog Allaha. Kao što je to rekao Rebi' ibni Amir, muslimanski izaslanik Jezdegirdovom sjedištu: "Allah nas je poslao da ljude izvedemo iz obožavanja ljudi i uvedemo ih u obožavanje jedino Allaha, iz tjesnoće ovog svijeta u širinu budućeg života, iz nepravde religija u pravdu islama."[55]

Samo tada Arapi su dobili egzistenciju, dobili su snagu, dobili su rukovođenje... Međutim, sve je to bilo radi Allaha i na Allahovom Putu. Imali su snagu i imali su rukovođenje sve dok su ostali ustrajni na ovom putu. Kad su s njega skrenuli, kad su se sjetili svoje rase i roda, kad su ostavili Allahov bajrak a podigli nacionalni bajrak, zemlja ih je odbacila, a narodi ih zgazili jer ih je Allah napustio kako god su oni Njega napustili i zaboravio ih kao što su oni Njega zaboravili!

A šta su Arapi bez islama? Koja je to ideja koju su ponudili čovječanstvu ili je mogu ponuditi kada se odreknu ove ideje? Kakva je vrijednost naroda koji ne ponudi čovječanstvu novu ideju? Svaki narod koji je predvodio čovječanstvo jedno vrijeme u historiji, predstavljao je neku ideju. Narodi koji nisu predstavljali neku ideju, poput Tatara koji su opustošili Istok i barbara koji su uništili Rimsko Carstvo na Zapadu, nisu mogli dugo da žive, već su se utopili u narode koje su osvojili. Jedina ideja koju su Arapi ponudili čovječanstvu bila je islamsko učenje i ono je to što ih je uzdiglo na rukovodeće mjesto. Kad su je napustili, nisu imali više na zemlji mjesta, nisu imali više u historiji uloge... Ovo je ono čega se moraju sjetiti Arapi ako žele da žive, ako žele da imaju moć, ako žele da imaju vođstvo... A Allah izbavlja iz zablude...

* * *

55 Ibni Kesir, *El-Bidaje we'n-nihaje.*

سورة قريش مكية
وآياتها ٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

«لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ * إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ * فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ *
الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ» .

SURA KUREJŠ
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 4 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Zbog navike Kurejšija, (106/1)

navike njihove da zimi i ljeti putuju, (106/2)

neka se oni Gospodaru ovog Hrama klanjaju, (106/3)

koji ih gladne hrani i od straha brani (106/4).

Allah je uslišao dovu Svoga prijatelja Ibrahima kad mu se obratio poslije gradnje Hrama i njegovog čišćenja: *Gospodaru moj, učini ovo mjesto sigurnim gradom, a snabdij plodovima stanovnike njegove* (2/126)..., pa je ovaj Hram učinio sigurnim, učinio ga slobodnim od moći moćnika i sile silnika; učinio je da onaj ko u njemu nađe utočište bude siguran, mada je postojao strah okolo njega na svakom mjestu... Čak i onda kada su ljudi skrenuli, postali politeisti i uz Njega obožavali kipove... To je bilo tako zbog krupne stvari koju je Uzvišeni želio sa ovim Svetim hramom.

Kada su se vlasnici slona zaputili da ga sruše, s njima je bilo ono što je bilo, što je objasnila sura El-Fil. Allah je Kući sačuvao njenu sigurnost i zaštitio njenu svetost, dok su oni oko nje bili nesigurni, kako za njih kaže Allah: ***Zar ne vide da smo Harem svetim i bezbjednim učinili dok se svuda okolo njih otima i pljačka?*** *(29/67)*.

Događaj sa slonom imao je mnogostruk utjecaj na povećanje svetosti Harema kod Arapa u svim dije ovima Arabijskog poluotoka i na povećanje ugleda njegovih žitelja i čuvara Kurejšija. To im je pomoglo da se sigurno kreću po zemlji, gdje god su dolazili nailazili bi na počasti i pažnju, tako da ih je to ohrabrilo da osnuju dva velika pravca trgovačkih puteva - u principu karavanskih puteva - u Jemen na jug, i u Siriju na sjever, kao i dva velika trgovačka putovanja: jedan u Jemen zimi, i drugi u Siriju ljeti.

Iako je sigurnosna situacija na putevima Arabijskog poluotoka bila loša, iako su bili rašireni prepadi u kojima je dolazilo do otimačine i pljačke, svetost Hrama u svim dijelovima Polutotoka garantirala je njegovim susjedima sigurnost i mir u ovoj primamljivoj trgovini, što je posebno Kurejšijama priskrbilo očitu privilegiju, otvarajući pred njima vrata obilne i sigurne opskrbe, u sigurnosti, miru i tišini. Oni su bili navikli na ova dva sigurna i unosna putovanja, tako da su im ona postala običaj i navika!

Ovo je ta blagodat na koju ih podsjeća Allah - poslije poslanstva - kao što ih je podsjetio na milost događaja sa slonom u prethodnoj suri. To je blagodat njihove navike da zimi i ljeti putuju, blagodat opskrbe koju je na njih izlijevao kroz ta dva putovanja - dok je njihova zemlja pusta i neplodna, a oni zadovoljno uživaju u Allahovoj blagodati. Pored toga, tu je i sigurnost od straha kako u njihovim odnosima u susjedstvu Allahovog Hrama, tako i na njihovim putovanjima pod zaštitom svetosti Hrama koji je Allah odredio i koji je sačuvao od svakog napada.

Podsjeća ih na ove blagodati da bi se postidjeli klanjanja drugom, mimo Allaha, što im je bilo svojstveno. On je Gospodar ovog Hrama u čijem susjedstvu žive sigurno i opskrbljeni i s čijim imenom putuju zaštićeni i vraćaju se zdravi...

Kaže im: Zbog navike Kurejšija da putuju ljeti i zimi neka obožavaju Gospodara ovoga Hrama koji im je osigurao mir i dao da naviknu na putovanje, ostvarujući na njemu ono što ostvaruju: ***Neka se oni Gospodaru ovoga Hrama klanjaju, koji ih gladne hrani*** *(106/3-4)*... Po pravilu - s obzirom na stanje njihove zemlje -, oni bi trebali biti gladni, međutim, Allah ih je nahranio i utolio im ovu glad: ***I od straha brani*** *(106/4)*... Po pravilu - s

obzirom na njihovu slabost i s obzirom na položaj sredine oko njih -, trebalo je da budu u strahu, međutim, njih je Allah sačuvao od ovog straha!

To je podsjećanje koje pobuđuje stid u dušama i izaziva sram u srcima. Kurejšijama nije bila nepoznata vrijednost Hrama i utjecaj njegove svetosti na njihov život. Oni su u teškim i kritičnim trenucima pribjegavali samo Gospodaru ovog Hrama. Evo Abdulmuttaliba, on se ne suprotstavlja Ebrehi vojskom ni silom, već mu se suprotstavlja Gospodarom ovog Hrama! Nije mu se suprotstavio kipom ni idolom, nije rekao: Bogovi će zaštititi svoju kuću, već je rekao: "Ja sam gospodar deva, a hram ima svoga Gospodara i On će ga zaštititi"... Međutim, devijantnost neznaboštva ne drži se logike, ne prilazi istini i ne vraća se razum.

Ova sura je, izgleda, nastavak prethodne sure El-Fil sa stanovišta njene teme i atmosfere. Iako je ona samostalna sura i počinje Bismillom, predaje spominju da objavu sure El-Fil od sure Kurejš dijeli devet sura. Međutim, njihov uzastopni redoslijed u Mushafu podudara se sa njihovom bliskom tematikom.

* * *

سورة الماعون مدنية
وآياتها ٧

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« أَرَأَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ * فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ * وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ
طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ * فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ * ٱلَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * ٱلَّذِينَ هُمْ
يُرَآءُونَ * وَيَمْنَعُونَ ٱلْمَاعُونَ » .

SURA EL-MA'UN
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 7 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Znaš li ti onoga koji onaj svijet poriče? (107/1).

Pa to je onaj koji grubo odbija siroče, (107/2)

i koji da se nahrani siromah - ne podstiče (107/3).

A teško onima koji, kad namaz obavljaju, (107/4)

namaz svoj kako treba ne izvršavaju, (107/5)

koji se samo pretvaraju (107/6)

i nikome ništa ni u naruč ne daju! (107/7).

Ova sura je mekkanska, prema nekim predajama, a mekkansko-medinska, prema drugim (tri prva ajeta mekkanska, a ostatak ajeta

medinski). Ovo drugo mišljenje je pretežnije. Iako je cijela sura jedna čvrsta cjelina, ima jedno usmjerenje u smislu potvrđivanja univerzalne činjenice između činjenica ovog vjerovanja, što nas skoro usmjerava da ustvrdimo da je ona cijela medinska, jer tema o kojoj govori spada u teme o kojima govori medinski dio Kur'ana - tema se u cijelosti tiče licemjerstva i pretvaranja, što nije bilo poznato u muslimanskoj zajednici u Mekki. Međutim, prihvatanje predaja koje kažu da je ona mekkanskomedinska ne sprječava mogućnost objavljivanja četiri posljednja ajeta u Medini i njihovo pripajanje trima prvim ajetima zbog srodne veze i sličnosti u temi... Ovo nam je dosta, a sada da se posvetimo temi ove sure i krupnoj činjenici koju ona obrađuje.

* * *

Ova mala sura od sedam kratkih ajeta raspravlja o krupnoj činjenici koja skoro potpuno mijenja vladajuće razumijevanje vjerovanja i nevjerovanja. Povrh toga, ona im ukazuje na svijetlu istinu o prirodi ovog vjerovanja, o velikom i ogromnom dobru skrivenom u njoj za ovo čovječanstvo, o obilnoj milosti koju je Allah želio ljudima šaljući im ovu posljednju misiju...

Ova vjera nije vjera formalnosti i rituala. U njoj ne koriste formalni ibadeti i obredi ukoliko nisu rezultat iskrenosti i predanosti Allahu i ukoliko ne dođe, uslijed ove iskrenosti, do rezultata u srcu koji motiviraju na činjenje dobrog djela i koji se ispoljavaju u ponašanju koje poboljšava život ljudi na ovoj Zemlji i usavršavaju ga.

Isto tako, ova vjera se ne sastoji iz međusobno izdvojenih i razdvojenih dijelova i odlomaka, od kojih čovjek izvršava ono što hoće, a ostavlja ono što hoće... Ona je cjelovit program u kome se solidariziraju njeni ibadeti i njeni obredi, njene pojedinačne i društvene obaveze, tako da se sve završi ciljem koji se u cijelosti vraća ljudima... Ciljem s kojim se čiste srca, popravlja život, solidariziraju ljudi i međusobno se pomažu u dobru, dobroti i razvoju... U kome se ispoljava neizmjerna Allahova milost prema ljudima.

Čovjek često kaže svojim jezikom da je on musliman, da prihvata ovu vjeru i njene sastavne dijelove. Često i klanja i često izvršava i druge obrede osim namaza, međutim, suština vjerovanja i suština prihvatanja

vjere ostaje daleko od njega kao što on ostaje daleko od nje, jer ova suština ima znakove koji ukazuju na njeno postojanje i njeno potvrđivanje. Ako nema ovih znakova, onda nema vjerovanja i nema potvrđivanja bez obzira na to koliko govorio jezik i koliko čovjek vršio ibadet!

Suština vjerovanja, kad se učvrsti u srcu, odmah se pokrene (kao što smo rekli u suri El-'Asr) kako bi sebe potvrdila u dobrom djelu. Ako ne dođe do ove akcije, ovo je dokaz da ona uopće ne postoji. Ovo je ono što potvrđuje ova sura tekstualno...

* * *

Znaš li ti onoga koji onaj svijet poriče? (107/1).

Pa to je onaj koji grubo odbija siroče, (107/2)

i koji da se nahrani siromah - ne podstiče (107/3).

Sura počinje ovim pitanjem koje se upućuje svakom onom kome je moguće da vidi: *Znaš li ti onoga koji onaj svijet poriče?* (107/1). Onaj ko čuje ovo pitanje očekuje da vidi gdje se usmjerava ovaj signal i kome se usmjerava. Ta ko je taj koji poriče ovu vjeru i za koga to Kur'an izjavljuje da poriče ovu vjeru... Uto slijedi odgovor: *Pa to je onaj koji grubo odbija siroče, i koji da se nahrani siromah - ne podstiče* (107/2-3).

Ovo može biti iznenađenje u poređenju sa tradicionalnom definicijom vjerovanja... Međutim, ovo je srž stvari i njena suština... Onaj koji poriče ovu vjeru jeste onaj koji grubo odbija siroče - odnosno onaj koji omalovažava siroče i vrijeđa ga. Koji ne podstiče da se siromah nahrani niti preporučuje da se o njemu vodi briga. Da istinski vjeruje u ovu vjeru, da se suština vjerovanja učvrstila u njegovom srcu, on ne bi odbijao siroče i ne bi se odricao podsticanja da se siromah nahrani.

Suština prihvatanja vjere nije riječ koja se izgovara jezikom, već je ona transformacija u srcu koja ga motivira da čini dobro i dobročinstvo svojoj braći po ljudskoj prirodi, kojima je potrebna pažnja i zaštita. Allah ne želi od ljudi riječi, već želi od njih uz riječi i djela koja ih potvrđuju; u protivnom, one su prašina koja kod Njega nema nikakve težine ni značaja.

Nema ništa jasnije od ova tri ajeta u potvrđivanju ove suštine koja predstavlja duh ovog vjerovanja i prirodu ove vjere na najvjerniji način.

Ne želimo ovdje da ulazimo u fikhsku raspravu o definicijama vjerovanja i definicijama islama. To su fikhske definicije na kojima se bazira šeriatsko poslovanje. Međutim, ovdje sura utvrđuje suštinu stvari po Allahovoj mjeri i vagi. Ovo je druga stvar, ovo nisu vanjski aspekti na kojima počiva poslovanje!!

Ova prva činjenica povlači za sobom jednu od praktičnih slika:

A teško onima koji, kad namaz obavljaju, namaz svoj kako treba ne izvršavaju, koji se samo pretvaraju i nikome ništa ni u naruč ne daju! (107/4-7). To je prizivanje ili prijetnja propašću onima koji ne izvršavaju namaz kako treba... Pa ko su ovi koji ne izvršavaju namaz kako treba?

To su oni: *, koji se samo pretvaraju i nikome ništa ni u naruč ne daju!* (107/6-7)

To su oni koji klanjaju, ali oni ne obavljaju namaz kako treba. Oni čine namaske pokrete i izgovaraju ono što treba učiti, ali njihova srca ne žive s tim i ne žive pomoću toga. Njihova srca ne prizivaju u sjećanje suštinu namaza i suštinu učenja, dova i zikra koje uče u namazu. Oni klanjaju da ih ljudi vide, a ne iskreno prema Allahu. Odatle su oni nemarni u svom namazu dok ga obavljaju, nemarni - jer ga ne obavljaju kako treba. Ono što se traži jeste obavljanje namaza, a ne njegovo formalno izvršavanje.. Obavljanja namaza nema bez prizivanja u sjećanje suštine namaza i njegova obavljanja jedino radi Allaha.

Odatle namaz ne ostavlja svoje tragove na duše ovih klanjača koji su nemarni u svojim namazima. Oni uskraćuju da dijele, oni uskraćuju pomoć, dobročinstvo i dobro svojoj braći u ljudskom rodu. Uskraćuju dobro Allahovim robovima. A da istinski i uime Allah obavljaju namaz, ne bi uskraćivali pomoć Njegovim robovima. Ovo je kamen kušnje za iskren namaz prihvatljiv kod Allaha...

Ovako se po drugi put nalazimo pred suštinom ovog vjerovanja i pred prirodom ove vjere. Nalazimo kur'anski tekst koji upozorava klanjače kaznom, jer ne obavljaju namaz onako kako treba. Oni čine samo pokrete u kojima nema duše. Oni se u njemu nisu posvetili ni predali Allahu, već su ga izvršavali iz licemjerja. Namaz nije ostavio svoj trag na njihovim srcima i djelima i on je, dakle, prašina. Zapravo, on je grijeh koji će biti sankcioniran lošim!

* * *

Pogledajmo iza ovoga i toga u suštinu onoga šta Allah hoće od ljudi, kad im šalje Svoja poslanstva da bi ljudi vjerovali i da bi Ga obožavali...

On ne želi od njih ništa za sebe (Uzvišenog) - On je bogat - već on želi čestitost njih samih. Želi im dobro, želi čsitoću njihovih srca i želi im sreću u životu. Želi im dostojanstven život koji će počivati na čistim osjećanjima, na lijepoj solidarnosti, na plemenitoj darežljivosti, ljubavi, bratstvu i čistoći srca i ponašanja.

Kuda to ide čovječanstvo tako daleko od ovog dobra? Od ove milosti? Od ovog lijepog, uzvišenog i plemenitog mjesta? Kuda to ide tumarajući po teškim, mračnim i neznabožačkim bespućima kad pred sobom ima ovo svjetlo na raspuću?

* * *

سورة الكوثر مكية
وآياتها ٣

بسم الله الرحمن الرحيم

« إنا أعطيناك الكوثر * فصل لربك وانحر * إن شانئك هو الأبتر ».

SURA EL-KEWSER
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 3 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali, (108/1)

zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji, (108/2)

onaj koji tebe mrzi sigurno će on bez pomena ostati (108/3).

Ova sura posvećena je samo Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam), poput sura Ed-Duha i Eš-Šerh. U njoj ga njegov Gospodar smiruje i obećava mu dobro, prijeteći njegovim neprijateljima da će ostati bez spomena. Njegov Gospodar ga usmjerava putem zahvale.

Stoga, ona predstavlja jednu sliku iz života poslaničke misije i iz života misionara iz tog prvog perioda u Mekki. To je slika spletki i vrijeđanja Poslanika (alejhi's-selam) i misije i poziva u Allahovu vjeru. To je slika neposredne Allahove pomoći Svome robu i vjerničkoj manjini s njim. To je slika Allahovog učvršćivanja, smirivanja i lijepog obećanja Svome Poslaniku, a Njegove strašne prijetnje Poslanikovim neprijateljima.

Isto tako, ona predstavlja suštinu Upute, dobra i vjerovanja i suštinu zablude, zla i nevjerovanja... Prvo kao mnoštvo, obilnost i širenje, a drugo kao manjina, ograničenost i odsječenost, iako nemarni misle drugačije...

* * *

Spominje se da su bestidnici među Kurejšijama koji su pratili Poslanika (alejhi's-selam) i njegovu misiju spletkama, lukavstvom, vrijeđanjem i ismijavanjem, da bi odvratili ljude od slušanja Istine koju im je donosio od Allaha, poput Asa ibni Vaila, Ukbea ibni Muajta, Ebū Leheba, Ebū Džehla i drugih, da su govorili o Poslaniku (alejhi's-selam) da će ostati bez spomena. Time su aludirali na smrt njegove muške djece. Jedan od njih je rekao: "Pustite ga, on će umrijeti bez muškog potomka i s njim će biti završeno!"

Ova vrsta niske i podle pakosti imala je u arapskoj sredini, koja je obilovala sinovima, odjeka i odraza. Ove niske uvrede i peckanja jedva su dočekani od neprijatelja Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) i njegovih mrzitelja, pa su ona vjerovatno povrijedila njegovo časno srce i unijela u njega nemir.

Zato je objavljena ova sura da okrijepi njegovo srce i u njega unese vedrinu, da potvrdi suštinu vječnog dobra koje ostaje i koje mu je odabrao njegov Gospodar, kao i suštinu svršetka i kraja koji je suđen njegovim neprijateljima.

* * *

Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali (108/1)... Upotrijebljeni termin ovdje - *Kewser* znači - mnogo dobra i oblik je za mnoštvo... Ono je opće i neograničeno. Ono ukazuje na suprotno značenje koje su izrekli ovi bestidnici... Mi smo ti dali ono što je mnogo, puno i obilno. Ono nije uskraćeno ni okrnjeno... Ako neko hoće da prati ovo mnogo dobro kojeg je Allah dao Svome Poslaniku, naći će ga gdje god pogleda ili zamisli.

On ga nalazi u poslanstvu. U ovom kontaktu sa velikom Istinom i velikim Bitkom. Bitkom pored koga nema drugog Bitka i pored koga, u suštini, nema ništa osim Njega. A šta je to izgubio onaj ko je našao Allaha?

On ga nalazi u ovom Kur'anu koji je njemu objavljen. Samo jedna sura iz njega je mnogo dobro čijem obilju nema kraja i puno vrelo čijem dotoku i količini nema kraja!

On ga nalazi u nebeskom skupu ili među melekima koji ga blagosiljaju i koji blagosiljaju onoga ko ga blagosilja na Zemlji, tako da se Njegovo ime spaja sa Allahovim imenom na Zemlji i na nebu.

On ga nalazi u njegovom sunentu koji se proteže kroz stoljeća posvuda na zemlji. U milionima miliona koji idu njegovim stopama, milionima miliona jezika i usana koji kliču njegovim imenom i u milionima miliona srca koja vole njegov životopis i sjećanje na njega do Sudnjeg dana.

On ga nalazi u velikom dobru koje se razlilo po čovječasntvu u svim njegovim generacijama zahvaljujući njemu i posredstvom njega, bilo oni koji znaju da je to dobro pa vjeruju u njega, bilo oni koji ga ne znaju ali se ono razlilo nad njima toliko koliko se razlilo!

On ga nalazi u raznim fenomenima i svaki pokušaj njegova nabrajanja je jedna vrsta njegovog umanjivanja i minimiziranja.

To je mnogo dobro čijem obilju nema kraja, čijim darovima nema broja i čijim značenjima nema granice. Zato ga je tekst ostavio bez ograničenja i ono obuhvaća svako dobro koje se umnožava i povećava...

Navode se predaje raznim putevima prenošenja da je *kewser* rijeka u Džennetu koja je data Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam). Međutim, Ibni Abbas odgovara da je ova rijeka jedno od velikih dobara koje je dato Poslaniku. To je, dakle, kewser, jedno veliko dobro, od mnogih dobara! Ovo je najprikladnije u ovom kontekstu i u ovim okolnostima.

* * *

Zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji, (108/2)...

Poslije potvrde ovog mnogog dobra koje emanira u izobilju, upravo suprotno lažnim vijestima koje su širili lažljivci i spletkaroši, daje se

smjernica Poslaniku (alejhi's-selam) da se zahvali na blagodati na pravi i odgovarajući način. Iskreno i isključivo u Allahovo ime u ibadetu i u usmjerenju... U namazu i pri kalnju kurbana samo u Allahovo ime: *Zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji,* (108/2)... Ne mareći za mnogoboštvom mnogobožaca i ne pridružujući im se u njihovim molitvama ili u spominjanju nečijeg drugog, mimo Allahovog, imena nad njihovim žrtvama.

Ponavljanje aluzije na potrebu spominjanja jedino Allahovog imena pri klanju kurbana i na zabranu jedenja onoga što je prineseno u nečije drugo a ne u Allahovo ime i onoga što je zaklano bez prizivanja Allahovog imena, ukazuje na brigu ove vjere da se sav život oslobodi tragova mnogoboštva, a ne samo oslobađanje poimanja i svijesti. To je vjera jednoće u svakom smislu i u svakom pogledu, kao što je vjera apsolutno jasnog monoteizma. Stoga ona prati mnogoboštvo u svim njegovim pojavama i na svakom njegovom mjestu, žestoko ga progoneći, bilo da se nastani u svijesti, ispolji u ibadetu ili uvuče u običaje života. Život je jedna cjelina, ono što se vidi i ono što se ne vidi, a islam ga uzima kao nedjeljivu cjelinu, oslobađa ga od svih primjesa širka i usmjerava ga Allahu čistog, jasnog i nepomiješanog ni sa čim, kao što to vidimo u pitanju klanja kurbana i u drugim obredima bogosluženja ili u običajima života...

* * *

Onaj koji tebe mrzi sigurno će on bez pomena ostati (108/3).

U prvom ajetu potvrdio je da on neće ostati bez spomena već da je on vlasnik mnogog dobra. U ovom, pak, ajetu, vraća spletku onom ko mu pravi spletku, i Uzvišeni potvrđuje da onaj što će ostati bez spomena nije Muhammed već oni koji njega mrze i preziru.

Nad njima se obistinila Allahova prijetnja. Sjećanje na njih je prestalo i prepušteno zaboravu, dok se sjećanje na Muhammeda povećalo i pojačalo. Mi smo danas svjedoci potvrde ovih plemenitih riječi u svijetloj slici širokih razmjera kakve nisu bili svjedoci prvi njegovi slušatelji!

Vjerovanje, istina i dobro ne može biti nepotpuno. Ono ima razgranato stablo i duboko korijenje. Vjerovanje, neistina i zlo je nepotpuno bez obzira na to koliko se razvilo, naraslo i nabujalo...

Allahova mjerila nisu ljudska mjerila. Međutim, ljudi se zavaravaju i ohole misleći da su njihova mjerila ta koja određuju suštine stvari! Pred nama je ovaj vječni uzor koji govori... A gdje su oni koji su za Muhammeda (alejhi's-selam) govorili te odvratne i ružne riječi, vrijeđajući srca mnoštva ljudi i misleći da su uništili Muhammeda i da su mu presjekli put? Gdje su oni? Gdje je uspomena na njih? Gdje su njihovi tragovi? Pored obilnosti u svakoj stvari, to što je dato onome za koga su govorili da je nepotpun?!

Poziv Allahu, Istini i dobru ne može biti nepotpun, niti može biti nepotpun njegov nosilac. A kako bi i bio kad je on spojen sa Živim, Vječnim, Bespočetnim i Beskonačnim Allahom? Nepotpuno je nevjerovanje, neistina i zlo i nepotpuni su njegovi nosioci, bez obzira koliko u jednom trenutku djelovalo dugovječno i imalo duboke korijene...

Istinu je obznanio Uzvišeni Allah, a laž su iznijeli spletkaroši i obmanjivači...

* * *

سُورَةُ الكَافِرُونَ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ * وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ *
وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ * وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ »

SURA EL-KAFIRUN
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 6 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Reci: "O vi nevjernici, (109/1)

ja se neću klanjati onima kojima se vi klanjate, (109/2)

a ni vi se nećete klanjati Onome kome se ja klanjam; (109/3)

ja se nisam klanjao onima kojima ste se vi klanjali, (109/4)

a i vi se niste klanjali Onome kome se ja klanjam (109/5).

A vama - vaša vjera, a meni - moja! (109/6).

Arapi nisu poricali Allaha već oni nisu poznavali Njegovu suštinu kojom je On Sebe okvalificirao. Jedan! Utočište svakom! Pridruživali su Mu druga božanstva, nisu Ga kako treba veličali i nisu Ga kako treba obožavali. Pridruživali su Mu ove kumire kojima su simbolizirali svoje

dobre i velike pretke. Ili su njima simbolizirali meleke... Tvrdili su da su meleki Allahove kćeri, da između Njega (Uzvišenog) i džina postoji srodstvo, ili su zaboravljali ovaj simbol, a obožavali druga božanstva. I u jednom i u drugom slučaju oni su ih obožavali da bi ih oni približili Allahu, kako Časni Kur'an u suri Ez-Zumer prenosi ove riječi: *Mi im se klanjamo samo zato da bi nas što više Allahu približili* (39/3)...

Kur'an o njima govori da su oni priznavali da je Allah stvorio nebesa i Zemlju, da je potčinio Sunce i Mjesec, da spušta kišu s neba, kao što je navedeno u suri El-Ankebut: *A da ih upitaš: "Ko je nebesa i Zemlju stvorio i ko je Sunce i Mjesec potčinio?" - sigurno bi rekli: "Allah"!* (29/61)... *A ako ih upitaš: "Ko kišu s neba spušta i njome mrtvu zemlju oživljava?" - sigurno će reći: "Allah"!* (29/63)...

U svojim zakletvama oni su govorili: "Vallahi", "tallahi" - tako mi Allaha, a u svojim dovama govorili su: "Allahumme" - Moj Bože, itd...

Međutim, uz njihovo vjerovanje u Allaha, politeizam je kvario njihovo poimanje, kao što im je kvario njihove običaje i ceremonijale, tako da su lažnim božanstvima određivali dio svoje ljetine i stoke i dio svoje djece. Ponekad je ovaj dio iziskivao žrtvu u njihovoj djeci. O ovome o njima govori Kur'an u suri El-En'am: *Oni određuju za Allaha dio ljetine i dio stoke, koju je On stvorio, pa govore: "Ovo je za Allaha" - tvrde oni -, "a ovo za božanstva naša"! Međutim, ono što je namijenjeno božanstvima njihovim ne stiže Allahu, dok ono što je određeno za Allaha stiže božanstvima njihovim. Kako ružno oni sude! Mnogim mnogobošcima su tako isto šejtani njihovi ubijanje vlastite djece lijepim prikazali da bi ih upropastili i da bi ih u vjeri njihovoj zbunili. A da je Allah htio, oni to ne bi činili. Zato i njih i njihove izmišljotine ostavi! Oni govore: "Ova i ova stoka i ti i ti zemaljski plodovi su zabranjeni, smiju ih jesti samo oni kojima mi dozvolimo" - tvrde oni -, "a ove i ove kamile je zabranjeno jahati". Ima stoke prilikom čijeg klanja ne spominju Allahovo ime, izmišljajući o Njemu laži. A On će ih sigurno zbog onoga što izmišljaju kazniti. Oni govore: "Ono što je u utrobama ove i ove stoke dozvoljeno je samo muškarcima našim, a zabranjeno našim ženama. A ako se plod izjalovi, onda su u tome sudionici." - Allah će ih za neistine njihove koje oni pričaju kazniti, On je Mudar i Sveznajući. Oni koji iz lakoumnosti i ne znajući šta rade djecu svoju ubijaju i koji ono čime ih je Allah podario zabranjenim smatraju, govoreći neistine o Allahu, sigurno će nastradati. Oni su zalutali i oni ne znaju šta rade* (6/136-140).[56]

[56] V. komentar ovih ajeta u suri El-En'am u osmom džuzu, str. 68-77.

Oni su bili vjerovali da su u Ibrahimovoj vjeri i da su na ispravnijem putu od sljedbenika Knjige s kojima su živjeli na Arabijskom poluotoku. Jevreji su govorili: "Uzejr je Allahov sin", a kršćani: "Isa je Allahov sin", dok su oni obožavali meleke i džine, s obzirom na njihovu bliskost Allahu - i njihovu tvrdnju - smatrajući sebe na ispravnijem putu, jer je pripisivanje meleka Allahu, kao i pripisivanje džina bliže od pripisivanja Uzejra i Isaa... Sve je to, međutim, širk, a u širku nema izbora. Oni su ipak za sebe tvrdili da su na ispravnijem i boljem putu!

Pošto je došao Muhammed (alejhi's-selam) koji je uzeo govoriti da je njegova vjera, ustvari, Ibrahimova (alejhi's-selam) vjera, oni su rekli: I mi smo u Ibrahimovoj vjeri, pa nema, dakle, potrebe da ostavljamo ono na čemu jesmo i da slijedimo Muhammeda?! Istovremeno su pokušavali da sa Poslanikom (alejhi's-selam) nađu kompromis nudeći mu da se on pokloni njihovim božanstvima u zamjenu da se oni poklone "njegovom" Bogu te da šuti i ne iznosi mahane njihovih božanstava i molitvi, a da će mu oni zauzvrat ispuniti sve uvjete koje im on bude postavio!

Vjerovatno u izmiješanosti ovih njihovih poimanja i priznavanju Allaha uz pokoravanje drugim božanstvima uz Njega, vjerovatno ih je ovo navelo da pomisle da je udaljenost između njih i Muhammeda mala i da je oko toga moguće postići sporazum podjelom zemlje na dva dijela i tako se sresti na pola puta, uz zadovoljenje nekih ličnih želja!

Radi definitivnog otklanjanja ove sumnje, presijecanja puta ovom pokušaju i odlučnog razdvajanja jedne pokornosti od druge, jednog programa od drugog, jednog poimanja od drugog, jednog puta od drugog, objavljena je ova sura, s ovom nepobitnošću, s ovim pojačavanjem i s ovim ponavljanjem, da okonča svaki govor, da presiječe svako cjenkanje, da konačno razdvoji između monoteizma i politeizma, da postavi znakove jasno i da ne prihvati pogađanje i raspravu ni u malom ni u velikom:

Reci: "O vi nevjernici, (109/1)

ja se neću klanjati onima kojima se vi klanjate, (109/2)

a ni vi se nećete klanjati Onome kome se ja klanjam; (109/3)

ja se nisam klanjao onima kojima ste se vi klanjali, (109/4)

a i vi se niste klanjali Onome kome se ja klanjam (109/5).

A vama - vaša vjera, a meni - moja! (109/6).

Negacija za negacijom, odluka za odlukom, pojačavanje za pojačavanjem, svim oblicima negacije, odluke i pojačavanja...

Reci! (109/1)... - to je odlučna Allahova naredba koju inspirira činjenicom da je pitanje ovog vjerovanja jedino Allahova stvar. Muhammed nema s njom ništa. Allah je taj koji naređuje i Njegovu naredbu niko ne može odbiti. On je vladar koji presuđuje i Njegovu presudu niko ne može odbiti.

Reci: "O vi nevjernici, (109/1)... - doziva ih onim što oni jesu u suštini, opisuje ih njihovim svojstvom... Oni nisu u vjeri, oni nisu vjernici već su nevjernici. Pa nema, dakle, susreta između tebe i njih na bilo kom putu...

Ovo inspirira prolog sure i početak obraćanja, inspirira suštinom razlaza iz koga se ne nada da će doći do susreta!

Ja se neću klanjati onima kojima se vi klanjate, (109/2)... - moje klanjajnje nije vaše klanjanje, moje Božanstvo nije vaše božanstvo...

A ni vi se nećete klanjati Onome kome se ja klanjam; (109/3)... - vaše klanjanje nije moje klanjanje, vaše božanstvo nije moje Božanstvo.

Ja se nisam klanjao onima kojima ste se vi klanjali, (109/4)... - ovo je pojačavanje prvog stavka u obliku imenske rečenice koja više upućuje na stalnost i trajnost osobine.

A i vi se niste klanjali Onome kome se ja klanjam, (109/5)... - ovo je ponavljanje pojačavanja drugog stavka, da ne bi ostalo nimalo sumnje ni nejasnoće, niti prostora za to poslije ovog ponovljenog pojačavanja svim sredstvima ponavljanja i pojačavanja!

Zatim slijedi rezime suštine razlaza u kome nema susreta, razlikovanja u kome nema sličnosti, odvajanja u kome nema spajanja i razlučivanja u kome nema miješanja:

A vama - vaša vjera, a meni - moja! (109/6)... - ja sam ovdje, a vi ste tamo, nema prijelaza, nema mosta i nema puta!!!

To je potpuno i totalno odvajanje, to je jasno i precizno razlučivanje...

* * *

Ovo odvajanje bilo je neophodno radi toga da bi postali jasni znakovi potpune i suštinske diferencijacije uz koju je apsurdno da dođe do susreta po bilo čemu na pola puta. Diferencijacija u biti vjerovanja, u osnovi poimanja, u suštini programa i prirodi puta.

Monoteizam je jedan program, a politeizam drugi program... Oni se ne susreću... Monoteizam je program koji čovjeka - sa čitavim Bitkom - usmjerava Jedinom Allahu koji nema ortaka i koji određuje stranu iz koje čovjek crpi svoje vjerovanje i vjerozakon, svoje vrijednosti i mjerila, svoje ponašanje i moral i sva svoja poimanja o životu i Bitku. Ova strana iz koje čovjek vjernik prima jeste - Allah, jedino Allah, bez partnera. Stoga sav život počiva na ovoj osnovi, nepomiješan sa politeizmom u bilo kojoj formi od njegovih vidljivih i skrivenih formi... I život se tako kreće...

Ova diferencijacija u ovako jasnoj formi je neophodna za onoga ko poziva u vjeru i nužna za one koji se pozivaju u vjeru...

Neznabožačka poimanja se lijepe za poimanja vjerovanja, pogotovo u onim zajednicama koje su odranije upoznale vjeru, a onda krenule stranputicom. Ove zajednice se, međutim, najviše opiru vjerovanju u njegovoj čistoj slici ogoljenosti devijacije. Štaviše, oni se opiru više od zajednica koje uopće ne znaju za vjeru. One za sebe drže da su na pravom putu u vrijeme kad se sve više kompliciraju i zamršavaju njene devijacije! Zbrka u njihovim vjerovanjima i djelima, kao i miješanje dobrog sa lošim u njima, često može da zavede samog misionara u nadi da će ih privući ako potvrdi šta je dobro u njima, pokušavajući da izmijeni stranu koja je loša... Ovo je krajnje opasna vrsta zavođenja!

Neznaboštvo je neznaboštvo, a islam je islam. Razlika među njima je velika. Put je napuštanje džahilijjeta u cjelini, a prihvatanje islama u cjelini. To je napuštanje neznaboštva u cjelini, a prihvatanje islama u cjelini.

Prvi korak na putu jeste razlučivanje u svijesti misionara i njegov osjećaj potpune izolacije od džahilijjeta, odnosno neznaboštva, s aspekta poimanja, programa i djelovanja. Izolacija koja ne dozvoljava sretanje napola puta, diferencijacija s kojom je nemoguće sarađivati osim u slučaju kad sljedbenici neznaboštva u potpunosti napuste svoje neznaboštvo i pređu u islam.

Nema nikakvog krpljenja, nema nikakvih polovičnih rješenja, nema sretanja napola puta. Bez obzira na to koliko se neznaboštvo zaodijevalo odorom islama ili tvrdilo da je na ovoj adresi!

Odlika ove slike u osjećanjima misionara je kamen temeljac. Njegov osjećaj da je on nešto drugo u odnosu na ove. Njima - njihova vjera, a njemu - njegova vjera, njima - njihov put, a njemu - njegov. On ne može ići zajedno s njima nijedan korak na njihovom putu. Njegova je zadaća da ih privede svome putu, bez laskanja i bez odstupanja od malo ili od dosta toga iz svoje vjere!

U protivnom, to je potpuno odricanje, totalna diferencijacija i totalno odvajanje: A *vama - vaša vjera, a meni - moja!* (109/6)...

Koliko je samo onima koji danas pozivaju u islam potrebno ovo odricanje, ova diferencijacija i ova odlučnost... Koliko im je samo potreban osjećaj da oni iznova grade islam u devijantnoj neznabožačkoj sredini i među ljudima koji su se prethodno upoznali sa vjerom, *pa su srca njihova, zato što je proteklo mnogo vremena, postala nemilosrdna, i mnogi su od njih nevjernici* (57/16)... - te da nema polovičnih rješenja, sretanja napola puta, ispravljanja mahana ni krpljenja programa... već da pozivanje u islam treba da bude kao što je bilo pozivanje u njega prvi put, pozivanje usred neznaboštva i potpuno odvajanje od neznaboštva... A *vama - vaša vjera, a meni - moja!* (109/6)... - ovo je moja vjera: čisti monoteizam koji prima svoja poimanja i vrijednosti, svoje vjerovanje i vjerozakon, prima sve to od Allaha, bez posrednika, sve u aspektima života i ponašanja.

Bez ove diferencijacije ostat će nejasnoća, ostat će laskanje, ostat će zbrka, i ostat će popravljanje... Poziv u islam ne temelji se na ovim slabim, reumatiziranim i bolešljivim osnovama, već se temelji na odlučnosti, otvorenosti, hrabrosti i jasnoći...

Ovo je pravi put pozivanja: *A vama - vaša vjera, a meni - moja!* (109/6)...

* * *

سورة النصر مدنية
وآياتها ٣

بسم الله الرحمن الرحيم

« إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا » .

SURA EN-NASR
OBJAVLJENA U MEDINI
IMA 3 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu, (110/1)

i vidiš ljude kako u skupinama u Allahovu vjeru ulaze (110/2)

ti veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i moli Ga da ti oprosti, On je uvijek pokajanje primao (110/3).

Ova kratka sura donosi radosnu vijest Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) o Allahovoj pomoći, pobjedi i ulasku ljudi u skupinama u Allahovu vjeru. Ona Allahovog Poslanika usmjerava da se, kad se ostvari Allahova pomoć, pobjeda i ulazak ljudi u vjeru, okrene svome Gospodaru veličajući Ga, zahvaljujući Mu i tražeći oprosta...

Kao što Poslaniku (alejhi's-selam) donosi radosnu vijest i smjernice, ona istovremeno otkriva prirodu ove vjere i suštinu ovog programa i domet koji želi da ostvari sa čovječanstvom u pogledu njegovog visokog položaja, dostojanstva, nezavisnosti, iskrenosti i slobode... Ovaj svijetli, visoki vrh

koga čovječanstvo nikad nije dostiglo osim u okrilju islama. Niti će ga dostići dok se ne odazove ovom visokom uzvišenom cilju.

* * *

Navedeno je nekoliko predaja o povodu objave ove sure, a mi smo odabrali predaju Imam-i Ahmeda: Prenio nam je Muhammed ibni Ebi Adijj, od Davuda, Ša'bija, Mesruka, da je rekao: Rekla je Aiša: Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je na kraju svoga života mnogo učio: "Subhanallahi we bihamdihi, estagfirullahe we etubu ilejhi" - Neka je veličanstven Allah i neka Mu je hvala, zahvaljujem Mu i molim Ga za oprost. Rekao je: "Moj Gospodar me je obavijestio da ću vidjeti jedan znak u mom ummetu i naredio mi da kad vidim taj znak, veličam Allaha, zahvaljujem Mu i molim Ga da mi oprosti, jer On prima pokajanje! Ja sam taj znak vidio"... *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu, i vidiš ljude kako u skupinama u Allahovu vjeru ulaze, ti veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i moli Ga da ti oprosti, On je uvijek pokajanje primao* (110/1-3).[57]

Ibni Kesir je u Tefsiru rekao: Pod pobjedom se ovdje misli na oslobođenje Mekke, jednoglasno. Arapska su plemena svojim islamom iščekivala osvojenje Mekke govoreći: Ako se to ostvari njegovom narodu, on je poslanik. Pošto mu je Allah dao pobjedu nad Mekkom, ušli su u Allahovu vjeru u skupinama tako da nisu prošle ni dvije godine, a Arabijski poluotok je potpuno primio vjeru, dok u ostalim arapskim plemenima nije ostao niko a da nije ispoljavao islam, Allahu hvala i zahvala. Buhari u svom Sahihu prenosi da je Amr ibni Seleme rekao: Kad je bilo oslobođenje Mekke, svi ljudi su požurili, primajući islam, Allahovom Poslaniku. Plemena su, primajući islam, čekala osvojenje Mekke govoreći: Pustite ga njegovom narodu, ako im se to dogodi, on je poslanik...

Ova predaja je ta koja se podudara sa vanjskim značenjem teksta u suri: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu* (110/1)... itd. Ona je naznaka, pri objavi sure, da će doći do nekog događaja poslije toga, uz davanje smjernica Poslaniku (alejhi's-selam) šta će raditi kad se ostvari ova radosna vijest i kad se pokaže ovaj znak.

---

[57] Prenosi ga Muslim preko Davuda ibni Ebi Hinda sa ovakvim tekstom.

Postoji i druga predaja od Ibni Abbasa koju nije teško uskladiti sa predajom koju smo mi izabrali...

Buhari je rekao: Prenio nam je Mūsā ibni Ismail od Ebū Avana, Ebū Bišra, Seida ibni Džubejra, Ibni Abbasa, da je rekao: Omer mi je ušao sa starješinama Bedra, pa kao da je nekom od njih bilo krivo pa je rekao: Ovaj nije bio s nama, a mi imamo sinove kao i on. - Omer je odgovorio: On je od onih koje znate. - Pozvao ih je jednog dana pa je i mene uveo s njima. Mislio sam da je tada i mene pozvao s njima samo da im pokaže koliko vrijedim pa je upitao: Šta kažete za riječi Uzvišenog: *Kada Allahova potpora i pomoć dođu?* Neko je rekao: Naredio nam je da se zahvaljujemo Allahu i da Ga molimo da nam oprosti kad nas pomogne i kad nam da pobjedu. Drugi su šutjeli i nisu rekli ništa. Onda je mene upitao: Je li tako, Ibni Abbase? - Odgovorio sam da nije. Ponovo je upitao: A šta ti kažeš? - Odgovorio sam: To je kraj života Allahovog Poslanika koji mu je On navijestio. Rekao je: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu*, to je znak tvoje smrti, *pa veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i moli Ga da ti oprosti, On je uvijek pokajanje primao*. Omer ibni El-Hattab je rekao: I meni se čini da je to kao što kažeš.[58]

Nije nemoguće da je Poslanik (alejhi's-selam) kad je vidio znak svoga Gospodara, shvatio da je njegova zadaća na zemlji završena i da će ubrzo sresti svoga Gospodara. Ovo su značile riječi Ibni Abbasa: To je kraj života Allahovog Poslanika koji mu je On navijestio... Itd...

Međutim, ima i hadis koji prenosi Hafiz Bejheki svojim senedom, također od Ibni Abbasa da je rekao: Pošto je objavljeno: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu*, Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je pozvao Fatimu i rekao joj: "Primio sam vijest o smrti", pa je ona zaplakala, zatim se nasmijala. Rekla je: "Obavijestio me da je primio vijest o smrti pa sam zaplakala, zatim je dodao: "Strpi se, ti ćeš mi se iz moje porodice prva pridružiti", pa sam se nasmijala.

U ovom hadisu je precizirano objavljivanje ove sure. Ona kao da je objavljena, a znak je već bio prisutan. Odnosno, da je pobjeda došla i da se ulazak ljudi u skupinama već bio ostvario. Pošto je sura objavljena podudarajući se sa ovim znakom, Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je znao da je to kraj njegovog života... Međutim, prvi kontekst je pouzdaniji i podudarniji sa vanjskim značenjem kur'anskog teksta, pogotovo što se hadis o Fatiminom plaču i smijehu prenosi u drugoj formi koja se poklapa

---

[58] Ovom predajom se izdvaja Buhari.

sa ovim što mi preferiramo... Ummi Selema (neka je Allah njome zadovoljan) je rekla: "Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je pozvao Fatimu u Godini oslobođenja Mekke i nešto joj prišaptao, našto je ona zaplakala, zatim joj je opet prišaptao, našto se ona nasmijala. Zatim je rekla: Pošto je umro Allahov Poslanik (alejhi's-selam) ja sam je pitala zašto je onda plakala i nasmijala se, pa je odgovorila: Allahov Poslanik (alejhi's-selam) me je obavijestio da će umrijeti, pa sam zaplakala, zatim me je obavijestio da ću ja biti prva među ženama u Džennetu iza Merjeme, kćeri Imranove, pa sam se nasmijala."[59]

Ova predaja se slaže sa vanjskim značenjem kur'anskog teksta i sa hadisom koga prenosi Imam-i Ahmed, a koga je zabilježio Muslim u svom Sahihu, a to je da je postojao znak između Poslanika (alejhi's-selam) i njegovog Gospodara, a taj znak je: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu, (110/1)*... Pošto je pobjeda došla, znao je da se približio njegov susret sa njegovim Gospodarom, pa je to prišapnuo Fatimi (neka je Allah njome zadovoljan), što nam je prenijela Ummi Selema (neka je Allah njome zadovoljan).

* * *

Iza svega ovoga izvlačimo stalno značenje i trajnu smjernicu koju je dala ova kratka sura... Pa, na koje to visine ukazuje ovaj kratki tekst:

Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu, i vidiš ljude kako u skupinama u Allahovu vjeru ulaze, ti veličaj Gospodara svoga hvaleći Ga i moli Ga da ti oprosti, On je uvijek pokajanje primao (110/1-3).

Na početku prvog ajeta ove sure krije se inspiracija za izgradnju posebnog poimanja o suštini zbivanja koja se odvijaju u ovom Kosmosu i događaja koji se dešavaju u ovom svijetu, o ulozi Poslanika (alejhi's-selam) i o ulozi vjernika u pozivanju u vjeru i dokle sežu njihove granice u ovom pitanju... Ova inspiracija predstavljena je u riječima Uzvišenog: *Kada Allahova pomoć i pobjeda dođu, (110/1)*... To je pomoć koju će donijeti Allah, u vrijeme koje On odredi, u obliku u kome On želi, za cilj koji On zacrta. Poslanik i njegovi ashabi sa ovim nemaju ništa, oni na pobjedu nemaju upliva, njihove ličnosti u njoj nemaju doprinosa, njihove osobe u njoj nemaju učešća, njihove duše u njoj nemaju udjela! Ona je Allahovo

[59] Tirmizi.

određenje koje On ostvaruje s njima ili bez njih. Njima je od nje dosta da je Allah ostvaruje njihovom pomoći, što ih postavlja za njene čuvare i što ih čini njenim zaštitnicima. Ovo je sav njihov udio u pomoći, pobjedi i ulasku ljudi u skupinama u Allahovu vjeru...

Na osnovu ovog nadahnuća i na osnovu posebnog poimanja suštine naredbe kojom se određuje obaveza Poslanika (alejhi's-selam) i onih što su sa njim prema plemenitosti koju im je Allah darovao i počasti koju im je ukazao ostvarujući Svoju pobjedu preko njih. Njegova je obaveza - a i onih koji su s njim - da se okrenu Allahu veličajući Ga, zahvaljujući Mu i moleći Ga za oprost u trenutku pobjede.

Veličanje i zahvala na milosti kojom ih je obasuo kroz to što ih je učinio jemcima Svoga poziva i čuvarima Svoje vjere i što je cijelo čovječanstvo obasuo milošću tako što je pomogao Svoju vjeru, što je dao pobjedu Svome Poslaniku i što su ljudi ušli u vjeru u skupinama u ovom općem izljevu dobra, nakon sljepila, zablude i propasti.

Traženje oprosta ovdje podrazumijeva mnogobrojne psihološke suptilne situacije i povode. Tako tu spada traženje oprosta od oholosti koja često može da obuzme srce ili se uvuče u njih kao posljedica opijenosti pobjedom poslije dugotrajne borbe i veselja trijumfom poslije duge patnje. To je postupak od koga je teško sačuvati ljudsko srce, pa od ovoga treba tražiti oprosta.

Isto tako treba tražiti oprosta od onoga što obuzme srce ili se uvuče u njega u periodu dugotrajne borbe i teške patnje od velike nevolje i bolne muke, od tjeskobe zbog oskudice, od sporosti ispunjenja Allahovog obećanja o pomoći, od uznemiravanja i potresa, kao onaj o kome Kur'an kaže na drugom mjestu: *Zar vi mislite da ćete ući u džennet, a još niste iskusili ono što su iskusili oni koji su prije vas bili i nestali? Njih su satirale nemaština i bolest, i toliko su bili uznemiravani da bi i poslanik, i oni koji su s njim vjerovali - uzviknuli: "Kada će već jednom Allahova pomoć!?" Eto, Allahova pomoć je zaista blizu!* (2/214). Eto, i od ovog treba tražiti oprost.

Potom traženje oprosta od propusta u zahvaljivanju i hvaljenju Allaha, jer je čovjekov trud i napor, koliki god oni bili, mali i ograničeni, a Allahove blagodati neprestano i obilno teku... *I ako biste Allahove blagodati brojali, ne biste ih nabrojali* (14/34)... Od ovog propusta i nedostatka treba tražiti oprosta ili činiti istigfar...

Postoji i jedna druga finesa za istigfar u trenutku pobjede... U njemu je, naime, inspiracija i obavještenje za dušu da je ona u trenutku oholosti i

ponosa već u stanju propusta i nemoći, pa joj je preče da stiša svoju oholost i da traži oprost od svoga Gospodara. Ovo zatvara put snagama osjećanja ponosa i oholosti...

Zatim, taj osjećaj manjkavosti, nemoći, propusta i usmjerenja Allahu, tražeći oprost, velikodušnost i praštanje grijeha, isto tako garantira nečinjenje nasilja nad pobijeđenima i potčinjenima, tako da pobjednik iz straha od Allaha lijepo postupa sa njima, jer je Allah taj ko mu je dao vlast nad njima, a on je nemoćan, slab i nesposoban. Allahova vlast je, dakle, nad njima i ona je realizirana radi nekog povoda koji On želi. Pomoć je Njegova pomoć, pobjeda je Njegova pobjeda, a vjera je Njegova vjera, Allahu se vraća sve.

* * *

Uzvišene i svijetle nebeske sfere su to čemu Kur'an Časni poziva ljudsku dušu da stremi i da se po njihovim putevima uzdiže, uz njegovo plemenito i istinoljubivo vođstvo. To su sfere u kojima čovjek dobiva na važnosti jer umiruje svoju oholost. U njima njegova duša kruži slobodna jer se ona pokorava Allahu!

Potrebno je osloboditi se okova ličnosti da bi ljudi postali duše u kojima ima Allahovog ruha, duše koje nemaju udjela ni u čemu osim u Njegovom zadovoljstvu. Uz ovo oslobađanje ide borba za pobjedu dobra i ostvarenje Istine, rad na kultiviranju zemlje i unapređenju života, rukovođenje čovječanstvom mudrim, poštenim i dugoročnim rukovođenjem... Graditeljskim, pravednim i dobrim rukovođenjem... U kome će usmjerenje biti Allahu.

Uzalud čovjek pokušava da se vine i oslobodi ako je pričvršćen za svoju ličnost, ako je svezan njenim željama i pritisnut njenim strastima. Uzalud pokušava da se oslobodi ako se nije oslobodio od sebe samoga, ako se u trenutku pobjede i dobiti nije lišio svog udjela da bi spominjao jedino Allaha.

Ovo je taj odgoj kojim se uvijek karakteriziralo poslanstvo, čijim horizontima Allah želi da uzdigne čovječanstvo, ili da stalno teži tim horizontima...

Ovo je bilo ponašanje Jusufa (alejhi's-selam) u trenutku kad je dobio sve i kad se ostvario njegov san: *I on roditelje svoje postavi na prijesto i oni*

mu se svi pokloniše, pa on reče: "O oče moj, ovo je tumačenje moga sna nekadašnjeg. Gospodar moj ga je ispunio. Allah je bio dobar prema meni kad me je iz tamnice izbavio i vas iz pustinje doveo, nakon što je šejtan između mene i braće moje bio razdor posijao. Gospodar moj je zaista milostiv onome kome On hoće, i On, zaista, sve zna i mudar je! (12/100).

U ovom trenutku Jusuf (alejhi's-selam) je od sebe udaljio sreću, grljenje, radovanje i veseljenje da bi se okrenuo svome Gospodaru veličajući Ga, zahvaljujući Mu i spominjući Ga. Sva njegova dova, kad je bio u raskoši vlasti i u radosti ispunjenja snova, bila je:

"Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova! O Stvoritelju nebesa i Zemlje, Ti si Zaštitnik moj i na ovom i na onom svijetu; daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri!" (12/101)... Ovdje nestaje ugleda i vlasti, skriva se radost susreta, sastavljanja porodice i sabiranja braće, a pojavljuje se posljednji prizor, prizor usamljenog čovjeka koji se obraća svome Gospodaru moleći Ga da mu sačuva njegov islam dok ga ne uzme Sebi, i da ga kod Sebe pridruži onima koji su dobri... Iz Svoje dobrote, milosti i plemenitosti...

Ovo je bio odgoj Sulejmana (alejhi's-selam) kad je ugledao prijesto kraljice od Sabe pred sobom prije nego što je okom trepnuo: *I kad Sulejman vidje da je prijesto već pored njega, uzviku: "Ovo je blagodat Gospodara moga koji me iskušava da li ću zahvalan ili nezahvalan biti. A ko je zahvalan - u svoju je korist zahvalan, a ko je nezahvalan - pa, Gospodar moj je neovisan i plemenit" (27/40)*...

Ovo je bilo ponašanje Muhammeda (alejhi's-selam) u cijelom njegovom životu i u stanju pomoći i pobjede koju mu je njegov Gospodar učinio znakom... Savio se i poklonio se Allahu zahvaljujući Mu na leđima svoje životinje ulazeći u Mekku u takvom stanju. U Mekku koja ga je vrijeđala, prognala, ratovala protiv njega i stala mu na put pozivanja u vjeru tako tvrdoglavo... Pošto mu je došla Allahova pomoć i pobjeda, zaboravio je radost pobjede, previo se i naklonio se iz zahvalnosti, veličao Allaha, zahvaljivao Mu i tražio oprosta, kako ga je njegov Gospodar naučio. Poslanik je mnogo veličao Allaha, zahvaljivao Mu i tražio od Njega oprosta, kako to navode predaje. Ovo je bio njegov način života među njegovim ashabima poslije njega (neka je Allah njima svima zadovoljan).

* * *

Ovako se čovječanstvo uzdiglo vjerovanjem u Allaha. Ovako je zasijalo, napredovalo i razmahalo. Ovako je postiglo veličinu, snagu i slobodu...

* * *

سُورَةُ الْمَسَدِ مَكِّيَّةٌ
وَآيَاتُهَا ٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

« تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ * مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ * سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ
لَهَبٍ * وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ * فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ » .

SURA EL-MESED
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 5 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Neka propadne Ebū Leheb, i propao je! (111/1)

Neće mu biti od koristi blago njegovo, a ni ono što je stekao, (111/2)

ući će on sigurno u vatru rasplamsalu, (111/3)

i žena njegova koja spletkari; (111/4)

o vratu njenu biće uže od ličine usukane! (111/5).

Ebū Leheb (a ime mu je Abdu'l-Uzza ibni Abdu'l-Muttalib) je amidža Poslanika (alejhi's-selam) Nazvan je Ebū Lehebom zbog blistavog lica, a inače su on i njegova žena Ummi Džemil najviše vrijeđali Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) i Poziv koji je donio...

Ibni Ishak je rekao: Kazivao nam je Husejn ibni Abdullah ibn Ubejdullah ibni Abbas i rekao: Čuo sam Rebi'u ibni Ubbada Dejliju kako kaže: Bio sam sa svojim ocem, tada sam bio mlađi čovjek, i gledao Allahovog Poslanika kako prati plemena, a iza njega je bio jedan škiljav

čovjek, svijetla lica i bujne kose. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) bi stao pred pleme i rekao: "O, sinovi toga i toga, ja sam Allahov poslanik, vama poslan. Naređujem vam da obožavate Allaha i da Mu ništa ne pripisujete, da mi vjerujete i da me branite dok ne izvršim od Allaha ono s čime me poslao!" Kad bi završio svoj govor, onaj drugi iza njega bi rekao: "O, sinovi, toga i toga, ovaj hoće da se odvojite od Lata, Uzzaa i vaših savzenika džina, iz Benu Malika ibni Ahmasa, a da bi prihvatili novotariju i zabludu koju je donio. Ne slušajte ga i nemojte ga slijediti!" Ja sam pitao oca: "Ko je ovaj?" Odgovorio je da je to njegov amidža Ebū Leheb.[60]

Ovo je jedan od primjera Ebū Lehebovih spletki pozivu u vjeru i Poslaniku (alejhi's-selam). Ebū Lehebova žena Ummi Džemil bila mu je na pomoći u ovoj stalnoj i okrutnoj kampanji. (Ona se najviše spominje od kćeri Harba ibni Umejje i ona je Ebū Sufjanova sestra.)

Ebū Leheb je zauzeo ovakav stav prema Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam) već od prvog dana poslanstva. Buhari prenosi hadis - svojim senedom - od Ibni Abbasa da je Poslanik (alejhi's-selam) izišao u Bathu, dolinu Mekke, popeo se na brdo i povikao: "Evo neprijateljskog pljačkaškog napada!" Kurejšije su se sabrale oko njega, a on je upitao: "Šta mislite, kad bih vam rekao da će vas neprijatelj napasti ujutro ili navečer, da li biste mi povjerovali?" Odgovorili su: "Da." Onda je on rekao: "E, ja vas opominjem teškom kaznom." Ebū Leheb je na ovo rekao: "Jesi li nas radi ovoga sabrao? Teško tebi!" Pa je Allah objavio: *Neka propadne Ebū Leheb i propao je...* do kraja. A u drugoj predaji se kaže da je ustao dižući ruke i govoreći: "Teško tebi ostatak dana! Zar si nas radi ovoga sakupio?!" Pa je Allah objavio ovu suru.

Kada su se Hašimovići pod rukovodstvom Ebū Taliba složili da će štititi Poslanika (alejhi's-selam) iako nisu bili u njegovoj vjeri, motivirani plemenskom pristrasnošću, Ebū Leheb je napustio svoju braću i pridružio se Kurejšijama protiv njih. On je bio s njima na spisku onih koji su pisali peticiju u vezi sa bojkotiranjem i izgladnjivanjem Hašimovića kako bi im predali Muhammeda (alejhi's-selam)

On je bio zaručio dvije kćeri Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), Rukajju i Ummi Kulsum, za svoju dvojicu sinova prije poslanstva, a kad je Alejhisselam postao poslanik, naredio je sinovima da ih napuste kako bi njima dvjema otežao Muhammedova pleća!

---

[60] Prenose Imam-i Ahmed i Taberani ovim riječima.

Ovako su on i njegova žena Ummi Džemil vodili žestok rat protiv Poslanika i poziva u vjeru u kome nije bilo milosti ni pomirenja. Ebū Lehebova kuća bila je blizu kuće Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) pa je uznemiravanje bilo još gore. Prenosi se da je Ummi Džemil nosila trnje i stavljala ga na put Poslaniku, pa je zato rečeno da je nošenje drva aluzija na njeno nastojanje da vrijeđa, spletkari i kleveće.

* * *

Ova sura je objavljena kao odgovor na rat objavljen od Ebū Leheba i njegove žene. Uzvišeni Allah je umjesto Svoga Poslanika (alejhi's-selam) preuzeo pitanje ove borbe!

Neka propadne Ebū Leheb, i propao je! (111/1)... *Tebab* znači propast, gubitak i kraj. Prvo *tebbet - neka propadne*, znači poziv na prokletstvo, a drugo *tebbe - i propao je*, znači potvrdu ostvarenja ovog prokletstva. U samo jednom ajetu na početku sure izdaje se zahtjev i ostvaruje se, završava se borba i spušta zavjesa!

A kad je riječ o onome što slijedi, to je potvrda i opis onoga što je bilo.

Neće mu biti od koristi blago njegovo, a ni ono što je stekao, (111/2)... Propale su njegove ruke i stradale, propao je on i stradao. Njegov imetak i njegov trud nisu mu od koristi i oni nisu od njega otklonili propast i stradanje.

To je bilo - na ovom svijetu. A što se tiče budućeg svijeta, *ući će on sigurno u vatru rasplamsalu,* (111/3)... Spominje *leheb* - plamen kao sliku i personifikaciju vatre i izazivanje utiska da je potpaljena i da se rasplamsala.

I žena njegova koja spletkari; (111/4)... - i njegova žena će s njim biti pržena jer je nosila trnje... Zato će *o vratu njenu biće uže od ličine usukane!* (111/5)... - odnosno od lika... Ona će biti njime vezana u vatri. Ili je to uže kojim se vežu drva, prema konkretnom značenju ako se pod tim misli na trnje, ili u prenesenom značenju ako je nošenje drva aluzija na sijanje zla, vrijeđanje i klevetanje.

* * *

Na planu izraza u suri je preciziran sklad između njene teme i njene atmosfere. Da bismo to objasnili, navest ćemo nekoliko redaka iz knjige *Mešahidu'l-Qijame fi'l-Qur'an* kojim ćemo napraviti uvod za dojam koji je ova sura ostavila na dušu Ummi Džemile, koju je zbog nje uzela panika i koja je postala izbezumljena:

"Ebū Leheb! Vatra će pržiti tijelo Ebū Leheba...! I ženu njegovu, sakupljačicu drva, Vatra će pržiti, a o njenom vratu uže od lika...!

Sklad u izrazu i sklad u slici. Džehennem je ovdje vatra s plamenim jezicima. Na njoj će se peći Ebū Leheb! Njegova žena nosi drva i baca ih na put Muhammedu da bi vrijeđala (u konkretnom ili prenesenom značenju)... Drva su ono čime se potpaljuje plamen. Ona veže drva užetom. Njena kazna u rasplamsaloj vatri je da će biti svezana užetom od lika, kako bi se kazna podudarala sa vrstom posla i kako bi se kompletirali slika sa njenim naivnim sadržajima: vrat i uže, vatra i plamen, kojom će biti pržen Ebū Leheb i njegova žena koja nosi drva!

Zatim sklad jedne druge vrste: sklad zvuka riječi sa zvukom koji izaziva vezanje bremena drva i privlačenje vrata užetom od ličine. Čitaj: *Neka propadne Ebū Leheb, i propao je!* (111/1) i naći ćeš u njima oštrinu vezanja koje je slično vezanju drva i njihovom pritezanju, koje je isto tako slično vezanju vrata i njegovom privlačenju, koje je slično atmosferi gušenja i prijetnje koji vladaju ovom surom.

Ovako se susreće harmonija muzičkog ritma sa zvučnim pokretom radnje, sa usklađenošću slika sa njihovim simetričnim detaljima, sa povezanošću asonanci u riječi i paralelizmom u izrazu, a sve je u skladu sa atmosferom sure i povodom objave. Ovo se sve ostvaruje u pet kratkih ajeta i u suri koja je jedna od najkraćih sura u Kur'anu."

* * *

Ovaj snažan sklad u izrazu stvorio je takav utisak kod Ummi Džemil da je ona pomislila da joj je Poslanik (alejhi's-selam) spjevao pjesmu rugalicu. Pogotovo kad se ova sura raširila i pronijela se prijetnja, korenje i loša slika o Ummi Džemil koju ova sura nosi. Slika koja izaziva porugu prema ženi koja se dopada samoj sebi i koja se pouzdava u svoj plemićki rod i porijeklo. Zatim joj se crta ovakva slika: *koja spletkari; o vratu njenu biće uže od ličine usukane!* (111/4-5) - upravo ovim snažnim stilom koji je rasprostranjen kod Arapa!

Ibni Ishak kaže: Neko me je podsjetio da je Ummi Džemil, koja spletkari, kad je čula šta je Kur'an objavio u vezi sa njom i njenim mužem, došla kod Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) koji je sjedio kod Kabe, a s njim je bio Ebū Bekr Es-Siddik, noseći u ruci kamen (koliko može stati u šaku). Kad je stala pred njih, Allah joj je oduzeo moć da vidi Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), tako da je vidjela samo Ebū Bekra i rekla: "Ebū Bekre, gdje ti je drug? Čula sam da mi se ruga. Bogami, da sam ga našla, udarila bih ga ovim kamenom po ustima. Bogami, ja sam pjesnikinja!" Zatim je rekla:

Prema pokuđenom griješimo - njegovu naredbu odbijamo!

Zatim se udaljila. Ebū Bekr je upitao Allahovog Poslanika: "Zar te nije vidjela?" Odgovorio je: "Ne, nije me vidjela. Allah joj je oduzeo moć da me vidi"...

Prenosi Hafiz Ebū Bekr Bezzar - svojim senedom - od Ibni Abbasa da je rekao: Kad je objavljeno: *Neka propadne Ebū Leheb, i propao je,* došla je Ebū Lehebova žena, a Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je sjedio, s njim je bio Ebū Bekr, pa mu je Ebū Bekr rekao: "Kad bi se udaljio, da te ne povrijedi nečim!" Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je odgovorio: "Bit će zatvoren put između mene i nje"... Ona se primakla i stala pred Ebū Bekra i rekla: "Ebū Bekre, tvoj drug nam se ruga." Ebū Bekr je odgovorio: "Ne, tako mi Boga ove zgrade, on ne govori poeziju niti je izriče svojim ustima", pa je rekla: "Ti zaista govoriš istinu." Kad je otišla, Ebū Bekr je upitao: "Nije te vidjela?" Odgovorio je: "Ne, melek me prekrivao sve dok se nije udaljila"...

Do ove mjere je u njoj kulminirao bijes i gnjev od ovih riječi za koje je mislila da su poezija (a rugalice su bile samo poezija), što joj je opovrgao Ebū Bekr koji je govorio istinu! Međutim, prezrena slika koja izaziva podsmijeh kojim su ispunjeni njeni ajeti, registrirana je u Vječnoj Knjizi, registrirale su je također stranice Bitka koje govore o Allahovoj srdžbi i objavljivanju rata Ebū Lehebu i njegovoj ženi kao kazna za spletke pozivu u Allahovu vjeru i Njegovom Poslaniku, propast, kraj, poruga i prijezir kao kazna spletkarima pozivu u Allahovu vjeru na ovom svijetu, i vatra na budućem svijetu kao adekvatna kazna, i poniženje na koje aludira uže i na ovom i na budućem svijetu...

* * *

سورة الإخلاص مكية
وآياتها ٤

بسم الله الرحمن الرحيم

« قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ * ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا
أَحَدٌ » .

SURA EL-IHLAS
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 4 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Reci: "On je Allah - Jedan! (112/1).

Allah je Utočište svakom! (112/2).

Nije rodio i rođen nije, (112/3)

i niko Mu ravan nije!" (112/4).

Ova mala sura jednaka je trećini Kur'ana, kao što je navedeno u vjerodostojnim predajama. Buhari je rekao: Prenio nam je Ismail senedom: Malik, Abdurrahman ibni Abdullah ibni Abdurrahman ibni Ebi Sa'saz, njegov otac, od Ebi Sa'da, da je jedan čovjek čuo drugog čovjeka kako uči: *Reci: "On je Allah - Jedan!* (112/1) ponavljajući. Kad je svanulo, došao je Poslanik (alejhi's-selam) i to mu spomenuo - rekavši kao da ju je čovjek govorio za zaštitu - našto mu je Poslanik (alejhi's-selam) odgovorio: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, ona vrijedi trećinu Kur'ana"...

O ovome nema ništa čudno jer jedinost koja je Allahovom Poslaniku naređena da je oglasi: *Reci: "On je Allah - Jedan!* (112/1)... - ta jedinost je

vjerovanje za srce, tumačenje za Bitak i program za život. Sura - odatle - sadrži najšire glavne linije o velikoj činjenici islama...

Reci: "On je Allah - Jedan! (112/1)... - riječ *Ehad* je preciznija od *Wahid*, jer ona značenju riječi *wahid* dodaje novo značenje, a to je da nema ništa drugo s Njim i da Njemu ništa nije slično.

To je jedinost Bitka... Ne postoji nikakva bit do Njegova Bit. Ne postoji nikakav stvarni bitak do Njegov Bitak. Svaki drugi bitak crpi svoje postojanje iz tog Stvarnog Bitka i svoju bit iz te Samobitne Biti.

To je- potom - jedinost djelovanja. Niko osim Njega ne stvara ništa, ne stvara ništa u bilo čemu u ovom Bitku.

Ovo vjerovanje je u svijesti i ono je tumačenje Bitka također...

Kada se ovo tumačenje učvrsti, kad se ovo poimanje razjasni, srce se oslobodi svakog zastora, svake sumnje i svake zavisnosti osim ove jedinstvene Biti koja jedina posjeduje suštinu Bitka i suštinu djelovanja.

Srce se liši zavisnosti od svake stvari ovog Bitka - ako se već nije lišilo osjećanja o postojanju bilo šta od stvari, tako da nema suštine bitka osim tog Božanskog Bitka, nema suštine djelovanja osim djelovanja Božanske volje. Pa zašto se onda srce veže za ono što nema suštine svog Bitka ni suštine svog djelovanja!

Kada se srce liši osjećaja osim jedne biti i zavisnosti osim od ove Biti, tada se ono oslobađa svih ograničenja i svih omči. Oslobađa se želje koja je osnov mnogih ograničenja, oslobađa se straha koji je osnov mnogih ograničenja. A šta to ono želi kad ne gubi ništa kad nađe Allaha? Koga se to boji kada ne postoji nikakva djelatnost osim Allahove djelatnosti?

Kad se učvrsti ovo poimanje, koje u Bitku ništa ne vidi osim Allahove Biti, pa ga viđenje ove biti prati u svakom drugom bitku koji je proizišao iz Nje - ovo je stepen na kome srce vidi Allahovu moć u svakoj stvari koju vidi. Iza ovog stepena ima stepen na kome ono u Kosmosu ne vidi ništa osim Allaha, jer ne postoji nikakva bit koju vidi do Allahova Bit.

Isto tako ga prati negacija djelovanja uzroka i vraćanje svake stvari, svakog događaja i svakog pokreta Prvom Uzroku iz koga je prozišao i pod čijim je utjecajem... Ovo je ta suština o kojoj je Kur'an vodio brigu da je potvrdi u poimanju vjerovanja. Odatle on uvijek eliminira vidljive uzroke, a neposredno veže stvari za Allahovu volju: *I nisi ti bacio kada si bacio, nego*

je Allah bacio (8/17)... *A pobjeda dolazi samo od Allaha* (3/126)... *A vi ćete htjeti samo ono što Allah hoće* (76/30)... - i još mnogo drugih ajeta...

Odstranjivanjem svih drugih vidljivih uzroka i vraćanjem stvari jedino Allahovoj volji, u srce se ulijeva mir, zna se jedini pravac usmjerenja kod koga se traži sve što se poželi, traži se zaštita od onoga od čega se boji i umiruje se pred vidljivim činiocima, faktorima i uzrocima koji nemaju suštine niti biti!

Ovo su putevi kojima su pokušavali ići sufije, pa su ih privukli daleko! Međutim, islam želi od ljudi da slijede put do ove Biti podnoseći teškoće stvarnog života sa svim njegovim specifičnostima, da se bave ljudskim životom i namjesništvom na Zemlji sa svim njegovim postulatima, osjećajući uz ovo da nema biti do Allaha i da nema bitka do Njegovog Bitka, da nema djelovanja do njegovog djelovanja... I da ne želi drugi put osim ovaj put!

* * *

Iz ovoga proizlazi cjelovit program za život, zasnovan na tom tumačenju i poimanjima, osjećanjima i usmjerenjima koja ono razaspe po srcu:

Program obožavanja jedino Allaha. U suštini postojanja ne postoji ništa do Njegovo postojanje, nema suštine djelovanja do Njegovog djelovanja, nema traga volji do Njegove volje.

Program obraćanja jedino Allahu iz želje i iz straha, u radosti, u izobilju i oskudici. U protivnom, kakva korist od obraćanja onome ko ne postoji stvarnim postojanjem i onome ko nije nikakav činilac u ovom Bitku!?

Program primanja jedino od Allaha. Učenje vjerovanja, poimanja, vrijednosti i mjerila, sticanja vjerskih propisa, zakona, stavova, sistema, ponašanja i običaja. Prijem može biti samo iz Jednog bitka i Jedine Činjenice u realnosti i svijesti.

Program za akciju i rad jedino uime Allaha... Iz želje da se približi toj Istini i iz nade da se oslobodi barijera koje ometaju i sumnji koje zavode, bile one u dubini čovjekove duše ili u stvarima i ljudima okolo njega. Među njima je barijera ega i okovi želje i straha od neke stvari ovog Bitka!

Program koji - uz ovo - povezuje ljudsko srce sa svakim bićem vezom ljubavi, prisnosti, saosjećanja i naklonosti. Oslobađanje od njihovih stega ne znači da ih treba prezirati, da treba imati averziju prema njima i da treba bježati od njihovog prakticiranja. Jer su sve one proizišle iz Allahove moći, sve one crpe svoje postojanje iz Njegovog postojanja i na sve njih se izlijeva svjetlo ove Biti. Sve su one, dakle, drage, jer su poklon od Dragoga!

To je uzvišen i slobodan program... Zemlja je po njemu mala, ovozemaljski život kratak, uživanja na ovom svijetu beznačajna, a oslobađanje od ovih stega i ograničenja cilj i želja... Međutim, oslobađanje u islamu ne znači izoliranje, zanemarivanje, preziranje i bježanje... već znači permanentni pokušaj i neprestanu borbu za uzdizanje cijelog čovječanstva i za unapređenje čitavog ljudskog života... Odatle to znači namjesništvo na Zemlji i rukovođenje čovječanstvom sa svim njegovim teretima, uz oslobađanje sa svim njegovim činiocima, kao što smo malo prije rekli.

Oslobađanje putem isposničke ćelije je lahko i jednostavno, ali islam to ne voli, jer je namjesništvo na Zemlji i rukovođenje čovječanstvom jedan aspekt Božanskog programa za oslobođenje. To je teži put, međutim, to je ono što ostvaruje čovjekovu ljudskost, tj. ostvaruje pobjedu Uzvišenog Ruha u njegovom biću. Ovo je ta sloboda. Odlazak duše svom Božanskom izvoru i ostvarenje njene uzvišene biti, jer ona djeluje na polju koje joj je izabrao njen Mudri Stvoritelj.

* * *

Zbog svega ovoga, prvo pozivanje u vjeru bilo je svedeno na utvrđivanje suštine monoteizma u ovoj njenoj formi u srcima, jer je monoteizam u ovoj formi vjerovanje srca, tumačenje bitka i program života. On nije riječ koja se izgovara jezikom, niti čak puka forma koja se učvrsti u srcu. On je svaka odredba, sva vjera i sve pojedinosti i definicije koje dolaze poslije toga i koje su samo plod učvršćenja ove činjenice u ovom obliku u srcima.

Devijacije koje su pogodile sljedbenike Knjige ranije, a koje su izopačile njihova vjerovanja, poimanja i život, prvo su nastale kao rezultat brisanja slike pravog monoteizma. Zatim su ovo brisanje slijedile ostale devijacije.

Ono čime se odlikuje forma monoteizma u islamskom vjerovanju jeste njegovo zadiranje u cijeli život, uspostavljanje života na njegovoj osnovi i njegovo uzimanje za temelj za praktični i realni program u životu, čiji se znakovi vide kako u zakonodavstvu tako i u vjerovanju. Prvi od ovih znakova jeste da je Allahov zakon jedino to što vlada životom. Ako izostanu ovi znakovi, onda kredo monoteizma ne postoji, jer ono postoji samo kad su njegovi znakovi ostvareni u svakoj sferi života...

* * *

Riječi da je Allah Jedan znače da je On Gospodar bez koga se ne može, da on nikoga nije rodio niti je On rođen i da Njemu niko ravan nije... Međutim, Kur'an spominje ove definicije da bi pojačao tvrdnju i objašnjenje:

Allah je utočište svakom! (112/2)... Etimološko značenje *Es-Samed* jeste Gospodar za kojim se teži i bez čijeg se odobrenja ne može riješiti ništa. Uzvišeni Allah je Gospodar bez koga nema drugog Gospodara. On je Jedan u Svom Božanstvu, a svi su Njegovi robovi. Njemu se jedino obraća u slučajevima potrebe i On jedino udovoljava onima koji Ga mole. On je onaj koji odlučuje o svakoj stvari svojim određenjem i niko s njim ne odlučuje... Ovo svojstvo je trajno ostvarivo, s obzirom na činjenicu da je On Jedan i Jedinstven.

Nije rodio i rođen nije (112/3)... Allahova Bit je trajna, vječna i beskonačna. Na Njoj se izmjenjuje jedno stanje za drugim. Njeno svojstvo je apsolutno savršenstvo u svim stanjima. Rođenje znači proistjecanje i produžavanje, ono znači dodatno postojanje poslije nepotpunosti ili nepostojanja, što je apsurdno za Allaha. Zatim, ono iziskuje parnost koja se temelji na međusobnoj sličnosti, što je, isto tako, apsurdno za Allaha. Odatle atribut "Jedan" pretpostavlja negaciju postojanja roditelja i djeteta...

I niko Mu ravan nije!" (112/4)... - tj. Njemu niko nije sličan ni ravan, ni po biti postojanja, ni po suštini djelatnosti, niti u bilo kom samobitnom svojstvu. Ovim se isto tako potvrđuje da je On Jedan, ali ovo je pojačanje i razjašnjenje... Ovo je negacija dualističkog vjerovanja koje tvrdi da je Allah bog dobra i bog zla, te da zlo ima boga koji proturiječi Allahu - prema njihovoj tvrdnji - i da Mu on ometa Njegove dobre poslove i sije po Zemlji

smutnju. Najpoznatije dualističko vjerovanje bilo je vjerovanje Perzijanaca u boga svjetla i boga tmine. Ono je bilo poznato na jugu Arabijskog poluotoka, gdje su Perzijanci imali državu i vlast!!

* * *

Ova sura je potvrda islamskog vjerovanja monoteizma kao što je sura El-Kafirun negacija bilo kakve sličnosti ili susreta između monoteističkog i politeističkog vjerovanja... Svako od njih tretira kredo monoteizma sa svog stanovišta. Poslanik (alejhi's-selam) je počinjao dan - na sabahskom sunnetu - učenjem ovih dviju sura... Ovakvo otpočinjanje dana ima svoje značenje i pouku...

* * *

سُورَةُ الفَلَقِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ٥

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ * مِن شَرِّ مَا خَلَقَ * وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ * وَمِن شَرِّ
ٱلنَّفَّاثَاتِ فِي ٱلْعُقَدِ * وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ » .

SURA - AL-FALAQ
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 5 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Reci: "Utičem se Gospodaru svitanja (113/1)

od zla onoga što On stvara, (113/2)

i od zla mrkle noći kada razastre tmine, (113/3)

i od zla smutljivca kad smutnje sije, (113/4)

i od zla zavidljivca kad zavist ne krije!" (113/5).

Ova i sura koja je poslije nje su smjernice od Uzvišenog Allaha Svome Poslaniku (alejhi's-selam) prvenstveno i vjernicima općenito da se utječu Njemu i da traže zaštitu u Njegovom okrilju od svega što plaši: nevidljivog i vidljivog, od nepoznatog i poznatog, u cijelosti i pojedinačno... Kao da im Uzvišeni Allah otvara Svoj zabran i prostire Svoje krilo govoreći im ljubazno i blagonaklono: Dođite ovamo, uđite u Moj zabran, uđite u svoje sigurno mjesto u kome ćete biti sigurni! Dođite! Ja znam da ste vi

slabi, da imate neprijatelja i da su oko vas razni strahovi... A ovdje, ovdje je sigurnost, mir i spas...

Stoga svaka od ovih sura počinje ovom smjernicom: *Reci: "Utičem se Gospodaru svitanja* (113/1)... *Reci: "Tražim zaštitu Gospodara ljudi,* (114/1)...

O povodu njenog objavljivanja i povodu njenog cirkuliranja navodi se nekoliko predaja i sve se one podudaraju sa ovom nijansom značenja koju smo mi namirisali i koja izlazi na vidjelo iz prenesenih predaja, a to je da je ono duboko osvježilo, obradovalo i dalo oduška Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam):

Od Ukbea - Ibni Amira - (neka je Allah njime zadovoljan) prenosi se da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) rekao: "Nisi li čuo ajete koji su objavljeni noćas poput kojih se nešto slično nije čulo? *Reci: "Utičem se Gospodaru svitanja"* i *Reci: "Utičem se Gospodaru ljudi"*...[61]

Od Džabira (neka je Allah njime zadoovljan) prenosi se da je rekao: Rekao mi je Allahov Poslanik (alejhi's-selam): "Uči, Džabire!" Pitao sam: "Šta, o, ti za koga bih dao i oca i majku?" Odgovorio je: "Uči: *Reci: "Utičem se Gospodaru svitanja"* i *Reci: "Utičem se Gospodaru ljudi"* - pa sam ih proučio. On je, dalje, rekao: "Uči ih, nećeš slične njima učiti"...[62]

Od Zerra ibni Hubejša se prenosi da je rekao : Pitao sam Ubejj ibni Ka'ba (neka je Allah njime zadovoljan) o surama *muavizetani* u Kur'anu koje počinju riječima: *Reci: Utičem se Gospodaru.* Ja sam rekao: O, Ebū Munzire, tvoj brat Ibni Mes'ud govori tako i tako (a Ibni Mes'ud ih nije unio u svoj Mushaf, zatim se priklonio mišljenju većine i unio ih u Mushaf), pa je rekao: Pitao sam Allahovog Poslanika (alejhi's-selam), pa mi je odgovorio: "Rečeno mi je: Reci, i ja sam rekao" Pa mi govorimo kao što je govorio Allahov Poslanik (alejhi's-selam).[63] Sve ove predaje ukrašavaju te nježne i drage nijanse značenja...

* * *

[61] Malik, Muslim, Tirmizi, Ebū Davud i Nesai.
[62] Nesai.
[63] Buhari.

Ovdje u ovoj suri Uzvišeni Allah spominje Sebe po svom atributu *ijaz* - utjecanje od zla koje je spomenuto u suri:

Reci: "Utičem se Gospodaru svitanja (113/1)... Jedno od značenja riječi *feleq* je svitanje, međutim, jedno od njenih značenja je - sve stvoreno, kao aluzija na sve ono iz čega nastaje živo i život, kao što je Uzvišeni rekao u suri El-En'am: *Allah čini da zrnje i košpice proklijaju. On iz neživa izvodi živo, iz živa neživo* (6/95)... Ili kao što je rekao: *On čini da zora sviće, On je noć odredio za počinak, a Sunce i Mjesec za računanje vremena* (6/96)...

Bez obzira da li ovo značilo svitanje i utjecanje Gospodaru svitanja koje svjetlošću jamči sigurnost od zla svega nejasnog i skrivenog, ili značilo stvorenja, pa prema tome i utjecanje Gospodaru stvorenja koji pruža zaštitu od zla Svojih stvorenja, značenje je u skladu sa onim što slijedi poslije toga...

Od zla onoga što On stvara, (113/2)... - odnosno od zla Njegovih stvorenja općenito i načelno. Stvorenja su izvor zala u nekim slučajevima kada ona dolaze u kontakt jedna s drugima, kao što su izvor dobra i koristi u drugim slučajevima. Ovdje se utječe Allahu od njihovog zla kako bi se zadržalo i ostalo njihovo dobro. Allah koji ih je stvorio u stanju je da ih usmjeri i isplanira stanja iz kojih dolazi do izražaja njihovo dobro, a ne zlo!

I od zla mrkle noći kada razastre tmine, (113/3)... - riječ *gasiq* etimološki znači ono što izbija i šiklja, a *weqab* je udubina u brdu iz koje teče voda. Značenje na koje se ovdje misli jeste, uglavnom, noć i ono što ona nosi. Noć kad se razlije i preplavi Zemlju. Noć je tada strašna sama od sebe, povrh toga što budi asocijacije na strahovanja od nepoznatog i skrivenog u svakoj stvari: od divlje zvijeri koja napada, od lopova koji provaljuje i mučki ubije, od nepoznatog neprijatelja koji hoće nečeg da se domogne, od otrovnog insekta koji se kreće, od zlih misli, predodžbi, briga i sjete koje se ušuljaju noću, gušeći osjećanja i dušu, od šejtana kome pomaže tmina da se oslobodi i došaptava, od strasti koja se probudi u osami i mraku, od vidljivog i nevidljivog što puže i skače u mrkloj noći kada se tmina razastre!

I od zla smutljivca kad smutnje sije, (113/4)... *En-Neffasati fi'l-'uqad* su vračare koje siju uvrede i neprijatnosti putem obmanjivanja osjetila i nerava, putem unošenja zlih misli u duše i osjećanja. One vežu čvorove od konaca ili džepnih mahrama pušući u njih po običaju koji su poznati u sihru i vradžbini!

Sihr - vradžbina ne mijenja ništa od prirode stvari, niti od njih stvara novu realnost, već se osjetilima i osjećanjima pričinjava ono što želi čarobnjak. Ovo je ta vradžbina kao što ju je naslikao Časni Kur'an u kazivanju o Mūsāu (alejhi's-selam) u suri Taha: *"O Mūsā," - rekoše oni - "hoćeš li ti ili ćemo najprije mi baciti?" "Bacite vi!" - reče on - i odjednom mu se pričini da konopi njihovi i štapovi njihovi, zbog vradžbine njihove, kreću, i Mūsā u sebi osjeti zebnju "Ne boj se!" - rekosmo Mi -, "ti ćeš, doista, pobijediti! Samo baci to što ti je u desnoj ruci, progutaće ono što su oni napravili, jer je ono što su oni napravili samo varka čarobnjaka, a čarobnjak neće, ma gdje došao, uspjeti"* (20/65-69).

Njihovi konopi i štapovi se nisu stvarno pretvorili u zmije, već se ljudima - a s njima i Mūsāu - pričinilo da se oni kreću do te mjere da je Mūsā u sebi osjetio zebnju dok mu nije došla podrška. Istina se otkrila kad se Mūsāov štap pretvorio u zmiju i progutao lažne i opčinjene konope i štapove.

Ovo je priroda vradžbina kako mi treba da je prihvatimo. Ona na ovaj način djeluje na ljude i stvara im osjećaje shodno onome što je vradžbina odaslala. Osjećaje koji ih prestrašuju, uznemiravaju i usmjeravaju u pravcu koji vrač želi. Zastat ćemo kod ove granice u razumijevanju prirode vradžbine i puhanja u uzlove... To je zlo od koga se utječe Allahu i traži zaštita u Njegovu okrilju.

Navode se predaje - neke su vjerodostojne ali nisu prenesene sigurnim lancem prenosilaca - da je Jevrej Lebid ibni A'sam opčinio Poslanika (alejhi's-selam) u Medini... Rečeno je da je to trajalo nekoliko dana, a prema drugima nekoliko mjeseci... Njemu se pričinjavalo da ima odnos sa ženama, a on ga nije imao, prema jednoj predaji, pričinjavao mu se da je nešto uradio a nije to uradio, prema drugoj predaji, tako da su ove dvije sure objavljene kao hamajlija Allahovom Poslaniku (alejhi's-selam). Pošto mu je naumpalo da je to vradžbina - kao što je obaviješten u snu - i pošto je proučio ove dvije sure, čvor se odriješio i zlo ga je napustilo.

Međutim, ove predaje su u oprečnosti sa poslaničkom zaštitom o djelu i dostavljanju i nisu u skladu sa vjerovanjem da je svako njegovo djelo i svaka njegova riječ sunnet i šeriat, kao što su one u koliziji sa Kur'anom koji negira da je Poslanik (alejhi's-selam) bio opčaran i opovrgava tvrdnje politeista u vezi sa ovom neistinom. Odatle se odbacuju ove predaje, ahad hadisi se ne uzimaju u stvarima vjerovanja, a izvor ostaje Kur'an. Uvjet je da hadis bude mutevatir da bi se mogao prihvatiti u načelima vjerovanja, a

ove predaje nisu mutevatir. Povrh toga preteže da su ove sure objavljene u Mekki, što, samim tim, slabi osnovu drugih predaja.

... i od zla zavidljivca kad zavist ne krije!" (113/5).

Zavist je duševna emocija prema Allahovoj blagodati kojom je On obasuo neke svoje robove uz želju da ona nestane, bilo da sam zavidnik sa svoje strane poprati ovu emociju nastojanjem da odstrani ovu blagodat pod utjecajem zavisti i mržnje, bilo da se zadrži na granici psihičke emocije, zlo može da uslijedi za ovom emocijom.

Mi smo prisiljeni da ublažimo žestinu negiranja onoga što ne znamo od tajni ovog bitka, tajni ljudske duše i tajni ovog ljudskog aparata, jer postoje mnogi slučajevi koji proizlaze iz ovih tajni, a čije uzroke ni do danas nismo u stanju objasniti... Postoji npr. to davanje signala na daljinu u kome se uspostavljaju kontakti između udaljenih osoba - telepatija. To su kontakti u čije se uspostavlajnje ne može sumnjati nakon učestalih vijesti o njima i izvođenja mnogih eksperimenata koji to potvrđuju, a čiji se uzroci isto tako ne mogu objasniti informacijama koje mi posjedujemo. Tu je također hipnoza, koja je sada postala predmetom eksperimenta koga je moguće ponoviti i potvrditi. Njena tajna i način su nepoznati... Osim telepatije i hipnoze, postoje još mnoge tajne bitka, tajne duše i tajne ovog ljudskog aparata...

Kad zavidnik zavidi i kad usmjeri određenu psihičku emociju onome kome zavidi, nema razloga negirati utjecaj ovog usmjerenja samo zato što nauka i eksperimentalna sredstva koja mi posjedujemo ne sežu do tajni i načina ovog utjecaja. Mi znamo samo malo iz ovog područja, a i ovo malo otkriva nam se uglavnom slučajno, zatim se učvrsti kao realna činjenica poslije toga!

Ovdje je zlo od koga se utječe Allahu i od koga se u Njegovom okrilju traži utočište...[64]

Allah Svojom milošću i dobrotom jeste Onaj koji usmjerava Svoga Poslanika (alejhi's-selam) i njegov Ummet iza njega da Mu se utječu od svih zala. Sigurno je da kad su mu se oni utjecali - prema Njegovoj smjernici - da ih je On zaštitio i sačuvao od svih zala općenito i pojedinačno.

---

[64] Šejh Muhammed Abduhu ima drugo tumačenju *od zla smutljivca kad smutnje sije i od zla zavidljivca kad zavist ne kriju* u njegovom tefsiru džuza Amme pa pogledaj tamo. Njegov stav je, kao što smo rekli u suri El-Fil, da racionalna škola teži da stijesni područje nepoznatog.

Buhari prenosi - svojim senedom - od Aiše (neka je Allah njome zadovoljan) da bi Poslanik (alejhi's-selam) kada bi legao u postelju svake noći sastavio šake, puhnuo u njih i nad njima proučio: ***Kul huvallahu ehad, Kul euzu birabbi'l-feleqi i Kul euzu birabbi'n-nas,*** zatim bi njima potro svoga tijela koliko bi god mogao, počinjući od glave, lica i koliko je mogao dohvatiti tijela. To bi učinio tri puta"... Ovako prenose autori Sunena...

* * *

سُورَةُ النَّاسِ مَكِّيَّة
وَآيَاتُهَا ٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

« قُلْ : أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ * مَلِكِ ٱلنَّاسِ * إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ * مِنْ شَرِّ ٱلْوَسْوَاسِ
ٱلْخَنَّاسِ * ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ * مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ » .

SURA EN-NAS
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 6 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Reci: "Tražim zaštitu Gospodara ljudi, (114/1)

Vladara ljudi, (114/2)

Boga ljudi, (114/3)

od zla šejtana-napasnika, (114/4)

koji zle misli unosi u srca ljudi - (114/5)

od džinnova i od ljudi!" (114/6).

Utočište i zaštita u ovoj suri se traži od Gospodara ljudi, Vladara ljudi i Boga ljudi, a ono od čega se traži pomoć i spas je zlo šejtana - napasnika koji unosi zle misli u srca ljudi od zla džina i ljudi.

Utjecanje i traženje pomoći od Gospodara, Vladara i Boga, priziva svojstva Uzvišenog Allaha kojima se otklanja zlo općenito, a zlo šejtana - napasnika, posebno.

Gospodar je odgajatelj, upućivač, čuvar i zaštitnik. Vladar je opet posjednik koji odlučuje i raspolaže. Bog koji je nadmoćni i vladajući Gospodar kome se sve pokorava... U ovim atributima je zaštita od zla koje se uvlači u srca koja ne znaju kako da ga otklone jer je ono prikriveno.

Allah je Gospodar svega, Vladar svega i Bog svega. Međutim, to što se ljudi spominju u ovom kontekstu čini ih da osjećaju blizinu i bliskost u situaciji kad traže zaštitu i utočište.

Allah Svojom milošću usmjerava Svoga Poslanika (alejhi's-selam) i njegov Ummet da traže zaštitu kod Njega i da pribjegavaju Njemu sjećajući se značenja ovih Njegovih atributa, da traže zaštitu od zla koje se neprimjetno uvlači i koje oni ne mogu odstraniti bez pomoći Gospodara, Vladara i Boga. Zlo ih obuzima otud odakle ne osjećaju i dolazi im otud odakle ne računaju: *Weswese* je skriveni glas, a *hunus* je sakrivanje i vraćanje, dok je *hannas* onaj u čijoj je prirodi da se mnogo skriva i vraća. Tekst je prvo naveo svojstvo *šejtana - napasnika* (114/4), zatim određuje njegovu djelatnost: *koji zle misli unosi u srca ljudi* (114/5) i na kraju određuje njegovu narav: *od džinnova i od ljudi* (114/6)... Ovaj redoslijed izaziva u osjećanjima budnost, skreće pažnju i upozorenje, sigurno objašnjava suštinu šejtanovog navraćanja na loše misli, nakon davanja ovog njegovog atributa na početku govora i shvaćanja načina njegovog djelovanja kojim se ostvaruje njegovo zlo, pripremajući se za njegovo odstranjivane ili kontroliranje!

Duša kad zna - poslije ovog potvrđivanja čežnje i želje - da šejtan - napasnik unosi zle misli u ljudska srca skriveno i tajno, da su to skriveni džinovi, da su to također ljudi koji u srca unose loše misli kao što to čine džini i došaptavaju poput šejtanskog došaptavanja, duša kad ovo zna, ona se pripremi za odbranu, s obzirom na činjenicu da je spoznala mjesto zasjede, prolaz i put!

Džinsko došaptavanje - mi ne znamo kako se odvija. Međutim, nalazimo njegove tragove u ljudskoj realnosti i životnoj stvarnosti. Znamo da je borba između Adema i Iblisa veoma, veoma stara, da ju je šejtan već proglasio ratom koji proizlazi iz prirode zla u njemu, i iz njegove oholosti, zavisti i mržnje prema čovjeku! Znamo i to da je on od Allaha tražio za to dozvolu, pa mu je Uzvišeni to dozvolio zbog mudrosti koju On zna! Međutim, čovjek nije u toj borbi ostavljen bez opreme. Od vjere mu je napravljen štit, od zikra pribor, a od traženja zaštite oružje: Kada čovjek zanemari svoj štit, svoj pribor i svoje oružje, on, dakle, zaslužuje prijekor!

Od Ibni Abbasa (neka je Allah njime zadovoljan) se prenosi da je rekao: Rekao je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) "Šejtan čuči na čovjekovom srcu i kad se čovjek sjeti Allaha i spomene Ga, on se sakrije, a ako to zanemari, on ga uzme na loše navraćati."[65]

Kad su u pitanju ljudi, mi znamo dosta toga o njihovom navođenju na zlo, kao što znamo da su neka njihova navođenja na zlo gora od šejtanovog navođenja!

Loš drug koji unosi zle misli u srce i um svog druga otud odakle ne misli i otud odakle ne računa jer mu je on siguran prijatelj!

Zla svita koja svakog vladara navraća na zlo čim ga pusti da bude tiranin, silnik i smutljivac na Zemlji, uništavajući i usjev i potomstvo!

Klevetnik i spletkar koji uljepšava i dotjeruje riječi, tako da one izgledaju prava i otvorena istina u koju nema sumnje.

Trgovac strastima koji se uvlači putem nagona i tako zavodi, a to može odstraniti samo budnost srca i Allahova pomoć.

I na desetine drugih napasnika koji postavljaju zamke, sakrivaju ih i unose ih u srca tajnovitim prolazima koje oni znaju ili ih naslućuju... Oni su gori od džina i rade to na skriveniji i podmukliji način!

Čovjek je nemoćan da otkloni skriveno unošenje zlih misli. Zato ga Allah upućuje na Svoju opremu, štit i oružje u toj strašnoj borbi!

Postoji veoma poučan osvrt u kvalifikaciji satane da je on *hannas,* tj. napasnik. Ovo svojstvo, s jedne strane, upućuje na to da se on prikriva i skriva dok ne nađe pogodnu priliku pa se uvuče i uznemiri, dok ono, s druge strane, ukazuje na njegovu slabost pred onim ko je budan i pazi na njegove spletke i ko štiti prolaze na svojim grudima. Zato on - bio on između džina ili ljudi - kad mu se odupre, povlači se i vraća se tamo odakle je došao zavlačeći se i skrivajući se. Ili, kako je to rekao Plemeniti Poslanik predstavljajući to slikovitije i preciznije: "Kada se spomene Uzvišeni Allah, on se povuče, a kada se to zanemari, on se aktivira"...

Ovaj osvrt ojačava i ohrabruje ljudsko srce da se suprotstavlja sotoni, jer je on napasnik a slabić je pred opremom vjernika u borbi.

Međutim, to je, s druge strane, duga borba i nikad joj nema kraja. On je uvijek zavučen i skriven. Vreba i čeka nemar i nepažnju. Budnost

[65] Hadis muallak. Prenosi ga Buhari.

jedanput ne može nadomjestiti trajnu budnost... Rat je promjenljive sreće i trajat će do Sudnjeg dana, kako ga je odredio Časni Kur'an na različitim mjestima. Od tih slika je i ova neobična slika u suri El-Isra:

I kada rekosmo melekima: "Poklonite se Ademu!" - oni se svi, osim Iblisa, pokloniše. "Zar da se poklonim onome koga si ti od ilovače stvorio?" - reče. "Reci mi", - reče onda -, "evo ovoga koga si iznad mene uzdigao: ako me ostaviš do Smaka svijeta sigurno ću, osim malobrojnih, nad potomstvom njegovim zagospodariti." "Odlazi!" - reče On. "Onima koji se za tobom budu poveli i tebi - kazna džehennemska biće vam puna kazna. I zavodi glasom svojim koga možeš i potjeraj na njih i svoju konjicu i svoju pješadiju, i budi im ortak u imecima, i u djeci, i daji im obećanja - a šejtan ih samo obmanjuje -, ali, ti, doista, nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojima!" A Gospodar tvoj je dovoljan kao zaštitnik! (17/61-65).

Ovo poimanje borbe i motiva zla u njoj - bilo neposrdno preko šejtana ili preko njegovih klijenata među ljudima - ima cilj da čovjek osjeti da on nije u njoj gubitnik, jer njegov Gospodar, njegov Vladar i njegov Bog gospodari svim stvorenjima. Kada je Iblisu dozvolio da povede rat, On ga je stavio pod Svoju vlast, dajući mu vlasti samo nad onima koji zanemare svoga Gospodara, svoga Vladara i svoga Boga. Međutim, oni koji ga se sjećaju i spominju, oni su spašeni od zla i njegovih skrivenih namjera.. Dobro se, dakle, oslanja na snagu pored koje nema druge snage, na bit pored koje nema druge biti. Ono se oslanja na Gospodara, Vladara i Boga, a zlo se oslanja na šejtana - napasnika koji je slab kad se s njim suoči, koji se povlači kad se s njim susretne i koji gubi bitku kad se traži zaštita od Allaha...

Ovo je najpotpunije poimanje suštine dobra i zla, kao što je to najvrednije poimanje koje štiti srce od poraza i ulijeva mu snagu, pouzdanje i mir...

Neka je hvala Allahu, na početku i na kraju, u Njega se pouzdavam i od Njega uspjeh tražim... Od Njega se pomoć traži i On pomoć pruža...

* * *

Završen je, hvala Uzvišenom Allahu, trideseti džuz.

Njime završava *U okrilju Kur'ana*.

Nakon pet godina iscrpnog rada na prijevodu djela *Fi zilali'l-Qur'an* (u našem prijevodu *U okrilju Kur'ana*) završili smo i trideseti džuz, uz Allahovu pomoć, i time kompletirali prijevod ovog značajnog djela i učinili ga dostupnim našem čitaocu na bosanskom jeziku.

U realizaciji ovog projekta od trideset tomova učestvovali su zaposleni na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu:

a) Prevođenje

1. Prof. dr. Omer Nakičević, redovni profesor,

2. Prof. dr. Jusuf Ramić, redovni profesor,

3. Mr. Mesud Hafizović, predavač,

4. Mr. Enes Ljevaković, predavač,

b) Lektor:

1. Dr. Džemaludin Latić,

c) Tehničko uređenje:

1. Lutfi Kapidžić,

d) Priprema:

1. Sabira Homorac,

2. Nihad Lušija.

Sarajevo, 2. muharrem, 1421.

7. april, 2000.

Uz prijevod ovog tridesetog džuza prilažemo naslove djela koja je rahmetli Sejjid Kutb napisao i objavio. Neka od njih su objavili njegovi saborci poslije njegove smrti. Ovim nije iscrpljen spisak njegovih djela.

كتب للمؤلف

١ ـ في ظلال القرآن	(في ثلاثين جزءاً)	دار إحياء الكتب العربية
٢ ـ العدالة الاجتماعية في الإسلام	(طبعة خامسة)	» » » »
٣ ـ معركة الإسلام والرأسمالية	(» ثانية)	دار الإخوان للطباعة والصحافة
٤ ـ السلام العالمي والإسلام	(» ثانية)	مكتبة وهبه شارع إبراهيم بعابدين
٥ ـ دراسات إسلامية	(» أولى)	مكتبة لجنة الشباب المسلم
٦ ـ التصوير الفني في القرآن	(» رابعة)	دار المعارف
٧ ـ مشاهد القيامة في القرآن	(» ثالثة)	» »
٨ ـ المدينة المسحورة	(» ثانية)	» »
٩ ـ النقد الأدبي: أصوله ومناهجه	(» ثانية)	دار الفكر العربي
١٠ ـ أشواك	(» أولى)	دار سعد مصر بالفجالة
١١ ـ طفل من القرية	(» »)	لجنة النشر للجامعيين
١٢ ـ الأطياف الأربعة	(بالاشتراك مع إخوته)	» » »
١٣ ـ القصص الديني	(بالاشتراك مع الأستاذ السحار)	» » »
١٤ ـ الشاطئ المجهول	(شعر)	... نفد
١٥ ـ كتب وشخصيات	(نقد)	... »
١٦ ـ مهمة الشاعر في الحياة	(»)	... »
١٧ ـ نقد كتاب مستقبل الثقافة	(»)	... »

الكتب التالية

(١) نحو مجتمع إسلامي — (٢) أمريكا التي رأيت

(٣) حلم الفجر (شعر) — (٤) قافلة الرقيق (شعر)